

ΔΕΛΤΑ ΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΑΝΤΙ

Περίοδος Β'
Τεύχος 747
Παρασκευή
5 Οκτωβρίου 2001
Δρχ. 1000/ευρώ 2,93

Δικαίωμα στην ειρήνη

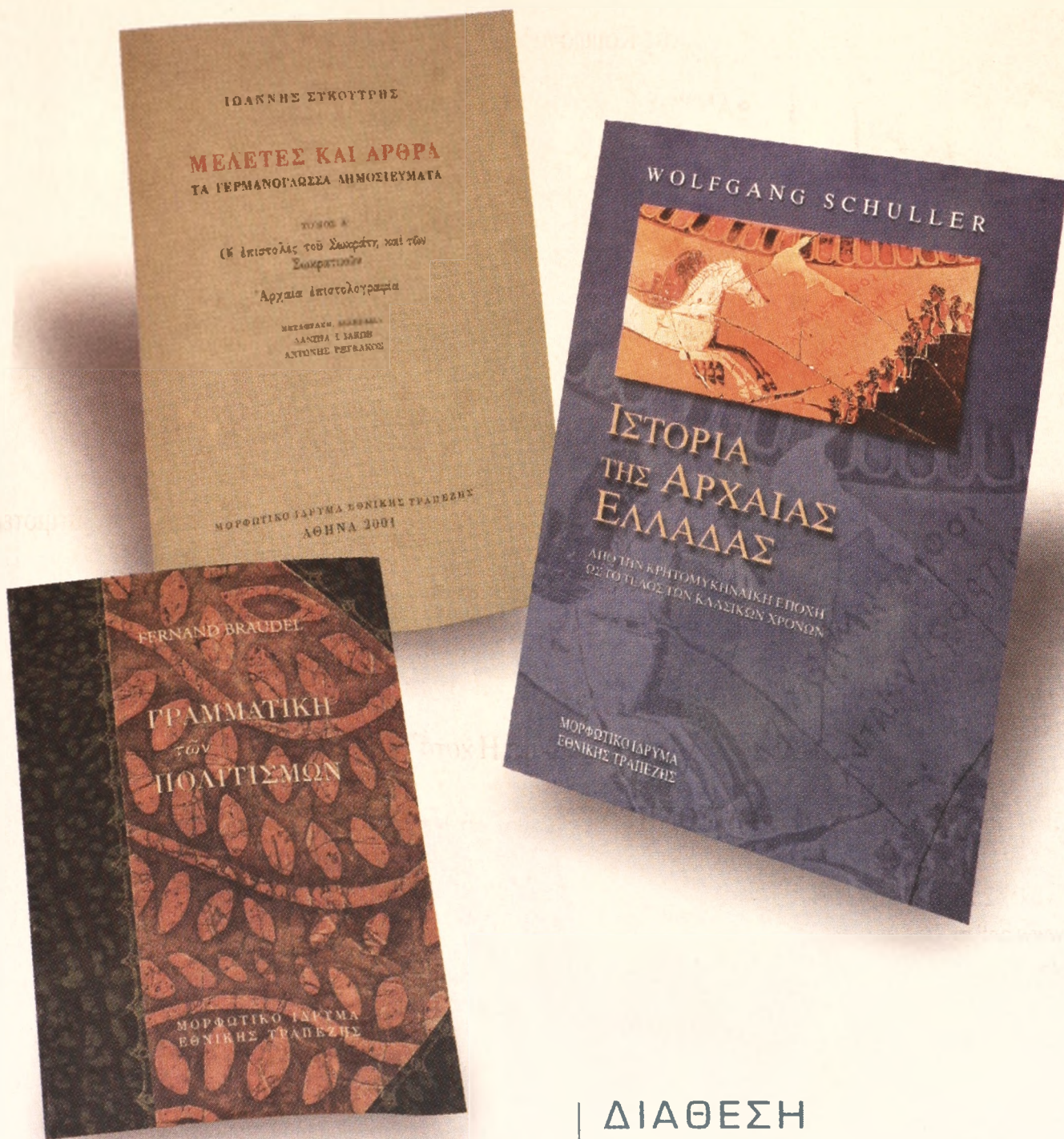
- ΕΜΜ. ΚΡΙΑΡΑ: Μέρες Κατοχής. Καταγραφή ΓΙΩΡΓΟΥ ΘΕΟΤΟΚΑ
- Η κατάλυση της αμερικανικής αυτοκρατορίας
- Το ΠΑΣΟΚ συνεδριάζει. Γιατί;
- Αριστερά και Δίδυμοι
- Το φεστιβάλ των μικρομηκάδων

ISSN 1108-9822

9 771108 982000

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΑΘΕΣΗ

Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης (Μ.Ι.Ε.Τ.)

Θουκυδίδου 13, Πλάκα

τηλ.: (0 1) 0322 1335

e-mail: miet2@otenet.gr

Βιβλιοπωλείο "Το Μορφωτικό"

Στοά του Βιβλίου

Πεσμαζόγλου 5, Αθήνα

τηλ.: (0 1) 0321 5606

Πολιτιστικό Κέντρο Θεσσαλονίκης Μ.Ι.Ε.Τ.

Βασ. Όλγας 108, Θεσσαλονίκη

τηλ.: (031) 0295 171

e-mail: mietthes@otenet.gr

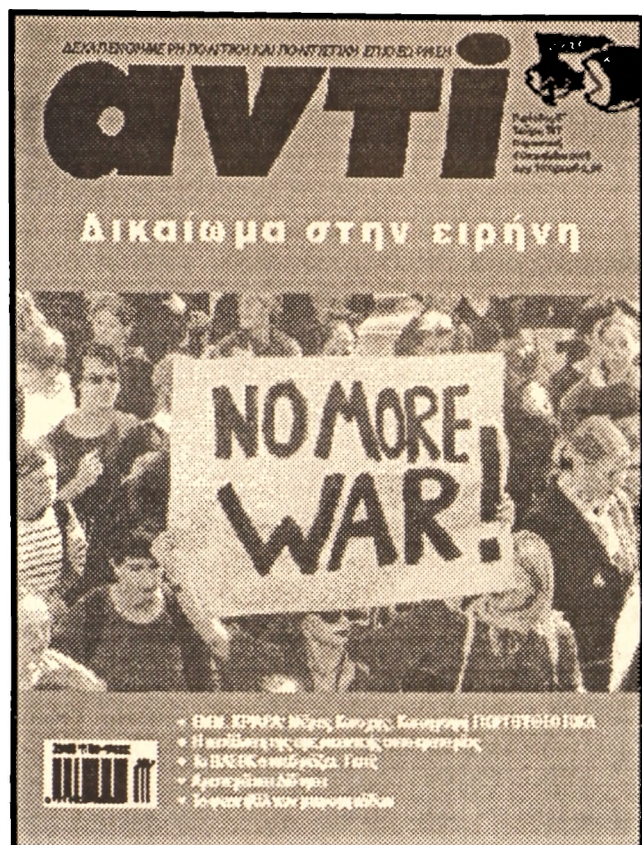
Και σε όλα τα ενημερωμένα βιβλιοπωλεία

Τομέας Δημιουργικού ΕΤΕ 9/01

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

<http://www.nbg.gr>

Περίοδος Β' • Έτος 28ο • Τεύχος 747

Παρασκευή 5 Οκτωβρίου 2001

Τιμή τεύχους: 1.000 δρχ./2,93 ευρώ

ΑΝΤΙ - ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

Τηλ. 72.32.713-72.32.819, Fax: 72.26.107

ANTI ON-LINE: <http://www.anti.gr>

e-mail: chrapou@otenet.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Γ. Παπουτσάκης

ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ: Κωνσταντίνος Νούλας

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Παναγιώτης Τσάρας

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Νεφέλη Παπουτσάκη

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΛΙΘΟΤΥΠ Α.Ε. Ιασίου 5, Περιστέρι

Τηλ. 57.22.201

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

Ετήσια συνδρομή: 26 τεύχη, Εξάμηνη: 13 τεύχη

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εξαμ. 9.000 δρχ/26,41 ευρώ, Ετήσια 18.000 δρχ/52,82 ευρώ, Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.: 70.000 δρχ. Φοιτητική ετήσια: 16.000 δρχ/46,88 ευρώ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:

Εξαμ.: 65 ευρώ, Ετήσια: 130 ευρώ,

ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:

Εξαμ. 55 δολ. ΗΠΑ, ετήσια 110 δολ. ΗΠΑ

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: 2.000 δρχ/5,86 ευρώ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία

της Αθήνας: Περιοδικό ANTI,

για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:

Κέντρο του βιβλίου - Α. Πουλουκτσή και Σία Ε.Ε.

Λασσάνη 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. (031) 237. 463

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

• ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: Δικαίωμα στην Ειρήνη	4
• Κώστας Κουφογιώργος: Γελοιογραφία	5
• ΑΝΤΗΝΩΡ: Γιατί κανένας πόλεμος...	6
• ΑΝΤΙ-ΘΕΣΕΙΣ	8
• E-mail: Από τον Απόστολο Διαμαντή	12
• Μάνος Στεφανίδης: Ένας προαναγγελθείς «θρίαμβος»	13
• Χρ. Νησιώτης: Όταν σπαράσσεται η αριστερά	14
• Χ.Λ. Καράογλου: Στο περιθώριο των εαρινών φοιτητικών κινητοποιήσεων	16
• Στ. Καφαντάρης: Τρομοκρατία: καλή η χειρουργική αλλά προτιμότερη η πρόληψη	18
• Μάνος Στεφανίδης: Civitas Dei	19
• Δημήτρης Σκούφης: Καθώς ο Νοστράδαμος έγινε είδηση...	20
• Πάρης Μπουρλάκης: Η κατάλυση της αμερικανικής αυτοκρατορίας	22
• ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΚΗΝΗ: Τα νέα διεθνή δεδομένα και η Ευρώπη	27
• Πλάμεν Τόντσεφ: Οι κερδισμένοι της κρίσης	28
• Τάκης Διαμαντής: Π.Γ.Δ.Μ. - Ο αντίκτυπος των τρομοκρατικών επιθέσεων	30
• Σωτήρης Ντάλης: Ο πόλεμος του Περσικού Κόλπου: 11 χρόνια μετά	32
• Εμμ. Κριαράς: Όσα έζησα στο Χαϊδάρι. Καταγράφει Γ. Θεοτοκάς	33
• ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ	40
• Γρηγόρης Ιωαννίδης: Αναφορά στον Βασίλη Ζιώγα	44
• Δημήτρης Χαρίτος: 24" Φεστιβάλ Ταινιών Μικρού Μήκους Δράμας	48
• Μάνος Στεφανίδης: Οι GILBERT και GEORGE στο «Εργοστάσιο»	51
• Εύα Βαμβούκου: Ο Mahler και ο μεταγενέστερος ρομαντισμός	52
• Ειρήνη Μουντράκη: Τέχνη στο δρόμο	55
• Βασίλης Μαζωμένος: God Bless... Cinema	56
• Νίκος Γουλανδρής: Ο Σολωμός και ο «υπόκοσμος»	57
• ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ	62
• ΒΙΒΛΙΟ	64

ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗ

«ΜΑΛΛΟΝ δεν πρόκειται να επιχειρηθεί η επιδρομή στις ερήμους του Αφγανιστάν. Αυτό φαίνεται μέχρι στιγμής. Μάλλον.»

ΕΤΣΙ ΚΑΠΩΣ σκέφτονται οι περισσότεροι πολίτες του κόσμου. Άλλοι πάλι άρχισαν να προμηθεύονται αντιασφυξιγόνες μάσκες, κονσέρβες και άλλα «σύνεργα πολέμου». Καθισμένοι μπροστά στις τηλεοπτικές συσκευές, ξεφυλλίζοντας τον Τύπο, προσπαθούμε να κατανοήσουμε όσα παρασκηνιακά συμβαίνουν και να προβλέψουμε τα τεκταινόμενα. Είναι κι αυτή μια στάση ζωής. Η στάση ζωής που μας έχουν καθυποβάλει οι νέες συνθήκες: μετατροπή των πολιτών σε μάζα τρομοκρατημένων παρατηρητών.

ΜΑΛΛΟΝ όμως είναι διαφορετική η πορεία των εξελίξεων. Και οι «αποδείξεις ενοχής» έχουν προσκομισθεί και ο στόχος έχει ορισθεί. Προχωρούν οι διαδικασίες...

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ όμως, σε όποια μορφή και αν επιλέξουν οι ρυθμιστές των εξελίξεων, είναι η απεχθέστερη επιλογή για το μέλλον. Δεν είναι ένα παιχνίδι όπου κάποια τοξάκια στοχεύουν μερικά κόκκινα σημεία. Στην Ευρώπη και αλλού γνωρίζουν πολύ καλά τί σημαίνει πραγματικός πόλεμος. Τον έχουν βιώσει: Θάνατος, ερήμωση, τρόμος. Και μετά το πέρας των «επιχειρήσεων», τι;

ΕΦΤΑΣΕ η ώρα που οι απλοί, μαζοποιημένοι παρατηρητές με ζωντανές ακόμη τις εικόνες των θυμάτων στους δίδυμους πύργους αποτρέπουν την ιδέα όμοιων δραματικών επαναλήψεων. Γιατί τα θύματα είναι πάντα ανυποψίαστα και πάντα ανυπεράσπιστα. Και γιατί η ζωή είναι το υπέρτατο αγαθό.

ΕΝΑ ΝΕΟ φιλειρηνικό κίνημα έχει αρχίσει διστακτικά να ξεφυτρώνει όπου γης. Στις ΗΠΑ, τον Καναδά, την Ευρώπη, την Ασία. Τα επιχειρήματα για την υπεράσπιση της ζωής είναι πολύ ισχυρά. Τα επιχειρήματα για τον πόλεμο είναι ισχνά: «Εκδίκηση, τιμωρία, απόδοση δικαιοσύνης».

Η ΠΑΡΑΙΤΗΣΗ από τη συμμετοχή στις πολιτικές εξελίξεις σημαίνει, τις ώρες αυτές, παραίτηση από το δικαίωμα για την διεκδίκηση της ίδιας της ζωής. Η συμμετοχή και η κινητοποίηση των πολιτών αποτελούν τη μόνη εγγύηση για την αποτροπή του πολέμου. Γιατί οι κυβερνήσεις, ακόμη και οι αυταρχικότερες, δεν μπορούν να αγνοήσουν τους πολίτες. Προσπαθούν να τους ποδηγετήσουν, να τους ελέγξουν αλλά δεν μπορούν να τους αγνοούν. Η πραγματική δύναμη είναι τελικά στα χέρια των απλών πολιτών. Αυτό όλοι το γνωρίζουν. Και οι ενεργοί και οι παραιτημένοι από την ιδέα της συμμετοχής και της δράσης.

ΓΙ' ΑΥΤΟ επιβάλλεται να αφυπνισθούν οι πολίτες όπου γης για την αποτροπή του πολέμου και την επεξεργασία των λύσεων που θα επιτίθενται στη ρίζα των προβλημάτων: στις μόνιμες αιτίες που εκτρέφουν την τρομοκρατία σαν πράξη απόγνωσης και απελπισίας. Η αντιμετώπιση της τρομοκρατίας δεν μπορεί να γίνει με πολέμους που πλήττουν εκδικητικά και άδικα ολόκληρους πληθυσμούς ή στρώματα πληθυσμού, όπως έγινε με την ισοπέδωση της Γιουγκοσλαβίας ή του Ιράκ. Η επιλογή του πολέμου είναι επιλογή αδιέξοδη, επιλογή απελπισίας. Ένα πλατύ και ισχυρό ειρηνιστικό κίνημα είναι η μόνη ελπίδα για τη ζωή.

ΑΥΤΗ ΕΙΝΑΙ η σωστή επιλογή για όλους μας. Γιατί έτσι δεν πρόκειται να επιχειρηθεί η επιδρομή στις ερήμους του Αφγανιστάν. Ή αλλού. Αυτή είναι η σωστή επιλογή και η ουσιαστική εγγύηση για την ειρήνη.

ΟΙ ΕΚΟΥΧΧΡΟΝΙΟΤΑΙ

ΕΣΥ ΕΙΣΑΙ
ΤΟ ΠΕΡΙΣΤΕΡΙ
ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ;

ΛΥΠΑΜΑΙ,
ΑΛΛΑ ΜΕΤΑ
ΤΟ ΤΡΟΜΟ-
ΚΡΑΤΙΚΟ
ΧΤΥΠΗΜΑ
ΑΛΛΑΞΑΝ
ΠΟΛΛΑ...

Κ. Δ. 10

Δ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Γιατί κανένας πόλεμος...

Η «ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΗ ΜΕΤΡΗΣΗ», λοιπόν, με πρώτο στόχο το Αφγανιστάν, ξεκίνησε! Η πολεμική μηχανή των ΗΠΑ –μας πληροφορεί ο αμερικανός πρόεδρος Τζορτζ Μπους– είναι έτοιμη για πλήρη δράση, αλλά δεν λέει λέξη για το χρονοδιάγραμμα των επιχειρήσεων: «Θα δράσουμε όποτε αποφασίσουμε» – δηλώνει. Την ίδια στιγμή, οι επιτελείς του Πενταγώνου ανακοινώνουν ότι θα χρησιμοποιήσουν όλα τα «έξυπνα όπλα» που διαθέτουν (ακόμα και τηλεκατευθυνόμενους πυραύλους «ικανούς να εισχωρήσουν σε σπηλιές»...) και ότι τίποτε δεν μπορεί ν' ανακόψει πλέον το τιμωρό απαντητικό χτύπημα κατά του τρομοκρατικού δικτύου του Μπιν Λάντεν.

ΚΑΙ ΕΝΩ συρροή στοιχείων πείθει ότι ο πόλεμος βρίσκεται πλέον επί θύραις και ότι στο στόχαστρο των Αμερικανών βρίσκεται όχι μόνο το Αφγανιστάν, αλλά και το Ιράκ (πιθανώς και η Υεμένη!), «πληροφορίες από την Ουάσινγκτον» αναφέρουν ότι «των στρατιωτικών επιχειρήσεων ενδέχεται να προηγηθεί μια ύστατη πρωτοβουλία επίλυσης του Παλαιστινιακού». Ήδη, έγκυροι αναλυτές συσχετίζουν την «πρωτοβουλία» αυτή με την περιοδεία του αμερικανού υπουργού Άμυνας Ντόναλντ Ράμσφελντ στη Μέση Ανατολή, ενώ, λίγο πριν από την έναρξη της περιοδείας αυτής, ο Λευκός Οίκος αναγνώριζε «το δικαίωμα των Παλαιστινίων να ζήσουν ειρηνικά στο δικό τους κράτος»...

ΚΑΤΑΛΑΒΑΤΕ, μήπως; Επί 50 χρόνια (από της συστάσεως του κράτους του Ισραήλ, το 1948), οι ΗΠΑ αρνούνταν ν' αναγνωρίσουν στους Παλαιστίνιους «το πρώτο δικαίωμα που εξασφάλισε ο πρωτόγονος άνθρωπος – τη δική του γη»... Επί 50 χρόνια, όλες –συλλήβδην– οι αμερικανικές κυβερνήσεις στήριζαν τις εκκαθαριστικές (τρομοκρατικές) επιχειρήσεις του ισραηλινού στρατού κατά του παλαιστινιακού λαού... Και, ξαφνικά, ανακάλυψαν ότι ο

παλαιστινιακός λαός δεν είναι λαός χιμπατζήδων και ότι «στο πλαίσιο μιας ειρηνικής ρύθμισης, οι Παλαιστίνιοι νομιμοποιούνται (επιτέλους!) να ζουν, με ασφάλεια, μέσα στο δικό τους κράτος»... Και επειδή κάποιοι δύσπιστοι θα μπορούσαν να υποθέσουν ότι η «μεταμέλεια» (;) αυτή των Αμερικανών οφείλεται στο χτύπημα που δέχθηκαν στις 11 Σεπτεμβρίου, αξιωματούχος του Λευκού Οίκου αισθάνθηκε την ανάγκη να μας διαμηνύσει ότι «η δημιουργία παλαιστινιακού κράτους ήταν πάντοτε στα οράματα των ΗΠΑ για τη Μέση Ανατολή»... Το «όραμα», μάλιστα, κατά τον ίδιο αξιωματούχο, σύντομα θα γινόταν πραγματικότητα (η Ουάσινγκτον ήταν έτοιμη ν' αναλάβει σχετική πρωτοβουλία, κ.λπ.), αλλά μεσολάβησε η επίθεση της 11ης Σεπτεμβρίου, οπότε η πρωτοβουλία «πάγωσε» – φυσικά προσωρινά... Επιμύθιο: Οι ΗΠΑ, ως μοναδική υπερδύναμη, νομιμοποιείται να υποτιμά τη νοημοσύνη μας.

* * *

ΕΡΩΤΗΣΗ: Καλά τα «έξυπνα όπλα», αλλά τι είδους πόλεμο ετοιμάζουν –γενικότερα– οι ΗΠΑ; Τι ρόλο θα παίξουν τα τέσσερα αεροπλανοφόρα (τρία αμερικανικά και ένα βρετανικό) που βρί-

σκονται ήδη στην περιοχή, τα 400-500 μαχητικά αεροσκάφη, οι πεζοναύτες, τα πυρηνοκίνητα υποβρύχια (οπλισμένα με πυραύλους Τόμαχοκ), τα αμφίβια σκάφη, τα ελικόπτερα – αυτή η τρομοκρατική συσσώρευση ανθρώπων και σιδηρικών; Η απλή λογική λέει ότι μια τέτοια ανάπτυξη δυνάμεων δεν αποβλέπει απλώς στη... σύλληψη του Μπιν Λάντεν (με τη βοήθεια των ανδρών της Βόρειας Συμμαχίας και κάποιων ειδικών αμερικανών και βρετανών καταδρομέων), αλλά σε κάτι ευρύτερο. «Ο πόλεμος –επαναλαμβάνει ο υπουργός Άμυνας των ΗΠΑ Ντόναλντ Ράμσφελντ– μπορεί να διαρκέσει χρόνια»...

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΙ αναλυτές εκτιμούν ότι η επίθεση των ΗΠΑ θα εκδηλωθεί σε δυο φάσεις: Στην πρώτη φάση, στόχος θα είναι μόνο το Αφγανιστάν, το οποίο θα δεχθεί «ένα περιορισμένης εμβέλειας χτύπημα» – κάτι σαν «δείγμα γραφής». Θα εμφιλοχωρήσει ένα μικρό διάστημα ανάπαυλας, στη διάρκεια του οποίου οι Ταλιμπάν θα κληθούν να «ξανασκεφθούν» την παράδοση του Οσάμα Μπιν Λάντεν. Αν αυτό δεν γίνει, τότε θ' ακολουθήσει το δεύτερο χτύπημα – σκληρό, τυφλό, καταιγιστικό, «κι όποιον πάρει ο Χάρος»...

«ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΚΕΣ ΕΣΤΙΕΣ», όμως

–κατά τους Αμερικανούς– βρίσκονται και «αλλαχού»: Στο Ιράκ, στην Υεμένη, στο Σουδάν, στην Αλγερία, στο Ιράν... Τι μέλλει γενέσθαι με τις χώρες αυτές, αν αρνηθούν να «συνεργασθούν» με τις ΗΠΑ, στην εξάρθρωση των «εστιών» αυτών; Η απάντηση δεν είναι εύκολη, καθώς πολλά θα εξαρτηθούν από τις «συμμαχίες» που θα επιτύχουν, στο μεταξύ οι ΗΠΑ, αλλά και από τις αντιδράσεις που θα υπάρξουν από πλευράς αραβικού/ισλαμικού κόσμου. Ωστόσο, υπάρχει, πάντοτε η περίπτωση του Ιράκ, το οποίο φέρεται ως η δεύτερη χώρα-στόχος, μετά το Αφγανιστάν... Αν πιστέψουμε τον μονάρχη της Ιορδανίας Αμπντάλα, ο πρόεδρος Μπους τον διαβεβαίωσε (κατά τη συνάντηση που είχαν, την περασμένη Παρασκευή, στην Ουάσινγκτον) ότι δεν είναι στις προθέσεις των ΗΠΑ να πλήξουν «και το Ιράκ». [Η σχετική διαβεβαίωση δημοσιεύθηκε στον ιορδανικό Τύπο, ο οποίος δεν φημίζεται για την ελευθεριότητά του...] Πλην η «διαβεβαίωση» του Αμπντάλα διαψεύσθηκε αμέσως από τον εκπρόσωπο του Λευκού Οίκου Άρι Φλάισερ: «Ο πρόεδρος –δήλωσε– δεν είπε τίποτε τέτοιο, πρόκειται για ανακρίβειες». Κατά τα άλλα, η διαμάχη μεταξύ του «μετριοπαθούς» Κόλιν Πάουελ (που ενίσταται στον βομβαρδισμό του Ιράκ) και του σκληροπυρηνικού υφυπουργού Άμυνας Πολ Γούλφοβιτς συνεχίζεται...

* * *

ΑΠΕΝΑΝΤΙ στον επερχόμενο πόλεμο, οι «καθημερινοί Έλληνες» (απλοί εργαζόμενοι, αλλά και πνευματικοί άνθρωποι) διαδήλωσαν ήδη το φρόνημά τους: «Το αθώο αίμα στη Νέα Υόρκη δεν απαντιέται με το αθώο αίμα στο Αφγανιστάν». Κατ' επέκταση, αντι-φύση δεν είναι μόνο η τρομοκρατία, αλλά και ο πόλεμος.

ΤΙ ΛΕΕΙ, όμως, επ' αυτού, η κυβέρνηση Σημίτη; Τι είπε ο υπουργός Εξωτερικών Γιώργος Παπανδρέου, κατά τη συνάντηση που είχε, στην Ουάσινγκτον, με τον αμερικανό ομόλογό του Κόλιν Πάουελ και την Κοντολίζα Ράις, σύμβουλο Εθνικής Ασφαλείας του προέδρου Μπους; Κατά την καλύτερη εκδοχή, ο Γ. Παπανδρέου επεσήμανε στους συνομιλητές του ότι η συνεργασία για την αντιμετώπιση της διεθνούς τρομοκρατίας πρέπει ν' ανοίξει τον δρόμο για

λύση περιφερειακών διενέξεων, όπως το Μεσανατολικό, η κατάσταση στα Βαλκάνια, το Κυπριακό – διενέξεις οι οποίες εξακολουθούν ν' αποτελούν «εστίες αποσταθεροποίησης». Με την άποψη αυτή, μάλιστα –πρόσθεσε– συμφωνούν τόσο η Μόσχα, όσο και η Ευρωπαϊκή Ένωση. Κατά τα άλλα, ο κ. Παπανδρέου δέχτηκε τις ευχαριστίες των συνομιλητών του για τις επιχειρησιακές διευκολύνσεις που παρέσχε –και παρέχει– η ελληνική κυβέρνηση στις ΗΠΑ, αλλά και για την ετοιμότητά της να αξιοποιήσει τις παραδοσιακά καλές της σχέσεις με τα αραβικά και, γενικότερα, μουσουλμανικά κράτη, προκειμένου να συνταχθούν με την Ουάσινγκτον, κατά της τρομοκρατίας.

ΠΛΗΝ – κατά τον γενικό γραμματέα του Αραβικού Συνδέσμου Αμρ Μούσα, «οποιαδήποτε επίθεση εναντίον αραβικής χώρας, θα πλήξει την ιδέα της δημιουργίας μιας διεθνούς συμμαχίας κατά της τρομοκρατίας». Ενώ, κατά τον υπουργό Άμυνας Α. Τσοχατζόπουλο (για να θυμηθούμε και την αντιπολίτευση στα εσώτατα του ΠΑΣΟΚ...) «υπάρχουν αμφιβολίες για το αν ασύμμετρες απειλές αποτελούν εξωτερική απειλή». Συνεπώς, ο λόρδος Τζορτζ Ρόμπερτσον, γενικός γραμματέας του ΝΑΤΟ, μπορεί να ανακοίνωσε την ενεργοποίηση του άρθρου 5, αλλά «καμιά δημοκρατία δεν δέχεται αποφάσεις κατ' επιβολήν και ουδείς μπορεί να λάβει αποφάσεις αν δεν υπάρχουν αποδείξεις».

* * *

ΚΑΙ ΕΝΩ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ επέρχεται (στην αντιπολεμική συναυλία που οργάνωσε ο Συνασπισμός, στην πλατεία Συντάγματος, ένα συγκρότημα τραγούδησε τον Πόλεμο του Μανόλη Αναγνωστάκη: «Όμως ο Πόλεμος δεν τέλειωσε ακόμα / Γιατί κανένας πόλεμος δεν τέλειωσε ποτέ!»), η καθημερινότητα καταθέτει τα δικά της ενδιαφέροντα: Το πιο οδυνηρό: Η αύξηση, κατά 62% των θανάτων από ναρκωτικά, στην Ελλάδα, μέσα στην τελευταία πενταετία... Και το πιο γελοίο: Τα καμώματα του Χριστόδουλου, στη Βουλή, κατά την επανέναρξη των εργασιών της: Δεν χαιρέτησε τον πρωθυπουργό και δεν πλησίασε τα έδρανα ούτε του ΠΑΣΟΚ, ούτε της Αριστεράς...

ANTHYNΩP

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Σειρά: ΙΣΤΟΡΙΑ

(Αρχαία - Μεσαιωνική - Νεότερη)

CORINNE COULET

Καθηγήτρια Πανεπιστημίου

ΜΕΣΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

CORINNE COULET

ΜΕΣΑ
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ
ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ
ΕΛΛΑΔΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΚΩΣΤΑΣ ΤΣΙΤΑΡΑΚΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Μετάφραση
Κώστας Τσιταράκης

Με 287 σελίδες

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Προσφορά στον Πολιτισμό

Ιπποκράτους 8 Αθήνα

Τηλ.: 36.27.318

ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΞΟΥΣΙΑ

Οι καταγγελίες για σειρά παραβάσεων των πολεοδομικών διατάξεων από τη σημερινή υπουργό Εξωτερικών κ. Ελισάβετ Παπαζώη σε βίλα της στην Οία της Σαντορίνης είχαν συγκεντρώσει το φως της δημοσιότητας προ διετίας. Είχε τότε απαντήσει η κ. Παπαζώη επικαλούμενη διάφορες διατάξεις από τον κυκεώνα της πολεοδομικής νομοθεσίας. Και η υπόθεση φάνηκε ότι «έκλεισε». Έκλεισε όπως κλείνουν όλες οι παρόμοιες ιστορίες. Η ανακίνησή της μετά από έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη έφερε το θέμα στην επικαιρότητα. Ο υπουργός Τύπου έσπευσε να καλύψει την συνάδελφό του.

Όσο για την κ. Παπαζώη, αυτή εψέλισε ένα πρωτοφανές «επιχείρημα»: Ότι δηλαδή και άλλοι έχουν χτίσει με όμοιο τρόπο. Επικαλέστηκε την παρανομία άλλων προκειμένου να... καλύψει και την δική της. Αλλά αυτό δεν είναι βέβαια πρότυπο συμπεριφοράς υπουργού. Η εξουσία άλλο ύφος θα έπρεπε να έχει. Υ.Γ. Ξεσπάθωσε και ο Μανώλης Γλέζος ισχυριζόμενος ότι πρόκειται περί «δολοπλοκίας και συκοφαντίας». Και μεις γνωρίζουμε την κ. Παπαζώη αλλά φιλότιμη αλήθεια, αγαπητέ Μανώλη!

Χ.Γ.Π.

ΕΘΝΙΚΟ ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Πριν ακριβώς τρία χρόνια Λαλιώτης και πρωθυπουργός με το γνωστό τόνο και ύφος διαφήμιζαν την σύνταξη του Εθνικού Κτηματολογίου και βεβαίωναν ότι το έργο αυτό θα πραγματοποιηθεί οπωσδήποτε, ότι όλα προχωρούν κανονικά κ.λπ. Ε, λοιπόν σχεδόν τίποτε δεν έχει γίνει. Το έργο βρίσκεται στα πρώτα ή τα πιλοτικά στάδια, η Κομισιόν στέλνει επιστολές με παρατηρήσεις, οι μελετητές δεν πληρώνονται κ.ο.κ. Και όμως το έργο έχει εθνική σημασία αφού με το πέρας του θα οριοθετούνται οριστικά πια οι ιδιοκτησίες των ιδιωτών αλλά και του δημοσίου και της Εκκλησίας και θα γνωρίσουμε έτσι τις παράνομες καταπατήσεις, την έκταση των εθνικών δασών, τις ακτές, όλη τελοσπάντων την «ιδιοκτησιακή εικόνα» της χώρας.

Η γενική θολούρα στην οποία μπερδεύονται οικοπεδοφάγοι, συμβολαιογράφοι, ατσίδες μηχανικοί, πολιτικοί και λογής μεταπράτες θα πάρει τέλος. Θα εκσυγχρονιστεί επιτέλους η χώρα σε ένα πολύ αδύνατο σημείο. (Αξίζει να θυμίσουμε ότι μορφές κτηματολογίου και χαρτογραφίσεων μας έχουν κληροδοτήσει Οθωμανοί, Ιταλοί, Βούλγαροι και άλλοι που πέρασαν κατά καιρούς ως κατακτητές της χώρας. Μόνον η ελληνική πολιτεία δεν αξιώθηκε μέχρι σήμερα να καταρτίσει κτηματολόγιο).

Και τώρα ο εισαγγελέας κ. Γεράκης απήγγειλε εις βάρος της κρατικής εταιρείας «Κτηματολόγιο Α.Ε.» και δύο συνεργαζομένων με αυτήν ιδιωτικών εταιρειών κατηγορητήριο για βαρύτατα κακουργήματα μετά και από δημοσιεύματα που είχαν προηγηθεί. Όμως ο κ. Λαλιώτης αντέδρασε αμέσως και μίλησε για «διαύλους επικοινωνίας» μεταξύ Ρηγίλης και εισαγγελίας. Ανεπίτρεπτο βεβαίως ολίσθημα για έναν υπουργό να πολιτικολογεί για θέματα που θα έπρεπε να αντιμετωπίσει με διαφορετικό τρόπο.

Αλλά στις εφημερίδες της τελευταίας τριετίας θα βρείτε τις ολοσέλιδες διαφημιστικές καταχωρήσεις του υπουργείου του και, δεν μπορεί, θα σας έχει εντυπωθεί εκείνη η εικόνα των διαφημιστικών τρέιλερ στα κανάλια που δείχνουν τα απέραντα λιβάδια και τους οικισμούς υπό... κτηματογράφηση. Ο κ. Λαλιώτης αποδεικνύεται άλλη μια φορά καλός διαφημιστής αφού μπορεί και πλασάρει προϊόντα... ανύπαρκτα. Αν δεν κάνουμε λάθος το επάγγελμα του διαφημιστή είναι άλλωστε το μόνο στο οποίο έχει θητεύσει τότε, κατά τη συνεργασία του στις μπίζνες του φίλου του Πέτρου Κωστόπουλου.

Αλλά ως υπουργός έπρεπε διαφορετικά να ενεργεί.

Χ.Ν.

ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΤΩΝ ΛΟΓΩΝ

κών που είναι ο αθλητισμός».

Και όλα εκείνα τα μεγάλα και τα ωραία που ξεκίνησαν με τις μεγαλομανιακές -και βέβαια όχι μόνον αυτό- ιδέες του κ. Μητσοτάκη, τις οποίες ασπάστηκαν ο Ανδρέας Παπανδρέου και εν συνέχεια ο κ. Σημίτης που είδε ένα άλλο «όραμα» (αχ αυτά τα οράματα!) για την Ελλάδα; Τις πρώτες γεύσεις με τα «οράματα» τις δοκιμάσαμε ήδη με το πολιτιστικό σκέλος των Ολυμπιακών, την πολύφερνη Πολιτιστική Ολυμπιάδα του... «Πολιτισμού των Πολιτισμών» (ο Πολιτισμός, του Πολιτισμού, ω Πολιτισμέ!) με τον Vangelis και τον Bob Wilson.

Αλλά επί της ουσίας; Επί του «παγκοσμίου νοήματος που είναι ο αθλητισμός»; Στο προηγούμενο τεύχος ο Δημ. Παπανικολάου με το άρθρο του για

«Το πρόβλημα του Ολυμπιακού Χωριού» έθεσε πολύ σοβαρά τεχνικά θέματα με συγκεκριμένα στοιχεία. Αλλά γιατί να ασχολούνται με τεχνικά θέματα οι άνθρωποι του management, των Γραφείων Τύπου και της κοινωνικής πολιτικής;

Στο κάτω-κάτω κάνουν καλά ό,τι ξέρουν. Τα άλλα μένουν στην τύχη.

Χ.Ν.

ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΕΙΣ

• Στο προηγούμενο τεύχος (746), στη στήλη «Πολιτικό Δεκαπενθήμερο», έγινε αναφορά στην... «δυτική όχθη της Γάζας». Φυσικά το ορθό είναι «η Γάζα και η Δυτική Όχθη (του Ιορδάνη)».

• Στο τχ. 745, στο άρθρο του Μανώλη Καρέλλη όπου δημοσιεύονταν οι τρεις ανέκδοτες επιστολές του Ελευθερίου Βενιζέλου, στη σελ. 25 αναφερόταν το όνομα του καθηγητή Δημήτρη Κιτσιίκη λανθασμένα ως «Κατσίκης».

ΠΑΛΑΙΟ/ΝΕΟ-ΔΕΞΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΑ

Σε σχόλιό του με τίτλο «Τυφλός αντιαμερικανισμός» στην *Καθημερινή της Κυριακής* (30/9/2001) ο διευθυντής της εφημερίδας κ. Στάμος Ζούλας επιστρατεύει παλαιά και νέα δεξιά σύνδρομα και στηρίζει τις αναφορές του στον «τυφλό φιλοαμερικανισμό», που είναι μια άλλη εθνική αρρώστια. Αφού υπενθυμίζει ότι η Ελλάδα «με αμερικανική κηδεμονία κατόρθωσε να παραμείνει στον ελεύθερο κόσμο», αναρωτιέται γιατί να υπάρχει αντιαμερικανισμός. Καλά ως εδώ, ο κ. Ζούλας θυμίζει τον κλασικού τύπου δεξιό σχολιαστή. (Δεν υπάρχει λόγος να θυμίσουμε στον σχολιαστή ότι υπάρχουν άλλοι Έλληνες που βλέπουν από άλλη γωνιά

την πρόσφατη ιστορία μας: είναι μακριά και άλλης ώρας υπόθεση αυτό.)

Όμως εκεί που ο σχολιαστής μένει κατά τη γνώμη μας μετέωρος είναι το παρόν: όταν σημειώνει en passant ότι η «διεθνής τρομοκρατία έχει και βαθύτερα αίτια». Εδώ, σ' αυτά τα «βαθύτερα αίτια», θα έπρεπε να μένουν οι σχολιαστές που θεωρούνται έγκυροι. Να δουν τις ευθύνες των ΗΠΑ στην «ανισοκατανομή του πλούτου».

Γιατί αν εμείς οι Έλληνες έχουμε και ιστορικούς λόγους να στηρίζουμε τον αντιαμερικανισμό μας (ο κ. Ζούλας πάντως ξέχασε τις πρόσφατες ιστορικές ευθύνες των ΗΠΑ στην εγκαθίδρυση της δικτατορίας στην Ελλάδα

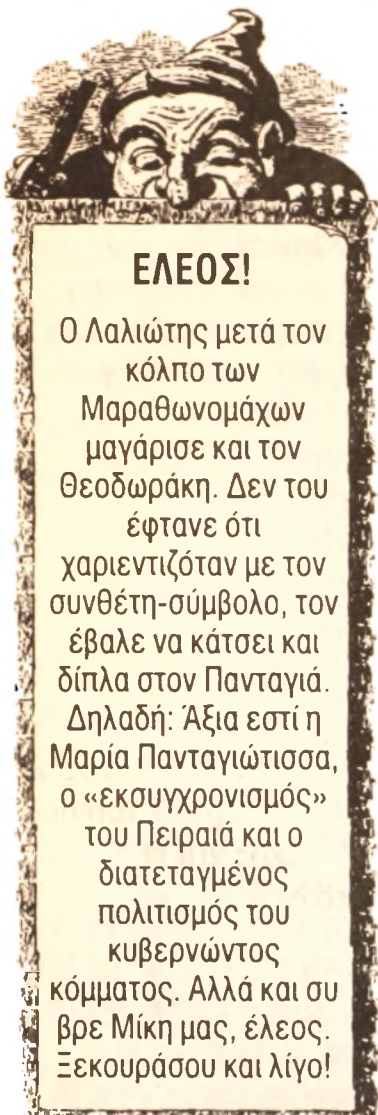
και την κυπριακή τραγωδία), υπάρχουν λαοί που το μόνο που γνωρίζουν είναι η «ανισοκατανομή του πλούτου». Εδώ νομίζουμε ότι θα έπρεπε να αναζητηθούν οι απαρχές της τραγωδίας της 11/9/2001.

Και περιμένουμε από τους έγκυρους σχολιαστές με αυτή την αφετηρία να μας βοηθήσουν να κατανοήσουμε τα ζητήματα. Γιατί μόνη η ιστορική αναφορά δεν είναι πάντοτε ασφαλής οδηγός. Η ιστορία έχει πολλές αναγνώσεις. Ας μην μένουμε τόσο στις «παλαιοδοξίες» ή τις «παλαιοκομμουνιστικές» εκδοχές της, αλλά ας επιμείνουμε στα βαθύτατα αίτια. Αυτή θα ήταν ίσως η πραγματική προσφορά στον τόπο.

Χ.Ν.

ΟΨΙΜΗ ΜΝΗΜΗ

Οι περιπέτειες του λαού του Αφγανιστάν δεν ήταν άγνωστες. Από το 1979, όταν άρχισε ένας νέος κύκλος πραξικοπημάτων και ανατροπών που τελικά οδήγησαν στην επικράτηση των Ταλιμπάν, ελάχιστα απασχόλησαν ιδίως τα ελληνικά ΜΜΕ όσα συνέβαιναν στην κεντροασιατική χώρα. Λάθος: υπήρξε πληθώρα δημοσιευμάτων και επανειλημμένες προβολές σε κανάλια, της φυλής «των απογόνων του μεγάλου Αλεξάντρου» που κατοικεί «κάπου στο Αφγανιστάν». Πουθενά και σχεδόν τίποτε άλλο για την εσωτερική κατάσταση στη χώρα. Λίγες αναφορές μόνον προ μηνών, όταν οι Ταλιμπάν κατέστρεψαν τα βουδιστικά μνημεία. Το έλλειμμα πληροφόρησης θα μπορούσε να θεωρηθεί δείγμα του ελληνικού επαρχιωτισμού. Όμως η πρόσφατη καταιγιστική προβολή της εγκληματικής αθλιότητας της διοίκησης της χώρας από τους Ταλιμπάν να λογαριαστεί κι αυτή σαν δείγμα του επαρχιωτισμού μας; Τώρα που όλοι ασχολούνται, από κοντά κι εμείς. Αλλά μάλλον πρόκειται για κάτι χειρότερο: Για το συντονισμό με την αμερικανική προπαγανδιστική εκστρατεία εναντίον των Ταλιμπάν, πρώην εταίρων της υπερδύναμης. Πόσο περισσότερο θα ήμασταν ενήμεροι αν λιγότερος επαρχιωτισμός και περισσότερη ανεξαρτησία χαρακτήριζε τα δικά μας ΜΜΕ όπως και άλλες εκφάνσεις της εθνικής μας ζωής!

ΕΛΕΟΣ!

Ο Λαλιώτης μετά τον κόλπο των Μαραθωνομάχων μαγάρισε και τον Θεοδωράκη. Δεν του έφτανε ότι χαριεντιζόταν με τον συνθέτη-σύμβολο, τον έβαλε να κάτσει και δίπλα στον Πανταγιά. Δηλαδή: Άξια εστί η Μαρία Πανταγιώτισσα, ο «εκσυγχρονισμός» του Πειραιά και ο διατεταγμένος πολιτισμός του κυβερνώντος κόμματος. Αλλά και συ βρε Μίκη μας, έλεος. Ξεκουράσου και λίγο!

WAR; DON'T WORRY!

Η αναμενόμενη αμερικανική επέμβαση στο Αφγανιστάν έχει προβληματίσει και ανησυχήσει τους κατοίκους όλου του πλανήτη ανεξαιρέτως. Αντιπολεμικές –που θα πει αντιαμερικανικές, εκτός κι αν τον πόλεμο θα τον διεξάγει η Ουκρανία ή το Βέλγιο– διαδηλώσεις έχουμε καταγράψει μέχρι στιγμής σ' όλη την Ευρώπη αλλά και στην Ν. Υόρκη, το Λος Άντζελες, το Σικάγο κ.α. Άρα έχει άδικο ο ερίτιμος κύριος Ανδριανόπουλος όταν γράφει ότι αντιαμερικανικές κινητοποιήσεις έγιναν μόνο στην Τζακάρτα, το Ισλαμαμπάντ και την Αθήνα. Ο τ. υπουργός επειδή διαβάζει ξένο τύπο, θα έπρεπε να είναι πιο ενημερωμένος και αμερόληπτος.

Σία Τσαχπινόγλου

ΔΙΔΥΜΕΣ ΑΠΩΛΕΙΕΣ

Κατά την επιστροφή μου από τις καλοκαιρινές διακοπές είχα την ατυχία να ανακαλύψω πως μου διέρρηξαν το σπίτι. Οι απώλειες ευτυχώς δεν ήταν μεγάλες –CD, τηλεόραση και, εντελώς ανεξήγητα, δυο τουμπελέκια– αλλά το χάος απίστευτο: αναποδογυρισμένα συρτάρια, ρούχα και φωτογραφίες, βιβλία και χαρτιά σκορπισμένα παντού.

Στις 11 Σεπτεμβρίου το βράδι συνέχιζα τη θλιβερή διαδικασία του συγυρίσματος με μοναδική παρέα το ραδιόφωνο. Τα νέα τρομακτικά. Προσπαθώντας να χωρέσω στο μυαλό μου την απίστευτη είδηση από τη Νέα Υόρκη, τον παράλογο χαμό τόσων ανθρώπων, πασχίζοντας να φανταστώ τι θα μας ξημερώσει αύριο, βρέθηκα να χαζεύω τις φωτογραφίες από το ταξίδι μου στην Αμερική, εδώ και δέκα χρόνια. Τα ξύλινα στεγασμένα γεφύρια που υπάρχουν ακόμη στο Βέρμοντ κι όπου σχεδόν περίμενα να αντικρίσω τον Ακέφαλο Καβαλάρη του Ουάσινγκτον Ίρβινγκ. Η ψαραγορά της Βοστώνης, όπου οι νέοι γιουγκοσλάβοι φίλοι μου, ο Γκόραν και η Μάγια, τρώνε αστακό και χαμογελούν στο φακό. Το φαστφούντ κάπου στα Όρη Κάατσκιλ, τα βουνά του Ριπ Βαν Ουίνκλ, όπου σταματήσαμε καθ' οδόν προς το Όλμπανι και τη συναυλία των Γκρέιτφουλ Ντετ. (Τα ίδια βουνά που αρκετά χρόνια πριν από μένα διέσχιζαν τρέχοντας σαν παλαβοί με μια κάντιλακ ο Νιλ Κάσιντι και ο Τζακ Κέρουακ.) Οι δρόμοι της Νέας Υόρκης, οι χασιδες ραβίνοι με τις μακριές κοτσίδες, λες κι είχαν βγει από κάποιο διήγημα του Ισαάκ Σίνγκερ. Και φυσικά η πανοραμική φωτογραφία του Μανχάταν, τραβηγμένη από την απέναντι ακτή.

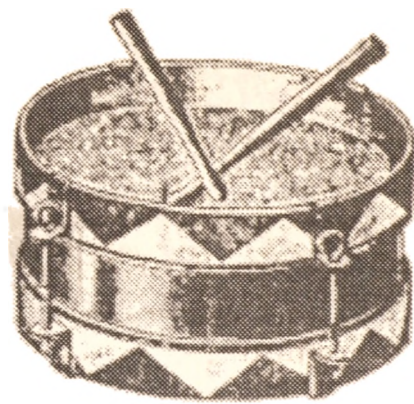
Δυο χρόνια αργότερα επισκέφτηκα τον Γκόραν και τη Μάγια στην πατρίδα τους, το Νόβι Σαντ. Νά και οι φωτογραφίες από τα μοναστήρια του Σρεμ, του «μικρού Αγίου Όρους». Το σπίτι δίπλα στον Δούναβη, όπου ο πατέρας του Γκόραν μάς κέρασε σλιβοβίτσα και λουκάνικο (από το δικό του). Το πάρκο του Νόβι Σαντ, η συναγωγή και το βιβλιοπωλείο απ' όπου αγόρασα τα διηγήματα του Ίβο Αντρεϊτς, το *Λεξικό των Χαζάρων* του Μίλοραντ Πάβιτς, τα ποιήματα του Ιβάν Λάλιτς και του Βάσκο Πόπα. Η θέα από το κάστρο, η πόλη μέσα στην αγκάλη του Δούναβη.

Ανάβω ένα τσιγάρο και ξεχωρίζω δυο φωτογραφίες. Από το Μανχάταν τώρα λείπουν οι επιβλητικοί δίδυμοι ουρανοξύστες από το Νόβι Σαντ, η γέφυρα του Δούναβη.

Γιώργος Τσακνιάς

ΗΘΙΚΟΠΛΑΣΤΙΚΗΣ... ΤΟ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑ

Τον περίφημο κατάλογο των απαγορευμένων βιβλίων του Βατικανού φαίνεται ότι ανέσυρε ο γνωστός για τις «ριζοσπαστικές» θέσεις του βουλευτής της Ν.Δ. Πέτρος Τατούλης. Έσπευσε με ερώτησή του προς τον υπουργό Πολιτισμού να καταγγείλει το γεγονός ότι το βιβλίο *Ζιγκ-Ζαγκ στις νεραντζιές* της Έρσης Σωτηροπούλου –το οποίο για τον ίδιο συνιστά περίπτωση πορνογραφικής γραφής– αδικαιολόγητα έχει αποσταλεί στις σχολικές βιβλιοθήκες. Με τον ζήλο ενός ιεροδιδασκάλου κάνει λόγο «για τις περιπτώσεις αρρωστημένων πτυχών της συμπεριφοράς των συγγραφέων που δεν μπορούν να γίνουν μαθητικό ανάγνωσμα». Η λογοτεχνική γραφή είναι ή όχι ένα μέσο για την προβολή σε ένα άλλο επίπεδο των εσωτερικών αναζητήσεων αλλά και των ακατανόητων συμπλεγμάτων που φιλοξενεί η ανθρώπινη

συνείδηση; Για να διοχετευθούν όλα αυτά σ' ένα συμπυκνωμένο κείμενο απαιτείται άραγε η χρήση ενός κανονιστικού πλαισίου που δεν θα παραβιάζει το αίσθημα της ηθικής έτσι όπως το

πιστεύει η κοινή γνώμη; Ποιος μπορεί ν' απαντήσει για το εάν η λογοτεχνία οφείλει να «διαπλάθει» τη νεολαία ή ν' αποτελεί μία «ανθρωπιστική βακτηρία» κατά τον κ.

Τατούλη; Όλες αυτές οι λέξεις που επικαλούνται οι διάφοροι «σωτήρες» συνιστούν τον λόγο της επιτήρησης και της τιμωρίας που είναι έτοιμος να καταργήσει την ανάγκη της λογοτεχνικής έκφρασης. Ο φόβος αποκτά υπόσταση όταν ανατίθεται σε μια ομάδα βουλευτών ή σε οποιοδήποτε επίσημο ή ανεπίσημο φορέα να αποφασίζει για την τύχη κάποιων συγγραφικών πονημάτων. Καλό ή μέτριο, ρυπαρογράφημα ή απλώς αδιάφορο, γιατί να νομιμοποιείται κάποιος, που θεωρεί ότι θίγεται το διανοητικό επίπεδο εκείνων που εκπροσωπεί, να καταδικάζει και να αφορίζει ένα βιβλίο;

Δεν καταλαβαίνει (;) ο κ. Τατούλης ότι όπως αυτός κρίνει ακατάλληλο ένα βιβλίο σήμερα, θα βρεθεί στο μέλλον κάποιος άλλος για να στρέψει τα πυρά του σ' ένα άλλο βιβλίο με διαφορετικά αυτή τη φορά κίνητρα;

Σωτήρης Λέτσιος

ΟΧΙ ΣΤΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ

Νά η λυδία λίθος της εθνικής μας αδυναμίας: Οι ολυμπιακοί αγώνες. Μια πομφόλυγα πασπαλισμένη με πολύ μεγαλοϊδεατισμό, περισσότερη αφέλεια και πλείστη όση υποκρισία εκ μέρους των –ελάχιστων– επωφελουμένων. Το λέω λοιπόν εγώ, ένας απλός πολίτης, γιατί δεν βλέπω μέχρι τώρα να το εκστομίζει κανένα πολιτικό κόμμα: Μήπως έχουμε τη χρυσή ευκαιρία να παραδώσουμε εντίμως και εγκαίρως την ανάθεση διοργάνωσης του 2004 στην Διεθνή Ολυμπιακή Επιτροπή; Αν η τρομοκρατία είναι ανίκητη μέσα στις ίδιες τις ΗΠΑ, γιατί να μπει η Ελλάδα σε μια μακροχρόνια περιπέτεια με απρόβλεπτες συνέπειες; Ποιος θα μας κατηγορούσε αν παραδεχόμαστε ότι το ζήτημα της ασφάλειας δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί εκατό τα εκατό, όχι μόνο από εμάς αλλά κι από κανέναν άλλο στις υπάρχουσες συνθήκες; Οι «Ολυμπιακοί Αγώνες» λειτουργούν ήδη σαν πέμπτη φάλαγγα για τον τόπο. Τα έργα έχουν βαλτώσει, το κόστος τους πολλαπλασιάζεται δραματικά, η κρατική αδυναμία είναι έκδηλη –το άρθρο στο περασμένο *Αντί* σχετικά με το «Ολυμπιακό Χωριό» ήταν ανατριχιαστικά διαφωτιστικό–, η δήωση του αττικού τοπίου ante portas –ο Σχοινιάς είναι μόνο η αρχή–, γιατί λοιπόν να μην διαφυλάξουμε την πατρίδα μας απ' τα χειρότερα; Οι επαγγελματίες πολιτικοί θα πουν βέβαια ξανά τα μεγάλα λόγια και θα δώσουν τις μελοδραματικές υποσχέσεις εν γνώσει τους ότι ψεύδονται. Κι ως μας λέει ο Grosz και ο Brecht ήδη από τη Δημοκρατία της Βαϊμάρης για τους «γουρουνοκέφαλους που ξεπουλάνε τη χώρα με τιμή για την τιμή της». Θ' ακούσουμε τους πολιτικούς ή τους ποιητές;

Μάνος Στεφανίδης

ΟΙ «ΕΚΤΕΛΕΣΤΕΣ» ΤΩΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ

Ησκόνη του μακαρθισμού δεν λέει να κατακαθίσει, αν και ταξιδεύει πάνω από την αμερικανική ήπειρο εδώ και πενήντα χρόνια. Έχει φράξει φαίνεται για τα καλά τις αρτηρίες της σκέψης των σημερινών ιεροεξεταστών που ξεπαγωμένοι απ'

το άλογο πάθος έφτασαν στο σημείο να καταρτίσουν έναν κατάλογο με 150 απαγορευμένα τραγούδια. Η επίσημη αιτιολογία είναι ότι σ' αυτά τα τραγούδια μεταξύ άλλων στους στίχους ακούγονται οι λέξεις: «φωτιά», «θάνατος», «πτήση», «καταστροφή», λέξεις που παραπέμπουν στο πρόσφατο τρομοκρατικό χτύπημα στη Νέα Υόρκη. Κανένας δεν γλύτωσε απ' την πανικόβλητη επέλαση της λογοκρισίας: Έξω οι Μπήτλς, ο Λένον, οι Άνιμαλς, οι Σάμιον εντ Γκαρφάνκελ, ο Έλτον Τζον, ο Φρανκ Σινάτρα... Οι προστάτες της αμερικάνικης ηθικής εκτιμούν ότι αυτές οι «επικίνδυνες» λέξεις είναι ικανές να επιτείνουν την αναστάτωση στον λαό και να αναζωπυρώσουν τις νωπές πληγές στο σώμα της κοινωνίας. Ενίοτε η μουσική αποτελεί έναν ιδανικό θεραπευτικό οδηγό.

Σωτήρης Λέτσιος

FORZA SILVIO

Μπορεί οι Άραβες να είναι «κατώτερη φυλή» (sic) αλλά ο Σίλβιο Μπερλουσκόνι είναι αναμφισβήτητος ο ηλιθιότερος πρωθυπουργός της Ευρώπης (και βάλε) αφού δήλωσε με αφοπλιστικό χαμόγελο και εμπρός στις κάμερες τις ανωτέρω μαλακίες. Και τούτο γιατί η Ιταλία είναι γεμάτη πύργους και τρούλους και ο Μπιν Λάντεν δεν μοιάζει να έχει πολύ έντονη αίσθηση χιούμορ. Με τέτοιες πάντως δηλώσεις «υπευθύνων» ή με τις θεατρικές προσευχές και τις ομόθυμες συμπαραστάσεις μερικών άλλων είναι σαν να προσκαλούμε την τρομοκρατία στη γειτονιά μας. Που θα πει πως όσο αντιμετωπίζουμε το πραγματικά τεράστιο ζήτημα της τρομοκρατίας είτε με αφ' υψηλού ρατσισμούς είτε με μελοδραματικές κορόνες και δεν το ερμηνεύουμε πολιτικά, υιοθετώντας τις ανάλογες πρακτικές, το τέρας θα ναρκωθεί μεν αλλά δεν θα εκλείψει. Ούτως ή άλλως η νέα εποχή ανέτειλε στον αστερισμό του φόβου. Είναι στο χέρι των ηγετών της Δύσης να μετατρέψουν τον φόβο αυτό σε υστερική ψύχωση διαρκίας.

Στέφανος Προτεστάκις

ΠΟΤΕ ΕΛΕΓΕ ΑΛΗΘΕΙΑ;

Τι σου είναι ο Τύπος! Τι λαβράκια ανακαλύπτει ψάχνοντας κανείς. Το 1994 ο τότε δημοσιογράφος Πέτρος Ευθυμίου παίρνει συνέντευξη από τον Θόδωρο Πάγκαλο στο μαχητικό περιοδικό που εξέδιδε ο Γιώργος Καραμπελιάς και τον ρωτάει για μια ενδεχόμενη ενοποίηση των ΤΕΙ με τα ΑΕΙ. Ο Πάγκαλος καυτηριάζει αυτή την προοπτική της «ανωτατοποίησης» μιλώντας για μιθριδατισμό και απαράδεκτο εξισωτισμό. Δεν είναι δυνατόν, τονίζει, να είναι ισότιμα πτυχία τριετούς και τετραετούς φοίτησης. Με τη θέση αυτή συμφωνεί ο τότε δημοσιογράφος και έπειτα προοδευτικός διανοούμενος κ. Πέτρος. Ως υπουργός βέβαια απεδείχθη ήκιστα προοδευτικός και έβαλε την ταφόπλακα στο από δεκαετίες προετοιμασμένο μνήμα της δημόσιας παιδείας μας. Το μικρό αυτό σχόλιο γράφεται εις μνήμην αμφοτέρων: και της παιδείας και της αλήθειας.

Σ.Π.

«ΟΦΣΑΪΝΤ» BENIZEΛΟΥ

Απηλλάγησαν λοιπόν οι ΚΑΕ Άρης και ΠΑΟΚ, μετά από απόφαση του υπουργού Πολιτισμού κ. Ευάγγελου Βενιζέλου, από τα συνολικά τους χρέη ύψους 11 δισεκατομμυρίων δραχμών. Έτσι δεν κινδυνεύουν με υποβιβασμό και ατενίζουν με αισιοδοξία το μέλλον τους στο πρωτάθλημα μπάσκετ. Ας είναι καλά ο εκ Θεσσαλονίκης καταγόμενος και «όψιμος φίλος» της καλαθοσφαίρισης υπουργός Πολιτισμού. Χάρης σ' αυτόν χώρεσε στο νομοσχέδιο για την Ολυμπιάδα –χωρίς να έχει ουσιαστικά καμία σχέση– η παραπάνω τροπολογία. Τι θα έπραττε η πολιτεία σε μια παρόμοια περίπτωση και εάν οι ομάδες προέρχονταν από διαφορετική εκλογική περιφέρεια; Θα αποφάσιζε με τα ίδια κριτήρια; Μάλλον όχι. Εάν νοιαζόντουσαν για την εξυγίανση θα φρόντιζαν εγκαίρως να εντοπίσουν τους παράγοντες που χορηγούσαν παρανομα βεβαιώσεις φορολογικής ενημερότητας στις ΚΑΕ, επιτρέποντας στους διοικούντες να παραμένουν στο τιμόνι των ομάδων μοιράζοντας δηλώσεις και υποσχέσεις δεξιά κι αριστερά, ενώ τα χρέη διογκώνονταν.

Σ. Λέτσιος

ΩΡΑΙΑ ΕΙΚΩΝ

Ξανά στα δικά μας, παρά τους πολέμους. Έχουμε και λέμε: Ο εισαγγελέας βγάζει πόρισμα το οποίο βαρύνει υπουργούς για το κλέψιμο στο χρηματιστήριο – ο εισαγγελέας είναι δεξιός και αντιδραστικός. Άλλος εισαγγελέας ετοιμάζεται για τις παράνομες ελληνοποιήσεις και τη νόθευση του εκλογικού αποτελέσματος – κι' αυτός είναι αντιδραστικός. Άλλος εισαγγελέας πρόκειται να κατηγορήσει κρατικά στελέχη για το ναυάγιο του ΣΑΜΙΝΑ. Άλλος ψάχνει το θέμα του Κτηματολογίου και έρχονται και άλλοι για άλλα. ΠΑΣΟΚ και Ελλάδα του 2001.

ΠΑΤΤΑΚΟΣ

Ο δε Σημίτης έχει πάρει το ψαλίδι και εγκαινιάζει βρίζοντας τους υπολοίπους. Λες και τα έβαλε από την τσέπη του τα λεφτά, λες και δεν του τα δώσανε οι Ευρωπαίοι προ ετών και λες και δεν ήταν υποχρεωμένος να τα κάνει και μάλιστα προ πενταετίας.

ΤΡΙΠΛΟΥΝ

Το μεγάλο φαγοπότι της Ολυμπιάδας άρχισε. Θα τα κάνουν τα έργα τελευταία στιγμή με αναθέσεις, ώστε να φάνε οι εργολάβοι τους. Και όσα δεν προλάβουν θα τα κάνουν σε λυόμενα. Θα γελάσει η υφήλιος με τα χάλια μας.

ΟΠΑ!

Μαθαίνω πως στην Ευρώπη ετοιμάζονται για ταυτότητες με θρήσκευμα το 2003. Δεν το πιστεύω. Αυτό πια θα είναι η κατάργηση των αρχών της Γαλλικής Επανάστασης.

ΠΕΡΑΣΤΕ ΚΟΣΜΕ

Σχετικά με τις λίστες των Νέων... Εγώ, ας πούμε,

είμαι ιστορικός. Αν έρθει ένας δημοσιογράφος και με ρωτήσει ποια είναι τα 10 καλύτερα βιβλία ιστορίας τα τελευταία 50 χρόνια, θα του πω πως η ερώτηση είναι ανόητη. Διότι τι θα πει καλύτερα; Τι είναι τα βιβλία; Μπριτζόλες;

ΛΟΓΟΤΕΧΝΕΣ

Η ερώτηση αυτή έχει νόημα μόνον όταν αναφερόμαστε σε πρόσφατα έργα και θέλουμε να δώσουμε, ως ειδικό, έναν οδηγό. Είναι εντελώς γελοίο όμως, να βάζεις στο ίδιο τσουβάλι τον Ελύτη και τον Πούλιο, τον Τσίρκα και τον Χωμενίδη. Διότι το έργο των μεν έχει ήδη αποτιμηθεί, έχει πάρει τη θέση του, ενώ τα πρόσφατα έργα είναι αδύνατον να μουν σε μια λογική και οριστική κρίση. Άρα η ερώτηση είναι εξ υποθέσεως βλακώδης. Συν το γεγονός της διάχυτης υποψίας, πως η σύγχρονη λογοτεχνική παραγωγή στην Ελλάδα είναι κάπως προβληματική.

ΟΔΗΓΟΣ

Μην βλέπετε ειδήσεις, μόνον ταινίες. Διαβάστε λίγο εφημερίδα –αθλητικά δηλαδή και εξωτερικό ρεπορτάζ, ποτέ πολιτικά ή πολιτικά– ακούστε λίγη μουσική και η μέρα θα περάσει. Διότι αυτοί έχουν σκοπό να μας τρελάνουν.

Σ Δ Ι Α Λ Ε Ξ Ί Μ Μ Α

Σας προτείνω ένα διάλειμμα. Κύκλοφορεί από τις εκδόσεις «Στάχυ» το τεύχος αρ. 12 του καλού επιστημονικού περιοδικού 'Ιστωρ, το οποίο ειδικεύεται σε θέματα θεωρίας της ιστορίας και ιστορικής έρευνας. Ξεχωρίζουν τα άρθρα της Renelope Corfield «Ιστορικοί και γλώσσα» και της Άννας Ταμπάκη «Περί νεοελληνικού Διαφωτισμού». Στο πρώτο τοποθετείται το ζήτημα της γλώσσας ως παραμέτρου της ερμηνευτικής της ιστορίας – το οποίο άλλωστε αναδεικνύεται και από τις νεότερες ιστοριογραφικές τάσεις παγκοσμίως, οι οποίες προσανατολίζονται περισσότερο προς το ύφος και τη γραφή, παρά προς τη μέθοδο. Στο δεύτερο έχουμε μια ενδιαφέρουσα τοποθέτηση-απολογισμό, σχετικά

με το ζήτημα των σπουδών του νεοελληνικού διαφωτισμού, κυρίως μέσα από την ερευνητική εμπειρία του Κέντρου Νεοελληνικών Ερευνών/

Υπάρχουν και άρθρα του Δημήτρη Λυβανίου για τους βαλκανικούς εθνικισμούς, της Μαρίας Κυριακίδου για τον φεμινιστικό τύπο στο μεσοπόλεμο, της Λένας Διβάνη για τα Δωδεκάνησα και την Τουρκία, του Κυριάκου Δημητρίου για την διανόηση και τον διαφωτισμό, του Βασίλη Μακρίδη για τις σχέσεις Ορθόδοξης-Διαφωτισμού και της Λυδίας Παπαδάκη για τις σχέσεις Διαφωτισμού και ιστοριογραφίας στη νεοελληνική εκπαίδευση.

Αυτά, σε συνδυασμό πάντα με μια καλή αμερικάνικη ταινία, ας πούμε τα Χιόνια του Κιλιμάντζαρο με τον Γκρέγκορυ Πεκ και την Άβα Γκάρντνερ. «Κε αυτό θα περάσει», που έλεγε και ο Μποστ.

Ένας προαναγγελθείς «θρίαμβος»

του Μάνου Στεφανίδη

Την ερχόμενη εβδομάδα συγκαλείται το συνέδριο του ΠΑΣΟΚ για το οποίο αποφάσισε πραξικοπηματικά και σε κλίμα αμφισβήτησης ο κ. Σημίτης. Στο μεταξύ πολύ νερό κύλησε στ' αυλάκι. Και φάνηκε, στη σημερινή συγκυρία, πόσο κοντόφθαλμη είναι η οπτική στο κόμμα που κυβερνά. Για άλλα ξεκίνησαν κι αλλού πορεύονται σήμερα. Πιστεύω πως το συνέδριο, αφού απασχολήσει για λίγο τον Τύπο και τα λοιπά ΜΜΕ, πολύ σύντομα θα ξεχαστεί. Θα έχει προηγουμένως εξασφαλίσει την θέση του πρωθυπουργού κατευνάζοντας τις εσωκομματικές αντιπαλότητες. Αλλά πέραν τούτου, γιατί το συνέδριο; Όταν...

Ολα τα θαύματα τρεις μέρες, το πιο μεγάλο τέσσερις. Είναι εντυπωσιακός ο τρόπος που συνεργάζομαστε σταδιακά απ' τον τρόπο και που η καθημερινότητα ξανακαθηλώνει τους «Διδύμους» και τα παθήματά τους στον αστερισμό του Κράμπη, του Βοσκόπουλου και της σκληροειδίτιδας της Άννας Βίσση. Η τηλεόραση, όλα κι όλα, αποτελεί το αλάνθαστο θερμόμετρο του συλλογικού πανικού. Γι' αυτό: don't panic. Τα προαιώνια, ανιαρά προβλήματα είναι πάλι εδώ.

Το ΠΑΣΟΚ, το συνέδριο, η Ν.Δ. που δυσκολεύεται, το κυκλοφοριακό, ο Πέτρος Ευθυμίου με τις «επιτυχίες» του, η προετοιμασία των Ολυμπιακών Αγώνων που δεν προετοιμάζεται, ο κ. Βενιζέλος που έλαβε το μήνυμα από τον κ. Ρονγκ αλλά αισιοδοξεί κ.ο.κ. Τουλάχιστον άμποτε το σοκ να μας ξανάστρεφε προς την αληθινή πολιτική και τις ουσιαστικές πρακτικές της. Να μας έστρεφε προς σκέψεις πιο σύνθε-

τες και αναλυτικές που θα υπερέβαιναν την μικροδιαχείριση της καθημερινότητας. Λ.χ. το προκατακλυσμαίο ζήτημα της παραμονής του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία επ' ωφελεία του λαού ο οποίος έχει πια πλήρως ταυτιστεί με το κίνημα.

Τα γράφω αυτά κάνοντας πικρό χιούμορ για τα πολλαπλά ερείπια που αντιμετωπίζουμε πλέον στον τόπο: ερείπια στην παιδεία, στο ασφαλιστικό, στην υγεία – ανώφελο να τα επαναλαμβάνει κανείς – και κυ-

ρίως στην απόλυτη απο-

διοργάνωση της κρατικής μηχανής με την μίζα και την διαπλοκή στην πρωτοκαθεδρία και με την αντιπολίτευση στη γωνία. Γιατί βέβαια αν όλοι μιλάμε για σκάνδαλα και για διαφθορά αλλά κανείς δεν παραπέμπει ένα έστω από τα

γνωστά ονόματα με ατράνταχτα στοιχεία στον εισαγγελέα, τότε το ΠΑΣΟΚ δικαιούται να μιλά για πόλεμο σκιών και να προετοιμάζει την επόμενη τετραετία του. Η λογική τους ατράνταχτη: τριάντα χρόνια αυτοί, τριάντα χρόνια εμείς, και βλέπουμε. Κι όμως ο τόπος βουλιάζει μέσα στην μετριότητα, την αναξιοκρατία, τη συναλλαγή, την ανεπανόρθωτη φθορά προσώπων και θεσμών.

Μόνο τυφλοί δεν βλέπουν την έκπτωση σε κάθε επίπεδο του δημόσιου βίου και το χειρότερο: την απαξίωση της πολιτείας μέσα απ' τα μάτια των ίδιων των πολιτών της. Αυτό είναι κυρίως που έχει επιβάλει ως κυρίαρχη ιδεολογία αλλά και ως πνευματικό καρκίνο τον ατομισμό, τον εύκολο πλουτισμό, την ευζωία αντί οποιουδήποτε τιμήματος και το life style με όποιο κόστος. Αυτή η δήθεν κοινωνία με τους ψοφοδεείς «μάγκες» της, αυτός ο χυλός του big brother είναι αυτονόητο να προκρίνει ανάλογους πολιτικούς άρχοντες. Και είναι φυσική συνέπεια οι δεύτερες ή οι τρίτες γενιές των κυρίαρχων πολιτικών τζακιών του τόπου που κυβερνούν, να αντιμετωπίζουν την ιστορία μέσα απ' τη λογική της χρησιμότητας και του κληρονομικού δικαιώματος και το μέλλον ως εργαλειοποιημένο παρελθόν.

Το ΠΑΣΟΚ οδεύει στο έκτακτο συνέδριό του έχοντας εντωμεταξύ επουλώσει τις εξόφθαλμες κομματικές πληγές και έχοντας συσπειρωθεί προς διαφύλαξη της νομής της εξουσίας. Όλοι όσοι διερρήγγυναν τα ιμάτιά τους για την ανικανότητα και τη διαφθορά των εκσυγχρονιστών τώρα παρουσιάζονται βασιλικότεροι του βασιλέα και πιο νομιμόφρονες από τον... Πανταγιά. Έτσι, το προσεχές συνέδριο, βοηθώντας και του... Μπιν Λάντεν, θα καταλήξει σ' έναν ακόμη «θρίαμβο» του κ. Σημίτη. Βέβαια, οι πονηρεμένοι και οι παροικούντες την Ιερουσαλήμ δικαιούνται ν' αναρωτηθούν «Ως πότε;». Με τη χώρα σε παρατεταμένη κρίση ουδείς δικαιούται να επιχαιρεί με τους εξαναγκασμένους «θριάμβους».

'Όταν σπαράσσεται η αριστερά

Με ενδιαφέρον παρακολουθήσαμε μια νέα αντιπαράθεση που ξέσπασε ανάμεσα στον πολιτικό χώρο της αριστεράς. Αφορμή στάθηκε η έκφραση διαμαρτυρίας μετά το χτύπημα στους «δίδυμους πύργους» και η προετοιμαζόμενη «απάντηση» του ΝΑΤΟ και των ΗΠΑ.

Την περασμένη Πέμπτη, 27 Σεπτεμβρίου, οργανώθηκε ένα συλλαλητήριο στα Προπύλαια το οποίο προχώρησε ως τη Βουλή και μάλιστα ένα κομμάτι του έφτασε μέχρι την αμερικανική πρεσβεία. Ήταν η διαδήλωση «του ΚΚΕ και των λοιπών αριστερών δυνάμεων».

Δυο μέρες μετά, το Σάββατο 29 Σεπτεμβρίου, μια δεύτερη διαδήλωση οργανώθηκε στο Σύνταγμα. Ήταν η διαδήλωση «του ΣΥΝ και των λοιπών αριστερών δυνάμεων».

Ενδιάμεσα, την Παρασκευή το πρωί, σε κάποιο από τα κανάλια παρακολούθησα ένα «ντημπέιτ» όπου ο τηλεπαρουσιαστής «είχε βάλει να τσακώνονται» τον τέως βουλευτή του ΣΥΝ κ.

Λεβέντη και ένα στέλεχος της ΚΝΕ, τον κ. Παπαδάκη.

Ας πάμε όμως και πιο πίσω. Η ανοικτή αναγγελία για την «διαδήλωση του ΣΥΝ» ήρθε την μεθεπομένη της αναγγελίας της «διαδήλωσης του ΚΚΕ». Όπως διαβάσαμε στον Τύπο, είχαν προηγηθεί συζητήσεις και προσυνεννοήσεις οι οποίες κατέληξαν σε απόφαση του ΣΥΝ να μην συμμετάσχει τελικά στο συλλαλητήριο της Πέμπτης (βλ. σχετικά και στην *Κυριακάτικη Αυγή* της 30/9 το άρθρο «Το Κοκκινοπράσινο Δίκτυο του ΣΥΝ για τις αντιπολεμικές διαδηλώσεις»).

Αυτό που κοινοποιήθηκε ήταν ότι και οι δύο διαδηλώσεις είχαν «την στήριξη» προσωπικοτήτων, μικρότερων

ομάδων της αριστεράς, οικολόγων, συνδικάτων. Δεν χρειάζεται να γίνει εδώ απαρίθμηση όλων όσων συμμετείχαν – έγινε ήδη από τον Τύπο. Ούτε να καταμετρήσουμε και να συγκρίνουμε τον αριθμό των συμμετεσχόντων στις δύο διαδηλώσεις. Κι αυτό έγινε από τον Τύπο. Και δεν ενδιαφέρει αυτή τη στιγμή. Αυτό που πρέπει πάντως να τονιστεί είναι ότι πολλοί πολίτες συμμετείχαν και στις δύο διαδηλώσεις χωρίς να ακολουθούν πιστά την «γραμμή». Πήγαν γιατί ήθελαν να διαδηλώσουν την θέλησή τους για την ειρήνη. Σ' αυτό νομίζω συμφωνούσαν όλοι.

Στην «διαδήλωση του ΚΚΕ» επισήμως το σύνθημα ήταν «Ούτε χαιρόμαστε, ούτε κλαίμε», ωστόσο κυριάρχησε το σύνθημα «Φονιάδες των λαών, Αμερικάνοι». Στην «διαδήλωση του ΣΥΝ» το κυρίαρχο σύνθημα (που ανέγραψε και η *Αυγή* της 28/9) ήταν «Η θλίψη μας δεν είναι κραυγή για πόλεμο», σύνθημα δανεισμένο από τις διαδηλώσεις που γίνονται και από φοιτητές στις

Πρωτοσέλιδο του Ριζοσπάστη (Σάββατο 29/9/2001).

Δείγμα γραφής από τον Ριζοσπάστη

Εκφραστές της ηττοπάθειας

«Ούτε με τους τρομοκράτες, ούτε με τους πολεμοκάπηλους». Το βρήκαν το καινούριο σλόγκαν στην ηγεσία του ΣΥΝ και πιστεύουν ότι με αυτό «καθάρισαν», τόσο απέναντι στο σύστημα, όσο και κυρίως με το ΚΚΕ, για το οποίο, εντελώς προβοκατόρικα, αφήνουν άθλιες υπονοίες ότι είναι με τους... τρομοκράτες. Οφείλουν, όμως, οι του ΣΥΝ πρώτα να μας πουν ποιοι είναι οι τρομοκράτες (για να τους καταγγείλουμε κι εμείς...). Συμμερίζονται, άραγε, ή υιοθετούν τον ορισμό της τρομοκρατίας που δίνει η Κομισιόν, με τον οποίο η διαδήλωση της Γένοβας, για παράδειγμα, θα χαρακτηριζόταν τρομοκρατική εκδήλωση; Επίσης, μήπως έχουν ανακαλύψει τους τρομοκράτες που χτύπησαν στο Μανχάταν ή έχουν υιοθετήσει αυτά που λένε ο Μπους, η CIA και το FBI, χωρίς, «περιττές», αποδείξεις; Ας αφήσουν, λοιπόν, στην άκρη τα προσχήματα. Η ηγεσία του ΣΥΝ δεν έχει τα κότσια να πει «όχι» στην «αντιτρομοκρατική σταυροφορία» και τον πόλεμο που ξεκινούν οι ΗΠΑ και οι «σύμμαχοί» τους και δίνει εξετάσεις υποταγής στο σύστημα. Αλλά αυτό ήταν πάντα, εκφραστές της ηττοπάθειας και του συμβιβασμού με την άρχουσα τάξη.

ΥΓ: Αλήθεια, γιατί σε κανένα κείμενό τους δεν υπάρχει θέση, για τη μη εμπλοκή της χώρας μας στους όποιους πολεμικούς τυχοδιωκτισμούς;

Το πρώτο σχόλιο στο Ριζοσπάστη της Κυριακής 30/9/2001.

ΗΠΑ και σε ευρωπαϊκές χώρες.

Δεν θα σταματήσω στην εξέταση των διαφορών και στη συλλογιστική των δύο φορέων που διατυπώθηκαν εξάλλου και αυτές στον Τύπο. Η επανάληψη θα ήταν κουραστική και ίσως να δώσει αφορμή για «διευκρινίσεις και αποσαφηνίσεις». Εγώ θέλω να σταθώ στο γεγονός ότι βεβαιώθηκαν άλλη μια φορά οι πολιτικές διαφορές και «βγήκαν προς τα έξω» οι βαθιές αντιπαλότητες που σπαράσσουν τα δύο στρατόπεδα της ελληνικής αριστεράς.

Έχει ενδιαφέρον να παρακολουθήσουμε την ανταγωνιστική πορεία των «δύο στρατοπέδων» από τον Ιούλιο, με την προετοιμασία για την διαδήλωση στη Γένοβα. Τότε το ΚΚΕ, καθηλωμένο σε κάποια πάγια σύνδρομα, δίστασε στην αρχή αλλά τελικά συμμετείχε και αυτό στις διαδηλώσεις στη γειτονική Ιταλία. Τότε όμως ο ΣΥΝ είχε «το πάνω χέρι και τον αέρα». Σήμερα, μια εβδομάδα μετά τις «διαδηλώσεις του Σεπτεμβρίου», μερικοί

ισχυρίζονται ότι το ΚΚΕ «πήρε το αίμα του πίσω». Αν δηλαδή μέχρι πριν δέκα ημέρες ο ΣΥΝ πρωτοπορούσε στη συνείδηση του «μέσου αριστερού» στις «διεθνιστικές εκδηλώσεις», τώρα το ΚΚΕ είναι αυτό που «έχει κερδίσει σε εντυπώσεις» στο αριστερό ακροατήριο και ο Ριζοσπάστης πήρε αέρα και άρχισε πάλι να γράφει με ειρωνικούς και επιθετικούς προσδιορισμούς για τον Συνασπισμό.

Τί συνέβη τελικά; Κάποιος παρατήρησε ότι «τα κουκιά που μάζεψε ο ΣΥΝ από την δεξαμενή της αριστεράς μέσα στο καλοκαίρι, τα ξανακέρδισε το ΚΚΕ»... Στην ουσία όμως αυτό που συμβαίνει είναι ότι αυτή η δεξαμενή όλο και αδειάζει. Και αυτό θα έπρεπε να μας προβληματίζει όλους. Γιατί με κάτι τέτοια, τελικά, οι αριστεροί μαζεύονται όλο και περισσότερο στα σπίτια τους.

Θα έπρεπε όμως να παρατηρήσουν κάποιοι ότι άλλα πολιτικά κόμματα —η ΝΔ και το ΠΑΣΟΚ συγκεκριμένα—

προσπάθησαν να υποβαθμίσουν τις αγωνιστικές κινητοποιήσεις και «να μη μιλούν πολύ» για τις μεγάλες ευθύνες των ΗΠΑ στην διεθνή αταξία.

Αυτή είναι όλη η αλήθεια. Μια αλήθεια θλιβερή. Στους νέους αδυσώπητους καιρούς «τα δυο στρατόπεδα» θα έπρεπε να μην προσπαθούν να αποδείξουν ποιο είναι «περισσότερο δυνατό» ή με «καλύτερες θέσεις» και να βασανίζονται περισσότερο για την αναζήτηση των νέων δρόμων που θα οδηγήσουν τον ταλαιπωρο τόπο μας σε «ασφαλείς λιμένες».

Υ.Γ. Ας μου συγχωρεθεί η κουραστική παράθεση λέξεων μέσα σε εισαγωγικά. Ξέρω ότι συνιστά κακό ύφος. Και κάποτε κάνει αδιάφορα τα κείμενα. Έγινε όμως ύστερα από πρόθεση. Οι διατυπώσεις μέσα σε κλισέ είναι που μας ταλαιπωρούν χρόνια τώρα. Και χρησιμοποιήθηκαν γιατί φαίνεται ότι και η υπόθεση της Αριστεράς πάει να καταντήσει κι αυτή ένα κλισέ.

ΧΡ. ΝΗΣΙΩΤΗΣ

Δείγμα γραφής από την Αυγή

... Για μας τους αριστερούς τα παραπάνω είναι σαφή και αδιαπραγμάτευτα. Και νομίζω ότι έχουν μια πολύ ευρύτερη μαζικότητα και απήχηση από όση ακρόαση έχει ο λόγος της ανανεωτικής Αριστεράς. Έτσι τουλάχιστον δείχνει η συντριπτική αντίθεση των Ελλήνων στον πόλεμο, όπως έδειξε η σχετική δημοσκόπηση. Στην πραγματικότητα όμως αυτός ο λαϊκός αντιαμερικανισμός, που έχει βαθύτερα, ιστορικά και πολιτισμικά αίτια, δεν συνταιριάζεται πάντα και απολύτως με ένα αντιιμπεριαλιστικό και πολύ περισσότερο με ένα αντικαπιταλιστικό πολιτικό πνεύμα. Όταν χιλιάδες φίλαθλοι σε ελληνικά γήπεδα γιουχάισαν τους Αμερικανούς κατά την τήρηση ενός λεπτού σιγής προς τιμήν των νεκρών του Μανχάταν και του Πενταγώνου, όταν τόσο συχνά ακούγεται το οργίλο «καλά να πάθουν με τα όσα έχουν κάνει σ' όλο τον κόσμο», όταν μονιμάδες της τηλεόρασης και αράθυμοι σχολιαστές δεν βρίσκουν λόγο να πουν κατά της μαζικής δολοφονίας και τη θεωρούν ως δίκαιη και μοιραία ανταπόδοση της αμερικανικής ύβρεως —θυμήθηκαν μάλιστα την τύχη των Αθηναίων στον Πελοποννησιακό Πόλεμο— τότε αυτός ο αντιαμερικανισμός, υποπολιτικός ή απολιτικός, δεν είναι παρά ένας ιδεολογικός και ηθικός εκτροχιασμός. Αν οι Αμερικανοί —ηγέτες, αλλ' όπως φαίνεται και η λαϊκή βάση στη συντριπτική της πλειοψηφία— δεν είναι σε θέση να κατανοήσουν γιατί τόσο μίσος εναντίον τους, από την άλλη μεριά η αποσιώπηση της τρομοκρατίας και πολύ περισσότερο η δικαίωσή της δεν είναι παρά δικαίωση μεθόδων γενοκτονιών.

Ο Χρυσός Στρατός στην Αθήνα
Εκδόσεις: 100000
Αντιδράσεις του ΚΚΕ
Αντιδράσεις του ΚΚΕ
Αντιδράσεις του ΚΚΕ

Η ΑΥΓΗ

Εκδόσεις: 100000
Αντιδράσεις του ΚΚΕ
Αντιδράσεις του ΚΚΕ
Αντιδράσεις του ΚΚΕ

Εγκριση από τον ΟΗΕ επιδιώκει τώρα η Ουάσινγκτον

Η Ουάσινγκτον επιδιώκει την επίτευξη της συμφωνίας για την απονομή της Αρμενίας στην Ουάσινγκτον. Η Ουάσινγκτον επιδιώκει την επίτευξη της συμφωνίας για την απονομή της Αρμενίας στην Ουάσινγκτον. Η Ουάσινγκτον επιδιώκει την επίτευξη της συμφωνίας για την απονομή της Αρμενίας στην Ουάσινγκτον.

Η θλίψη μας δεν είναι κραυγή για πόλεμο

Η θλίψη μας δεν είναι κραυγή για πόλεμο. Η θλίψη μας δεν είναι κραυγή για πόλεμο. Η θλίψη μας δεν είναι κραυγή για πόλεμο. Η θλίψη μας δεν είναι κραυγή για πόλεμο. Η θλίψη μας δεν είναι κραυγή για πόλεμο.

Ο ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΣΑ

ΜΟΝΕΛΙΟ ΣΕ ΕΠΙΘΕΤΟ ΚΟΝΤΕΒΟΥΛΙΟ

Στο περιθώριο των εαρινών φοιτητικών κινητοποιήσεων

Χ. Α. Καράογλου

Η ψευδεπίγραφη ανωτατοποίηση των Τ.Ε.Ι. που προώθησε ο υπουργός Παιδείας κ. Πέτρος Ευθυμίου, αλλά και οι άλλες, προ των (πανεπιστημιακών) πυλών, ρυθμίσεις που απειλούν να μεταλλάξουν το πανεπιστήμιο από κέντρο παιδείας και έρευνας σε χώρο επαγγελματικής κατάρτισης (φθηνού) ειδικευμένου προσωπικού ανάλογα με τις ανάγκες της «αγοράς», προκάλεσαν στα πανεπιστήμια σοβαρότατη αναταραχή, μια χωρίς προηγούμενο έκρυθμη κατάσταση.

Μετά τις (άκαρπες, όπως αποδείχθηκε) προσπάθειες και τις αντιδράσεις των πρυτάνεων, ήρθε η ώρα των φοιτητών να εκφράσουν δυναμικά την αντίθεσή τους στις συγκεκριμένες νομοθετικές ρυθμίσεις και, ευρύτερα, στις αποφάσεις των υπουργών Παιδείας της ΕΕ στην Μπολόνια. Δεν είναι της παρούσας στιγμής η αποτίμηση των αποτελεσμάτων αυτών των κινητοποιήσεων, πρέπει όμως να σημειωθεί ότι οι γενικές συνελεύσεις τους ήσαν μαζικότητες, πιο μαζικές ίσως και από αυτές των πρώτων χρόνων της μεταπολίτευσης – γεγονός που προμηνύει ένα «θερμό» φθινόπωρο, μια εξίσου δυναμική συνέχεια. Θα γίνει... της Γένοβας, εκτιμούν μερικοί.

Αφήνοντας όμως για άλλη φορά τα ουσιώδη προβλήματα και τις αιτίες που προκάλεσαν την εαρινή αναταραχή, θέλω να σχολιάσω ένα σημείο που ανήκει μεν στο περιθώριο των φοιτητικών κινητοποιήσεων, αλλά στο οποίο επικεντρώθηκε η προσοχή διδασκόντων και διδασκομένων.

Οι πολήμερες καταλήψεις, από τα μέσα Μαΐου, σε δεκαπέντε (αν δεν κάνω λάθος) σχολές / τμήματα του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης είχαν ως συνέπεια να μην συμπληρωθεί ο προβλεπόμενος από τον νόμο ελάχιστος αριθμός των 4/5 των μαθημάτων (δηλαδή 10 από τα 13), και να μη διενεργηθούν οι

εξετάσεις του Ιουνίου. Η Σύγκλητος, για να αντιμετωπίσει τον κίνδυνο της απώλειας του εξαμήνου, αποφάσισε: α) η αναπλήρωση των μαθημάτων να γίνει στα τέλη Ιουνίου ή/και του Αυγούστου και β) να διενεργηθούν δύο διδοχικές εξετάσεις, από τις 3 Σεπτεμβρίου μέχρι τις 15 Οκτωβρίου.

Ακριβώς το δεύτερο σκέλος αυτής της απόφασης θέλω να σχολιάσω.

Κατ' αρχήν οφείλει κανείς να συμφωνήσει ότι η απόφαση για «διπλή εξεταστική» ήταν πολιτικά σωστή. Εξάλλου, αυτό ακριβώς απαιτούσαν, όπως είπαν, οι συντονιστικές επιτροπές των υπό κατάληψη τμημάτων, εκφράζοντας σχετική απόφαση των γενικών συνελεύσεών τους. Οποιαδήποτε άλλη απόφαση της Συγκλήτου θα εύρισκε αντίθετη τη συντριπτική πλειονότητα των φοιτητών, και βέβαια θα είχε απρόβλεπτες συνέπειες. Συγχρόνως θα δημιουργούσε συνθήκες εσωτερικής σύγκρουσης, θα άνοιγε ένα εσωτερικό μέτωπο, σε μια περίοδο κατά την οποία έπρεπε να υπάρχει η μέγιστη δυνατή ομοψυχία και ο συντονισμός των ενεργειών ολόκληρης της πανεπιστημιακής κοινότητας για την κατάργηση του νέου νόμου – ενός νόμου που αντί να αντιμετωπίζει τα πραγματικά προβλήματα της ανώτατης εκπαίδευσης, την υποβαθμίζει ακόμη περισσότερο.

Σε αυτή λοιπόν τη στιγμή της κορύφωσης του αγώνα των φοιτητών μια εσωτε-

ρική σύγκρουση για το φλέγον πρακτικό θέμα, το εξεταστικό, θα έμοιαζε με εμφύλια διαμάχη – μόλο που μεταξύ των φοιτητών (και ίσως και μεταξύ των μελών του διδακτικού προσωπικού) υπάρχει η άποψη ότι ο αγώνας, σε τελευταία ανάλυση, δεν είναι κοινός. Οπωσδήποτε όμως οι καταλήψεις των σχολών, οι πορείες και άλλες μορφές της αντίδρασης των φοιτητών στην πολιτική του υπουργείου Παιδείας ενίσχυαν τη θέση των πανεπιστημιακών έναντι ενός υπουργού που, κατά τη διάμορφωση του επίμαχου νομοσχεδίου, είχε αγνοήσει προκλητικά τους πανεπιστημιακούς και τους διέβαλε, κατηγορώντας τους για συντεχνιακή αντίληψη.

Θα ήταν λοιπόν μέγιστο λάθος τακτικής και στρατηγικής οποιαδήποτε άλλη απόφαση που θα μετέφερε τη σύγκρουση στο εσωτερικό της πανεπιστημιακής κοινότητας.

Η απόφαση της Συγκλήτου ήταν επίσης μια απόφαση εναρμονισμένη με το κοινό (των διδασκόντων) αίσθημα: δεν ήταν οι φοιτητές αυτοί που έπρεπε να πληρώσουν το τίμημα του δίκαιου αγώνα τους και δεν ήταν ούτε οι διδάσκοντες αυτοί που θα μπορούσαν, ελαφρά τη καρδία, να βλάψουν τους φοιτητές τους. Μέσα σ' ένα κλίμα εύλογα φορτισμένο συναισθηματικά βρήκαν πρόσφορο έδαφος και χειροκροτήθηκαν θερμά οι μελοδραματικές κορώνες περί των πατέρων που (δεν πρέπει να) θυ-

σιάζουν τα παιδιά τους (αίφνης, θυμηθήκαμε τις θυσίες της Ιφιγένειας και του Αβραάμ).

Ίσως, ακόμη, στην απόφαση των Συγκλητικών να υποφώσκει και ένα αίσθημα ενοχής ή συνυπευθυνότητας για την απώλεια αρκετών μαθημάτων, διότι, πριν τις φοιτητικές καταλήψεις, το πανεπιστήμιο είχε κλείσει με απλή πρυτανική απόφαση.

Υπό τις παραπάνω συνθήκες δεν μπορούσε να γίνει καν λόγος για άλλες λύσεις, φαινομενικά λιγότερο δημοφιλείς, έστω και αν προέρχονταν από την ίδια διάθεση και είχαν τον ίδιο σκοπό: να περιορίσουν τις αρνητικές για τους φοιτητές συνέπειες των καταλήψεων, χωρίς να υποσκάπτουν τη δυναμική του αγώνα τους. Οι συντονιστικές επιτροπές απαιτούσαν μία και μόνη λύση: τη διπλή εξεταστική. Ήταν η ώρα των μέγιστων διεκδικήσεων.

Όμως η απόφαση της Συγκλήτου είναι αντιεκπαιδευτική, νομικά διάτρητη που δημιουργεί κακό προηγούμενο και, πρακτικά, χωρίς όφελος. Αν οι προηγούμενοι λόγοι τακτικής κ.λπ. ερμηνεύουν τη λήψη της, δεν μπορούν όμως και να την δικαιώσουν. Η Σύγκλητος έδωσε απόλυτη και αποκλειστική προτεραιότητα στην πολιτική (αν υπάρχει τέτοια) διάσταση του εξεταστικού προβλήματος: αντιθέτως, η κύρια πλευρά του, η εκπαιδευτική, βρισκόταν έξω από την οπτική της γωνία. «Διπλή εξεταστική», μέχρι τη Δευτέρα 15 Οκτωβρίου, συνεπάγεται ένα ανεπαρκές διδακτικά χειμερινό εξάμηνο, αφού η έναρξή του θα καθυστερήσει τόσο (μεσολαβούν και οι αργίες της 26-28 Οκτωβρίου), ώστε να καθίσταται βέβαιο το ότι η διδασκαλία σε πολλά από τα διδασκόμενα αντικείμενα δεν θα ολοκληρωθεί.

Αυτός και μόνο ο λόγος, ως ιδιαίτερα σοβαρός, θα αρκούσε, πιστεύω, για να απορριφθεί η λύση της διπλής εξεταστικής, η οποία υποβαθμίζει ακόμη περισσότερο τις σπουδές. Όχι πως αυτές βρίσκονται στο υψηλότερο επίπεδο. Αλλά άλλο πράγμα η επιβαλλόμενη έξωθεν υποβάθμιση και άλλο η οφειλόμενη σε λάθη και παραλείψεις της ίδιας της πανεπιστημιακής κοινότητας. Βέβαια μερικοί αντιτείνουν ότι οι διδάσκοντες δεν μπορούν να επικαλούνται το επιχείρημα της υποβάθμισης των σπουδών για να επιβάλλουν αντιφοιτητικές λύ-

σεις, διότι υπάρχουν συνάδελφοί τους που και υπό ομαλές συνθήκες δεν είναι συνεπείς στις διδακτικές τους υποχρεώσεις. Η καταγγελία (αν και γίνεται αορίστως) ασφαλώς είναι βάσιμη. Ωστόσο οι καταγγέλλοντες παραγνωρίζουν ότι η αποκάλυψη αυτών των περιπτώσεων ανήκει στην αποκλειστική ευθύνη των ίδιων των φοιτητών, οι οποίοι οφείλουν να ενημερώσουν τον Πρόεδρο του Τμήματος και την Πρυτανεία, ώστε να επιβληθούν οι προβλεπόμενες κυρώσεις.

Εν πάση περιπτώσει, η λύση της διπλής εξεταστικής δεν παρέχει καν τη δεύτερη ευκαιρία, αφού οι φοιτητές θα κληθούν να ξαναδώσουν εξετάσεις την επόμενη (ή τη μεθεπόμενη) της ανακοίνωσης των αποτελεσμάτων, αν βέβαια ο διδάσκων κατορθώσει να διορθώσει εγκαίρως τα (εκατοντάδες συχνά) γραπτά. Το δικαίωμα σε μια δεύτερη ευκαιρία έχει νόημα, όταν ο φοιτητής, μετά από την πρώτη αποτυχία, έχει τη δυνατότητα να προετοιμαστεί καλύτερα, πριν προσέλθει στις εξετάσεις της δεύτερης περιόδου. Προφανώς οι εξετάσεις δεν είναι κάτι σαν το πέναλτι που το χτυπά κανείς διαδοχικά δύο φορές, οπότε, αν αποτύχει την πρώτη, μπορεί να σκοράρει τη δεύτερη.

Βέβαια, όλα αυτά είναι αυτονόητα: δυστυχώς όμως σε αυτόν τον τόπο αναγκάζεται κανείς πολλές φορές να επιχειρηματολογεί για αυτονόητες και αυταπόδεικτες απόψεις, χωρίς μάλιστα πολλές πιθανότητες να πείσει τους συννομιλητές του. Συγχρόνως υπάρχει και η άλλη πλευρά του θέματος της διπλής εξεταστικής, η νομική πλευρά. Αν και δεν είμαι νομικός και άρα δεν διεκδικώ την ορθότητα της ερμηνείας του νόμου, έχω τη γνώμη ότι η απόφαση της Συγκλήτου είναι και αμφιβόλου νομιμότητας. Το άρθρο 9 του νόμου 2083/1992 ορίζει ότι: «Οι εξεταστικές περιόδους είναι: του Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου, του Ιουνίου και του Σεπτεμβρίου»· ο νόμος ορίζει επίσης την έναρξη και τη λήξη των εξαμήνων και καταλήγει: «Σε εξαιρετικές όμως περιπτώσεις ο Υπουργός [...], ύστερα από πρόταση της Συγκλήτου, ρυθμίζει την έναρξη και τη λήξη των δύο εξαμήνων εκτός των ημερομηνιών αυτών [...]». Όσο γνωρίζω, η Σύγκλητος δεν ακολούθησε αυτή τη διαδικασία, και συνεπώς η απόφασή της θέτει ίσως σε κίνδυνο την εγκυρότητα των

πτυχίων – κι αυτό οφείλει να εξετάσει, όσο είναι καιρός.

Πέραν όλων αυτών, το περίεργο είναι ότι κατά τη συνεδρίαση της Συγκλήτου δεν έγινε καμιά ουσιαστική συζήτηση του εξεταστικού προβλήματος. Έτσι η λύση που πρότεινε η Γενική Συνέλευση του Τμήματος Φιλολογίας για μία (1) διευρυμένη εξεταστική περίοδο, από τις 3 Σεπτεμβρίου μέχρι τις 5 Οκτωβρίου, έπεσε στο κενό και μάλλον ήχησε ως παραδοξολόγημα αιθεροβάμονος. Κι όμως, η πρόταση αυτή όχι μόνο δεν έχει κανένα από τα μειονεκτήματα της συγκλητικής απόφασης, διαθέτει επιπλέον ένα πλεονέκτημα: το άνετο πρόγραμμα των εξετάσεων επιτρέπει στους φοιτητές να προετοιμαστούν καλύτερα, χωρίς το άγχος και την κόπωση που προκαλεί ένα πυκνό εξεταστικό πρόγραμμα με καθημερινές εξετάσεις. Η πρόταση αυτή τελικά αποτέλεσε απόφαση (με συντριπτική πλειοψηφία) μόνο του Τμήματος Φιλολογίας. Απέδειξε όμως ότι οι φοιτητές της (που συμμετείχαν ενεργά στις κινητοποιήσεις, παρότι τα επαγγελματικά τους συμφέροντα δεν θίγονται ευθέως με τις νέες ρυθμίσεις) διαθέτουν μεγαλύτερη ωριμότητα από όση νομίζουμε: το ίδιο εξάλλου είχαν αποδείξει και κατά τη διάρκεια των κινητοποιήσεών τους με τις «ανοιχτές» καταλήψεις και τις ποικίλες άλλες δραστηριότητές τους.

ΥΓ. Παρά τη σοβαρότητά τους, καταθέτω, σε υστερόγραφο, τα εξής δύο επεισόδια που έγιναν κατά τη διάρκεια της συνεδρίασης της Συγκλήτου. Πρώτον: Ενώ η απαίτηση των φοιτητών για διπλή εξεταστική φαινόταν να βρίσκει ανταπόκριση στη σκέψη και στο αίσθημα των συγκλητικών, η ενέργεια μιας μικρής ομάδας φοιτητών να κλείσουν τις εξόδους της αίθουσας και να απαγορεύσουν την έξοδο στους συγκλητικούς φόρτισε εκρηκτικά το κλίμα. Πράξη όχι μόνο φασιστικής νοοτροπίας μα και βλακωδώς αψυχολόγητη, αφού κανείς συγκλητικός δεν θα δεχόταν να συνεχίσει τη συνεδρίαση υπό καθεστώς ομηρίας. Δεύτερον: Εκπρόσωπος παράταξης πρότεινε, ανερυθρίαστα, να δοθεί προβιβάσιμος βαθμός χωρίς εξετάσεις σε όλους τους φοιτητές – πρόταση που προκάλεσε βέβαια τη γενική θυμηδία.

Τρομοκρατία: καλή η χειρουργική αλλά προτιμότερη η πρόληψη

του Στέλιου Καφαντάρη

Ο α ήθελα να γράψω αυτό το κείμενο αγγλιστί για να μην κινδυνεύει η αμερικανική βίτσα μου από παραναγνώσεις των ελληνομαθών αμερικανών μυστικών αξιωματούχων και των μεταφραστών τους που παρακολουθούν το *Αντί*. Το λέω ξεκάθαρα. Δεν συντάσσομαι με αυτούς που επιχαίρουν για το ψαλίδισμα της αμερικανικής αλαζονείας –διάβασα μεταξύ άλλων το γελοίο ότι κατηγορήθηκε ακόμα και η *Καθημερινή!*– ούτε καν μ' αυτούς που απλώς ανακουφίστηκαν γιατί ευτυχώς οι αεροπειρατείες δεν ξεκίνησαν από την Ελλάδα, ή και τους άλλους που νομίζουν τώρα ότι οι πιέσεις εξ ΗΠΑ για τη 17η Νοέμβρη είναι έκτος κλίματος.

Πρέπει να είναι κανείς πολύ άρρωστος ψυχικά για να μην έχει συγκλονισθεί από το φονικό της 11ης Σεπτεμβρίου και να μη ζητά την παραδειγματική τιμωρία των ενόχων, ηθικών αυτουργών και προστατών τους. Αλλά και γενικά ποιος εχέφρων αθώνει τις τρομοκρατικές ενέργειες όχι μόνο αυτές εναντίον του Μανχάταν και του Πενταγώνου με τις δραματικές συνέπειές τους αλλά τις οποιεσδήποτε, όταν αποτελούν τυφλά χτυπήματα εναντίον ανύποπτων και ανυπεράσπιστων πολιτών οπουδήποτε στον κόσμο;

Μακάρι οι ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ να ξετρυπώσουν τους ενόχους, Μπιν Λάντεν περιλαμβανομένου, με τον πιο αποτελεσματικό και αναίμακτο τρόπο, ή ακόμα και με περιορισμένες θυσίες αμάχων, αν πρόκειται για αποτελεσματικό χτύπημα κατά της τρομοκρατίας. Έχουν την καλύτερη υποδομή, κινητοποίηση από το Κογκρέσο με τεράστιο ψηφισμένο προϋπολογισμό –διπλάσιο απ' όσο είχε ζητήσει η κυβέρνηση– και υψηλό φρόνημα εναντίον της τρομοκρατίας. Σ' όλες τις εφημερίδες το ρεπορτάζ προετοιμασίας της μάχης μοιάζει με διαφήμιση οπλικών συστημάτων.

Διαβάζω ότι έχουν φροντίσει ακόμα και για βλήματα σπηλαίων.

Ωστόσο μοιραία τίθεται το ερώτημα γιατί οι ΗΠΑ έπρεπε να υποστούν ένα τέτοιο τερατώδες χτύπημα για να κινητοποιηθούν δυναμικά όταν είχαν πλείστες ενδείξεις για την ενοχή του Μπιν Λάντεν και άλλων σε προηγούμενες τρομοκρατικές ενέργειες. Βεβαίως οι επιθέσεις στις πρεσβείες των ΗΠΑ στην Κένυα και την Τανζανία το 1998 απαντήθηκαν ενόπλως με βομβαρδισμό αντιποίνων εργοστασίου στο Σουδάν και στρατοπέδου στο Αφγανιστάν – ατυχώς αναποτελεσματικά. Κακώς οι ΗΠΑ ικανοποιήθηκαν από αυτές τις βολές και δεν έκριναν σκόπιμο να θέσουν τότε στην διεθνή κοινότητα συστηματικά σχέδια εναντίον της τρομοκρατίας με τον τρόπο που το κάνουν τώρα.

Η ολιγωρία τους ίσως εξηγείται με την απροθυμία τους να ξοδέψουν διπλωματική ενέργεια για να φορτωθούν στους συμμάχους τους και να προχωρήσουν μαζί σε ξεκαθάρισμα της κατάστασης στο Αφγανιστάν και αλλού. Θα μπορούσαν ωστόσο να παρακολουθούν από τότε συστηματικότερα όλες τις κινήσεις των γνωστών τρομοκρατών και των ανθρώπων του περιβάλλοντός τους.

Η τεχνολογία παρακολούθησης ατόμων και τηλεπικοινωνιών που έχει αναπτυχθεί από τις ΗΠΑ είναι παροιμιώδης. Λέγεται ότι δορυφόροι δείχνουν ευκρινώς αντικείμενα λίγο μεγαλύτερα από τον αντίχειρα. Άλλωστε γνωρίζαμε αυτήν την ευχέρεια, όταν η απόβαση των Τούρκων στην Μικρή Ίμια φαινόταν στις αμερικανικές οθόνες ενώ εμείς απλώς για να επιβεβαιώσουμε το γεγονός θυσιάσαμε τα τρία παλληκάρια με το ελικόπτερο. Μήπως και στην περίπτωση Οτσαλάν δεν παρακολουθούσαν μέσω πρακτόρων και κινητών τηλεφώνων όλη την παράσταση της κα-

ταφυγής στην πρεσβεία μας στην Κένυα;

Ασφαλώς τα συμβάντα της 11/9 δεν μπορούσαν να τα προβλέψουν σ' όλη τους την τραγικότητα (αλλεπάλληλες αεροπειρατείες και επίθεση εναντίον κτηρίων), παρ' όλο που οι Αμερικανοί είναι γνωστοί για τα σενάρια και τα στρατηγικά τους παίγνια. Θα περίμενε ωστόσο κανείς να έχει προσμετρηθεί το όφελος από την αποφυγή θυσίας αίματος και τρόμου του πληθυσμού σε σχέση με το κόστος προστασίας, όσο απίθανη και αν φάνταζε μια τρομοκρατική επίθεση στην αμερικανική ενδοχώρα, ώστε να είχαν σχεδιαστεί συγκεκριμένα μέτρα πρόληψης.

Οι ΗΠΑ δεν είχαν απλώς ενδείξεις, είχαν αποδείξεις ότι αποτελούν στόχο τρομοκρατών και έπρεπε εξ αυτού να βρίσκονται σε άλλου είδους ετοιμότητα με μακρούς καταλόγους υπόπτων, παρακολουθήσεις κινήσεων, τηλεφωνικών συνδιαλέξεων και τραπεζικών πληρωμών, ό,τι ακριβώς διερεύνησαν με αποτελεσματικότητα και σπουδή μετά τις 11/9. Κρίμα, να γίνει όλο αυτό το ανθρωποκυνηγητό εκ των υστέρων, όταν έχουν χαθεί τόσοι αθώοι!

Αλλά πέραν των σεναρίων, όπως δήλωσε και ο υπΕξ Κόλιν Πάουελ, υπήρχε πληροφορία και για χτύπημα μέσα στην χώρα το καλοκαίρι. Όσο ασαφής και αβάσιμη και αν ήταν η πληροφορία, θα έπρεπε να την είχαν αντιμετωπίσει σοβαρά, να είχαν λάβει αυξημένα μέτρα ασφαλείας και να είχαν πυκνώσει τις παρακολουθήσεις και τις προληπτικές συλλήψεις έστω διακινδυνεύοντας την μομφή της αστυνομοκρατούμενης χώρας. Αν είχαν ένα τέτοιο επίπεδο συναγερμού, οι αεροπειρατές ενδέχεται να είχαν συλληφθεί προληπτικώς στα αεροδρόμια πριν επιβιβαστούν. Το πολύ να μη μαθαίναμε ποτέ το σκοπούμενο τρομακτικό εγχείρημα.

Civitas Dei

του Μάνου Στεφανίδη

Έχουμε γεμίσει όχι «πιστούς» αλλά ιδιοκτήτες του όποιου θεού τους, έτοιμους να καταστρέψουν με «ένθεο» ζήλο ό,τι δεν μπορούν να δημιουργήσουν τη ζωή. Αυτόματα η όποια πίστη μετατρέπεται αυτονόητα σε μοχλό εξουσίας και σε όπλο κατίσχυσης επί των ετεροδόξων. Γιατί «τζιχάντ» είχαμε και από καθολικούς και από προτεστάντες και από ορθοδόξους, ενώ και ο πρόσφατος εμφύλιος στη Σερβία τι άλλο ήταν παρά «τζιχάντ», δηλαδή «θρησκευτικός» πόλεμος;

Φαίνεται βέβαια όσοι μετατρέπουν τους ανθρώπους σε μάζες με ιδεοληπτικές ψυχώσεις αλλά φταίνει και όσοι αφήνονται να πολτοποιηθούν. Όταν, απ' την άλλη, οι κοινωνίες της αποβλακωμένης, «ευσυγκίνητης» ευμάρειας προκρίνουν την αγορά και τους μηχανισμούς της σαν θεό τους, είναι φυσικό ν' απορούν επειδή άλλοι πεθαίνουν στο όνομα ενός διαφορετικού θεού.

Εν προκειμένω εντοπίζεται μια λεπτή αξιακή διαφορά. Αυτός που είναι έτοιμος να θυσιαστεί –έστω υπερασπιζόμενος κάποια φανατική πίστη– αποδίδει στη ζωή μιαν διάσταση πολύ πιο βαρύνουσα από εκείνον που ζει για να καταναλώνει. (*I shop therefore I am* λέγεται το έργο της εικαστικού Barbara Kruger). Κι ας μην ξεχνάμε ότι ο γερο-Καψάλης στο Μεσολόγγι ήταν ένας τρομοκράτης για την οθωμανική αυτοκρατορία. Τώρα όμως τα πράγματα είναι πολύ πιο απλά και γι' αυτό απείρως πιο επικίνδυνα... Ο Μπιν Λάντεν είναι μια κατασκευή των ΗΠΑ και η χολυγουντιανής σύλληψης πράξη του, αν τελικά την έκανε αυτός, ένα αντιδάνειο της αμερικανικής πολεμικής κουλτούρας. Εξάλλου το Ισλάμ μοιάζει πολύ βολικός «Αντίχριστος» για τους τηλεοπτικώς προσευχομένους ηγέτες της Δύσης. Ενώ βέβαια στο βάθος του μυαλού τους ο πραγματικός «θεός» είναι τα πετρέλαια της Κασπίας. Ξεκάθαρα πράγματα λοιπόν: Οι άθεοι με την μετριοπάθεια και τον αγνωστικισμό τους είναι πολύ πιο ακίνδυνοι για τον πλανήτη (που θα πει φιλικόι προς το ανθρώπινο και φυσικό περιβάλλον) από τους «πιστούς» και την βία της «πίστης» τους.

Γιατί οι «ένθεοι» έχουν γεμίσει τις σελίδες της Ιστορίας με αίμα: από τη νύχτα του Αγίου Βαρθολομαίου ως τον τριακονταετή πόλεμο και από τις Σταυροφορίες ως τον εμφύλιο στην πρώτην Γιουγκοσλαβία καταγράφονται απίστευτα θρησκευτικά πογκρόμ εν ονόματι του Ιησού.

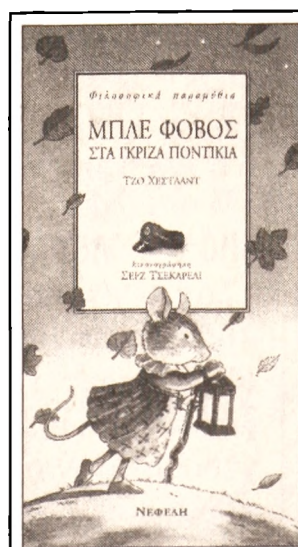
Η θρησκεία λοιπόν κάνει κακό όταν θέλει να γίνει –και συχνά γίνεται– κράτος και βία και εξουσία. Και κάτι τελευταίο: μήπως έχουν υπερωριμάσει οι συνθήκες και στα καθ' ημάς για να χωριστεί η εκκλησία από το κράτος; Πόση εμπειρία ακόμη πρέπει να δαπανηθεί για να φανεί το ασυμβίβαστο

της συνύπαρξής τους; Ότι η μεταφυσική δεν συμπορεύεται με τον ορθολογισμό και ότι το παραγόμενο θεσμικό πλαίσιο είναι προϊόν επαίσχυντου συμβιβασμού; Ότι είναι φαιδρό, τέλος, οι πρόεδροι και οι πρωθυπουργοί να ορκίζονται ενώπιον αρχιεπισκόπων και οι τελευταίοι να μισθοδοτούνται από τους πρώτους;

Προσοχή λοιπόν. Και αυτοσυγκράτηση. Γιατί το grotesque = αλλόκοτο έως γελοίο, παραμονεύει. Και κάποια έσχατα συμπεράσματα τώρα: όχι, αυτονόητα όχι, στον φασισμό των τρομοκρατών και της κουλτούρας θανάτου που εκπροσωπούν.

Αλλά όμως σεβασμός σε όσους πιστεύουν –ακόμη– σε αξίες απόλυτες και είναι έτοιμοι να θυσιαστούν γι' αυτές. Πρόκειται για μιαν ωστική δύναμη που ο δυτικός κόσμος έχει χάσει προ πολλού. Για το καλύτερο ή το χειρότερο θα δείξει το μέλλον. Ο πολιτισμός όμως και τα έργα των ανθρώπων στηρίχθηκαν σε τέτοιες αυτοθυσίες. Θυμηθείτε τις αρένες με τους πρώτους χριστιανούς, τις Βασίλεις ή τα Γκούλακ της παγκόσμιας ιστορίας αλλά και το Κούγκι ή τον Ζάλογγο. Άνθρωποι έτοιμοι να θυσιαστούν επειδή πίστευαν, έστω, σ' ένα ψέμα. Δεν είναι πολύς ο καιρός που βλέπουμε τους Κούρδους ν' αυτοπυρπολούνται από έσχατη απόγνωση ή τώρα ακόμη τις ζωντανές βόμβες των Παλαιστινίων στα φυλάκια των Ισραηλινών. Ας μην επαναλάβουμε λοιπόν την ταυτολογία της αδικίας που εκτρέφει την εκδίκηση. Στο κάτω-κάτω ο οδούς αντί οδόντος δεν ανήκει θεωρητικά στην δική μας, δυτική παράδοση. Πόσο μάλλον που πιστεύω ότι ολόκληρες οι ΗΠΑ με το υπεροπλοστάσιό τους δεν έχουν ν' αντιπαραθέσουν μία ανθρώπινη βόμβα ενώ οι απελπισμένοι του Ισλάμ έχουν. Και ενώ, έστω κι αν δεν υπήρχε ο Μπιν Λάντεν, οι ΗΠΑ θα τον ανακάλυπταν (βλέπετε ο πόλεμος είναι ένας άλλος θεός που πρέπει να λατρεύεται στο διηνεκές), οι ίδιες δεν είναι όμως σε θέση ν' «ανακαλύψουν» τον ιδεολογικό μηχανισμό μιας ανθρώπινης βόμβας. Στο σημείο αυτό ο δικός τους ιδιόκτητος θεός μοιάζει ανεπαρκής και το ιδεολογικό τους οπλοστάσιο στερημένο πίστης.

Συμπέρασμα: αντί ολοκληρωτικών κηρυγμάτων ένθεν κακίθεν ας υπάρξει γνώση για όλους, τροφή για όλους, ελευθερία για όλους. Τότε οι αντάρτσες κοινωνίες της αφθονίας θ' αναγκαστούν να προβληματιστούν ως προς την νομιμότητα του επίγειου «παραδείσου» τους και οι λογής θεοί θα στερέψουν από την προσφορά ανθρώπινων ολοκαυτωμάτων.

ΠΑΙΔΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΝΕΦΕΛΗΣ

Σειρά: Φιλοσοφικά Παραμύθια

Τζο Χέστλαντ
ΜΠΛΕ ΦΟΒΟΣ
ΣΤΑ ΓΚΡΙΖΑ
ΠΟΝΤΙΚΙΑ

Για παιδιά άνω των 8 ετών

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Καθώς ο Νοστράδαμος έγινε είδηση...

του Δημήτρη Σκούφη

Παρακολουθούσα τηλεόραση. Άριστα στημένη σκηνή εγκλήματος, με άμεσες αναφορές σε γνωστές ταινίες καταστροφής. Όποιος τό 'κανε, πήρε άριστα δέκα στη σκηνοθεσία, ίσως και να τον προσλάβουν σύντομα στο Χόλιγουντ. Σε κάποιο δελτίο ειδήσεων (κρατικού καναλιού) γίνεται εκτενής αναφορά στο Νοστράδαμο και στις εσχατολογικές προφητείες του. «Ειδικοί» στα παράθυρα αναλύουν και συνάγουν τα «συμπεράσματά» τους. Άλλοι φορούν, από την πρώτη μέρα, τη στολή των Ταλιμπάν κι άλλοι είναι σα σπουργίτες ντυμένοι γεράκια. Αλήθεια, δεν αντιλαμβάνονται το γελοίο του πράγματος; Η κριτική ματιά είναι προφανές πως στον τόπο μας ανήκει πλέον στα ουσιώδη εν ανεπαρκεία.

Μπήκα στο Internet για ν' ακούσω τι λένε στην άλλη άκρη της γης, κυρίως στις ΗΠΑ. Μερικά στοιχεία από την περιήγηση αυτή ίσως σας βοηθήσουν να διαμορφώσετε γνώμη, μακριά από τις μαινάδες των ελληνικών ΜΜΕ:

«ΑΙΡΕΤΙΚΕΣ» ΜΑΤΙΕΣ

Πολλές περισσότερες ή λιγότερες «αιρετικές» ματιές στα τραγικά γεγονότα της Νέας Υόρκης στη διεύθυνση <http://textz.com/>. Ταξινομήστε τα κατά ημερομηνία και διαβάστε κείμενα των Antonio Negri, Dion Dennis, Noam Chomsky, John Perry Barlow, Slavoj Zizek και πολλών άλλων (ανάμεσά τους και του Marc Twain) για τα τραγικά όσο και σημαδιακά γεγονότα της Νέας Υόρκης. Αντιγράψω εδώ ένα μικρό απόσπασμα από το ιδιαίτερα φορτισμένο κείμενο του John Perry Barlow, γραμμένο την ίδια μέρα:

«Σας ικετεύω ν' αρχίσετε ΤΩΡΑ να κάνετε ό,τι μπορείτε, (...) παίρνοντας τους δρόμους ή ζώντας φανερά ελεύθερη και χωρίς φόβο ζωή, για να εμποδίσετε το σπασμό της μανίας του ελέγχου να καταστρέψει τα όνειρα που άρχισε το σημερινό πρωί για να χτυπηθούν περισσότερα απ' όσο χτυπήθηκαν τα τελευταία διακόσια πενήντα χρόνια».

THE INTELLIGENCE FAILURE

Ο George Friedman, ιδρυτής και διευθυντής της εταιρείας Strategic Forecast LLC, (<http://www.stratfor.com>), μια έγκυρη πηγή στρατηγικών πληροφοριών για επιχειρηματικούς σκοπούς, σε μήνυμά που υπογράφει ο

ίδιος, αναφέρεται στις 11 Σεπτεμβρίου με τον πιο απαξιωτικό τρόπο στις ικανότητες των υπηρεσιών πληροφοριών των ΗΠΑ: «Η έλλειψη πληροφοριών για μιας τέτοιας κλίμακας τρομοκρατική επιχείρηση μπορεί να σημαίνει για τις υπηρεσίες πληροφοριών των ΗΠΑ ένα από τα εξής δύο πράγματα: Πρώτον, πως η ικανότητα των υπηρεσιών αυτών έχει υπερεκτιμηθεί ή πως η προθυμία εκείνων που διαμορφώνουν την πολιτική τους, να λάβουν υπ' όψιν τους τις προειδοποιήσεις, δεν ήταν ιδιαίτερα μεγάλη. Όποια κι αν είναι η αλήθεια, το σύστημα βρίσκεται σε κατάρρευση. Δεύτερον, πως η πολυπλοκότητα των μέσων αντιμετώπισης των υπηρεσιών αυτών από τους τρομοκράτες έχει βελτιωθεί σε τέτοιο βαθμό ώστε να μην ισχύουν όσα γνωρίζουμε σήμερα. Ό,τι και αν συμβαίνει, (...) η 11η Σεπτεμβρίου 2001 θα μείνει στην ιστορία ως μια από τις μεγαλύτερες αποτυχίες των υπηρεσιών ασφαλείας των ΗΠΑ.»

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΛΕΥΡΑ ΤΟΥ Z-MAGAZINE

Το Z-Magazine (<http://www.zmag.org>) τις πρώτες μέρες δεν λειτουργούσε. Ο εκδότης του, ο Michael Albert, μας ειδοποίησε μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου για τα τεχνικά προβλήματα που αντιμετώπισε ο ιστοχώρος της έκ-

δοσης τις πρώτες ώρες μετά το τρομοκρατικό χτύπημα. Εδώ υπάρχουν κείμενα των Noam Chomsky, Michael Albert, Edward Said και πολλών άλλων.

Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΣΤΙΓΜΗΣ

Παρακολουθώ τη λίστα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου της καλλιτεχνικής ομάδας Rhizome (<http://www.rhizome.org>). Στις 11 Σεπτεμβρίου, ένας Νεοϋορκέζος, απαντώντας στην πρόσκληση να δώσουν το παρόν όλοι όσοι ζουν στη Νέα Υόρκη, γράφει: «Είμαστε ζωντανοί. Υπάρχει μεγάλη αυθόρμητη ξενοφοβία και μερικοί φωνάζουν πως πρέπει ν' απομονωθούμε. Τα πράγματα είναι πολύ άσχημα. Η μοναδική μου ελπίδα είναι το βραχύβιο της δημόσιας μνήμης». Κι ένας άλλος: «Η ειρωνεία είναι πως χθες, οδηγώντας προς τη δουλειά μου, (...) άκουγα στο ραδιόφωνο να μιλάνε για μας και να λένε πως είμαστε μια αυτοκρατορία και πως είμαστε στρατιωτικά η ισχυρότερη χώρα στον κόσμο. Κατόπιν η συζήτηση στράφηκε στον αντιαμερικανισμό που υπάρχει σε άλλες χώρες και πόσο μας παρεξηγούν θεωρώντας μας ηλίθιους (...) που κυνηγάμε μόνο το κέρδος. Νομίζω πως έχουν δίκιο ως προς ένα πράγμα: η Αμερική είναι μια αθώα χώρα, όχι ως κυβέρνηση αλλά ως λαός. (...) Είτε το θέλουμε είτε όχι, είμαστε μια αθώα χώρα μέσα στην αφέλεια και την άγνοιά μας. (...) Αυτό που θα συμβεί τώρα είναι πως, όμοια με το φανάρι που από κόκκινο γίνεται πράσινο, δεν θα είμαστε πια οι ίδιοι. Θα υπάρξουν περιορισμοί και απειλές και νόμοι κι ερωτήσεις που δεν έχουμε συνηθίσει ν' απαντάμε. Και η τραγωδία είναι πως αυτό είναι αναγκαίο: τώρα πια δεν μπορούμε παρά να ξυπνήσουμε».

ΟΙ ΕΠΙΧΑΙΡΟΝΤΕΣ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΙΟΙ

Την επομένη, στο ηλεκτρονικό μου ταχυδρομείο φτάνει ένα μήνυμα από κάποιο φίλο: λέει πως πηγές του BBC

εξέφραζαν σοβαρές αμφιβολίες για τη γνησιότητα του ρεπορτάζ που έδειχνε Παλαιστίνιους να πανηγυρίζουν για το έγκλημα στη Νέα Υόρκη. Σκέφτομαι: «πάλι τα ίδια;». Ψάχνω να βρω την άκρη. Την απάντηση τη δίνει ένας παλαιστινιακός ιστοχώρος, στη διεύθυνση <http://www.electronicindifanda.org>. Το βίντεο ήταν γνήσιο, υπήρξαν πανηγυρισμοί από μικρή μερίδα Παλαιστίνιων. Ξαναβρίσκω σήμερα την ευκαιρία να ρίξω μια ματιά γύρω: «Μεταξύ 29 Σεπτεμβρίου 2000 και 28 Σεπτεμβρίου 2001, σκοτώθηκαν 686 και τραυματίστηκαν 15.969 παλαιστίνιοι, σύμφωνα με τα στοιχεία της Παλαιστινιακής Ερυθράς Ημισελήνου.(...) Οι στατιστικές αυτές ενημερώνονται δύο φορές της εβδομάδα».

ΠΟΛΕΜΟΧΑΡΗ MEDIA

Καθώς τα πασίγνωστα πλάνα του CNN με τους πύργους που καταρρέουν επαναλαμβάνονται χιλιάδες φορές, ίσως σε μια προσπάθεια είτε να εξορκιστεί το έγκλημα είτε να συνηθίσουμε στη φρίκη του, φτάνει το μήνυμα πως το Media Channel (<http://www.media-channel.org>), ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός για την παρακολούθηση των ΜΜΕ, έχει κάποιες καινούργιες σελίδες. Ο Danny Schechter, που έχει μια μόνιμη στήλη και υπογράφει ως «ανατόμος των ειδήσεων», έχει ανοίξει ένα είδος ημερολογίου και καταγράφει τις εντυπώσεις του για τα ΜΜΕ και το ρόλο τους από τη σκοπιά του μάχιμου δημοσιογράφου, επιτρέποντας στους αναγνώστες του να συμμετάσχουν στην συζήτηση. Σήμερα αυτό το ιδιότυπο ημερολόγιο έχει ήδη 83 πυκνογραμμένα άρθρα, σελίδες γεμάτες «ζουμί». Στις 11 Σεπτεμβρίου γράφει: «Μέχρι στιγμής, ευτυχώς, οι “σοφοί” μας σιωπούν. Μέχρι στιγμής δεν υπάρχουν εκκλήσεις για αντεκδίκηση. Αλλά έρχονται, μπορείτε να βάλετε στοίχημα. (...) Και είμαι σίγουρος πως θα υπάρξει ανταπάντηση και “τιμωρία” καθώς θα κλιμακώνεται ο κύκλος της βίας. (...) Ο στρατός είναι σε επιφυλακή. Δυστυχώς η κοινή γνώμη των ΗΠΑ βρίσκεται σε κώμα εδώ και χρόνια». Και στις 12 Σεπτεμβρίου, γράφει: «Και μετά ξεκίνησε η παράτα των συνεντεύξεων με τους “ειδικούς», στις οποίες συμμετείχε [σε

όλα τα κανάλια] σχεδόν η ίδια ομάδα πρώην κυβερνητικών αξιωματούχων και ειδικών σε θέματα τρομοκρατίας (...) Δεν άκουσα κανέναν να λέει πως η βία γεννά βία ή πως μια μαζική αντεκδίκηση θα προκαλέσει άλλη αντεκδίκηση. Η μόνη κριτική που ακούστηκε ήταν ως προς το γιατί τόσες επίσημες προβλέψεις για επερχόμενες τρομοκρατικές επιθέσεις έμειναν αναπάντητες για τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα».

Το ίδιο κλίμα επικρατεί και στον περίφημο ιστοχώρο του FAIR (Fairness and Accuracy In Reporting), στη διεύθυνση <http://www.fair.org>, που επιμελείται ο δημοσιογράφος Jeffrey Cohen.

ΟΙ ΑΚΤΙΒΙΣΤΕΣ

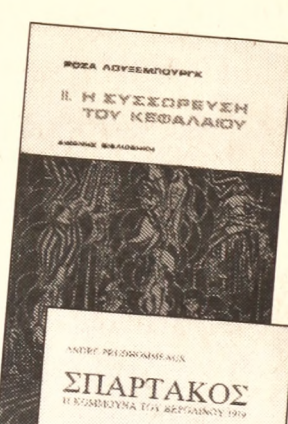
Στον ιστοχώρο <http://www.indymedia.org>, χώρο έκφρασης των κινητοποιήσεων του Σιάτλ και της Γένοβας, η αντίδραση ήταν άμεση, με καλύψεις των γεγονότων αλλά και με προετοιμασία για τη συγκρότηση ενός αντιπολεμικού κινήματος. Την επόμενη εβδομάδα (5 και 6 Οκτωβρίου) οι εκδηλώσεις θα επαναληφθούν στη διάρκεια της Κοινοβουλευτικής Συνόδου του ΝΑΤΟ στο Οντάριο του Καναδά. Οι τοπικές αρχές έχουν ανακοινώσει δρακόντεια μέτρα ασφαλείας...

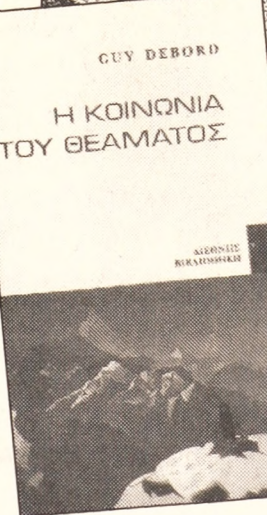
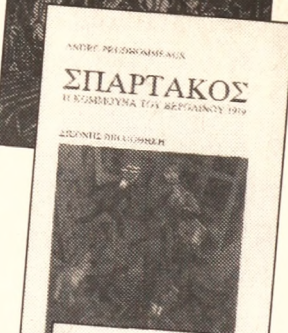

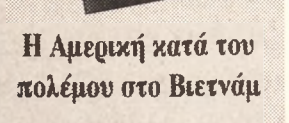
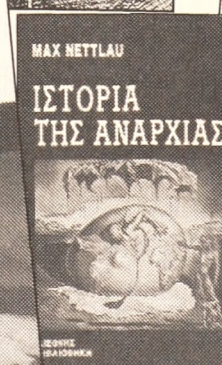
ΔΙΕΘΝΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΕΝΑΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΕΧΘΡΟΣ Ο ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ

G E N O V A 2 0 0 1

« Ζ Ω Η - Ζ Ω Η - Ζ Ω Η »

« Δ Ω Σ Τ Ε Μ Α Σ Π Ι Σ Ω Τ Α Μ Υ Α Λ Α Μ Α Σ »

BLACK BLOCK

Εκδόσεις - Βιβλιοπωλείο: Δελφών 2 & Διδότου Τ.Κ. 10680, Αθήνα, Τηλ./Fax: 3608635

Η κατάλυση της αμερικανικής αυτοκρατορίας

του Πάρη Μπουρλάκη

Μετά τις ανατριχιαστικά επιτυχημένες επιθέσεις ενάντια στο υπουργείο Στρατιωτικών, στην Ουάσινγκτον, και το κέντρο των οικονομικών (κυρίως χρηματοπιστωτικών) δραστηριοτήτων των ΗΠΑ, στην Νέα Υόρκη, τα ως τώρα δεδομένα της διεθνούς πραγματικότητας φαίνεται πως αλλάζουν άρδην. Δεδομένα ως προς την υπερδύναμη, τις μεγάλες δυνάμεις, το τι είναι πόλεμος, τι είναι τρομοκρατία. Μα ήταν άραγε ποτέ στ' αλήθεια δεδομένα; Ο φιλόσοφος Παναγιώτης Κονδύλης είχε ήδη προειδοποιήσει για τις νέες μορφές που θα πάρουν ο ανταγωνισμός και ο πόλεμος σε πλανητική κλίμακα, μετά τον ψυχρό πόλεμο. Δεν είναι εύκολο να προσπαθείς να βάλεις εφιαλτικά πράγματα σε λόγια – ωστόσο είναι χρέος μας να σκεφτούμε και να διατυπώσουμε καθαρά και ξάστερα και χωρίς περιστροφές τις σκέψεις μας, αν είναι να προλάβουμε τα χειρότερα. Σε ό,τι ακολουθεί θα παραλείπονται, ως ευκόλως εννοούμενες, οι εκφράσεις ή επιδείξεις αισθημάτων.

Πρώτα-πρώτα μας χρειάζεται μια νηφάλια αφήγηση των ιδίων των γεγονότων. Για τους αριθμούς των θυμάτων και το ύψος των υλικών ζημιών δεν μπορούμε να είμαστε βέβαιοι, για δύο κυρίως λόγους. Πρώτον, επειδή βασίστηκαν στην αρχή σε εικασίες των δημοσιογράφων. Δεύτερον, επειδή η κήρυξη των ΗΠΑ σε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης ή σε κατάσταση πολέμου δείχνει ότι κατά πάσα πιθανότητα οι αριθμοί που τώρα δημοσιεύονται εξυπηρετούν την λογική της πολεμικής προπαγάνδας. Είναι δε αναμενόμενο να μην είναι η αλήθεια το πρώτιστο μέλημα των πολεμικών ή οιονεί πολεμικών ανακοινωθέντων, αν η αλήθεια, ως προς το μέγεθος του πλήγματος, δεν συμφέρει τον συντάκτη. Είναι μάλιστα εύλογο οι αριθμοί που ανακοινώνονται, ιδίως για τα θύματα του Πενταγώνου, της κεφαλής της αμερικανικής στρατιωτικής ισχύος, να υπολείπονται, κατά πολύ, της πραγματικότητας.

Η περίπτωση του Πενταγώνου είναι διδακτική για το πόσο λίγο αξιόπιστα είναι τα στοιχεία που δημοσιεύονται. Έτσι, κατά τις αμερικανικές πηγές, υπάρχουν ογδόντα ή εκατόν ογδόντα νεκροί, κυρίως κατώτεροι υπάλληλοι – οπότε ο αναγνώστης φαντάζεται αθώες δακτυλογράφους. Κατά την Μοντ από την άλλη, επλήγη η πτέρυγα διοίκησης των στόλων και των πεζοναυτών, όπου εργάζονταν δύο με τρεις χιλιάδες ανώτεροι και ανώτατοι αξιωματικοί, και υπάρχουν οκτακόσιοι αγνοούμενοι. Προφανώς, αν ισχύει η δεύτερη εκδοχή, τότε η ζημία που υπέστη η αμερικανική στρατιωτική ισχύς είναι απροσμέτρητα μεγαλύτερη. Τίποτε όμως δεν είναι βέβαιο.

Ας περιοριστούμε λοιπόν στην εξακρίβωση του τι έγινε. Ωστόσο και εδώ απαιτείται προσοχή: η θεαματικότητα του χτυπήματος στους λεγόμενους διδυμους πύργους, η συγκλονιστική είδηση των πέντε ή πενήντα χιλιάδων αγνοουμένων, ανάμεσά τους πολλά μέλη της

χρηματοπιστωτικής ελίτ των Ηνωμένων Πολιτειών και –ίσως– της Υψηλής, δεν πρέπει να επισκιάσει το κυρίως πλήγμα.

Το κυρίως πλήγμα, που ήταν κάτι πρωτοφανές. Ο φόβος που κατέλαβε το έθνος των ΗΠΑ πολλαπλασίασε τον άμεσο αντίκτυπο των ιδίων των πληγμάτων· οπότε παρέλυσαν τα πάντα. Ας θυμηθούμε ότι ακόμη και στη διάρκεια των γερμανικών βομβαρδισμών του Λονδίνου το 1940, με εκατόμβες νεκρών και τεράστιες υλικές ζημιές, η βρετανική ασφαλιστική εταιρεία Λούντς συνέχισε να λειτουργεί, να ασφαρίζει τα πλοία των νηοπομπών που διέσχιζαν τον Ατλαντικό, και μάλιστα να είναι συνεπής στις υποχρεώσεις της. Οι λονδρέζοι εργαζόμενοι συνέχισαν να προσέρχονται στην εργασία τους και τα λοιπά. Την Τρίτη 11 Σεπτεμβρίου ωστόσο, λόγω του πανικού που επικράτησε στην ίδια την Νέα Υόρκη, και της υστερίας που φαίνεται πως μεταδόθηκε σε όλην την έκταση των Ηνωμένων Πολιτειών, για μία τουλάχιστον ημέρα φαίνεται πως παρέλυσε η οικονομική ζωή. Μόλις μαλιστα μαθεύτηκε το πλήγμα που οι άγνωστοι είχαν καταφέρει στο Πεντάγωνο, ο πανικός φαίνεται πως κατέλαβε και τον ίδιο τον κρατικό μηχανισμό. Με διάταγμα του προέδρου των ΗΠΑ εκκενώθηκαν όλα (όλα!) τα δημόσια κτήρια της χώρας. Το αποτέλεσμα ήταν ότι παρέλυσαν οι ΗΠΑ, ως κράτος και ως οικονομία, ως εθνική ζωή, στο εσωτερικό τους.

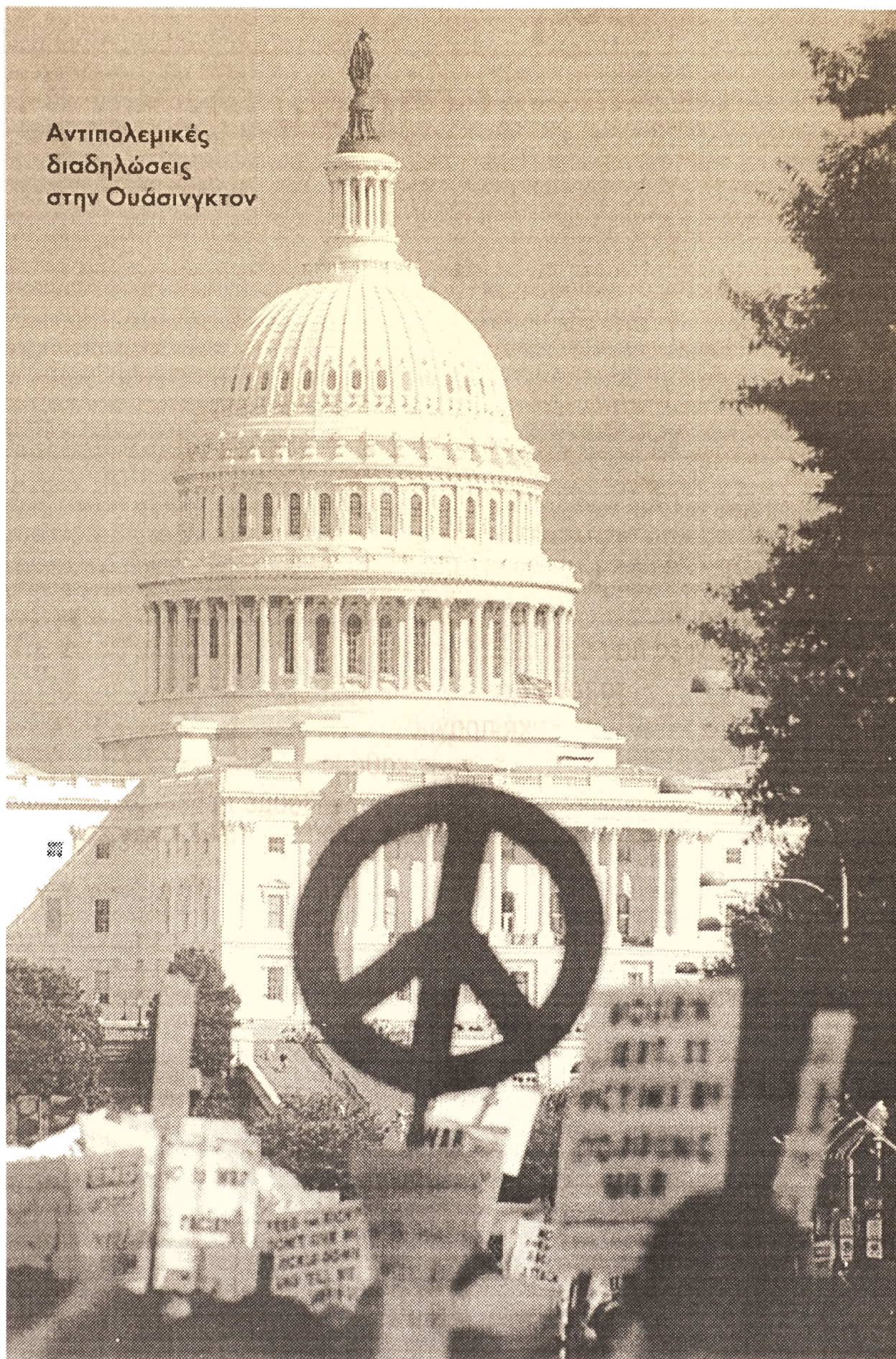
Ο φόβος κατέλαβε και τις πρεσβείες των ΗΠΑ στο εξωτερικό, που εκκενώθηκαν βιαστικά από το προσωπικό τους. Δεν τους εύρισκαν ούτε καν οι δημοσιογράφοι που τους αναζητούσαν για να κάνουν δηλώσεις. Το αποτέλεσμα ήταν ότι για μίαν ημέρα τουλάχισ-

στον οι ΗΠΑ στερήθηκαν και των οργάνων άσκησης διπλωματίας και εξωτερικής πολιτικής. Δεν υπήρχε λοιπόν κράτος των ΗΠΑ ούτε στο εσωτερικό, ούτε στο εξωτερικό, για μία μέρα.

Μάλιστα, ανεξάρτητα από το ποιες και πόσες ήταν οι ζημιές στο Πεντάγωνο, το ίδιο το κτήριο εκκενώθηκε και οι υπάλληλοί του περίμεναν για ώρες υπομονετικά στο πάρκινγκ για να πάρουν το αυτοκίνητό τους. Όποια κι αν δεχτούμε ότι είναι η συμβολή των κεντρικών υπηρεσιών του στρατού (επιμελητεία, σχεδιασμός, αξιολόγηση πληροφοριών, κ.λπ.), το ασφαλές συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι αυτή η συμβολή ή μέγα μέρος της δεν παρεχόταν τις τρεις ημέρες κατά τις οποίες το Πεντάγωνο παρέμενε κλειστό. Οι ΗΠΑ είχαν λοιπόν υποστεί τεράστιο πλήγμα και στην στρατιωτική ισχύ τους, κι ας μην είχε σκοτωθεί ούτε ένας στρατιώτης από τα αμερικανικά στρατεύματα που είναι διάσπαρτα στην υφήλιο.

Άλλωστε δεν χρειαζόταν κάτι τέτοιο· όσο κι αν μας ξενίζει, δεν απαιτούνται εκατόμβες θυμάτων για να είναι επιτυχημένο ένα πλήγμα. Ας θυμηθούμε το στρατιωτικό δόγμα του λεγομένου κεραινοβόλου πολέμου, στον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Ήταν η διάσπαση του συνεχούς μετώπου των αντιπάλων στρατευμάτων και κατόπιν η εκμετάλλευση του ρήγματος με ταχυσήν κίνηση, οι οποίες κατέφεραν πλήγματα στα διοικητικά, τηλεπικοινωνιακά κ.λπ. κέντρα του αντιπάλου. Το σημαντικό εδώ είναι το εξής. Τα κέντρα του αντιπάλου μπορεί να βρίσκονταν βαθιά στα μετόπισθεν. Οι δε ανθρώπινες απώλειες των αντιπάλων στρατευμάτων στο ίδιο το μέτωπο να ήταν μικρές, συγκρινόμενες λ.χ. με τις εκατόμβες μιας κλασικής κατά μέτωπον σύγκρουσης δυο στρατών.

Ωστόσο, δεδομένου του ότι θα είχαν καταληφθεί τα διοικητικά κέντρα ή θα είχαν παραλύσει οι επικοινωνίες και συγκοινωνίες μεταξύ διοίκησης και μετώπου, το πιθανότερο ήταν ο αντίπαλος να θεωρήσει την μάχη χαμένη, ή (στην περίπτωση μεϊζονος νίκης) να παραλύσει ολόκληρη η ζωή ενός έθνους. Αυτή η παράλυση εκ των πραγμάτων κατέλαβε, την Μαύρη Τρίτη, τις περίτρομες Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής.

Είναι σημαντικό να τονισθεί ότι ο τρόπος που κατέλαβε ένα ολόκληρο έθνος, συνηθισμένο στην ευμάρεια και την ασφάλεια, δεν ήταν λιγότερο αίτιος αυτής της παράλυσης της εθνικής ζωής, άρα και της κρατικής ισχύος, απ' ό,τι ήταν το ίδιο το αντικειμενικό μέγεθος του πλήγματος που δέχτηκαν οι ΗΠΑ. Το χειρότερο δε ήταν ότι την παράλυση την αντιλήφθηκε όλη η οικουμένη, από τους δέκτες της τηλεόρασης και του ραδιοφώνου.

Ποιος το έκανε; Σπεύδω να πω ότι δεν είναι αυτό το σημαντικό ερώτημα. Προφανώς το έκανε κάποιος που δεν θα λέγαμε πως είναι κατευχαριστημένος από την απρόσκοπτη εθνική ζωή και την επιβολή της κρατικής ισχύος των ΗΠΑ, κάποιος που δεν είχε πρόβλημα να σκοτώσει αμάχους. Και δεν είναι σημαντικό αυτό το ερώτημα, επειδή οι αλλαγές που μας ενδιαφέρουν αφορούν στα ίδια τα μέχρι τώρα θεωρούμενα ως δεδομένα, τις ως τώρα λίγο-πολύ σταθε-

ρές συνιστώσες του παγκόσμιου συστήματος ισορροπιών. Και να το έκανε ο Ούτις, ο κανέννας, τον οποίον κατόπιν οι ΗΠΑ θα συντρίψουν (αν δεν πρόλαβε να συντριβεί από μόνος του πάνω στους δίδυμους πύργους) το σημαντικό είναι ότι αυτός ο κανέννας το έκανε με σχετικά υποδεέστερα τεχνικά μέσα, (μαχαίρια και ξυράφια, όπως λέγεται – χωρίς τεκμήρια φυσικά). Πρόκειται για ανατριχιαστική κυριολεκτικά οικονομία δυνάμεων: τέσσερις αεροπειρατείες σε τέσσερα επιβατηγά αεροπλάνα της γραμμής άρκεσαν για να παραλύσουν οι ΗΠΑ – και μαζί τους όλη η οικουμένη.

Έπεται ότι έγινε φανερό ότι εξέλιπε – αν δεν ήταν ανέκαθεν ανυπόστατη – η ίδια η άρρητη προϋπόθεση της απρόσκοπτης μονομερούς άσκησης της αμερικανικής ισχύος: το ότι οι Αμερικανοί μπορούν να καταφέρουν πλήγματα στον εκάστοτε αντίπαλο, ενώ εκείνος είναι καταδικασμένος στο να τα δέχεται με ανήμπορη οργή. Η κατάσταση σχεδόν αντιστράφηκε.

Τούτη η άρρητη προϋπόθεση ίσχυε μόνο αν ο αντίπαλος δεχόταν λίγο-πολύ τους συνηθισμένους τρόπους διεξαγωγής του πολέμου. Ωστόσο όποιος θέλει να νικήσει δεν νομίζω ότι πολυστέκεται σ' αυτά. Καταφέρει και πλήγματα κάτω από την ζώνη στον αντίπαλο.

Επιπλέον το ενδιαφέρον είναι ότι οι ίδιες οι εικασίες που ακούστηκαν, ως προς τους ενδεχόμενους υπαίτιους, αναδεικνύουν τόσο τα ελάχιστα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν όσο και το πελώριο μέγεθος του πλήγματος που υπέστησαν οι ΗΠΑ. Εννοώ τις εικασίες για

- α) επιχώριες ακροδεξιές ομάδες,
- β) απόπειρα πραξικοπήματος, από το εσωτερικό των ΗΠΑ,
- γ) φανατικούς ισλαμιστές,
- δ) κάποια ανταγωνιστική μεγάλη δύναμη.

Το ότι τέθηκαν σε εφαρμογή τα σχέδια που θα ισχύσουν σε περίπτωση πυρηνικής επίθεσης, με τον πρόεδρο να περιφέρεται από χωρίου εις χωρίον, την πολιτική και στρατιωτική ηγεσία σε (αντιπυρηνικά προφανώς) καταφύγια, και τον αμερικανικό λαό αλλόφρονα και αφημένο στην μοίρα του, στους δρόμους, θα ήταν απλώς ένδειξη πανεθνικής υστερίας, αν δεν επρόκειτο για ζητήματα που αφορούν στην επιβίωση

της ίδιας της υφηλίου. Η «χειρίστη ταπείνωση της αμερικανικής προεδρίας», για την οποίαν έκανε λόγο η *Λιμπερσιόν* την επόμενη μέρα, ήταν το σημάδι ότι εκείνες τις ώρες βρισκόταν επί ξυρού ακμής ολόκληρη η ανθρωπότητα. Ίσως βρίσκεται ακόμα.

Συνοψίζω. Με κριτήριο τις επιπτώσεις στην λειτουργία του κράτους των ΗΠΑ και τα εικαζόμενα προσκόμματα στην άσκηση της παγκόσμιας στρατιωτικής επιτήρησης, λόγω της εσπευσμένης εκκένωσης του Πενταγώνου, ο αντίκτυπος των πληγμάτων που δέχθηκαν οι ΗΠΑ ήταν ο μεγαλύτερος δυνατός. Με δυο λόγια, τουλάχιστον την πρώτη ημέρα παρέλυσαν τα πάντα· δεν υπήρχε πλέον ούτε κρατική εξουσία στο εσωτερικό (με εξαίρεση τον απερχόμενο δήμαρχο της Νέας Υόρκης – τοπική αυτοδιοίκηση και όχι κράτος) ούτε καθοδήγηση της παγκόσμιας επιτήρησης στο εξωτερικό (με το υπουργείο Στρατιωτικών στις φλόγες, να εκκενώνεται εσπευσμένα). Το μόνο που απέμενε από την αμερικανική ισχύ ήταν η ωμή βία – ο πρόεδρος και η βαλίτσα με τους κωδικούς για τα πυρηνικά. Και δεν υπήρχε καν νόημα να χρησιμοποιηθούν αυτά – ακριβώς επειδή ο αντίπαλος θα μπορούσε να είναι *οποιοσδήποτε* – κάποια χούντα εντός των ΗΠΑ, κάποια ανταγωνιστική δύναμη, κάποιοι μισοπάλαβοι αμερικανοί ακροδεξιοί, κάποιοι ισλαμιστές ζηλωτές. Δεν πρόκειται για το ότι η χρήση του υπέρτατου όπλου θα ήταν το τέλος για κάποιους από αυτούς ή και θα κατέστρεφε την υφήλιο. Το ζήτημα ήταν απλώς ότι η πυρηνική απειλή είχε πάψει σ' αυτές τις συνθήκες να είναι αποτελεσματική. Δεν θα κατάφερναν τίποτα, έστω κι αν αποφάσιζαν να τα ρίξουν. Τούτο γιατί, αν τα πλήγματα έγιναν με τέτοια οικονομία δυνάμεων, τότε οι ΗΠΑ θα έπρεπε να αναμένουν απροσμέτρητο πολλαπλασιασμό τέτοιων πληγμάτων, αν αποτολμούσαν οποιαδήποτε επίθεση.

Με δυο λόγια, η ηγεσία των ΗΠΑ κατάλαβε ξαφνικά ότι δεν γίνεται πια να κυβερνάει, να ασκεί μονομερώς την παγκόσμια επιτήρηση και την ηγεμονία της χωρίς την σύμφωνη γνώμη των ενδιαφερομένων. Οι Γάλλοι λένε *comparaison n'est pas raison*, η παρομοίωση δεν είναι λόγος, επιχείρημα·

ωστόσο νομίζω πως μπορούμε να διδαχθούμε από ιστορικά προηγούμενα, τηρουμένων των αναλογιών. Ας θυμηθούμε την περίοδο των εμφυλίων πολέμων την εποχή του Μάριου και του Σύλλα, και τον Εφέσιο Εσπερινό. Η οικουμένη είχε πια μάθει πόσο ευάλωτη ήταν η Ρώμη. Και η Ρώμη δεν θα έπαυε να είναι ευάλωτη, έστω κι αν εξαφανιζόταν λ.χ. το βασίλειο του Μιθριδάτη από προσώπου γης, ή και το βασίλειο του Ιουγούρθα. Μια συντριπτική ρωμαϊκή επίθεση όλο και κάποιους αντιπάλους θα άφηνε ζωντανούς, *ή και θα δημιουργούσε, για να επιχειρήσουν κάτι παρόμοιο*. Άρα, η μόνη περίπτωση για να επιβιώσει καν η Ρώμη, θα ήταν να έλθει σε συνεννόηση με τα βαρβάρικά βασίλεια και ταυτόχρονα να εξασφαλίσει την υποστήριξη της εκάστοτε επιχώριας άρχουσας τάξης, στις ελληνικές πόλεις, *αν μη τι άλλο, για να βγάλουν εκείνοι το φίδι από την τρύπα*. Αυτά τα εξασφάλισαν οι Ρωμαίοι με παραχωρήσεις. Το αποτέλεσμα ήταν το αναμενόμενο: η Ρωμαϊκή Ειρήνη, με ταυτόχρονες παραχωρήσεις των Ρωμαίων προς τις άρχουσες τάξεις των ελληνικών πόλεων. Για τις επόμενες γενιές η Ρωμαϊκή Αγορά, Η Πύλη του Αδριανού, ο ναός του Ολυμπίου Διός και η Αδριάνειος βιβλιοθήκη ήταν μερικά από τα δώρα των Ρωμαίων στους απογόνους των επαναστατημένων Αθηναίων. Είχε βέβαια προηγηθεί η καταστροφή του Πειραιά από τον Σύλλα δίκην τιμωρίας.

Επιμύθιο: ο ηγεμόνας απεδείχθη ευάλωτος, άρα χρειάζεται συμμάχους· και συμμάχους χωρίς παραχωρήσεις, οικονομικές και πολιτικές, δεν είναι δυνατόν να αποκτήσει. Αν δε ο ηγεμόνας είναι οικουμενικός, τότε οι σύμμαχοι πρέπει να είναι παντού, και ει δυνατόν όλοι, *urbi et orbi*. Οι πενόμενοι πρέπει να προκόψουν οικονομικά, οι ήδη προκομμένοι πρέπει τουλάχιστον να έχουν λόγο στις αποφάσεις (μιλάω για την Ρώμη). Απαιτείται δε *παρρησία* («ελευθερία της έκφρασης...») αν είναι οι όποιες δυσαρέσκειες να γίνουν γνωστές προτού γίνουν εκρηκτικές, και να ικανοποιηθούν τα όποια αιτήματα προτού να γίνουν ξέσπασμα οργής.

Το τίμημα, αν ακολουθηθεί άλλη γραμμή, είναι ο πόλεμος· εμφύλιος στην Ρώμη, συμμαχικός στην Ιταλία, Μιθι-

δρατικός πόλεμος και εφέσιος εσπερινός, πόλεμος με όλα τα μέσα, στην Ανατολή. Οι Ρωμαίοι το κατάλαβαν.

Είναι καιρός λοιπόν να περάσουμε στην ανάλυση κάποιων ενδεχομένων εξελίξεων στο διεθνές επίπεδο. Νομίζω ότι οι επιθέσεις της Μαύρης Τρίτης έχουν στερήσει ανεπανόρθωτα από τις ΗΠΑ τον ρόλο της μοναδικής δύναμης παγκόσμιας εμβέλειας. Και όχι μόνον αυτό. Από στρατιωτική σκοπιά, δεν είναι πλέον δυνατόν με βάση κανέναν υπολογισμό απωλειών και κερδών σε περίπτωση σύγκρουσης, οι ΗΠΑ να θεωρούνται μεγάλη δύναμη. Μεγάλη δύναμη είναι βέβαια η δύναμη που μπορεί να επιβάλλεται ει δυνατόν αμαχητί, ή συγκριτικά αλώβητη, σε περίπτωση σύγκρουσης. Με το Βέλγιο να τα βάλουν οι Αμερικανοί, που λέει ο λόγος, αν αφήσουν ζωντανό έστω κι ένα Βέλγο, ή φίλο Βέλγου, αυτός θα αποτελεί θανάσιμη απειλή· θα απειλεί να καταφέρει στις ΗΠΑ πλήγματα αντίστοιχα με αυτά που υπέστησαν την Μαύρη Τρίτη. Το ίδιο δε ισχύει και για όλες τις άλλες λεγόμενες μεσαίες και μεγάλες δυνάμεις. Είναι όλες εξίσου ευάλωτες με τους Αμερικανούς.

Ο κόσμος πλέον αποτελείται από μεσαίες δυνάμεις (μία των οποίων και οι αποδεδειγμένα τρωτές αλλά και ευάλωτες –κι αυτό λόγω της υστερίας που επακολούθησε– ΗΠΑ), με κοινό επενδεδυμένο συμφέρον στην αναχαίτιση αυτού του πρωτοφανούς στην ιστορία εκδημοκρατισμού των τρόπων διεξαγωγής πολέμου (για να χρησιμοποιήσω την ορολογία του Π. Κονδύλη).

Βέβαια μια επίδειξη ισχύος από τις ΗΠΑ είναι μάλλον αναμενόμενη. Μάλλον οι δίδυμοι πύργοι θα ξαναχτιστούν, και μεγαλύτεροι. Και ο Ιουστινιανός έχτισε την Αγιασοφιά μεγαλύτερη και λαμπρότερη, μετά την πυρπόλησή της κατά την στάση του Νίκα. Εμείς ξέρουμε όμως ότι η

λαμπρότητα αυτή δεν βασιζόταν πια σε καμιά ουσιαστική δύναμη. Και η αυτοκρατορία επιβίωνε χάρις στο χρυσάφι και την τακτική του διαίρει και βασίλευε, μεταξύ των ενδεχομένων αντιπάλων. Δεν είχε την πολυτέλεια να αποφασίζει μονομερώς. Η δική μας πείρα από τα ελληνοτουρκικά και το Κυπριακό δείχνει, νομίζω, ότι και οι Άγγλοι και οι διάδοχοί τους Αμερικανοί γνωρίζουν κάποια πράγματα από αυτήν την τακτική.

Προφανώς θα υπάρξει και στρατιωτική αντίδραση, για τα μάτια του κόσμου, κατά την λαϊκή θυμόσοφη έκφραση.

Ούτε πάλι θα πάψουν οι Αμερικανοί να είναι δύναμη παγκόσμιας εμβέλειας, με την έννοια ότι σε κανονικές συνθήκες θα έχουν εικόνα του τι συμβαίνει στην υφήλιο, και στρατιωτικές βάσεις στα στρατηγικά σημεία της γης. Εκ των

πραγμάτων όμως έχουν χάσει το μονοπώλιο της βίας ή της απειλής βίας.

Η γνωστή αντίρρηση είναι ότι τα πλήγματα στην Νέα Υόρκη ήταν η ταφόπλακα του λεγομένου συνδρόμου του Βιετνάμ, οπότε ο αμερικανικός λαός μπορεί πλέον να δεχτεί θύματα από στρατιωτικές εχθροπραξίες· άρα λόγω του πλήγματος στην Νέα Υόρκη, που έγινε αντιληπτό σαν έγκλημα, οι Αμερικανοί θα μπορούν πλέον να ασκούν απρόσκοπτα την παγκόσμια ηγεμονία τους χωρίς λαϊκές αντιδράσεις από το εσωτερικό.

Τούτη η αντίρρηση είναι νομίζω εκτός πραγματικότητας. Είναι αλήθεια ότι η αποχώρηση των αμερικανών στρατιωτών από το Βιετνάμ ήταν νίκη όχι μόνο των Βιετκόνγκ αλλά και του αμερικανικού αντιπολεμικού κινήματος, ενώ τώρα αντιπολεμικά αισθήματα δεν υπάρ-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ

Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας

Μάνης 5, 106 81 Αθήνα, Τηλ.: (01) 38 18 372, Fax: 33 01 583

ΝΕΑ ΣΕΙΡΑ: ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Διευθυντής σειράς: Στάθης Ν. Καδύβας

Adam Przeworski

Δημοκρατία και Αγορά

Πολιτικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις στην Ανατολική Ευρώπη και τη Λατινική Αμερική

350 σελ., 17X24 εκ.,

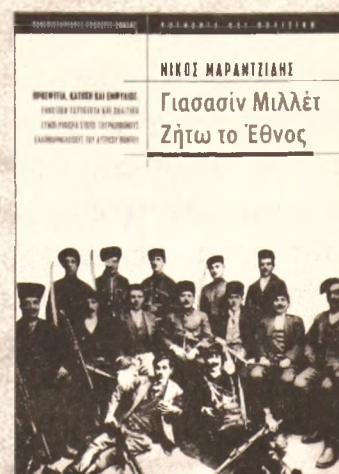
Τιμή 16,14 € / 5500 δρχ.

ISBN 960-524-121-8

Νίκος Μαραντζίδης Γιασασίν Μιλλέτ. Ζήτω το Έθνος

Προσφυγιά, Κατοχή και Εμφύλιος: Εθνοτική ταυτότητα και πολιτική συμπεριφορά στους τουρκόφωνους ελληνορθόδοξους του Δυτικού Πόντου

330 σελίδες, 17 X 24 εκ., Τιμή 19,07 € / 6500 δρχ. ISBN 960-524-131-5

χουν – ή δεν είναι κυρίαρχα. Ωστόσο τώρα υπάρχει το ενδεχόμενο πλήγματος στα ίδια τα κέντρα της αμερικανικής ισχύος – ο πόλεμος είναι στην ίδια την καρδιά των ΗΠΑ. Τούτο απλά πάει να πει, για όποιον ξέρει ελληνικά, ότι οι παραχωρήσεις των αμερικανικών αρχών δεν εξαρτώνται πια μόνον από τις λαϊκές αντιδράσεις στο εσωτερικό των ΗΠΑ.

Φαίνεται λοιπόν πως οδηγούμαστε προς ένα είδος συνεννόησης μεταξύ κάποιων μεσαίων δυνάμεων, με πρώτη τις ΗΠΑ, που θα θυμίζει σε πολλά την Ιερά Συμμαχία του περασμένου αιώνα. Στόχος της συνεννόησης, η συγκρότηση ενός συστήματος παγκόσμιας διατήρησης της τάξης ενάντια στους ταραξίες.

Θα είναι αυτό το σύστημα επιτυχές; Μόνον αν καλύψει δύο τουλάχιστον όρους, όπως νομίζω. Πρώτον, το σύστημα πρέπει εκ των πραγμάτων να είναι πολυμερές, αλλά και να φαίνεται τέτοιο – ώστε στόχος της δυσανεξίας να μην είναι μόνον ή κυρίως οι ΗΠΑ, και οι ΗΠΑ να μην ξαναζήσουν τέτοιον εφιάλτη.

Επίσης, επειδή όλες οι χώρες της «συνεννόησης» θα είναι εξίσου ευάλωτες, ταυτόχρονα θα πρέπει σε κάθε χώρα οι ΗΠΑ (και οι επιχώριοι άρχοντες) να εξαλείψουν, ει δυνατόν, τους λόγους της δυσανεξίας αν όχι όλης της κοινωνίας, τουλάχιστον μεγάλου μέρους της, ενάντια στις ΗΠΑ. Αυτό μεταφράζεται σε παραχωρήσεις – σε πλούτο, σε πολιτική συμμετοχή, σε παροχή.

Θα είναι αυτό το σύστημα δημοκρατικό ή θα είναι ένα σύστημα από αστυνομικά κράτη; Νομίζω ότι η δημοκρατία, με την έννοια της ελάχιστης υλικής εξασφάλισης όλων, της συμμετοχής στην λήψη των αποφάσεων και της ελεύθερης έκφρασης γνώμης, είναι ο οικονομικότερος τρόπος, σε ψυχές αλλά και σε χρήμα, για να ξέρεις τι σου γίνεται. Προς το παρόν μιλάμε για αμερικανικές ψυχές και αμερικανικό χρήμα (οι πληροφοριοδότες και οι αστυνομικοί κοστίζουν, ελλείψει συναίνεσης), άρα οι ΗΠΑ έχουν επενδεδυμένο συμφέρον να πιέσουν προς τέτοιες εξελίξεις. Κοινή φρόνηση λοιπόν και το ίδιο το ένστικτο της αυτοσυντήρησης θα οδηγήσει τις ΗΠΑ, μετά τις πρώτες επιδείξεις ισχύος, να δράσουν προς αυτήν την κατεύθυνση – χώρια

ότι δεν πρόκειται για καμιά πνευματική επανάσταση, για τα ιδεώδη της Αμερικανικής Επανάστασης, που όλοι τα διδάσκονται εξ απαλών ονύχων, μιλάμε.

Φρόνηση: άραγε διαθέτουν κάτι τέτοιο οι ηγέτες των χωρών που τα τελευταία εκατό χρόνια αιματοκύλισαν δύο φορές την ανθρωπότητα; Είναι αλήθεια ότι η μόνη απόδειξη που διαθέτουμε είναι απλώς ότι ο πρόεδρος των ΗΠΑ δεν πάτησε το μοιραίο κουμπί, την Μαύρη Τρίτη. Ωστόσο οι ενδείξεις περί του αντιθέτου δεν είναι και λίγες. Η δαιμονοποίηση του αντιπάλου απλώς μας οδηγεί όλους στην κόλαση.

Τρίτον, τί νομίζω πως πρέπει να γίνει. Με δυο λόγια, νομίζω ότι η όποια σταυροφορία της χριστιανικής Δύσης εναντίον μέρους του αραβικού και ισλαμικού κόσμου θα οδηγήσει αναπόδραστα σε συσπείρωση του κόσμου αυτού και σε πόλεμο με όλα τα μέσα μεταξύ των δύο πόλων. Απέναντι σ' αυτήν την ανευθυνότητα προς το ίδιο το μέλλον της ανθρωπότητας, οι αριστεροί, όπως έχουν καταλάβει άλλωστε, δεν μπορούν να στρατευθούν υπέρ καμιάς πλευράς. Η δε μόνη χώρα που για τους δικούς της λόγους ίσως, αντιστέκεται απέναντι σ' αυτό το φρενοκομείο είναι η Γαλλία· θεωρώ λοιπόν ότι προτού οι αριστεροί σπεύσουν να συμμαχήσουν και με τον Διάβολο ή τον Θεό –αδιάφορο ποιος είναι ποιος– καλά θα έκαναν να συμμαχήσουν με την Γαλλία.

Το κείμενο αυτό γράφηκε για τρεις λόγους:

Ο πρώτος λόγος είναι ότι το έθνος των Ηνωμένων Πολιτειών βρίσκεται μπροστά σε μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις στις οποίες βρέθηκε ποτέ ομάδα ανθρώπων στην παγκόσμια ιστορία· και επειδή είναι και κυρίως θεωρείται έθνος μεγάλο και ισχυρό, οι επιπτώσεις των πράξεων που θα αποφασίσει ή θα του επιβληθούν από τους άρχοντές του σάμπως να τις είχε αποφασίσει, θα έχουν αντίκτυπο που θα είναι και θα θεωρηθεί μεγάλος και ισχυρός, σε όλην την οικουμένη.

Τη Δευτέρα 17 Σεπτεμβρίου 2001 ο πρόεδρος των ΗΠΑ, κάνοντας επίδειξη χριστιανικής ευσέβειας, ζητάει την βοήθεια του Θεού και υπόσχεται μια σταυροφορία ενάντια στις δυνάμεις του κακού – δυνάμεις του κακού δε θε-

ωρεί κάποιους ακραίους ζηλωτές οι οποίοι προέρχονται από το ένα δισηκατομμύριο συνανθρώπων μας που είναι το αραβικό και ισλαμικό έθνος. Όλοι γνωρίζουν ότι το μοναδικό μόνιμο αποτέλεσμα των σταυροφοριών το έδωσε η τέταρτη σταυροφορία. Και αποτέλεσμα δεν ήταν ο διακηρυγμένος στόχος, η απελευθέρωση των λεγομένων Αγίων Τόπων, αλλά η άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους σταυροφόρους. Πόσοι πιστεύουν σ' αλήθεια ότι το αποτέλεσμα της αμερικανικής σταυροφορίας θα είναι η ευόδωση των διακηρυγμένων στόχων της;

Τούτες τις ημέρες που δυστυχώς θυμίζουν όχι τόσο τον Μαύρο Σεπτέμβρη του 1972 όσο τον Σεπτέμβρη του 1914 και τον Σεπτέμβρη του 1939, όλη η ανθρωπότητα κρατάει την ανάσα της μπροστά στα επερχόμενα. Χρέος λοιπόν του αριστερού, σκεπτόμενου πολίτη είναι να πράξει – με τον λόγο ή τα έργα· όσο υπάρχει ακόμα καιρός, και δίχως μισόλογα, υπεκφυγές και ευφημισμούς, προτού ανοίξει για τα καλά ο ασκός του Αιόλου.

Ο δεύτερος λόγος που γράφηκε τούτο το κείμενο είναι ότι στα περισσότερα κείμενα των ημερών περίσσεψε η έκφραση ή επίδειξη συναισθημάτων – της συμπόνιας για τους αδικοσκοτωμένους και της οργής για τους υπαίτιους. Ενώ δεν περίσσεψαν οι ψύχραιμες και απροκατάληπτες αναλύσεις δίχως πολλές αισθηματολογίες.

Ο τρίτος λόγος ήταν ότι οι αξιόλογες κατά τα άλλα αναλύσεις του τι συνέβη και τι πρόκειται να συμβεί μου φαίνεται πως δεν προσεγγίζουν την ουσία του ζητήματος, το τέλος της αμερικανικής αυτοκρατορίας. Οι ΗΠΑ, παρά κάποιες επιδείξεις δυνάμεως ενάντια σε αφγανούς βοσκούς ή πιέσεις σε κυβερνήσεις αδυνάμων χωρών (όπως, κατά τα φαινόμενα, η ελληνική), δεν έχουν πλέον την πολυτέλεια να δρουν στην παγκόσμια σκηνή μόνες τους, δίχως να υπολογίζουν σε τυχόν συνέπειες (παράπλευρες συνέπειες) των πράξεών τους. Δεν έχουν καν την πολυτέλεια να υποκρίνονται ότι δρουν μονομερώς. Το τίμημα για τέτοιους παλληκαρισμούς, στην πράξη ή στα λόγια, θα είναι –και το ξέρει πια όλη η οικουμένη– ακόμη συντριπτικότερα πλήγματα από αυτά που υπέστησαν.

Τα νέα διεθνή δεδομένα και η Ευρώπη

Κατά γενική ομολογία η Ευρωπαϊκή Ένωση αντέδρασε σωστά στις άθλιες τρομοκρατικές ενέργειες που έπληξαν τις ΗΠΑ. Επίσης σωστά αντέδρασε και η Ελλάδα. Με γνώμονα τη θέση της στο διεθνές γίγνεσθαι και την εξυπηρέτηση των συμφερόντων της, απέφυγε οποιαδήποτε διαφοροποίηση που θα οδηγούσε σ' ένα διεθνοπολιτικό κενό.

Στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού οι ΗΠΑ δείχνουν να συνειδητοποιούν ότι η μονομερής πολιτική που προωθεί ο πρόεδρος Μπους κι η οποία έχει εκφρασθεί με την απόρριψη του πρωτοκόλλου του Κιότο για την προστασία του πλανήτη από το φαινόμενο του θερμοκηπίου, με την εμμονή της Ουάσινγκτον να προχωρήσει στην εγκατάσταση του αντιπυραυλικού συστήματος, με την παραβίαση της αντιβαλλιστικής συμφωνίας (ABM) του 1972 (συμφωνία για τον έλεγχο των εξοπλισμών) και την απόρριψη του πρωτοκόλλου για την απαγόρευση των βιολογικών όπλων, τις οδηγεί στο να λειτουργούν έξω από το διεθνές σύστημα και τους θεσμούς.

Όλες οι αναλύσεις υπογράμμιζαν τους τελευταίους μήνες την έντονη δυσφορία που υπάρχει από πλευράς Ευρωπαϊκής Ένωσης απέναντι στην εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ που δείχνει να αγνοεί τα ευρύτερα ευρωπαϊκά συμφέροντα.

Το νέο σκηνικό που διαμορφώθηκε με τρόπο δραματικό την επομένη των τρομοκρατικών ενεργειών, δείχνει πόσο απαραίτητη είναι η διεθνής συνεργασία προκειμένου να αντιμετωπιστούν νέες απειλές και προκλήσεις, όπως είναι η διεθνής τρομοκρατία. Σήμερα ίσως να είναι η πιο κατάλληλη περίοδος προκειμένου η διεθνής κοινότητα να επανεξετάσει ορισμένα κορυφαία διεθνή προβλήματα. Σ' αυτόν τον διεθνή διάλογο η Ευρωπαϊκή Ένωση θα προ-

σέλθει με ορισμένα πολύ ισχυρά δεδομένα (ενιαίο νόμισμα και προοπτική δημιουργίας ευρωπαϊκής άμυνας), αρκεί να καταφέρει προηγουμένως να «συμφιλιωθεί» με τους ευρωπαίους πολίτες, ανατρέποντας την εικόνα της αποξένωσης των πολιτών από τους κοινοτικούς θεσμούς.

Το πρόσφατο τρομοκρατικό πλήγμα στην καρδιά των ΗΠΑ δημιουργεί νέα διεθνή δεδομένα. Σηματοδοτεί πλέον μια στροφή στον κόσμο, ακριβώς μια δεκαετία μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου.

Η πρώτη ήδη ορατή συνέπεια είναι η προτεραιότητα που θα δώσει σε στρατηγικό επίπεδο η Ουάσινγκτον, όσον αφορά στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας εντός και εκτός των συνόρων της. Είναι βέβαιο ότι η αντίδραση του βαριά πληγωμένου αμερικανικού γοήτρου θα εκδηλωθεί.

Αυτή τη στιγμή πρωταρχικό αίτημα είναι η προσεκτική προσμέτρηση των συνεπειών της οποιας στρατιωτικής δράσης, με πλέον σημαντική την επίπτωσή τους στις μουσουλμανικές κοινωνίες. Ίσως θα πρέπει να αναρωτηθούμε μήπως με το να ανυψώσει κανείς σε «μάρτυρες» τους τρομοκράτες, οδηγήσει στη γέννηση περισσότερων «μαρτύρων», έγραφε εύστοχα η εφημερίδα *The Guardian*. Μπροστά στο ενδεχόμενο ενός βομβαρδισμού ο ευφυής και ψύχραιμος Κόλιν Πάουελ, που αναδεικνύεται πλέον σε κορυφαία πολιτική προσωπικότητα στις ΗΠΑ, φαίνεται να υποστηρίζει ότι αυτός θα μπορούσε να προκαλέσει περισσότερο κακό παρά καλό. Το ζητούμενο είναι πόσο ακόμη θα συνεχίσει να περνάει η άποψη του Πάουελ, ο οποίος, σημειωτέον, δεν κατέφυγε στιγμή σε ρητορείες, σε αντίθεση με τα «γεράκια του πολέμου» που από την πρώτη στιγμή άρχισαν να συναγωνίζονται ποιος θα προτείνει περισσότερα μέτρα για βομβαρδισμό.

**Οι αναλύσεις,
υπογράμμιζαν
την έντονη
δυσφορία που
υπάρχει από
πλευράς
Ευρωπαϊκής
Ένωσης
απέναντι στην
εξωτερική
πολιτική των
ΗΠΑ**

Οι κερδισμένοι της κρίσης

Πλάμεν Τόντσεφ plamengo@hol.gr

Την ώρα που γράφεται αυτό το σημείωμα, φαίνεται να σφίγγει ο κλοιός γύρω από το Αφγανιστάν και προβάλλει έντονα ο κίνδυνος μιας γενικευμένης αστάθειας στην Κεντρική Ασία. Κι ενώ οι αδηφάγες τηλεοπτικές κάμερες ξαφνικά(;) ανακάλυψαν τη φτώχεια των Αφγανών και τον σκοταδισμό των Ταλιμπάν, ενώ αυξάνεται καθημερινά ο αριθμός των προσφύγων στα πρόθυρα του λιμού, την ίδια στιγμή μπορεί να γίνει μια πρώτη αποτίμηση των οφελών που αποκομίζουν κάποιες άλλες χώρες στην ευρύτερη περιοχή.

Ισως μοιάζει εκπληκτικό, αλλά τα περισσότερα οφέλη στην παρούσα φάση δείχνει να αποκομίζει η Μόσχα, ένα μόλις χρόνο μετά την τραγωδία του «Κουρσκ» που έσβησε το όποιο διεθνές κύρος είχε διασώσει η γελτσινική Ρωσία. Το πλήγμα της 11ης Σεπτεμβρίου στην Αμερική έχει δημιουργήσει σε παγκόσμια κλίμακα ένα δυσμενέστατο κλίμα για τους τρομοκράτες και τους ακραίους ισλαμιστές, όπως ακριβώς χαρακτηρίζει η ρωσική ηγεσία τους τσετσένους αυτονομιστές. Έχουν ήδη διαφανεί οι πρώτες ενδείξεις ότι, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά τη στάση του Λευκού Οίκου, ο Πούτιν θα απολαμβάνει περισσότερη ανοχή στους χειρισμούς του σε αυτό το «εσωτερικό» θέμα της Ρωσίας, κατά την επί-

σημη γλώσσα της Μόσχας, αλλά και στο γενικότερο πλέγμα των ενεργειών οδεύσεων δυτικά της Κασπίας.

Το πιθανότερο, ωστόσο, είναι οι διευκολύνσεις που άμεσα ή έμμεσα παρέχει η Ρωσία στη διεθνή αντιτρομοκρατική συμμαχία κατά του Αφγανιστάν να εξαργυρωθούν μεσομακροπρόθεσμα με πολύ περισσότερα –και σφαιρικότερα– αιτήματα του Κρεμλίνου προς την υπερατλαντική υπερδύναμη. Τα υπό εξέταση θέματα της διεύρυνσης του ΝΑΤΟ προς Βαλτική και Βαλκανική, της αντιπυραυλικής άμυνας και της διεθνούς οικονομικής βοήθειας προς τη Ρωσία ενδέχεται να τεθούν για... επανεξέταση, τουλάχιστον ως προς το χρονοδιάγραμμά τους. Είναι τουλάχιστον ειρωνικό το γεγονός ότι το Αφγανιστάν που τόσα δεινά είχε προκαλέσει στη Μόσχα την περίοδο 1979-1988, σήμερα μοιάζει να ευεργετεί τον πρώην εχθρό

του! Βέβαια μια πιθανή ανάφλεξη στην Κεντρική Ασία μπορεί να έχει πάρα πολλές και επικίνδυνες παρενέργειες στην επικράτεια της πρώην Σοβιετικής Ένωσης – οι Μοσχοβίτες ακόμη θυμούνται τις τρομοκρατικές ενέργειες το καλοκαίρι του 1999, που αποδόθηκαν σε τσετσένους αντάρτες. Παρ' όλα αυτά η συγκυρία προσφέρεται για ένα συνολικό διπλωματικό ισοζύγιο θετικό για τη Ρωσία και έτσι εξηγείται η σπουδή, με την οποία προσχώρησε στους «μεθ'ημών», κατόπιν της έκκλησης του Τζωρτζ Μπους.

Ομοίως, οφέλη μπορεί να προσδοκά και η Κίνα, λόγω της δικής της «Τσετσενίας» στη βορειοδυτική περιφέρεια Xinjiang που χρόνια τώρα ταλανίζεται από την ημιστρατιωτική αντιπαράθεση μεταξύ Ουϊγούρων και κεντρικών αρχών. Όπως η Ρωσία στον Καύκασο, έτσι ακριβώς και το Πεκίνο θα βρεθεί με λυμένα τα χέρια να προβεί σε δραστηριότητες, προκειμένου να καθυποτάξει τους μουσουλμάνους αυτονομιστές, οι οποίοι ενισχύονται σημαντικά από το καθεστώς της Καμπούλ. Η κυβέρνηση της Κίνας ισχυρίζεται –και οι Ταλιμπάν δεν το διαψεύδουν– ότι 2.000-3.000 Ουϊγούροι παρακολουθούν μαθήματα σε ειδικές σχολές του Αφγανιστάν και του Πακιστάν, προκειμένου να επιστρέψουν στην Xinjiang ως εκπαιδευμένοι μαχητές. Βέβαια η Κίνα δεν μπορεί να μην εξετάζει με ανησυχία το ενδεχόμενο μιας διεθνούς στρατιωτικής επέμβασης στο Αφγανιστάν, καθώς αυτό θα μπορούσε μελλοντικά να χρησιμοποιηθεί ως νομικό προηγούμενο (από πλευράς διεθνούς δικαίου) για μεγαλύτερες πιέσεις στο θέμα του

Επικεφαλής του Προγράμματος «Ασία-21» στο Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων

Η Πεζογραφική μας Παράδοση
ΟΛΟΚΛΗΡΗ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ ΑΠΟ ΤΟ 1800 ΜΕΧΡΙ ΤΟ 1930

Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης
• **Η ΦΟΝΙΣΣΑ**
[μυθιστόρημα]
• **ΝΑΥΑΓΙΩΝ ΝΑΥΑΓΙΑ**
[διηγήματα]
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΠΑΙΔΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΝΕΦΕΛΗΣ
Σειρά: Φιλοσοφικά Παραμύθια

Υμπέρ Νυσσέν
ΒΟΑΣ Ο ΚΑΝΤΑΔΟΡΟΣ
Για παιδιά άνω των 8 ετών
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Η επίσκεψη του υπουργού Εξωτερικών της Βρετανίας Τζακ Στρο στην Τεχεράνη και οι συνομιλίες του με τους ιρανούς ηγέτες δείχνει αφενός βήματα πρόοδου στις σχέσεις της Δύσης με το Ιράν και αφετέρου την επιθυμία του τελευταίου να αναθεωρήσει τις στρατηγικές προτεραιότητές του.

Θιβέτ ή για απροκάλυπτη στήριξη της Ταϊβάν, την οποία το Πεκίνο θεωρεί κινεζική επαρχία.

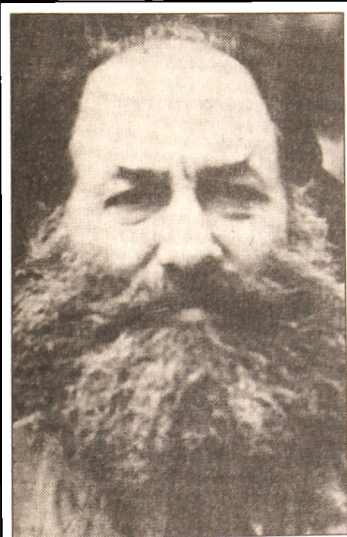
Η δύσκολη θέση, στην οποία έχει περιέλθει το Πακιστάν, είναι ότι καλύτερο για τη γειτονική Ινδία, καθώς οι δύο χώρες βρίσκονται αντιμέτωπες εδώ και μισό αιώνα στο ορεινό Κασμίρ. Παραδοσιακός και σημαντικός σύμμαχος των ΗΠΑ κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, το Ισλαμαμπάντ είναι σήμερα ένα «φορτίο», το οποίο η Ουάσινγκτον θα ήθελε μάλλον να ξεφορτωθεί. Δεν είναι καθόλου τυχαίο ότι τα τελευταία δύο χρόνια η Ινδία όλο και περισσότερο υποσκάπτει το Πακιστάν ως προνομι-

κό συνομιλητή των Αμερικανών στην νότια Ασία και «ανεβάζει τις μετοχές» της. Ωστόσο, αν και η σημερινή κρίση είναι βούτυρο στο ψωμί της Ινδίας, το Νέο Δελχί θα έπρεπε να απεύχεται μια ανεξέλεγκτη κρίση στο Πακιστάν, η οποία θα μπορούσε να οδηγήσει σε νέο πραξικόπημα και την άνοδο ακραιφνών ισλαμιστών σε μια χώρα που ήδη διαθέτει πυρηνική τεχνολογία.

Χωρίς αμφιβολία, στους κερδισμένους συγκαταλέγεται και το Ιράν, το οποίο επισκέφθηκε την προηγούμενη εβδομάδα ο βρετανός υπουργός Εξωτερικών Τζ. Στρο. Το κατά πόσο αυτή η ιστορική επίσκεψη προμηνύει την έξο-

δο της Τεχεράνης από τη διεθνή απομόνωση μένει να το δούμε, σίγουρα όμως αποτελεί αναγνώριση του ειδικού βάρους που έχει η χώρα στο «μωσαϊκό» της Μέσης Ανατολής και της Κεντρικής Ασίας. Επιπλέον ενδέχεται να υπάρχει και μια καθαρά ψυχολογική εξήγηση: από το 1979 έως και σήμερα η Δύση θεωρούσε τον αγιατολλάχ Χομείνι και τους διαδόχους του ως τους χειρότερους εχθρούς της, μέχρις ότου την περίοπτη θέση του πιο μισητού αντιπάλου κατέλαβαν ο Μπιν Λάντεν και οι Ταλιμπάν του μουλά Ομάρ. Με άλλα λόγια, ανακατατάξεις στη λίστα των εχθρών...

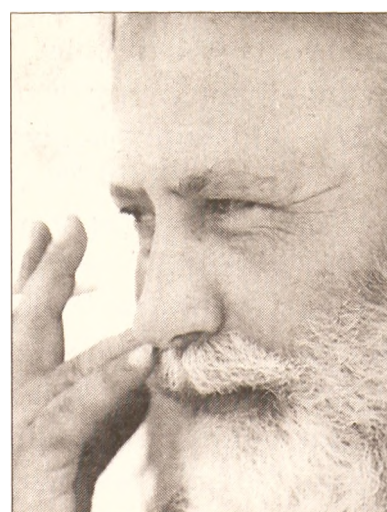
Τέλος, οι τρεις πρώην σοβιετικές δημοκρατίες της Κεντρικής Ασίας, το Τουρκμενιστάν, το Ουζμπεκιστάν και το Τατζικιστάν, έχουν κάθε λόγο να παρακολουθούν από κοντά το γειτονικό Αφγανιστάν, στο οποίο διαμένουν εθνικές κοινότητές τους. Στη σημερινή συγκυρία οι τρεις αυτές χώρες έχουν γίνει περιζήτητοι συνομιλητές λόγω της γεωγραφικής τους θέσης και με τη συγκατάθεση της Μόσχας έχουν δεσμευθεί να παράσχουν κάθε λογής διευκολύνσεις στις ΗΠΑ και τους συμμάχους τους. Το πιθανότερο είναι να διεκδικήσουν πολιτικά και οικονομικά ανταλλάγματα για τη «σώφρονα» συμπεριφορά τους, αλλά την ίδια στιγμή λύνουν και πολλά εσωτερικά προβλήματα τους. Π.χ. η κυβέρνηση του Ουζμπεκιστάν έσπευσε να προσχωρήσει στη διεθνή συμμαχία, με το νου στο Ισλαμικό Μέτωπο που δρα στην επικράτεια της χώρας εδώ και πολλά χρόνια, με την απροκάλυπτη στήριξη των αφγανών μουτζαχεντίν και, στη συνέχεια, του καθεστώτος των Ταλιμπάν.

Ηλίας Πετρόπουλος

- ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ
ΤΟΥ ΚΑΛΟΥ ΚΛΕΦΤΗ
- ΤΑ ΜΙΚΡΑ
ΡΕΜΠΕΤΙΚΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ **ΝΕΦΕΛΗ**

Νίκος Χουλιάρας

κυκλοφορούν

- Ζωή την άλλη φορά
- Το άλλο μισό
- Μπακακόκ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ **ΝΕΦΕΛΗ**

Ο αντίκτυπος των τρομοκρατικών επιθέσεων

του Τάκη Διαμαντή

Το αντιτρομοκρατικό κλίμα που δημιουργήθηκε σε παγκόσμιο επίπεδο με αφορμή τα τρομερά χτυπήματα της 11ης Σεπτεμβρίου στη Νέα Υόρκη και την Ουάσινγκτον, απλώνεται, όπως ήταν αναπόφευκτο, και στην Βαλκανική, επηρεάζοντας άμεσα μερικές από τις χώρες της, καθώς άμεσα ή έμμεσα συμπεριλαμβάνονται σ' αυτές όπου διεξάγεται το κυνηγητό για την ανακάλυψη στοιχείων που αφορούν στο διεθνές δίκτυο του σαουδάραβα Οσάμα Μπιν Λάντεν.

Η υπόθεση αυτή έδωσε την αφορμή να ανασυρθούν φήμες που κυκλοφορούσαν στη διάρκεια ολόκληρης της περασμένης δεκαετίας για την παρουσία ισλαμιστών μουτζαχεντίν και την συμμετοχή τους σε όλες τις πολεμικές συγκρούσεις που εκδηλώθηκαν μετά τη διάλυση της πρώην Γιουγκοσλαβίας στην Κροατία, τη Βοσνία, το Κοσσυφοπέδιο και τώρα στα Σκόπια.

Σ' αυτό συμβάλλει εξάλλου και η άφιξη στην περιοχή μεγάλου αριθμού αμερικανών πρακτόρων που ανοίγουν εκ νέου φακέλους και εκθέσεις της εποχής εκείνης, ψάχνοντας να βρουν στοιχεία και υπόπτους για τρομοκρατικές ενέργειες.

Βέβαιο είναι ότι οι μουτζαχεντίν που είτε ως εθελοντές είτε ως μισθοφόροι ήλθαν στα Βαλκάνια κατά την διάρκεια της δεκαετίας, μεταφέροντας την άρτια στρατιωτική τους εκπαίδευση και τον θρησκευτικό φανατισμό τους, είχαν σαν πρώτη προτεραιότητά τους να βοηθήσουν τους ομοθρήσκους τους στην σύγκρουσή τους με τους χριστιανούς Σλάβους.

Όπως είναι επίσης βέβαιο ότι πίσω από τους μαχητές αυτούς βρίσκονταν διάφορες οργανώσεις, αντίστοιχες με αυτή του Μπιν Λάντεν. Οργανώσεις οι οποίες, με την συμβολή τους –με τεράστια χρηματικά ποσά και όπλα, αλλά και με έμπυχο υλικό– στον πόλεμο των βαλ-

κάνιων ομοθρήσκων τους, εξυπηρετούσαν και έναν απώτερο δικό τους στόχο, να εκμεταλλευθούν δηλαδή την αναταραχή στην περιοχή αυτή και να απλώσουν το δίκτυό τους και στην Ευρώπη.

Την εποχή εκείνη όμως κανείς δεν είχε τον χρόνο να σκεφθεί τις παραμέτρους αυτής της διείδουσης, στον βαθμό που η δράση των ισλαμιστών εξυπηρετούσε τόσο τους βόσνιους μουσουλμάνους και τους Αλβανούς του Κοσσυφοπεδίου όσο και τις δυτικές χώρες, οι οποίες είχαν θέσει ως στόχο τους να αποδυναμώσουν τον «κακό σλαβικό εθνικισμό» που εξέφραζε το καθεστώς του Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς.

Η κινητοποίηση σε παγκόσμιο επίπεδο ωστόσο, που προκλήθηκε από τις πρόσφατες τρομοκρατικές επιθέσεις στις ΗΠΑ, άλλαξε το σκηνικό. Έτσι, τώρα χώρες με μουσουλμανικό πληθυσμό, όπως κυρίως η Βοσνία και η Αλβανία, μπροστά στον κίνδυνο να τις συνδέσουν με την δράση των ισλαμιστών τρομοκρατών σπεύδουν να διαψεύσουν τις φήμες που υπήρχαν και να αποκηρύξουν τους άλλοτε συμμάχους τους, ενώ αντίθετα η Γιουγκοσλαβία βρίσκει την ευκαιρία να προσφέρει και νέα στοιχεία, θεωρώντας ότι της δίνεται η ευκαιρία να καταφέρει αναδρομικά καίρια πλήγματα τόσο στους βόσνιους μουσουλμάνους όσο και στους Αλβανούς του Κοσσυφοπεδίου και της νότιας Σερβίας.

Στο ίδιο μήκος κύματος όμως κινού-

νται και τα Σκόπια, τα οποία άλλωστε έχουν ιδιαίτερο λόγο, καθώς η κρίση που ξέσπασε τον περασμένο Φεβρουάριο από την δράση των εξτρεμιστών του UCK συνεχίζεται και κανείς δεν είναι βέβαιος ότι θα λήξει σύντομα.

Έτσι, παρά το γεγονός ότι οι επίσημες αρχές αποφεύγουν να κάνουν δημόσιες δηλώσεις για το θέμα αυτό, τα μέσα ενημέρωσης αποκαλύπτουν καθημερινά σχεδόν στοιχεία, λεπτομερείς πληροφορίες και συγκεκριμένα ονόματα, τα οποία αντλούν φυσικά από τα αρχεία των μυστικών υπηρεσιών της χώρας που τους τα παραχωρούν απλόχερα.

Η παρουσία και στα Σκόπια των μουτζαχεντίν, από διάφορες αραβικές χώρες, δεν είναι κάτι καινούργιο. Ήταν ήδη γνωστή σε πολιτικούς, στρατιωτικούς, διπλωματικούς και δημοσιογραφικούς κύκλους από την έναρξη της κρίσης που ξέσπασε στην χώρα, ενώ αργότερα επιβεβαιωνόταν με πιο κατηγορηματικό τρόπο σε έκθεση της Διεθνούς Ομάδας Κρίσεων αναφορικά με την σύνθεση των δυνάμεων που αποτελούσαν τον UCK.

Αρα λοιπόν η δημοσίευση τόσων στοιχείων, υπό τις παρούσες συνθήκες, δεν προσφέρει τίποτε άλλο από το να δικαιώνει τον χαρακτηρισμό «τρομοκράτες», που χρησιμοποιεί όλο αυτό το διάστημα η σλαβική ηγεσία για τους εξτρεμιστές Αλβανούς, στην προσπάθειά της να «βάλει στη γωνία» τον αλβανικό παρά-

γοντα συνολικά, να τον θέσει σε κατάσταση άμυνας και να μειώσει έτσι την δυναμική του, ιδιαίτερα μάλιστα να τον μειώσει στην συνείδηση όχι τόσο της κοινής γνώμης στην ίδια τη χώρα όσο διεθνώς.

Τα τρομοκρατικά χτυπήματα στις ΗΠΑ ήλθαν άλλωστε σε μία κρίσιμη στιγμή για την πορεία της ειρηνευτικής διαδικασίας στα Σκόπια, καθώς η σλαβική πλευρά άρχισε ήδη να εμφανίζει σημάδια υπαναχώρησης ως προς την συμφωνία στην οποία κατέληξαν στις αρχές Αυγούστου, με την διεθνή διαμεσολάβηση, οι ηγέτες των δύο μεγαλύτερων σλαβικών και των δύο αλβανικών κομμάτων της χώρας.

Υπαναχώρηση, η οποία δεν διατυπώνεται φυσικά ούτε επίσημα ούτε και ανεπίσημα, εκδηλώνεται όμως σαφέστατα μέσα από τις καθυστερήσεις και τα εμπόδια που σημειώνονται στην διαδικασία επικύρωσης της πολιτικής συμφωνίας και την υιοθέτηση των συνταγματικών μεταρρυθμίσεων που απορρέουν από αυτήν και βελτιώνουν την θέση της αλβανικής εθνότητας που ζει στην χώρα.

Συγκεκριμένα, η σλαβική παράταξη –ακόμα και τα κόμματα που υπέγραψαν την πολιτική συμφωνία της Οχρίδας– αρνείται να δεχτεί την ικανοποίηση ορισμένων αιτημάτων των Αλβανών, τα οποία δεν περιλαμβάνονται μεν ρητώς στην συμφωνία, αλλά παίζουν σημαντικό ρόλο στην παραπέρα εφαρμογή της, όπως:

1. Την αλλαγή του προοιμίου του συντάγματος και την απαλοιφή κάθε αναφοράς σε «μακεδονική» ή άλλη εθνότητα. Να σημειωθεί μάλιστα ότι, οι δύο διεθνείς διαμεσολαβητές, Φρανσουά Λεοτάρ και Τζέιμς Πάρντιου, την τελευταία στιγμή εξείρεσαν το θέμα αυτό από το τελικό κείμενο της πολιτικής συμφωνίας που υπέγραψαν οι πολιτικοί αρχηγοί, με την δικαιολογία ότι ήταν «εύκολο» στη λύση του και δεν υπήρχε χρόνος για χάσιμο, τώρα όμως προκαλεί συνεχώς αυξανόμενες αντιδράσεις και για τον λόγο αυτό προτείνεται να γίνει νέα διαπραγμάτευση.

2. Την χορήγηση αμνηστίας στους άνδρες του UCK, την οποία από την αρχή είχε υποσχεθεί ο πρόεδρος Μπόρις Τραϊκόφσκι προκειμένου να πετύχει την έναρξη ενός πολιτικού διαλόγου για

τον τερματισμό της κρίσης. Σήμερα τα σλαβικά κόμματα και η κοινή γνώμη αντιδρούν στην ενέργεια αυτή, θεωρώντας ότι δεν είναι δυνατό να δοθεί αμνηστία σ' εκείνους που προκάλεσαν τόσα ανθρώπινα θύματα, ενώ από την άλλη πλευρά ο διεθνής παράγοντας προειδοποιεί ότι η άρνηση στο θέμα αυτό θα οδηγήσει σε ναυάγιο τις προσπάθειες οικοδόμησης κλίματος εμπιστοσύνης μεταξύ των εθνотήτων, πράγμα που μπορεί να προκαλέσει αναζωπύρωση της έντασης και της βίας.

Εκτός από αυτά όμως, η σλαβική πλευρά δείχνει απρόθυμη επίσης να ικανοποιήσει και τα ήδη συμφωνημένα θέματα που αφορούν στην αναλογική ένταξη των Αλβανών στην δύναμη της αστυνομίας, ιδιαίτερα καθώς για τις θέσεις αυτές προορίζονται άνδρες από τις τάξεις των εξτρεμιστών, αλλά και στην επίσημη χρήση της αλβανικής γλώσσας, σχετικά με την οποία έχουν γίνει αρκετές παρεξηγήσεις.

Από τις 26 Σεπτεμβρίου έχει λήξει η επιχείρηση του ΝΑΤΟ για τον «συμβολικό», όπως χαρακτηρίσθηκε, αφοπλισμό των εξτρεμιστών και ήδη αρχίζουν να φθάνουν στα Σκόπια οι πρόσθετοι παρατηρητές του ΟΑΣΕ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που θα ξεπεράσουν τους 200, καθώς και μία νέα, επίσης «συμβολική» δύναμη 700 ανδρών του ΝΑΤΟ, που θα βοηθήσουν υποτίθεται στην εφαρμογή της πολιτικής συμφωνίας και την αποκατάσταση της ειρήνης και της σταθερότητας στη χώρα.

Στο πλαίσιο αυτό ο διεθνής παράγοντας ασκεί έντονες πιέσεις για την ολοκλήρωση της διαδικασίας επικύρωσης της πολιτικής συμφωνίας και υιοθέτησης των συνταγματικών αλλαγών που θα συμβάλουν στην αποκλιμάκωση της έντασης, την επιστροφή των δεκάδων χιλιάδων προσφύγων στις εστίες τους και την επιστροφή της χώρας στους κανονικούς της ρυθμούς.

Ήδη όμως η κρίση που ξέσπασε στις αρχές του περασμένου Φεβρουαρίου και η εξέλιξή της σε αιματηρή σύγκρουση με δεκάδες θυμάτων και από τις δύο πλευρές, έχει μεγαλώσει το πείσμα για εθνική δικαίωση και μαζί το μίσος και την έλλειψη εμπιστοσύνης μεταξύ των Σλάβων και των Αλβανών, βαθαίνοντας όλο και περισσότερο το χάσμα που ήδη υπήρχε ανάμεσα τους.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Σειρά: ΙΣΤΟΡΙΑ

JEAN-NOËL JEANNENEY

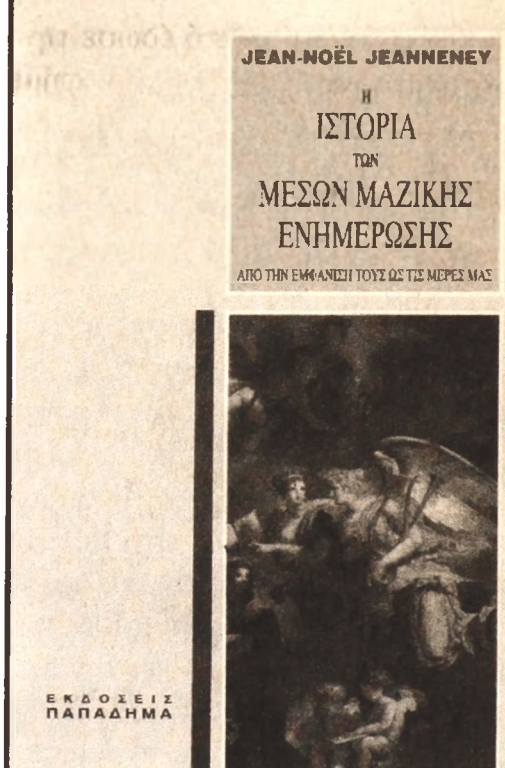
Καθηγητής Πανεπιστημίου

Η ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΩΝ

ΜΕΣΩΝ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥΣ ΩΣ ΤΙΣ ΜΕΡΕΣ ΜΑΣ

Μετάφραση
Νάση Μπάλτα
Πανεπιστημιακός

Σελίδες 465

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ
Προσφορά στον Πολιτισμό
Ιπποκράτους 8 Αθήνα
Τηλ.: 36.27.318

Ο πόλεμος του Περσικού Κόλπου: 11 χρόνια μετά

του Σωτήρη Ντάλη

Τη νύχτα της 2ας Αυγούστου του 1990 εκατοντάδες ιρακινά τανκς εισβάλλουν στο Κουβέιτ. Από την επομένη το Ιράκ καταλαμβάνει το μεγαλύτερο τμήμα του Κουβέιτ. Στις 8 Αυγούστου ο Σαντάμ Χουσεΐν ανακηρύσσει την προσάρτησή του στο Ιράκ. Επτά μήνες αργότερα ο ιρακινός στρατός που είχε τη φήμη του ισχυρότερου στρατού της Μέσης Ανατολής θα ηττηθεί από τη μεγαλύτερη στρατιωτική συμμαχία που δημιουργήθηκε μετά το 1945.

Αιτία της σύγκρουσης ήταν το ζήτημα της χάραξης των συνόρων ανάμεσα στο Ιράκ και το Κουβέιτ. Αν και το 1963 το Ιράκ θα αναγνωρίσει το Κουβέιτ το οποίο ήταν ήδη μέλος του ΟΗΕ και της Αραβικής Ένωσης, η αναγνώριση αυτή θα διαρκέσει πολύ λίγο καθώς η επιθυμία του Ιράκ να διευρύνει την πρόσβασή του στη θάλασσα και να ανακτήσει τα πετρελαϊκά κοιτάσματα της Roumaylah θα οδηγήσει το καθεστώς του Σαντάμ Χουσεΐν σε μια επιθετική τακτική απέναντι στο γειτονικό κράτος.

Την άνοιξη του 1990 το ιρακινό καθεστώς θα κατηγορήσει το Κουβέιτ ότι δεν σεβάστηκε τις ποσοτώσεις που είχαν συμφωνηθεί στους κόλπους της Οργάνωσης των Πετρελαιοπαραγωγικών Κρατών και ότι του έκλεψε πετρέλαιο από τα συνοριακά κοιτάσματα της Roumaylah.

Η «δικαιολογία» αυτή ήταν η αφορμή που επικαλέσθηκε το ιρακινό καθεστώς για να δικαιολογήσει την εισβολή στο Κουβέιτ το καλοκαίρι της ίδιας χρονιάς¹.

Τα μαθήματα από αυτόν τον πόλεμο είναι πολλά. Η συμμαχία μετρά μόλις

Σύμφωνα με στοιχεία της UNICEF περισσότερα από 500.000 παιδιά κάτω των πέντε ετών έχουν πεθάνει εξαιτίας των κυρώσεων εις βάρος του Ιράκ.

236 απώλειες ενώ το ιρακινό στρατόπεδο περίπου 200.000. Η ίδια δυσαναλογία ισχύει και για τις υλικές απώλειες. Η πολεμική μηχανή του Ιράκ καταστρέφεται ολοσχερώς και οι όροι της παύσης πυρός θέτουν ό,τι του έχει απομείνει υπό στενή διεθνή επιτήρηση. Οι υποδομές της χώρας καταστράφηκαν σχεδόν ολοκληρωτικά και οι ιρακινοί πυρπόλησαν τις περισσότερες πηγές πετρελαίου. Μάλιστα χρειάστηκε περισσότερο από ένα χρόνο για να σβηστούν οι μεγάλες πυρκαγιές.

Ο πόλεμος του Περσικού Κόλπου επιβεβαίωσε την κυριαρχία των ΗΠΑ σε όλα τα επίπεδα.

Στο διπλωματικό, στρατιωτικό, τεχνολογικό και επικοινωνιακό. Επίσης και στο εμπορικό επίπεδο καθώς μετά τον πόλεμο οι ΗΠΑ θα κυριαρχήσουν στις στρατιωτικές και εμπορικές αγορές της περιοχής σε βάρος των ευρωπαϊκών χωρών και της Ρωσίας.

Η νέα αμερικανική κυβέρνηση με τα πλήγματα που κατάφερε στο Ιράκ τον Φεβρουάριο και πιο πρόσφατα στις αρχές Αυγούστου, έδειξε ότι έχει θέσει ως προτεραιότητά της την υπόθεση του Ιράκ κι ότι στοχεύει να ενισχύσει τις κυρώσεις. Η εξωτερική πολιτική του Μπους φαίνεται να διαμορφώνεται από την επιδίωξη της ταυτόχρονης αναχαίτισης του Ιράν και του Ιράκ. Στην περιοχή αυτή διακυβεύονται μεγάλα

αμερικανικά συμφέροντα καθώς η ασφάλεια του Περσικού Κόλπου έχει μεγάλη σημασία για τις ΗΠΑ ως πηγή και δίοδος για τις προμήθειες πετρελαίου.

Όμως εδώ και χρόνια οι κυρώσεις που έχουν επιβληθεί στο Ιράκ υπακούουν σε μια «à la carte» εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ, με αποτέλεσμα να υποφέρουν από αυτές τις κυρώσεις κυρίως ο ιρακινός λαός και οι κουρδικοί πληθυσμοί του βορείου Ιράκ.

Η υπόθεση του Ιράκ επανήλθε στη διεθνή επικαιρότητα μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου. Μάλιστα δίκασε και την αμερικανική κυβέρνηση, καθώς από τη μια πλευρά εμφανίστηκαν αυτοί που φοβούνται ότι μια επίθεση εναντίον του Ιράκ θα κατακερματίσει την ενότητα της διεθνούς συμμαχίας κατά της τρομοκρατίας και από την άλλη όσοι υποστηρίζουν ότι το Ιράκ εξακολουθεί να αποτελεί απειλή για τις ΗΠΑ, μέσω της υποστήριξης που παρέχει σε τρομοκρατικές ομάδες.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Για μια σφαιρική αποτίμηση του πολέμου στον Κόλπο βλέπε τον Άτλαντα των Διεθνών Σχέσεων του Πασκάλ Μπονιφάς που θα κυκλοφορήσει προσεχώς από τις εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα με εισαγωγή και επιμέλεια των Θ. Κουλουμπή και Σ. Ντάλη.

Εμμανουήλ Κριαράς

Όσα έζησα στο Χαϊδάρι

Καταγράφει Γ. Θεοτοκάς (17.10.1946)

Αφιερώνεται στην κυρία Λιλή Αλιβιζάτου, θεματοφύλακα των καταλοίπων αιμνήστου αδελφού, του Γιώργου Θεοτοκά

Θυμόμουν βέβαια πάντοτε ότι ο φίλος μου εκλεκτός λόγιος και εξαίρετος λογοτέχνης Γιώργος Θεοτοκάς (1905-1966), όταν λίγο μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο (το 1946) συναντηθήκαμε στο Παρίσι, καθώς ετοιμαζόταν να γράψει μυθιστόρημα για την περίοδο της Κατοχής, μου ζήτησε να του διηγηθώ βιώματά μου από το στρατόπεδο του Χαϊδαριού, όπου είχα κρατηθεί από τους Γερμανούς επί τέσσερις μήνες (από το Μάιο έως το Σεπτέμβριο του 1944). Πρόθυμα δέχτηκα να συναντηθούμε σε παρισινό κέντρο· εκεί του διηγήθηκα όσα είχα ζήσει στο Χαϊδάρι. Κατά κάποιο τρόπο υπαγόρευα και εκείνος με δεξιότητα κατέγραφε με βραχυλογικό τρόπο όσα άκουε από μένα.

Καθόλου δε φανταζόμουν ότι το κείμενο αυτό θα σωζόταν στο αρχείο που άφηνε ο Θεοτοκάς με τον πρόωρο θάνατό του το 1966. Γι' αυτό και δοκίμασα δικαιολογημένη έκπληξη όταν η αδελφή του, αγαπητή φίλη, αξιότιμη κυρία Λιλή Αλιβιζάτου, στοργική απέναντι στα κατάλοιπα του αδελφού της, μου ανακοίνωσε με επιστολή της, πριν από λίγους μήνες, ότι βρήκε κείμενό μου αναφερόμενο στη σύλληψή μου από τους Γερμανούς και την κράτησή μου στο Χαϊδάρι. Είχε μάλιστα την καλοσύνη να μου το στείλει με τη σκέψη ότι το κείμενο αυτό θα άξιζε να δει το φως της δημοσιότητας. Το κείμενο διασώζει το όνομά μου, γραμμένο από το χέρι του Θεοτοκά, καθώς και την ημερομηνία της συνάντησης, που εγώ δεν την είχα κρατήσει. Ήταν η 17η Οκτωβρίου 1946. Ευχαρίστησα την κυρία Αλιβιζάτου για το ενδιαφέρον και την ευγενική της χειρονομία και της δήλωσα ότι είχα την πρόθεση να δημοσιεύσω το κείμενο – που βέβαια παρουσίαζε ιδιαίτερο ενδιαφέρον ως μαρτύριο μιας βάρβαρης συμπεριφοράς. Συναισθάνομαι μάλιστα την υποχρέωσή μου – της έγγραφα – να αφιερώσω σ' εκείνην το σχετικό δημοσίευμα, γεγονός που το δέχτηκε, νομίζω, με ευχαρίστηση. Έτσι μπορώ σήμερα να δώσω στη δημοσιότητα το βραχυγραφημένο αυτό κείμενό μου προσφέροντας στην έρευνα της πρόσφατης ιστορίας του τόπου μας ένα τεκμήριο που παρουσιάζει μια πτυχή τραγικής περιπέτειας του ελληνισμού σε μια μαύρη πολεμική περίοδο.

Δημοσιεύοντας το κείμενο αυτό θέλησα, όπως είχα βέβαια υποχρέωση, να διατηρήσω αυτούσια τη συντομευμένη διήγησή μου όπως την κατέγραψε ο Γιώργος Θεοτοκάς για να διατηρηθεί η απόλυτη γνησιότητα του κειμένου.

Είμαι βέβαιος ότι κάθε αντιστασιακός της εποχής

εκείνης οποιασδήποτε πολιτικής απόχρωσης ήταν αποφασισμένος με όποιες δυνάμεις διέθετε να βοηθήσει τον αντιστασιακό αγώνα κατά του κατακτητή για την απελευθέρωση του τόπου μας. Ορισμένοι από μας συνειδητοποιήσαμε την ανάγκη μιας κρατικής και κοινωνικής ανόρθωσης μετά μάλιστα μια δύσκολη δεκαετία, τη δεκαετία 1930-40, που ήταν εκείνη της δικής μας γενιάς. Ήμασταν ήδη μέλη του τότε σοσιαλιστικού κόμματος ΕΛΔ και της οργάνωσης του ΕΑΜ. Ως μέλη μάλιστα της ΕΛΔ ανήκαμε σε ομάδα πνευματικών ανθρώπων με επικεφαλής τον αείμνηστο φίλο μου αρχαιολόγο Γιάννη Μηλιάδη (1895-1975). Συνερχόμαστε κατά καιρούς εδώ και εκεί και συζητούσαμε και πολιτικά θέματα, αλλά και συναφή μ' αυτά πνευματικά προβλήματα (οργάνωση της εκπαίδευσης, σχολική και γενικότερη γλώσσα, απλούστευση της ορθογραφίας της νέας ελληνικής). Αντιμετωπίζαμε ποικίλα θέματα αλλαγών και μεταρρυθμίσεων. Η ομάδα είχε –φανερό είναι– καθαρά πνευματικό έργο. Μια άλλη ομάδα του κόμματός μας, που την αποτελούσαν ανώτατα υπαλληλικά στελέχη διάφορων υπουργείων, συζητούσε θέματα εκδηλότερα αντιστασιακής τακτικής και πορείας. Πρόκειται για την ομάδα που πιάστηκε από τους Γερμανούς το Μάιο του 1944 καθώς συνεδρίαζε μαζί μου σε πανσιόν όπου έμενα τότε (οδός Σκουφά 48).

Αξίζει να παρατηρηθεί ότι το χειρόγραφο του Θεοτοκά, που κατέχω φωτοτυπημένο αντίγραφό του, είναι γραμμένο με καθαρώς ατονικό σύστημα. Μας πιστοποιεί το γεγονός ότι ο Θεοτοκάς πίστευε στην απόλυτα απλουστευτική άποψη στο θέμα του τονισμού της νέας ελληνικής γλώσσας. Έχω διαπιστώσει ότι και σε άλλα κείμενα-κατάλοιπά του ο Θεοτοκάς εφάρμοζε το ατονικό σύστημα έως τη στιγμή που ήταν υποχρεωμένος να τα παραδίδει τονισμένα στο τυπογραφείο. Νομίζω ότι η πληροφορία διατράνώνει τις μεταρρυθμιστικές στα πνευματικά μας πράγματα αντιλήψεις του αείμνηστου λογίου και λογοτέχνη. Νομίζω ακόμη ότι αξίζει να υπογραμμιστεί το γεγονός καθώς μαρτυράει απόψεις του Θεοτοκά πριν από μια ολόκληρη πεντηκονταετία – αντιλήψεις τις οποίες δυσκολεύονται να δεχτούν ακόμη και σήμερα ορισμένοι φιλόλογοι και λογοτέχνες μας – πολλοί απ' αυτούς εξαιτίας της δύναμης μόνο της συνήθειας, που δεν μπορούν ή δε θέλουν να την υπερνικήσουν.

Ε. Κρ.

Η καταγραφή του Γιώργου Θεοτοκά

Παρίσι, 17 Οκτωβρίου 1946
Μαν. Κριαράς

1. Συνεδρίαση τομέα δημ. υπαλλήλων της ΕΛΔ – Γραφείο του τομέα = 8 μέλη – Κατ' αρχήν εβδομαδιαία συνεδρίαση.

Σκάλα:

1. Ομάδα
2. Τμήμα (το αποτελούσαν οι γραμματείς των ομάδων).
3. Τομέας (οι γραμματείς των τμημάτων).
4. Όμιλος (οι γραμματείς των τομέων): Όμιλος δημ. υπαλλήλων – Όμιλος επαγγελματιών – Όμιλος εργατών κλπ.
5. Περιφερειακή Επιτροπή πόλης (γραμματείς ομίλων).
6. Κεντρική Επιτροπή –

Καταγγελία σπιτονοικοκυράς που ήθελε να απαλλαγεί των ενοικιαστών λόγω ενοικιοστασίου.

Συγκέντρωση 11 π.μ. (αργία – Πεντηκοστή) ως 1.30 μ.μ. Μετάδοση ειδήσεων, κριτική της καταστάσεως, διανομή δελτίων. Ζητήματα οργανωτικά, επεκτάσεις κλπ. Ζητήματα διαφωτισμού.

(Σε κάθε ομάδα κατανομή εργασίας: διαφωτισμός, είσπραξη συνδρομών, διανομή δελτίων κλπ.)

Η σπιτονοικοκυρά, που απεδείχθη εκ των υστέρων ότι ήταν πράκτωρ των S.S., τηλεφώνησε. Μάντευσε κάτι τη μέρα εκείνη, δεν ήξερε από πριν.

Τέλος της συνεδρίασης. Σιγή λεπτού για την εκτέλεση ενός συναγωνιστή. Ετοιμαζόμασταν να φύγουμε. Άκουσα κάποιο θόρυβο στο διάδρομο (είταν *repsion* κι η συνεδρίαση σε κρεβατοκάμαρα). Απότομα ανοίγει η πόρτα και εμφανίζονται 4-5 S.S. με αυτόματα και 2 διερμηνείς.

– Ψηλά τα χέρια! Τι κάνετε εδώ; Είστε αξιωματικοί του ΕΛΑΣ –

– Αρνούμεθα. Συνάντηση φιλική.

– Πού 'ναι τα όπλα;

– Δεν υπάρχουν.

Μας γύρισαν στον τοίχο με υψωμένα τα χέρια και άρχισαν να ψάχνουν για όπλα.

Η γυναίκα μου διαμαρτύρεται γερμανικά. Χαστούκι.

Με φώναξαν στο διάδρομο και με ρωτούσαν – Δικαιολογία της συναντήσεως.

Εντωμεταξύ ένας κατάπιε ένα τσιγαρόχαρτο που είχε γραμμένη την ημερ. διάταξη της συνεδρίασης.

Ένας άλλος είχε στην τσέπη του ένα έντυπο – Κατεβαίνοντας τη σκάλα όλοι μαζί, το πέταξε πίσω απ' τη σκάλα.

Στο δρόμο αυτοκίνητο κλειστό των S.S. Μπήκαμε στ' αυτοκίνητο. Εκείνος που είχε καταπιεί το χαρτί – κρίση (δάκρια, βήχας, πόνοι στο στήθος). – Ο Γερμ. του λέει: Φοβάσαι. Εκείνος μάς λέει ελληνικά: Κατάπια το χαρτί. [Οι τελευταίες λέξεις αρχίζοντας από το εκείνος σβησμένες στο χειρόγραφο του Θεοτοκά].

Οδός Μέρλιν – Μας περνούν από ένα διάδρομο. – Μας αναγκάζουν να σταθούμε γύρω-γύρω στον τοίχο με ψηλά τα χέρια, στραμμένοι [*sic*] στον τοίχο, με φωνές άγριες, εκφοβιστικές – Μας παίρνουν από εκεί, μας πηγαίνουν αλλού, στην

ίδια στάση. 5-10 λεπτά. Μας μεταφέρουν σε μια πολύ μεγάλη αίθουσα όπου μας έβαλαν και καθήσαμε σε πολυθρόνες. Υπήρχαν και μερικά τραπέζια όπου καθόντανε οι Γερμανοί χωρίς να κάνουν τίποτα. Σε απόσταση η μια πολυθρόνα από την άλλη. Μας απαγορεύουν κάθε συνομιλία. Ο ένας Γερμανός είχε ένα βούρδουλα που τον χτυπούσε προκλητικά στο τραπέζι χωρίς τάχα να ενδιαφέρεται για μας και χαριεντιζόταν με τον άλλον. Αρχίσαμε να σκεπτόμαστε.

Ένας γερμανομαθής ρώτησε τους Γερμανούς για νερό και για τουαλέτα. Τότε ένας επωφελούμενος απ' τη σύντομη συζήτηση λέει εις επήκοον όλων: Είμαστε μαζεμένοι για λάδι (αυτό για να τ' ακούσουν μόνο οι κρατούμενοι και να το χρησιμοποιήσουν ως δικαιολογία). Ο δικηγόρος που είταν μαζί να θεωρηθεί ότι εκλήθη για τις νομικές διατυπώσεις. – Νέα σιωπή. Περνούν δύο ώρες. Κατά τις 4 μ.μ. άρχισαν τα γραφεία να λειτουργούν.

Έρχεται ένας Γ[ερμανός]. Ζητά τον ιδιοκτήτη του σπιτιού όπου η συνεδρίαση. Πηγαίνω εγώ στο ανακριτικό γραφείο, όπου βρίσκομαι ενώπιον του επικεφαλής του αποσπάσματος που μας συνέλαβε.

– Γιατί είχατε μαζευτεί;

– Είμαστε δημ. υπάλληλοι. Μαζευτήκαμε για να φροντίσουμε να μεταφέρουμε λάδι απ' την Πελοπόννησο.

– Ψέματα! Είστε αξιωματικοί του ΕΛΑΣ κλπ.

Συζήτηση.

Φτάνει ένας διερμηνέας – μιλά με ευγένεια: Είστε διανοούμενος, να πείτε την αλήθεια – Μη φοβάστε.

– Εγώ επιμένω.

Με βγάζουν έξω στο διάδρομο, στο βάθος – με τα νώτα εστραμένα [*sic*] προς την πόρτα του γραφείου. Έναν έναν καλούν όλους τους άλλους. Ένα-δυο άλλους τους έδειραν.

Στο μεταξύ νέα έρευνα στο σπίτι, όπου βρήκαν κάτω απ' τη σκάλα το έντυπο. Έφεραν και διάφορα άλλα χαρτιά χωρίς σημασία.

Με ξαναφωνάζουν και μου το δείχνουν.

– Τι είναι αυτό;

– Πρώτη φορά το βλέπω.

– Πώς είναι δυνατό αφού το είχατε και το συζητούσατε;

Εγώ επέμεινα. Μου δίνει ένα μπάτσο. – Πίσω στο διάδρομο. Σε λίγη ώρα έρχεται ο διερμηνέας: Βλέπετε με το να μη λέτε την αλήθεια τι γίνεται.

Αργότερα μας φώναξαν όλους μαζί και κατέστρωσαν τα φύλλα πορείας – μεταφορά στη φυλακή – Κατόπιν μας κατέβασαν στα μπουντρούμια. Όλοι μαζί σ' ένα μικρό κελί, υπήρχαν δύο καρέκλες – Παράθυρο υπογείου φραγμένο με ξύλο – με εσωτερική αυλή. Συζήτηση διά μακρών για την αρχαία προφορά: λευκή νύχτα, γιατί δεν μπορούσε κανείς να ξαπλώσει. Εκ περιτροπής στις 2 καρέκλες.

Κατά τις 9 π.μ. ανοίγουν οι πόρτες και μπαίνουν διάφοροι κρατούμενοι του Χαϊδαριού που τους έφερναν για να ανακριθούν. Πλήθος μες στο κελί. Αρχισαν να μιλούν για το Χαϊδάρι. Μεταξύ αυτών και ένας χαφιές των S.S. κρατούμενος ποιος ξέρει για ποιο παράπτωμα. Ελέγετο ότι είχε χρη-

σιμοποιηθεί και ως βοηθός απαγχονισμών. Φυσικά κανείς δεν του είχε εμπιστοσύνη. Το μεσημέρι φαί – ζουμί και ψωμί. Όλοι μαζί από κοινού από το καζανάκι. Το απόγευμα άρχισαν να καλούν για ανάκριση και να αδειάζει πάλι το κελί. Πήραν κι από μας 2-3, που τους πήγαν σε άλλο κελί. Αργά ήρθε ένας αξιωματικός που έκαμε κάποιο ξεχώρισμα των κρατουμένων. – Έγιναν σειρές στο διάδρομο. Εμείς ξαναμπήκαμε στο κελί 5 από μας. - Πιο αργά μαζί με άλλους με επιβίβασαν σε αυτοκίνητο φορτηγό, κοινό καμiónι – καθισμένοι κάτω στις τέσσερις γωνιές Γερμ. φρουροί.

2. Βράδι φτάνουμε στο Χαϊδάρι. Η κατεύθυνση του αυτοκινήτου ήταν προς το κρατητήριο, όπου είχε μεταβληθεί σε απομόνωση. – Οι παλαιοί συμβουλεύουν να κατεβούμε ταχύτατα. Πρέπει να τρέχεις. Σχηματίζουμε μια γραμμή, καμιά 50αριά.

Φτάνει ο διοικητής Fischer με χαρτιά. Φωνάζει ονόματα. Όποιος ακούει το όνομά του πρέπει να μπαίνει αμέσως στο κρατητήριο. Μεταγενεστέρως στην πόρτα στεκόντανε φρουροί με βούρδουλα από δέρμα στριμένο [sic] που έδεχναν τους εισερχομένους τιμής ένεκεν. Είταν αρκετοί είδος φρουροί, έπρεπε να τρέξεις για ν' αρπάξεις όσο το δυνατό λιγότερες. Χτυπούσαν κυρίως στο κεφάλι.

Κρατητήριο: δεξιά κι αριστερά τα κελιά - απομονωτήρια. Στο βάθος του διαδρόμου υπήρχαν μεγαλύτερες αίθουσες εκ των οποίων η μια ήταν θάλαμος κρατουμένων κι η άλλη θάλαμος υποδοχής των νεοερχομένων. Μας οδήγησαν εκεί. Θάλαμοι τελείως άδειοι. Έρχεται ο Αντρέας με πολιτικά (προϊστάμενος της απομόνωσης). Παχύς, φαλακρός, 45 χρόνων. Με κακεντρέχεια.

– Μην τρώτε ό,τι έχετε γιατί δεν ξέρετε τι σας επιφυλάσσει η μοίρα και πού θα πάτε αύριο. –

Κοιμηθήκαμε στο τσιμέντο, όπως μπορούσαμε – 30-50 πρόσωπα.

Το πρωί έρχονται Γερμανοί που μας αναγκάζουν να παραδώσουμε ό,τι έχουμε – ψάχναν τα παπούτσια. Ούτε μολύβι ούτε χαρτί ούτε γραβάτα ούτε ρολόι ή δαχτυλίδι – μόνο ένα μαντήλι. Τα βάζαν σε σακουλάκια με τ' όνομα.

Κατόπι περνά ο κουρέας και κουρεύει.

Περνά ο γιατρός (όλοι κρατούμενοι).

Κατόπι έρχεται άλλος Γερμανός και φωνάζει ονόματα και ορίζει το θάλαμο όπου θα πάει ο καθένας. Άλλοι θα μείνουν στα κελιά απομονώσεως, άλλοι στο θάλαμο απομονώσεως, άλλοι στο στρατόπεδο.

Έμεινα μόνος στο θάλαμο απομονώσεως με 50 αγνώστους – Οι άλλοι φίλοι μου πήγαν σε άλλους θαλάμους απομονώσεως (στο επάνω πάτωμα).

Ο θάλαμος απομονώσεως έχει χαρακτήρα – με κρεββάτια στρατιωτικά με ξύλο – σαν πατάκια – κοινά κρεββάτια για πολλούς – χωρίς κουβέρτες -. Πρώτη πληροφορία μόλις έφτασα: ότι απ' αυτό το θάλαμο προ 5 λεπτών πήραν 7 για εκτέλεση – τους βρήκα όλους σαν το κερί – Είχε φωνάξει τα ονόματα ο διοικητής – Ψηλά παράθυρα με σίδερα.

Έμεινα 3 μέρες. Ο θάλαμος άνοιγε το πρωί, μεσημέρι και βράδι για 15 λεπτά: πρόγευμα, καθαριότης κλπ. Αγγαρεία δεν υπήρχε, ούτε έξοδος, εκτός αν σ' έβγαζαν στον περίβολο (περίπου μια φορά την εβδομάδα) για να γίνει τροχάδην. Πότε πότε βουρδουλιές. Έπρεπε να μη γίνεται θόρυβος. Το

Μέρες Κατοχής (φωτ. Βούλας Παπαϊωάννου).

κάπνισμα απαγορευότανε.

Συνωστισμός – αδύνατο να ξαπλώσεις εντελώς. Κοιμήθηκα στο πλάι, κολλημένος απάνω στους άλλους. Συνέπεσε ο διπλανός μου να 'χει κουβέρτα που με σκέπασε κι εμένα.

Αυτή ήταν η ελαφριά απομόνωση. Τα κελιά ήταν η βαριά. – Κάθε βράδι ερχόταν η νέα φουρνιά. Την επομένη ήρθε άλλος ένας από τη συντροφιά μου. Με πληροφορεί ότι αναγκάστηκε να ομολογήσει ότι είμαστε στην ΕΛΔ. Επίσης ομολόγησε ότι αυτός έριξε το χαρτί.

Την άλλη μέρα έρχεται ένας ανακριτής στο Χαϊδάρι. Επέμβαση ενός συμφοιτητή μου Γερμανού, καθηγητή Πανεπιστημίου – είχε εμπιστευτική θέση κοντά στο στρατηγό της αεροπορίας, βυζαντινολόγος στο Πανεπιστήμιο της Λειψίας. Ίσως σ' αυτήν και σ' άλλες επεμβάσεις οφείλεται ότι ήρθε ο ανακριτής στο Χαϊδάρι. Κανονικά το πρωί μεταφέρονται οι υπό κράτησιν στην οδό Μέρλιν.

Ήρθε ο ανακριτής στο θάλαμο και με πήρε σ' ένα γραφείο, συνοδευόμενος από Έλληνα διερμηνέα. Ανάκριση.

– Τί είταν η συνεδρίαση;

– Ελδική συγκέντρωση.

– Τι είναι η ΕΛΔ;

Παρουσιάζω την ΕΛΔ υπό την πλέον ήπια μορφή.

– Αντιρρήσεις. Μάθημα περί του ρόλου των διανοουμένων.

Ο βούρδουλας δίπλα στον ανακριτή. Δε με κακομεταχειρίστηκε. Με άφησε με ύφος βίαιο. Έγινε η κατάθεση και την υπογράφη.

Μερικοί από τους συντρόφους μου δεν είχαν προειδοποιημένοι. Εξακολούθησαν να λένε για τα λάδια και έφαγαν ξύλο κατόπιν στις ανακρίσεις.

– Ποιος σε εμπύησε στην ΕΛΔ;

Είπα το όνομα ενός που είταν ήδη στο βουνό.

– Ποιος είναι ο αρχηγός του κόμματος;

– Ψεύτικο όνομα (εν συνεννοήσει με τον άλλο που είταν στον ίδιο θάλαμο) – Το άλλο πρωί όλη η παρέα μεταφέρθηκε στο στρατόπεδο.

3. Αριθμός κρατουμένων 600-700. Κυρίως δύο μπλοκ εν χρήσει για τους άντρες, εκτός από την απομόνωση. Ένα μπλοκ για τις γυναίκες – εντελώς αποκλεισμένο με συρματοπλεγμα. Αγγαρεία επί τόπου οι γυναίκες: καθαρισμός τροφίμων κλπ.

Υπήρχαν εποχές που ερχότανε στο Χαϊδάρι πλήθος: οι μεταφερόμενοι στη Γερμανία στιβαζόντανε σα σαρδέλες.

Επικεφαλής ο στρατοπεδάρχης μ' ένα ή δύο βοηθούς (όλοι αυτοί γερμανομαθείς). Φιλόλογος σπουδασμένος στη Γερμανία 35 χρονών. Καλό παιδί που προσπαθούσε να βοηθήσει. Αυτός φοβότανε. Ο θρύλος του Ναπολέοντα Σουκατζίδη.

Εύπνημα πολύ πρωί. Μόλις σηκωνότανε κανείς είχε να διπλώσει τις κουβέρτες του (κρεββάτια δεν υπήρχαν, οι κουβέρτες του στρατοπέδου). Πλύσιμο. Κατόπιν πρόγευμα έξω απ' το μπλοκ. Ένα πιάτο φαί (μακαρόνια ή όσπρια και ψωμί για όλη τη μέρα). Στην απομόνωση το φαί πολύ λιγότερο, μισή ποσότητα. Γυρίζεις με το πιάτο σου στο θάλαμο όπου τρως. Κατόπι το πρωινό προσκλητήριο. Σφύριζε ο στρατοπεδάρχης.

Όλοι οι κρατούμενοι μαζεύονται κατά πεντάδες και κατά μπλοκ. Συχνά παρατάσσονταν χωριστά οι των διαφόρων αγγαρειών (Φαλήρου, Σκαραμαγκά κλπ.). Επίσης τα συνεργεία (χτίστες, μαραγκοί, κουρείς κλπ.). Επικεφαλής της κάθε ομάδας ένας προϊστάμενος, που μετρούσε τους άντρες και έδινε τον αριθμό των παρόντων.

Παρατάσσονταν χωριστά οι Γερμανοί, που τους επιθεωρούσε ο διοικητής. Ο στρατοπεδάρχης έκανε την άθροιση των παρόντων και ανέφερε στο διοικητή, που ερχότανε με τα δυο-τρία λυκόσκυλα. Εμφανιζόταν στην άκρη. Όφειλαν όλοι να βγάλουν το καπέλο τους. Δεν επιτρεπότανε να περάσεις εμπρός από φύλακα με το καπέλο στο κεφάλι. Επιθεωρούσε πρώτα τους Γερμανούς και κατόπιν ερχότανε σ' εμάς. Πάντα κρατούσε χαρτιά. Αφού διαπιστωνότανε ότι όλοι είταν παρόντες, καλούσε ονόματα. Υποχρεωμένος να φωνάξεις παρών και να τρέξεις. Δεν ήξερες τι σήμαινε αυτό. – Εσείς σταθείτε εδώ. – Εσείς εκεί. Δημιουργόντανε μερικές σειρές. Η μια ομάδα απολύσεις, η άλλη εκτελέσεις, η άλλη μεταφορά σε άλλη φυλακή ή ανάκριση στη Μέρλιν. Η διαίσθηση του πλήθους. Όταν φώναζαν τα ονόματα άκουες λ.χ. «απόλυση, απόλυση». – Όταν το στρατόπεδο διαισθανότανε εχτέλεση μονγκαμάρα. – Οι στρογγυλοί αριθμοί είταν εκτελέσεις. – Πολλές φορές γινότανε σύγχυση.

Την ώρα εκείνη ερχόντανε διάφορα αυτοκίνητα υπηρεσίας, λ.χ. καμιόνια για να παραλάβουν τις αγγαρείες. Υπήρχε κι ένα καμιόνι με πανί που σήμαινε εκτελέσεις. Μερικοί το έβλεπαν από μακριά και ειδοποιούσαν.

Η διαταγή να προχωρήσουν προς το διοικητήριο σήμαινε παραλαβή πραγμάτων και απόλυση (αυτοί ήταν συνήθως ελάχιστοι: 1,2,3). Η διαταγή να προχωρήσουν προς την απομόνωση σήμαινε εχτέλεση ή μεταφορά σε άλλη φυλακή ή ανάκριση.

Οι μελλοθάνατοι εμπρός στην απομόνωση σχημάτιζαν μια γραμμή. Διαταγή να γδυθούν κρατώντας μόνο εσώρουχα.

Έβγαζαν τα παπούτσια. Κατόπιν τρέχοντας ανέβαιναν στ' αυτοκίνητα για να ξαπλώσουν κάτω για τον κίνδυνο αποδράσεως. Τραγούδι.

Μια φορά ένας μελλοθάνατος φώναζε αποχαιρετώντας τους φίλους του, χωρίς να φαίνεται μες από τ' αυτοκίνητο, καθώς περνούσε κάτω από τα παράθυρα. Φωνάζαμε κι εμείς.

4. Αγγαρεία εξωτερική – πολύ επιθυμητή, κυρίως το Φάληρο γιατί παρείχε ευκαιρίες επαφής με τις οικογένειες. Το Φάληρο ήθελε περίπου 100, ήθελαν όλοι να πάνε. Ο προϊστάμενος διάλεγε. Εδώ υπήρχε περιθώριο για εύνοια. Δουλειές εργατικές του αερολιμένος. Γεμίζαμε καμιόνια με χώμα ή με πέτρες. Βγάζαμε βράχους από τη θάλασσα – εκβραχισμός. Καθαρίζαμε τα φύκια. Ανοίγαμε ορύγματα, ισοπεδώναμε έδαφος. Επικεφαλής ένας κοινός στρατιώτης που μπορούσε να 'ναι και καλός. Το μεσημέρι βγαίναμε από τον περίβολο του αερολιμένα και πηγαίναμε σ' ένα σπιτάκι για το συσσίτιο. Εκεί συνάντηση με οικογένειες.

Ουσιαστικά έμεναν λίγοι στο Χαϊδάρι. Μερικοί φρόντιζαν τον κήπο – μαγειρείο – χτίστες. Κατ' αρχήν κανείς δεν έμενε άεργος εκτός από τους σοβαρά αρρώστους.

Το βράδι είσοδος στο Χαϊδάρι. Καταμέτρηση. Αναγκαστικό τραγούδι όταν βγαίνεις ή μπαίνεις απ' το Χαϊδάρι. Βουβή παρέλαση δεν επιτρέπεται. Περνώντας απ' το μνημείο του Αγν. Στρ. Εθνικός Ύμνος. Βγάζαμε το καπέλο – Οι Γερμ. δε δίνουν πολλή σημασία.

Μαρτύριο στην επιστροφή, γιατί άλλος κρατά τσιγάρα, άλλος τρόφιμα ή εφημερίδα κλπ. Κατ' αρχήν δεν έψαχναν, εκτός αν είχαν υποψίες (κατόπιν τηλεφωνήματος απ' το Φάληρο), λ.χ. μπορεί να γινότανε έρευνα επί όλων – σπάνια περίπτωση. Η έρευνα επί ενός – συνέπειες: ξύλο και απομόνωση. Η ποινή ολόκληρου συνεργείου: το φιδάκι.

Δείπνο. Κατόπιν μια ώρα περίπατου και συνομιλίας. Κατόπι σφυρίχτρα και θάλαμος. Κλειστά παράθυρα (είταν ακόμη μέρα).

Το φιδάκι. Παράταξη κατά άνδρα και τροχάδην μερικά λεπτά. Κατόπι πέσετε κάτω και βαδίζετε με τους αγκώνες τελείως ξαπλωμένοι (δεν έχεις δικαίωμα να χρησιμοποιήσεις τα γόνατα). Αυτό 5 λεπτά. Κατόπιν πάλι τροχάδην 5 λεπτά. Κατόπιν πάλι με τους αγκώνες 5 λεπτά. Ο φρουρός στέκει αποπάνω και χτυπά με το βούρδουλα. Μισή ή και μια ώρα. Επέστρεφαν ράκη. Οι άλλοι άρχιζαν εντριβές να τους συνεφέρουν κλπ.

Κόβατς. – 20 χρονώ. Φυσιογνωμία εκφυλισμένη. Αδύνατος, λίγο καμπούρης, το χέρι του σαν κουλλό. Μάλλον κοντός. Δεν τολμούσες να τον βλέπεις πολλή ώρα. Χωρικός Ούγγρος. Κλασικός σαδιστής.

– Όταν περνούσε ο Γερμανός έπρεπε να σηκωθείς.

ΑΝΑΧΩΡΗΣΗ ΓΙΑ ΕΚΤΕΛΕΣΗ

Καθώς κατέβαινε τ' αυτοκίνητο απ' την απομόνωση, βγήκαμε εμείς στα παράθυρα από ένα θάλαμο μικρό στο επάνω πάτωμα. – Του φωνάζαμε χωρίς να τον βλέπουμε «Στο καλό, Νίκο!» Ακούσαμε το τραγούδι μες απ' το σκεπασμένο καμιόνι. Σ' εκείνο το μικρό θάλαμο βρισκόντανε άνθρωποι που τους συνέδεε κάποιος ιδιαίτερος δεσμός. Όταν έφυγε τ' αυτοκίνητο, όλοι άρχισαν να κλαίνε. Ο Νίκος είταν γιατρός,

πολύ αγαπητός. Η λεβεντιά του, το τραγούδι του κάτω από ραγδαία βροχή, όταν γυρνούσαμε από την αγγαρεία του Φαλήρου.

– Στο προσκλητήριο καθώς εκαλείτο ο καθένας και μαζευτότανε ένας όμιλος, τους έλεγαν: Πηγαίνετε να φέρετε τα πράγματά σας. Αυτό σήμαινε θάνατο ή απόλυση. – Ο Νίκος κατάλαβε πως είταν στον κακό κατάλογο. Φίλησε το στρατοπεδάρχη και του 'δωσε κι ένα φιλί για την οικογένειά του.

ΟΙ ΕΒΡΑΙΟΙ

6. Καλοκαίρι 44. Έφταναν καμιόνια φορτωμένα κόσμο ασφυκτικά. – Τους φύλαγαν Γερμανοί στις γωνιές. Προηγούμενως η υπηρεσία είχε φροντίσει να βρει γερμανομαθείς κρατουμένους που έκαμαν την καταγραφή των Εβραίων. Μεταξύ αυτών είμουν κι εγώ. Είχαμε συγκεντρωθεί έξω απ' την απομόνωση και περιμέναμε τ' αυτοκίνητα. Μαζί περιμέναμε και διάφοροι δεσμοφύλακες του Χαϊδαριού – μεταξύ τους κι ο Κόβατς.

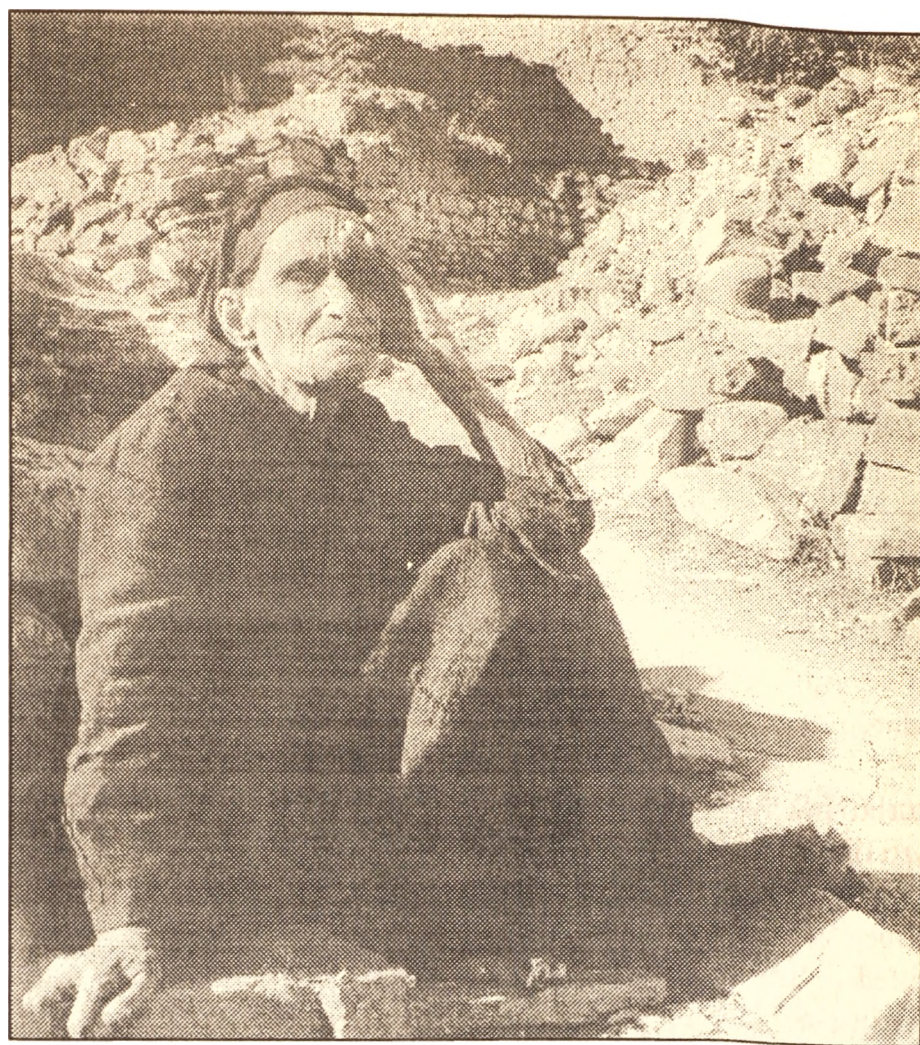
Φτάνει το πρώτο καμιόνι. Άνθρωποι κατατρομαγμένοι – σε οικτρή κατάσταση. Είταν Εβραίοι της Ρόδου. Μόλις σταματούσε, έπρεπε να κατεβούν γοργότατα. Δίπλα οι δεσμοφύλακες με το βούρδουλα. «Γρήγορα! – Γρήγορα» κι άρχιζαν τις βουρδουλιές. Χώριζαν τους άντρες και τα γυναικόπαιδα. Εγώ είμουν στην υποδοχή των αντρών. Τους δινότανε διαταγή να παραταχθούν κατά πεντάδες. Παραζάλη και ξύλο, γέροι να πέφτουνε κάτω, άλλοι να κλαίνε. – Γινότανε από μακριά συνεννόηση ανάμεσα στους άντρες και στις γυναίκες για τις βαλίτσες, το φαί κλπ. Όσο μπορούσα τους βοηθούσα.

Έρθαν πολλά καμιόνια. Τους έβαλαν να καθήσουν κάτω κατά πεντάδες κάτω από καυστικό ήλιο. Αρχισαν να διψούν. Με τα πολλά βάσανα τους φέραν νερό σ' ένα βρώμικο καζάνι. Το νερό είτανε λίγο κι έγινε συνωστισμός. Νέα ευκαιρία για ξύλο. Αρχίσαμε να τους καταγράφουμε. Τους δινότανε η εντολή να σηκώνονται 5-5 και να πηγαίνουνε στην απομόνωση όπου τους γινότανε έλεγχος για τα πολύτιμα πράματα. Πάλι ξύλο. Όσοι έβγαιναν παρετάσσοντο πιο κάτω. Εκεί στεκότανε ο διοικητής και διάβαζε τα ονόματα. Έκανε έλεγχο του καταλόγου. Μα οι σειρές δεν είταν βέβαια κανονικές και έπεφτε νέο ξύλο. Εκείνοι που δε μπορούσαν να περπατήσουν – γέροι, άρρωστοι – ξύλο στην πλάτη και στο κεφάλι. Πέφταν κάτω.

Νύχτωσε. Δεν τους έδωσαν φαί – τους έστειλαν σε χωριστούς θαλάμους, αλλά υπό συνθήκες κτηνώδεις. Μια γυναίκα είχε ελεφαντίαση και δε μπορούσε να περπατήσει. Τη σήκωνε στις πλάτες του ένας δικός μας κρατούμενος και την πήγαινε. Ο Κόβατς από πίσω την έδερνε. Αυτή ξεφώνιζε. Πέρασε ένας Γερμανός αξιωματικός και του είπε χαριεντιζόμενος: «Βρήκες καλή δουλειά απόψε».

Τη νύχτα που καθόμασταν οι 5 γραφείς και καταρτίζαμε τους καταλόγους ξεθεωμένοι δίπλα στα μαγειρεία, μπήκε ο διοικητής και μας πέταξε μια κούτα τσιγάρα για τον κόπο μας. Αυτό ήταν εξαιρετική γενναιοδωρία, γιατί το κάπνισμα επισήμως απαγορευότανε.

Παρά τον έλεγχο οι Εβραίοι είχαν κρύψει πολύτιμα πράματα. Στις γυναίκες παρουσιάστηκε ένας φύλακας και δήλωσε ότι θα γίνει αυστηρότερος έλεγχος κι όποια βρεθεί με κο-

Μέρες Κατοχής (φωτ. Dmitri Kessel).

σμήματα θα εκτελεστεί επί τόπου. Τότε πολλές παρέδωσαν αρκετά πράματα. (Έλεγχος και των κρυφών μελών. – Δεν το είδα αυτό. Δε νομίζω να έγινε κατά κανόνα). Μια γυναίκα ετοιμόγεννη – δεν επετράπη να έρθει μαμή – την άφησαν και γέννησε με τον πιο πρωτόγονο τρόπο.

Έγινε συστηματική έρευνα του χώρου όπου κάθισαν οι Εβραίοι και βρέθηκαν άπειρα πράματα, λίρες ή δαχτυλίδια κλπ., είτε πεσμένα είτε θαμένα στο χώμα. Τα πολύτιμα ήταν ολόκληρα κασόνια. Πέθαναν 5-6 Εβραίοι. – Έμειναν 2-3 μέρες. Τους στέγασαν όπου βρήκαν: σε θαλάμους, στα λουτρά, σ' ένα χτίριο μισοτελειωμένο.

Όταν τους πήραν να φύγουν, μια γυναίκα ήταν ετοιμοθάνατη. Δε θα ζούσε παραπάνω από μια ώρα. Παρακλήθηκαν οι δεσμοφύλακες να την αφήσουν, μα αρνήθηκαν. Τη φόρτωσαν στο καμιόνι και πέθανε καθώς έστριβαν την Ιερά Οδό.

Η ΑΠΟΛΥΣΗ

Πρώτη εβδομάδα του Σεπτεμβρίου. Πολλοί είχαν χάσει την ψυχραιμία τους. Τι θα μας κάνουν εμάς; Θα μας πάρουν στη Γερμανία; Περιμέναμε πάντως ότι οι μέρες αυτές κάτι θα δώσουν. Ή ότι θα μας χρησιμοποιήσουν για τις μεταφορές στις κλούβες, στα τρέινα εμπρός από τη μηχανή. Είτανε πολλοί μαζωμένοι από τα μπλόκα των συνοικιών. Υπερπληθυσμός. Σηκώθηκα μια μέρα πολύ πρωί, χαράματα. Βλέπω μια κούρσα που έρχεται – σε ώρα μη κανονική – σήμαινε έκτακτο γεγονός. Σταματά η κούρσα και ο αξιωματικός λέει σε ένα δεσμοφύλακα να σταματήσει η διανομή του πρωινού συσσιτίου. Σε λίγη ώρα προσκλητήριο. Αρχίζει ο διοικητής να διαβάξει μεγάλο κατάλογο. Ακούγονταν ονόματα όχι πολύ επιβαρημένα. Ύστερα νέος κατάλογος. Κι άλλος κλπ.

Σχηματίστηκαν ομάδες και πήγαιναν στο διοικητήριο κι έπαιρναν τα σακουλάκια τους. Οι αναχωρούντες χαιρετούσαν, φιλούσαν κι έφευγαν. Αναστάτωση. Πολλές εκατοντάδες κι εγώ μαζί. Δε μας έλεγαν αμέσως να φύγουμε, αλλά «καθήστε εδώ». Η συμπεριφορά των κρατουμένων αλλάζει αμέσως. Αρχίζουν να καπνίζουν φανερά. Περνά ο διοικητής και δε σηκώνονται. Κι ο διοικητής είχε ξεπέσει. Δεν είναι ο ίδιος. Έλειψε το άγριο. Μια μια ξεκινούν οι ομάδες. Πάντα παραταγμένοι κατά πεντάδες. Αρχίζει τραγούδι, αλλ' αυτό δεν είχε χαρακτήρα εξαιρετικό, το τραγούδι είτανε καθεστώς όταν μπαίναμε ή βγαίναμε απ' το Χαϊδάρι. Εθνικός Ύμνος. – Δεν τον είχαμε τραγουδήσει ποτέ στο Χαϊδάρι, είταν πρώτη φορά.

Συγγενείς κρατουμένων που είχαν μάθει ότι άρχιζαν οι απολύσεις ερχόντανε και αναγνώριζαν τους δικούς τους. (Η κανονική απόλυση θα είτανε να περάσει κανείς από την οδό Μέρλιν και να κάμει διάφορες διατυπώσεις).

ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΦΙΣΕΡ (ΑΥΤΟΣ ΕΙΤΑΝ ΣΤΗΝ ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΤΩΝ ΔΙΑΚΟΣΙΩΝ)

8. Πολύ ψηλός τύπος Γερμανού τετράγωνου αξιωματικού. Τραχύς, ξουρισμένος. Πελώρια χέρια και πόδια. Χειροδικούσε καμιά φορά. Είχε κι αυτός βούρδουλα δερμάτινο. Εκείνοι που είχαν γνωρίσει τον προηγούμενο, τον θεωρούσαν καλό.

Όταν δεν είχαμε τι να κάνουμε καθαρίζαμε τον περίβολο από τα πετραδάκια. Δεν επιτρέπετο να κάθεσαι κανείς.

ΕΚΤΑΚΤΑ ΜΕΤΡΑ

9. Ύστερα από την απόδραση ενός από εκείνους που συμμετείχαν στην αγγαρεία του Φαλήρου. Ένας γέρος απέδρασε. Είχε σταλεί έξω από τη βάση του Φαλήρου μαζί με 3-4 άλλους σ' ένα σπίτι που έκαναν κάτι δουλειές – επισκευές. Μαζί κι ένας Γερμανός που αμέλησε. – Η αγγαρεία περιελάμβανε καμιά 50αριά ανθρώπους. Τους παρέταξαν στον ήλιο πολλή ώρα – εδάρη ο επικεφαλής της ομάδας – πήρε ο διοικητής του Φαλήρου μια πεντάδα σα να επρόκειτο να τους εκτελέσει. Εκφοβισμός. (Στο Φάληρο καμιά φορά πυροβολούσαν τους συγγενείς που πλησίαζαν. Έγιναν και τραυματισμοί. Άλλοτε τους συνελάμβαναν και τους έβαζαν να σκουπίζουν και να σφουγγαρίζουν κλπ.).

Όταν γύρισε η αγγαρεία απάνω, πήραν το γιο του γέρου και τον πήγαν στην απομόνωση. Δεν ξέρω τι απέγινε. Κατάλαβαμε ότι την επομένη δεν έχει πια Φάληρο. Εμείς παραταχτήκαμε κανονικά σα να επρόκειτο να πάμε. Την τελευταία στιγμή η ομάδα του Φαλήρου έλαβε εντολή να πάει σ' ένα χτίριο που μόλις είχαν βγει οι μαστόροι και να το καθαρίσει. Διαταγή υπό το κράτος βίας, δηλ. τρέχοντας και με κίνδυνο βουρδουλιάς. Επόπτης ο Κόβατς. Έπρεπε όλοι να μπούμε στο χτίριο – χωρίς κανένα σύνεργο, ούτε σκούπα, ούτε νερό κλπ. – και να αυτοσχεδιάσεις πώς θα δουλέψεις – δηλαδή να φύγουν χώματα, να πλυθεί το δάπεδο και τα τζάμια (ασβεστωμένα), να καθαρίσουν τα περβάζια. Εγώ έσπευσα να πάω στον πιο απάνω όροφο, σ' ένα μικρό δωμάτιο – έβγαλα το μαντίλι και με το σάλιο καθάριζα το τζάμι. Αν ο Κόβατς μ' έβρισκε άεργο θα με χτυπούσε. Οι πιο έμπειροι ξεγλυστρώντας και δερνόμενοι κατάφεραν κι έφεραν νερό, σφουγγαρόπανο κλπ. Πανικός και τρόμος. Το μεσημέρι το οίκημα είτανε καθαρό.

– Άλλο πιεστικό μέτρο σε τέτοιες περιπτώσεις επιβολής κυρώσεων είταν οι εργασίες χωρίς ωφελιμότητα – Κουβάλημα πετρών λ.χ. Μια μέρα ένας ξέφυγε λίγο και πήγε στο θάλαμο για να πιει νερό. Όταν γύρισε ο φύλακας τον άρχισε με το βούρδουλα. Είχε ένα σκυλί δίπλα του που έπεσε απάνω του και άρχισε να τον δαγκάνει. Τις άλλες μέρες πηγαίναμε στο βουνό και χτίζαμε πολεμίστρες ή στόχους για σκοποβολή. – Αυτό γινότανε σύμφωνα με τις οδηγίες ενός αξιωματικού. Πάντα βρισκότανε κάποιος χτίστης που ανελάμβανε την πρωτοβουλία.

Έπρεπε να τελειώσει η δουλειά ως το μεσημέρι. Είταν αγγαρεία υπό το κράτος βίας, πολύ αυστηρή.

Συνήθως τ' απογέματα (σ' αυτές τις μέρες βίας) μας έβαζαν να καθαρίζουμε τον περίβολο από τα πετραδάκια. Έπρεπε να είμαστε πάντα σκυμένοι: να τις μαζεύουμε με σωρούς και κατόπι να τις κουβαλούμε. Εύνοια του φρουρού εθεωρείτο να εκτελούμε τη δουλειά με τροχάδην. Τα έκτακτα μέτρα κρατούσαν κάμποσες μέρες. Στις μεταφορές των πετρών, καθέννας που περνούσε εμπρός απ' το φρουρό έτρωγε και μια βουρδουλιά.

Με τον επικείμενο κίνδυνο θανάτου υπήρχε κάποια εξοικείωση. Απορρόφηση της σκληρής δουλειάς και των κακοποιήσεων. Καταντά η κακοποίηση ευεργετική από την άποψη αυτή. Η ψυχαγωγία είταν η κάθοδος στο Φάληρο. Η πιο δύσκολη ώρα είταν το προσκλητήριο. Προειδοποίηση είταν φόνος Γερμανού, η πιο τρομερή είδηση στο Χαϊδάρι.

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

1. Όπως θα παρατηρήσει ο αναγνώστης, στην αρχή του δημοσιευμένου κειμένου μας παρέχεται συντομογραφικά μια εικόνα της οργάνωσης του κόμματος ΕΛΔ. Πρωταρχικός πυρήνας του κόμματος ήταν η ομάδα. Έργο είχε, όπως σημειώνεται, να κατανέμει τις υποχρεώσεις: διαφωτισμός, είσπραξη συνδρομών, διανομή δελτίων, κλπ. Οι γραμματείς των ομάδων συγκροτούσαν το τμήμα. Οι γραμματείς πάλι των τμημάτων αποτελούσαν τον τομέα. Οι γραμματείς τώρα των τομέων συγκροτούσαν τον όμιλο (όμιλος δημοσίων υπαλλήλων, όμιλος επαγγελματιών, κλπ.). Την περιφερειακή επιτροπή πόλης την αποτελούσαν οι γραμματείς των ομίλων και οι περιφερειακές επιτροπές συγκροτούσαν την Κεντρική Επιτροπή του κόμματος.

Τα άτομα που συνελήφθησαν τότε μαζί μου αποτελούσαν τομέα δημοσίων υπαλλήλων. Ήταν οκτώ. Γινόταν καταρχήν μια συνεδρία κάθε εβδομάδα. Η συνεδρία, καθώς σημειώνεται, είχε αρχίσει με σιγή ενός λεπτού εις μνήμην ενός συναγωνιστή που είχε πρόσφατα εκτελεστεί από τους Γερμανούς.

2. Όταν με έπιασαν οι Γερμανοί, στην Ελλάδα βρισκόταν στρατευμένος ο παλαιός γερμανός φίλος μου από την εποχή των σπουδών μου στη Γερμανία, καθηγητής τότε στο πανεπιστήμιο του Breslau, Georg Stadtmüller. Ως βυζαντινολόγος και γνώστης των νεοελληνικών πραγμάτων είχε τοποθετηθεί ως Sonderführer κοντά στον τότε γερμανό στρατιωτικό διοικητή της Αθήνας. Είχε την πρόνοια και το ενδιαφέρον να φροντίσει για την ελάφρυνση της θέσης μου μετά τη σύλληψή μου. Προκάλεσε, καθώς πληροφορήθηκα, ενέργειες στρατευμένων γερμανών διανοουμένων και καθηγητών που πιθανώς απομάκρυναν το ενδεχόμενο να σταλώ από τις γερμανικές

αρχές σε εργοστάσιο στη Γερμανία, από όπου η επάνοδός μου θα ήταν μάλλον απίθανη. Ακόμη, σ' αυτές, νομίζω, τις ενέργειες αποδίδω και κάποια όχι τόσο σκαιή συμπεριφορά γερμανών ανακριτών απέναντί μου.

3. Ανάμεσα στα νέα πρόσωπα που γνώρισα στο Χαϊδάρι ήταν και ο Γρηγόρης Κασιμάτης (1960-19..), καθηγητής του πανεπιστημίου και αργότερα ακαδημαϊκός. Συνδέθηκα μαζί του στενά. Είχε ήδη διατελέσει υφυπουργός στην κυβέρνηση Ιωάννη Μεταξά το 1936. Ευθύς όμως μετά την ανακήρυξη της δικτατορίας της 4ης Αυγούστου υπέβαλε την παραίτησή του από την κυβέρνηση. Είχε συλληφθεί από τους Γερμανούς ως μέλος αντιστασιακής «σοσιαλιστικής» ομάδας. Όταν οι Γερμανοί άρχισαν να αδειάζουν το «Χαϊδάρι», απολυθήκαμε και εκείνος και εγώ την ίδια μέρα. Είχαν απολυθεί τότε μέσα σε μια μέρα επτακόσιοι κρατούμενοι περίπου. Όμως και μετά αυτές τις ομαδικές απολύσεις εκτελούσαν οι Γερμανοί κρατουμένους.

4. Στο κείμενο που δημοσιεύω γίνεται εκτενής λόγος για την «υποδοχή» των Εβραίων στο Χαϊδάρι. Ως γερμανομαθείς, εγώ και άλλοι κρατούμενοι, είχαμε την εντολή από τη διοίκηση του στρατοπέδου να τους καταγράψουμε σε καταλόγους. Αυτό και έγινε. Σε λίγες μέρες οι Εβραίοι, απογυμνωμένοι από τις λίρες που είχαν μαζί τους, ξεκινούσαν για το μοιραίο ταξίδι τους. Θα διηγηθώ εδώ κάτι που μου συνέβη.

Περπατούσα στο χώρο του στρατοπέδου με τον υπεύθυνο για τους κρατουμένους – κρατούμενο κι αυτόν – οπότε βλέπω κάτω στο χώμα μια αγγλική λίρα. Σημειώνω ότι μετά την αναχώρηση των Εβραίων με διαταγή της διοίκησης του στρατοπέδου είχαν συγκροτηθεί συνεργεία από κρατουμένους που αναζήτησαν εδώ και εκεί λίρες σκορπισμένες ή κρυμμένες· όσες έβρισκαν

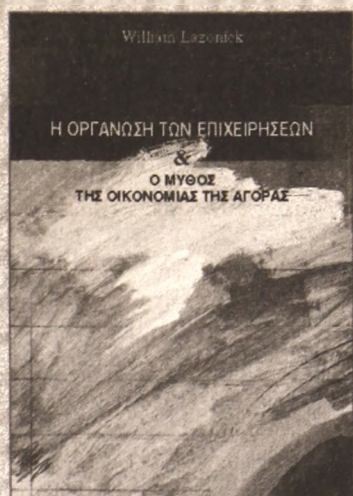
τις τοποθετούσαν σε ξύλινα κιβώτια και τις παρέδιδαν στους Γερμανούς. Είχε απαγορευτεί αυστηρά η παρακράτηση έστω και μιας λίρας απ' αυτές που μαζευόντουσαν και που τις είχαν πετάξει ή κρύψει οι Εβραίοι για να μην περιέλθουν τάχα στα χέρια των Γερμανών.

Βλέπω λοιπόν τη μοναχική λίρα, όπως έλεγα, συνεννοούμαι με το συγκρατούμενό μου-«στρατοπεδάρχη» και με τρόπο τη μαζεύω και τη βάζω στην τσέπη μου. Τόλμησα να μην την παραδώσω παρά την αυστηρή εντολή που είχε δοθεί. Πώς όμως μπορούσα ακινδύνως να τη διατηρήσω; Κατέφυγα στο εξής τέχνασμα. Φρόντιζα να διατηρώ κάθε μέρα κάποιο περίσσευμα από το ψωμί μου και μέσα σ' αυτό το εναλλασσόμενο ψωμί να κρύβω το πολύτιμο εύρημα. Με την τακτική αυτή έφτασα στην ημέρα της απόλυσής μου από το Χαϊδάρι με το υπόλοιπο του ψωμιού μου πάντα να κρύβει το θησαυρό! Απολυόμενος και βγαίνοντας από το Χαϊδάρι ούτε σκέφτηκα τι θησαυρό έκρυβε το ψωμί μου. Το θυμήθηκα ξυπνώντας μετά τα μεσάνυχτα το βράδι στο σπίτι μου. Σηκώθηκα, ξύπνησα τη γυναίκα μου και της έδειξα τη λίρα και της είπα ότι γλύτωσα από το Χαϊδάρι κατά μια λίρα πλουσιότερος! Κάτι εσήμαινε μια λίρα την εποχή εκείνη των μεγάλων στερήσεων.

5. Με την ευκαιρία που κάνω λόγο για Εβραίους σημειώνω – κάνοντάς τους το μνημόσυνο – ότι ανάμεσα στους στενούς μου φίλους των δεκαετιών 1920 και 1930 ήταν ο Ιούλιος Γκανή (βλ. φωτογραφία του μαζί μου στο πρόσφατο βιβλίο μου: «Πραγματώσεις και όνειρα. Σταθμοί μιας πορείας», Εκδόσεις «Ιανός», Θεσσαλονίκη 2001, σελ. 82) και ο Ρολάνδος Κοέν. Ο πρώτος από τους δύο ήταν πνευματικότερος και θερμός φίλος του θεάτρου. Ήταν και οι δύο υπήκοοι Ιταλοί. Τελικά πιάστηκαν από τους Γερμανούς και στάλθηκαν στο στρατόπεδο του Auschwitz, από όπου δε γύρισαν.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ
Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας
Μάνης 5, 106 81 Αθήνα, Τηλ.: (01) 38 18 372, Fax: 33 01 583

WILLIAM LAZONICK
Η οργάνωση των Επιχειρήσεων
και ο μύθος της οικονομίας της αγοράς

532 σελίδες, 15 X 24 εκ., Τιμή 19,08 € / 6500 δρχ.
ISBN 960-524-129-3

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ
Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας
Μάνης 5, 106 81 Αθήνα, Τηλ.: (01) 38 18 372, Fax: 33 01 583

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΧΑΛΑΛΑΜΠΑΚΗΣ
Κρητολογικά μελετήματα
ΓΛΩΣΣΑ – ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ – ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

600 σελίδες, 17 X 24 εκ., Τιμή 17,60 € / 5500 δρχ.
ISBN 960-524-128-5

ΕΠΙΣΗΜΑΪΝΟΥΜΕ

Ας σκεφτούμε τον πολιτισμό

— Ναι, αλλά πώς; Μια λύση είναι βέβαια να συγκαλέσουμε βαρύγδουπα συνέδρια που θα συσχεφθούν πάνω στο βαθύτερο περιεχόμενο του ιδεολογήματος «ο πολιτισμός των πολιτισμών» και να δώσουμε ίσως το βήμα σε διάφορους διεθνείς λεγεωνάριους της μισθοσυντήρητης γνώμης και της αργυρώνητης άποψης.

Η άλλη λύση είναι να σκύψουμε με ταπεινότητα και αίσθημα ευθύνης πάνω από τους δημιουργούς και πάνω από τα δημιουργήματα και έχοντας αυτά ως βάση, να διατυπώσουμε τα όποια συμπεράσματα. Επίσης, χωρίς αποκλεισμούς και κομματικές προτιμήσεις, να ζητήσουμε από τους γνώστες να διατυπώσουν θέσεις και να προχωρήσουν σ' ερμηνείες. Αλλιώς γιοφύρι δεν στεριώνει, όσο επώνυμοι ή τρομεροί κι αν είναι οι «πρωτομάστορες».

Ας σκεφτούμε λοιπόν τον πολιτισμό σκεπτόμενοι πως παρ' ότι έχει ανακοινωθεί εδώ και περισσότερο από ένα χρόνο η αγορά του ερειπίου ΦΙΞ για να λειτουργήσει ως μουσείο, τίποτε δεν έχει γίνει ακόμη. Και, μιλώντας για μουσεία, θα ήταν σκόπιμο να λάβουν υπ' όψιν οι ιθύνοντες την σωστότατη γνώμη του Ντένη Ζαχαρόπουλου από το περιοδικό *High Lights* σύμφωνα με την οποία αρχίζουμε πρώτα από τις συλλογές, οργανώνουμε το σκεπτικό των αναγκών μας και έπειτα προχωρούμε στα κτήρια. Ήδη η οργανωτική επιτυχία της έκθεσης «Gilbert και George» δείχνει την επάρκεια λίγων ιδιωτών εμπρός στην αργόσυρτη ανεπάρκεια της κρατικής γραφειοκρατίας. Κι άλλο παράδειγμα: Το υποδειγματικό Μουσείο Τεριάντ στη Μυτιλήνη φυτοζωεί εγκαταλελειμμένο στην τύχη του επειδή το ΥΠΠΟ το παρέλειψε από τον πίνακα χορηγιών του ως τιμωρία και το ενέταξε στην περιφέρεια Β.Α. Αιγαίου (sic). Η περιφερειάρχης τώρα αρνείται να δει τον διευθυντή του Μουσείου Τεριάντ επί ενάμισο χρόνο. Όταν ο γράφων κατήγγειλε τα ανωτέρω το καλοκαίρι στην *Κυριακάτικη Αυγή*, ο πασοκικής προέλευσης δήμαρχος εξεμάνη και τον καθύβρισε δημόσια ως «ενεργούμενο ξένων συμφερόντων» (sic). Ας σκεφτούμε λοιπόν τον πολιτισμό και τις ιδέες που ελλείπουν από τις υψηλές κεφαλές των πολιτικών και τα μέτρα που δεν λαμβάνονται ώστε κάθε τόσο να πέφτουν τα αρχαιολογικά μας μουσεία θύματα κλοπών. Ας μιλήσουμε άρα για τον πολιτισμό και ας θυμίσουμε στον προειρημένο δήμαρχο ότι είναι έγκλημα για το νησί του να έχει κλειστή τη Δημοτική Πινακοθήκη Μυτιλήνης και ν' αφήνει αναξιοποίητη την δωρεά του παλιού μας συντρόφου, του ευαίσθητου Σίμου Πετρή, ο οποίος δώρισε στο Δήμο μια εξαιρετική συλλογή με υπερεκατόν Τσαρούχηδες, Διαμαντόπουλους, Γκίκες, Τέτσηδες, Μόραλη, Μυταρά, Φασιανό, Σεμερτζίδη, Τάσσο κ.λπ.

Ας σκεφτούμε επιτέλους τον πολιτισμό κι ας τον αποσπάσουμε απ' τα αδιάφορα χέρια των πολιτικών οι οποίοι και τον αγνοούν και τον εκμεταλλεύονται.

Ειλικρινά το μπορούμε γιατί δεν τους φοβόμαστε!

ΠΡΟΤΕΙΝΟΥΜΕ

- Ξεκίνησε η έκθεση φωτογραφίας «Images Beyond the Naked Eye» (Εικόνες πέρα από το Γυμνό Μάτι) στο Κέντρο Σύγχρονης Τέχνης του Ιδρύματος ΔΕΣΤΕ (Ομήρου 8, Νέο Ψυχικό). Η έκθεση συνδιοργανώνεται από το WWF Ελλάς και την APEIRON PHOTOS και έχει ως στόχο την ευαισθητοποίηση του κοινού σχετικά με την παγκόσμια αλλαγή του κλίματος. Διεθνώς αναγνωρισμένοι εικαστικοί φωτογράφοι που ειδικεύονται σε εντελώς διαφορετικούς χώρους —από τη μόδα και το φωτορεπορτάζ και από την επιστήμη ως τις τέχνες— παρουσιάζουν τον προβληματισμό τους σχετικά με την αλόγιστη επέμβαση του ανθρώπου στο περιβάλλον. Η έκθεση διαρκεί μέχρι τις 29 Οκτωβρίου.

- Συνεχίζεται το 14ο Πανόραμα Ευρωπαϊκού Κινηματογράφου στον κινηματογράφο APOLLON-Renault με τη συνεργασία της *Ελευθεροτυπίας*. Καθημερινά προβάλλονται (έως τις 11 Οκτωβρίου) αριστουργήματα όπως το *Χάος των Ταβιάνι* ή το *eXistenZ* του Κρόνεμπεργκ. Τιμώμενο πρόσωπο η σπουδαία γερμανίδα ηθοποιός, σκηνοθέτης και σεναριογράφος Margarethe von Trotta που βρέθηκε για πρώτη φορά στην Ελλάδα. Στο φεστιβάλ προβάλλονται ταινίες της όπως *Η χαμένη τιμή της Κατερίνα Μπλουμ*, *Ρόζα Λούξεμπουργκ*, *Η Αφρικάνα*, *Αδελφές* ή η *ισορροπία της ευτυχίας* και *Η υπόσχεση*. Στις εκδηλώσεις ήταν παρών και τιμήθηκε και ο Βιτόριο Ταβιάνι.

- Κορυφαίοι χορευτές θα μαγέψουν το Μέγαρο στις 6, 7, 9, 10, 12 και 13 Οκτωβρίου. Η Julia Makhalina, ο Igor Zelenski ή Diana Vishneva και ο Vladimir Malakhov, ονόματα με βραβεία και αναρίθμητες εμφανίσεις ανά τον κόσμο στο ενεργητικό τους, πρωταγωνιστούν στη *Giselle*. Μπροστά στην αριστοτεχνία τα λόγια περιτεύουν. Όσο για μας, απομένει να τους θαυμάσουμε.

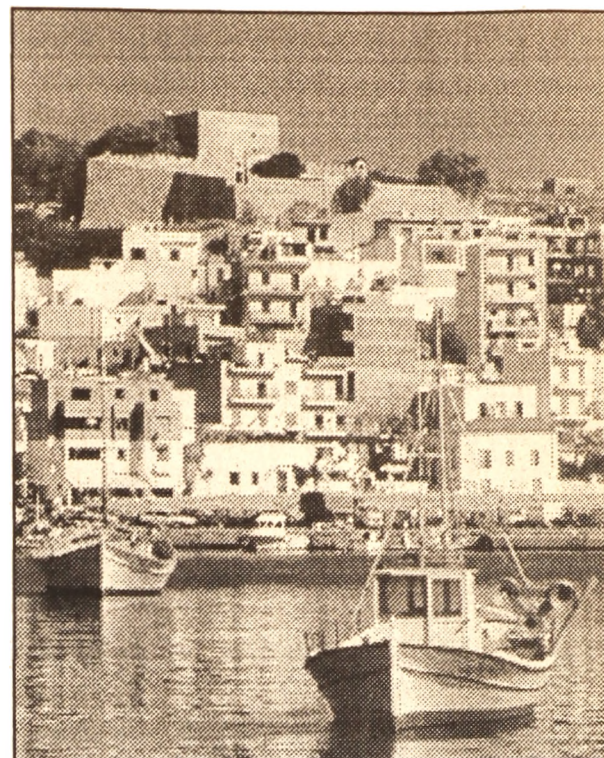

Το Θ' Διεθνές Κρητολογικό Συνέδριο

439 σύνεδροι συμμετέχουν στο Θ' Διεθνές Κρητολογικό Συνέδριο στην Ελούντα που ξεκίνησε τη Δευτέρα 1η Οκτωβρίου και θα λήξει στις 7 Οκτωβρίου. Ενδεικτικός του όγκου της φετινής συμμετοχής είναι ο αριθμός των επιστημονικών εισηγήσεων που αναμένεται να ξεπεράσουν τις 380. Αν αναλογιστεί κανείς τη διαφορά των μεγεθών μεταξύ του φετινού συνεδρίου και του πρώτου που έγινε στο Ηράκλειο το 1961 εύκολα μπορεί να καταλάβει πόσα πράγματα έχουν αλλάξει στα σαράντα χρόνια που μεσολάβησαν. Εκατοντάδες μελέτες διεύρυναν

το γνωστικό πεδίο μας σε ό,τι αφορά στην Κρήτη και την ιστορία της σε κάθε περίοδο, ενώ οι επιστημονικοί φορείς έχουν αυξηθεί και οργανωθεί, γεγονός που επέτρεψε την ανάπτυξη του επιστημονικού λόγου. Ας ευχηθούμε τα πεπραγμένα του φετινού συνεδρίου όχι μόνο να αποδειχθούν αντάξια των αντίστοιχων του 1996 αλλά και να αποτελέσουν ένα ακόμη πολύτιμο εκδοτικό συμπλήρωμα που θα βοηθήσει σημαντικά οποιονδήποτε μελλοντικό μελετητή της ιστορίας της Κρήτης.

Σ. Π.

Β Ο Μ Β Ι Δ Ι Α πολιτιστικής Α Φ Α Σ Ι Α Σ

- Fermez le Bush (που θα πει: κρατήστε τον Μπους).
- Ταλιμπάμ!
- Τελικά υπάρχει Θεός!
- God bless America (που λέει και ο Μπους).
- Οι πρώτοι που πλήγησαν εν Ελλάδι από τα γεγονότα ήταν ο Big Brother και ο Χριστόδουλος.
- Περασμένα μεγαλεία του Μακαριωτάτου.
- Το φιλόπρωτον, το πρώτον και η Πρωταπριλιά.
- Απ' την άλλη δεν φανταζόμουν πόσο ειδικοί είναι οι συμπατριώτες μας. Ειδικώς στα θέματα της τρομοκρατίας και γενικώς στα γενικά θέματα.
- Βέβαια θα μπορούσε κανείς ν' αντιτείνει ότι αν η μαλακία ήταν χιλιάρικο, θα είχαμε χιλιάδες δισεκατομμυριούχους στην Ελλάδα!
- Αυτά όμως ίσχυαν στην εποχή της δραχμής.
- Τώρα που εισήλθαμε στο ευρώ, οφείλουν οι ειδικοί να βρουν μιαν νέα ορολογία για τους ευρωμαλάκες.

- Ας πούμε Euro-independent ή Euro-players (κατά το Eurowriters).
- Όπως δηλαδή ονόμασε στο περιοδικό Δέντρο ο Χριστόφορος Μηλιώνης την νέα εσοδεία των ευρω-συγγραφέων μας.
- Πάντως αυτές τις δύσκολες ώρες καλύτερα νεοϋορκέζοι παρά καμπουλέζοι.
- I gonna FAX you.
- Φαντάζεστε την Ελισάβετ Παπαζώη με φερετζέ;
- Χανούμ Μπέτυ!
- Άσχετο: Πώς λέγεται τουρκικά η πισίνα της κ. Παπαζώη;
- Μπρε Χαμάμ.
- Απ' την άλλη οφείλουμε να υπογραμμίσουμε ότι πηγαίνει πολύ καλά η «Πολιτιστική Ολυμπιάδα».
- Σχεδόν τόσο καλά όσο και η σκέτη Ολυμπιάδα.
- Η οποία θα γίνει αφεύκτως και με τρομερή επιτυχία και αλλάζοντας τα μέχρι τούδε δεδομένα των ολυμπιακών αγώνων, το 2004.

- Εκτός αν δεν γίνει.
- Έτσι είναι αυτά. Τίποτε σταθερό στον μάταιο τούτο κόσμο.
- Σαν τους πύργους στην άμμο.
- Ή και εκτός (άμμου).
- Τι είπε ο Μπιν Λάντεν στον Μπους;
- Φσιτ, Μπόινκ!
- Έτσι είναι: άλλο Μπιλ Κλίντον, άλλο Μπιν Λάντεν...
- Κρητικό ερωτικό δίστιχο συγγραφέν από σκανδιναυή τουρίστρια: Τι κι αν τα χνώτα τους βρωμάν; Μ' αρέσουνε οι Ταλιμπάν.
- Νά κι ένα δίστιχο δωδεκανησιακό συγγραφέν υπό αμερικανίδος: Βρε μελαχρινάκι, με πότισες φαρκάκι (δισ, καθότι δίστιχο).
- Πώς λέγεται ο El Βενιζέλος αραβικά;
- Αί Βενιζέλος, απλό είναι.
- Τρομερή επιτυχία του νέου γενικού διευθυντή της ΕΤκ. Μάνου Ευστρατιάδη.
- Προσέλαβε ως βαρύ πυροβολικό του κρατικού καναλιού την κ. Λάσπα.
- Η Αννίτα Πάνια κάνει τη δύσκολη αλλά πού θα πάει; θα την εξασφαλίσει ο κ. Γενικός.
- Εκτός κι αν -η κ. Πάνια-

προτιμήσει την πολιτιστική Ολυμπιάδα...

- Ό,τι και να πεις, οι τερατογενέσεις είναι της μόδας.
- Ο Λάντεν τετραγώνισε το Πεντάγωνο και ο Λαλιώτης την Ομόνοια.
- Επίσης τέλος Σεπτεμβρίου αποφάσισε το ΥΠΕΧΩΔΕ ν' αλλάξει τον ασφαλοτάπητα της Β. Σοφίας κι όχι τον Αύγουστο που η Αθήνα ήταν άδεια.
- Δεν βαρύνεστε, αγαπητοί, ο κ. υπουργός περνάει από άλλο δρόμο.
- Το παν είναι να γίνονται έργα.
- Ξέρετε πώς είναι ο Σημίτης αγγλικά;
- Gastone! Το σκεφτόμουνά τώρα που τον βλέπω να ετοιμάζεται για το συνέδριο με τους καλύτερους των οiwνών.
- Το συντομότερο πολιτιστικό ανέκδοτο: Biennale των Τιράνων.
- Πρόκειται για το τελευταίο επίτευγμα του Flash Art και του ανεκδιήγητου εκδότη του Gian Carlo Doliti ώστε να προωθηθεί η ιταλική κουλτούρα στην Αλβανία.
- I gonna fax you.

Μανωλακης ο βομβιστής

Μνήμη Λέοντα Αυδή

Συμπληρώθηκε πριν λίγες ημέρες ένας χρόνος από την απώλεια του Λέοντα Αυδή. Η απουσία του γίνεται ακόμη πιο αισθητή σ' εκείνους που δεν έπαψαν να νοσταλγούν την ποιότητα και την ευπρέπεια που συνόδευε την στάση του ως πολίτη και υπεύθυνου πολιτικού άνδρα. Σε όλη του τη ζωή ο Λέων Αυδής στάθηκε πρότυπο αγωνιστικής δράσης και συνεπούς ιδεολογικής στράτευσης χωρίς ν' αποζητά τον δημόσιο έπαινο και την εξαργύρωση των αγώνων του στο σύγχρονο «χρηματιστήριο» των αξιών. Εργάστηκε ως δικηγόρος με ενασχόληση στο Εργατικό Δίκαιο και διετέλεσε αντιπρόεδρος του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών από το

1981 έως το 1986. Το 1968 εκτοπίστηκε απ' την Απριλιανή Δικτατορία στη Σίκινο. Το 1996 εκλέχθηκε βουλευτής του ΚΚΕ στην Α' Αθήνας, θέση απ' την οποία παραιτήθηκε το 1997 για ν' ασχοληθεί με τον Δήμο Αθηναίων ως δημοτικός σύμβουλος και επικεφαλής της δημοτικής παράταξης «Αγωνιστική Συνεργασία για την Αθήνα». Την άνοιξη του 1998 πρωτοστάτησε για την συγκρότηση της «Συμπαράταξης για την Αθήνα», με το ψηφοδέλτιο της οποίας εκλέχτηκε εκ νέου δημοτικός σύμβουλος τον Οκτώβριο του 1998.

Η σεμνότητα με την οποία κινούνταν στους διαδρόμους της πολιτικής ζωής έπειθε και τον πλέον δύσπιστο ότι αυ-

τός ο άνθρωπος δεν θα μπορούσε να συμβιώσει με τους μηχανισμούς της δημοσιοσχεσίτικης παρουσίας, όπου η ειλικρίνεια της σκέψης μετατρέπεται σε προσωπείο χαμογελαστής συναίνεσης. Ήθελε να είναι παρών εκεί όπου η ιδεολογία αναπνέει με δυσκολία και αναζητά ελπίδα: Στην βομβαρδισμένη Γιουγκοσλαβία μαζί με άλλους να σχηματίζει ανθρώπινη αλυσίδα πάνω στη γέφυρα του Βελιγραδίου, ή στις υποβαθμισμένες γειτονιές της Αθήνας να επιχειρεί να μεταδώσει την πίστη ότι αξίζει ν' αγωνιστείς γι' αυτήν εδώ την πόλη. Η ανάμνηση της ζωής ενός ξεχωριστού ανθρώπου είναι ικανή ν' αποδείξει ότι ο θάνατος δεν επιβάλλει πάντα την απόλυτη εξουσία του.

ΣΩ.ΛΕ

LIFE and style (Ό,τι βλέπετε και ό,τι διαβάζετε δεν είναι χρυσός)

Είναι κρίμα που μέρος της ελληνικής κοινής γνώμης εξακολουθεί να συντάσσεται ή συντάχθηκε με τον «τιμωρό των αδυνάτων», μεγάλο «εκδικητή» Μπιν Λάντεν. Οι έρευνες και αποκαλύψεις για την σύνδεση των τρομοκρατών με παραβάσεις που αφορούν οικονομικά αδικήματα, εμπόριο και διακίνηση ναρκωτικών δίνουν μια σαφώς διαφορετική διάσταση στον μύθο της τρομοκρατίας.

Δίνουν επίσης μια ρεαλιστική εικόνα του «ιστού» των διεθνών πολιτικών και οικονομικών σχέσεων για όποιον θέλει να έχει μια ψύχραιμη στάση απέναντι στα γεγονότα, ή μάλλον στη «χιονοστιβάδα», του τελευταίου μήνα.

Ευτυχώς όμως που υπάρχουν και οι αυθόρμητοι και εξωστρεφείς άνθρωποι, κάνουν δηλώσεις, και όσο νά 'ναι αποτελούν οι δηλώσεις αυτές, καθώς και η στάση τους, «παραμυθία» για τις δύσκολες ώρες. Κι αν γέλασε ο κάθε πικραμένος με τις δηλώσεις του αρχιεπισκόπου!

Που όμως, ήταν λογικό –ο αρχιεπίσκοπος– να εμφανιστεί ως «συμπαθών» και «συμπάσχων» του θεριού, του Μπιν Λάντεν, καθώς και κατά της «κακιάς Αμερικής και της πολιτικής της». Το θεοκρατικό καθεστώς του Αφγανιστάν τον έκανε προφανώς να ονειρεύεται ανάλογες ημέρες δόξας... «Άσχημα», σου λέει ο άνθρωπος, «θα μου πήγαινε να είμαι εγώ ο διαμα-

ντοστολισμένος στο ανώτατο αξίωμα της χώρας και να διατάσσω τον... τρυπανισμό του πρωθυπουργού –εξαιρετική τακτική, εφαρμοσμένη με μεγάλη επιτυχία στην αρχαία Αίγυπτο– όποτε θα μου εμφανιζόταν διαφωνών; Μωρέ Ταλιμπάν και πάλι Ταλιμπάν! Πες, πες, μπορεί και να τους κάνω μόδα...».

Και καλά ο αρχιεπίσκοπος, πάνω στη φιλοδοξία δεν είδε ότι επρόκειτο περί «απίστων» και μπερδεύτηκε... Κάτι άλλοι όμως, εγχώριοι πολιτικοί και τηλε-δημοσιογράφοι/ες, για να παραβγούν στη «θρησκευτικότητα» με τον Μπιν Λάντεν και τους Ταλιμπάν (;), έχουν αρχίσει να μιλάνε βάζοντας στην κουβέντα τους άπειρα «Δόξα τω Θεώ», «πρώτα ο Θεός», «αμίν, Παναγία μου», «να δώσει ο Μεγαλοδύναμος (κι η Παναγία η Κανάλα)» κ.ο.κ. Μήπως κατά βάθος η αυταρχική θρησκευτικότητα των Ταλιμπάν είναι περισσότερο γοητευτική στην ελληνική κοινωνία απ' ό,τι αυτή –φιλάρεσκα– παραδέχεται και τώρα δόθηκε η ευκαιρία να αναδυθεί έστω και «ατύπως» ως σχήμα λόγου, βρε αδερφέ;

Οσο για τα ρεπορτάζ που αφορούν στις συνθήκες διαβίωσης των γυναικών στο Αφγανιστάν, τι να πει κανείς; Η λογική της θυματοποίησης και η έκφραση της βαθύτερης συμπόνοιας και λύπης που κυριαρχούν, γυρνούν το φεμινιστικό κίνημα πολλές δεκαετίες πίσω. Υπερβολική έκφραση πόνου στο βλέμμα, ανεπίτρεπτα συναι-

σθηματικά φορτισμένα κείμενα, υπεραπλουστεύσεις, και πολλή υποκρισία – μάλλον... Άσε που θά 'λεγε κανείς ότι τα ρεπορτάζ για τις «καημένες τις γυναίκες» έχουν προμηθεύσει τα ιδιωτικά κανάλια με τη σαπουνόπερα των βραδινών δελτίων ειδήσεων, και μάλιστα άκοπα. Ο καλύτερος «Φώσκολος»: αίμα, θάνατος, πόνος, αγωνία, όλα «στο πιάτο»...

Παράκληση θερμή: την εκτέλεση της –καταδικασμένης για ποινικό αδίκημα– γυναίκας με τη «μπούργκα», να μην την ξαναδούμε, γιατί ο εθισμός, ως γνωστόν, φέρνει την αδιαφορία. Όχι τίποτε άλλο, αλλά στις μέρες που ζούμε, τις πονηρές, πολύ θέλει ο άνθρωπος να πιστέψει ότι η ανδροκρατούμενη –και όχι μόνο, φυσικά!– δημοσιογραφία της χώρας ίσως και να μην βρίσκει τόσο απεχθείς όλες τις μεθόδους των Ταλιμπάν απέναντι στις γυναίκες;... (Λίγοι είναι αυτοί που θά 'θελαν να στείλουν πολλές εκπροσώπους του γυναικείου φύλου πίσω στην κουζίνα;)

Προσοχή λοιπόν, sisters, και επαγρύπνηση, όσο βίντεο με μεθόδους των Ταλιμπάν κυκλοφορούν στην ελληνική «αγορά», όσο περισσότερο σταυροκοπιέται η χώρα και όσο περισσότερο ανδρικό χέρι συμπόνοιας απλώνεται σ' εμάς όλες, ονομάζοντάς μας, παρά τη θέλησή μας, «το άλλο μισό του ουρανού».

Ν. Χασιώτη

Ο Βιβάλντι συναντά τον Ρήγα στο Βόλο

Μια άγνωστη όπερα του ιταλού μουσικοσυνθέτη Αντόνιο Βιβάλντι –χαρακτηριστική όμως του μουσικού του ύφους– με τίτλο *Ολυμπιάδα* ανεβαίνει για πρώτη φορά στην Ελλάδα το Σάββατο 6 Οκτωβρίου στο αναπαλαιωμένο κτήριο της Παλαιάς Ηλεκτρικής Εταιρείας στο Βόλο. Οι παραστάσεις θα συνεχιστούν και στις 7, 13 και 14 Οκτωβρίου στον ίδιο χώρο. Ο Αντόνιο Βιβάλντι, ο επωνομαζόμενος «κοκκινομάλης παπάς», που κυριαρχεί στην εποχή του με την αφθονία του δημιουργικού του έργου (470 κοντσέρτα σε συλλογές, 90 όπερες, θρησκευτική μουσική) αλλά και ονομαστός για την επιδεξιότητά τους στο βιολί, έγραψε την *Ολυμπιάδα* το 1734 για το Teatro Angelo της Βενετίας. Πηγή έμπνευσης για τον συνθέτη υπήρξε το

κείμενο του ιταλού ποιητή Μεταστάσιο, που μεταφράστηκε από τον Ρήγα Φεραίο και εκδόθηκε το 1797 στη Βιέννη με τον τίτλο *Τα Ολύμπια, Δράμα του αββά Μεταστάσιου του Ιταλού*. Η υπόθεση του έργου αναφέρεται στην αρχαία Ελλάδα και εκτυλίσσεται κατά την διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων, όπου για άλλη μια φορά θριαμβεύουν κάτω από το ελληνικό φως οι έννοιες του έρωτα, της φιλίας και της αυτοθυσίας... Μια υπόθεση που αναπόφευκτα συγκίνησε τον Ρήγα Φεραίο σε μια περίοδο, στα τέλη του 18ου αιώνα, που ο ευρωπαϊκός ρομαντισμός και το κίνημα του Διαφωτισμού αναζωπυρώνουν το ενδιαφέρον για την ιστορία και τις περιπέτειες του ελληνισμού. Στην αυγή του 21ου αιώνα καθώς οι Ολυμπιακοί Αγώ-

νες διεκδικούν την πιστή τους αναβίωση στο τόπο όπου γεννήθηκαν, το Κέντρο Μουσικού Θεάτρου του Βόλου με την πρώτη δική του παραγωγή διεκδικεί ν' αποσπάσει ένα «μετάλλιο» στα πλαίσια της διοργάνωσης της Πολιτιστικής Ολυμπιάδας. Τη σκηνοθεσία υπογράφει η Μαρία Γυπαράκη ενώ παίζουν τα έγχορδα της Συμφωνικής Ορχήστρας Βόλου υπό την διεύθυνση του Συμεών Κόγκαν. Η *Ολυμπιάδα* θα παρουσιαστεί στο αναπαλαιωμένο και με την προσθήκη νέων αισθητικών στοιχείων κτήριο της Παλαιάς Ηλεκτρικής Εταιρείας, έναν χώρο όπου στην δεκαετία του 1980 η Θεατρική Λέσχη Βόλου στέγαζε μερικά από τα πιο τολμηρά και πρωτοποριακά της όνειρα...

Σ. Λέτσιος

Τα τρένα που πέρασαν

Η δημιουργία και η ανάπτυξη σιδηροδρομικού δικτύου στη βόρεια Ελλάδα από την έναρξη κατασκευής της πρώτης γραμμής (1871) μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1960 περίπου, παρουσιάζονται σε μια εντυπωσιακή έκθεση φωτογραφιών και ιστορικών ντοκουμέντων την οποία οργανώνουν το νεοσύστατο Μουσείο Φωτογραφίας Καλαμαριάς «Χρήστος Καλεμkerής» στην παρθενική του εκδήλωση και το Μορφωτικό Ίδρυμα της Εθνικής Τραπέζης. Πρέπει να τονιστεί πως οι σιδηροδρομικές εγκαταστάσεις της Θεσσαλονίκης υπήρξαν θεμελιώδεις για την εξέλιξή της σε σύγχρονο διοικητικό, βιομη-

χανικό, στρατιωτικό, εμπορικό και πολιτιστικό κέντρο της Βαλκανικής αλλά και γενικότερα της ανατολικής Μεσογείου. Δεν είναι τυχαίο πως οι νέες συνθήκες που διαμορφώθηκαν από την σιδηροδρομική σύνδεση της πόλης, της επέτρεψαν

να μεταβληθεί σε ένα πολύβουο πλούσιο αστικό κέντρο με ένα ζωντανό λιμάνι, γεγονός που επέδρασε θετικά και σε άλλες γειτονικές πόλεις. Η έκθεση θα διαρκέσει μέχρι τις 4 Νοεμβρίου 2001.

Ε. Ν.

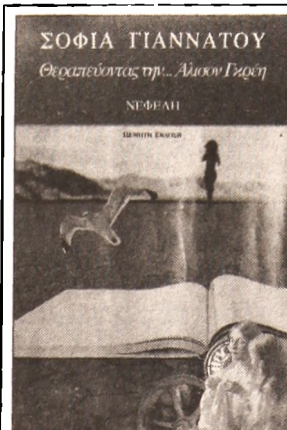

Άπαντα ΓΙΑΝΝΗ ΣΚΑΡΙΜΠΑ

- Το θείο Τραγί
- Το Σόλο του Φίγκαρω

Επιμέλεια: Κατερίνα Κωστίου

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Σοφία Γιαννάτου

ΘΕΡΑΠΕΥΟΝΤΑΣ
ΤΗΝ... ΑΛΙΣΟΝ ΓΚΡΕΗ

[Μυθιστόρημα - 5η έκδοση]

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Αναφορά στον Βασίλη Ζιώγα

Τα Μονόπρακτα

του Γρηγόρη Ιωαννίδη

Πριν από λίγες μέρες έφυγε ξαφνικά από κοντά μας ο Βασίλης Ζιώγας. Πρόλαβε να δώσει στα ελληνικά γράμματα 13 έργα (και κάποια μονόπρακτα) και να πλουτίσει το θέατρό μας με την παρουσία μιας ξεχωριστής ως προς το όραμα, το ύφος, την ευαισθησία και τη θεατρική γραφή προσωπικότητας. Κανείς πλέον δεν μπορεί να ασχοληθεί σοβαρά με το μεταπολεμικό θέατρο της χώρας μας χωρίς να συνυπολογίσει το έργο του, άλλοτε ως εξαίρεση σε γενικότερους άξονες, άλλοτε ως σημείο αναφοράς σε ένα τύπο ελληνικού έργου που θα μπορούσε να προσδώσει στην ελληνική γραφή μια παγκόσμια συνείδηση και ένα διεθνικό προβληματισμό. Η παρούσα δοκιμή ας θεωρηθεί μινάχα μια πρώτη, μικρή αναφορά στο έργο του.

1. Το ότι το θέατρο του Βασίλη Ζιώγα αποτελεί μια «ειδική» περίπτωση στο χώρο της ελληνικής δραματολογίας το μαρτυρεί, αν όχι η έλλειψη προδρόμων και επιγόνων του, τουλάχιστον η αμηχανία και το ενδιαφέρον με την οποία τα ελληνικά γράμματα αντιμετώπισαν από την αρχή κιόλας την παρουσία του. Μια αμηχανία που εκδηλώθηκε έντονα είτε με μια βιαστική προσπάθεια εισαγωγής του έργου του Ζιώγα σε παλιότερες και περισσότερο πεπατημένες κατηγοριοποιήσεις είτε με την τοποθέτησή του, αντίθετα, στο χώρο του «σκοτεινού» έργου ή της «περιπτώσιολογίας».¹

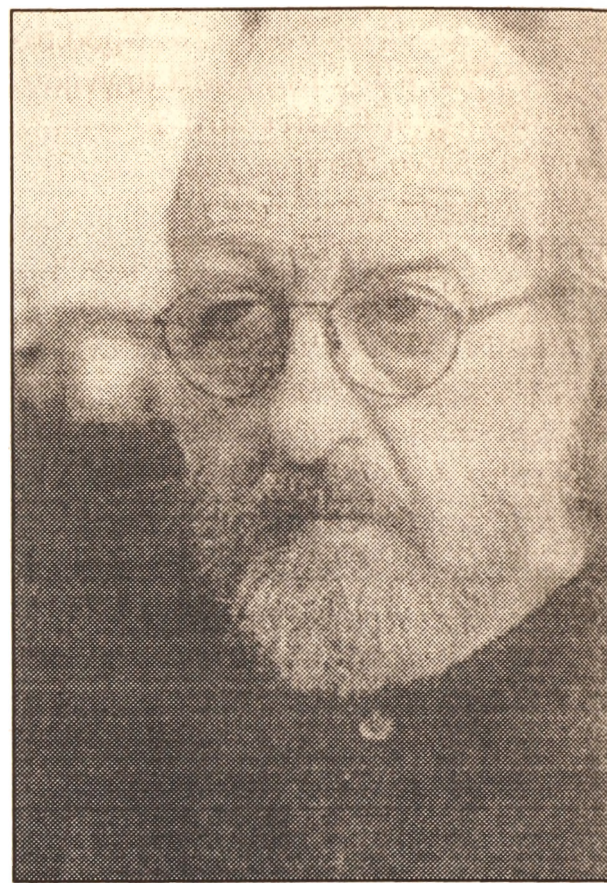
Το έργο του Ζιώγα ωστόσο λειτούργησε και συνεχίζει να λειτουργεί αυθόρμητα πάνω στη σκηνή. Η αλήθεια είναι πως τα έργα του δεν υπήρξαν ποτέ «αθόρυβα». Το φαινόμενο Ζιώγα απασχόλησε από την αρχή την πιο τολμηρή μερίδα των κριτικών μας – την απασχόλησε όμως πάντα ως «περίπτωση» και πάντα ως «φαινόμενο».

Απολύτως δικαιολογημένα. Αυτό που χαρακτηρίζει το έργο του Ζιώγα –και αυτό που αποτελεί εντέλει την ιδιαίτερη σημασία του– δεν είναι εκείνα τα σημεία όπου φαίνεται να ακολουθεί μια όποια παράδοση, όσο αυτά τα σημεία που μοιάζουν να αποτελούν το ίδιο της γραφής του συγγραφέα. Με

άλλα λόγια το να πει κάποιος ότι το έργο του Ζιώγα εμφανίζει επιρροές από αυτό ή εκείνο το κίνημα και ότι εμφανίζει επιδράσεις από τούτο το ελληνικό ή ξένο έργο δεν αγγίζει τον πυρήνα της συγγραφικής «γοητείας» του.

Γεγονός είναι πως το έργο του Βασίλη Ζιώγα δεν επιδρά σταδιακά στο θεατή του – εκρήγνυται μπροστά του και μέσα του. Γι' αυτό ίσως μια τυπική κριτική ανάλυσή του είναι μοιραίο να αποτύχει. Αν το έργο του Ζιώγα είναι αποτελεσματικό όταν και εφόσον «εκρήγνυται», τότε διατηρεί και τα χαρακτηριστικά αυτής της έκρηξης: προκαλεί μεγάλη εντύπωση, αλλά η αίσθηση της έκρηξης δύσκολα διατυπώνεται σε δοκιμακό λόγο.

Γνωρίζουμε πλέον ότι η κύρια αισθητική γραμμή του έργου του Ζιώγα συμπλέει λίγο-πολύ με τις αναζητήσεις του υπερρεαλιστικού κινήματος, οπότε και οι κάποιες ιδιαιτερότητες με τις οποίες το κίνημα αυτό εκδηλώθηκε στον ελληνικό χώρο, θα έπρεπε να ληφθούν σοβαρά υπόψιν (μου φαίνεται αλήθεια ότι ο υπερρεαλισμός του Ζιώγα βρίσκεται πλησιέστερα στις διατυπώσεις του Εγγονόπουλου παρά σ' αυτές του Εμπειρίκου). Συνολικά, το έργο του χρησιμοποιεί τον ονειρικό χώρο της συνειρμικής ή και αυτόματης γρα-

φής προκειμένου, πάντα στο πλαίσιο των επιταγών του υπερρεαλισμού, να αποτελέσει από μόνο του μια επανάσταση απέναντι στην έλλογη αυστηρή δομή του αστικού κόσμου όπως και στην ίδια την συντηρητική, κοινώς αποδεκτή αντίληψη της τέχνης.

Στην πραγματικότητα ωστόσο διατυπώσεις όπως η παραπάνω μοιάζουν περισσότερο να περιπλέκουν τα πράγματα όσον αφορά στο έργο του Ζιώγα, παρά να δίνουν σαφείς κατευθύνσεις για την τοποθέτησή του στο χώρο των ελληνικών γραμμάτων. Ο Ζιώγας κατορθώνει να μεταφέρει τα διδάγματα του ευρωπαϊκού μοντερνισμού σε ένα χώρο αυθεντικά ελληνικό: Η πρωτοτυπία του δεν βρίσκεται στην εφεύρεση νέων θεμάτων όσο στην ρηξικέλευθη θεώρηση των παλιών δεδομένων της αστικής ελληνικής δραματολογίας. Ο Ζιώγας επιλέγει να προκαλέσει το υπερρεαλιστικό σκάνδαλο στο «σπίτι» του ελληνικού θεάτρου: στο χώρο της ελληνικής καθημερινότητας, του ελληνικού τρόπου ζωής και, ακόμα πιο τολμηρά, του ελληνικού συλλογικού ασυνείδητου. Δε διστάζει να τοποθετήσει

τις ανατρεπτικές του «βόμβες» στα θέματα του ελληνικού σκέπτεσθαι. Η έκρηξη που ακολουθεί έχει, φαντάζομαι, για σκοπό της να αποκαλύψει τις βαθιές και γνήσιες φλέβες ζωής όπως αυτές συνεχίζουν να ρέουν ακόμα κάτω από τις λογής-λογής επιχωματώσεις και προσχώσεις.

Η ξεχωριστή επιτυχία του Ζιώγα βρίσκεται ακριβώς εδώ: ότι στην προσπάθειά του να ανακαλύψει κάτι το γνήσια ελληνικό αποκαλύπτει κάτι το γνήσια πανανθρώπινο. Το έργο του, στις καλύτερες στιγμές του, στις περισσότερες ποιητικές, αγγίζει τέτοιες ρίζες ελληνικής ευαισθησίας, που κατορθώνει να ξεπεράσει –το ποιητικό παράδοξο!– όχι μόνο την ατομικευμένη αλλά και την εθνική του υποκειμενικότητα. Μπορεί η κατάβαση του Ζιώγα προς την υπόγεια πηγή να είναι καθ' αυτό «ελληνική»· η ανάβασή του όμως με το «καθαρό ύδωρ» στις χούφτες αφορά τους πάντες.

2. Θα ασχοληθώ εδώ με τα *Μονόπρακτα* του Βασίλη Ζιώγα, κάποια από αυτά γνωστά και ως «Μονόπρακτα του Παρισιού». Κυρίως γιατί σ' αυτή την περίπτωση νιώθω ότι διαθέτουμε ένα σημαντικό πρώτο βοήθημα για να ξεκινήσουμε την πορεία ανίχνευσης των στοιχείων που χαρακτηρίζουν το πρώιμο έργο του. Μιλώ για το παρακείμενο που συνοδεύει την τυπογραφική τους παρουσίαση στην έκδοση του «Ερμή»,² όπου ο εκδότης, φαντάζομαι σε συμφωνία με το δημιουργό, προτάσσει ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον για τις μεθόδους και τους σκοπούς του τελευταίου σημείωμα. Το μεταφέρω εδώ, κρατώντας και τονίζοντας εκείνα τα σημεία που ενδιαφέρουν:

«Τα μονόπρακτα αυτά ανήκουν στην πρώτη εποχή του Βασίλη Ζιώγα και γράφτηκαν από τότε που σπούδαζε κινηματογράφο στη Σχολή Σταυράκου, ως το 1959. Είναι αυτόματης γραφής. Της μιας νύκτας δηλαδή. Ο συγγραφέας τα άρχιζε στις δώδεκα το βράδι και τα τέλειωνε το πρωί... Πολύ λίγες επεμβάσεις έγιναν στα κείμενα, γιατί ο συγγραφέας θεώρησε ότι θα καταστρεφόταν η αποτελεσματικότητά τους».

Κρατάμε δύο σημεία: Το πρώτο αναφέρεται στη «μέθοδο συγγραφής» (ας μου επιτραπεί προς το παρόν αυτή η έκφραση) – είναι η χρήση (ή τουλάχιστον η πρόθεση της χρήσης) της «αυτόματης

γραφής», άμεση αναφορά στις υπερρεαλιστικές συγγραφικές μεθόδους, στο θέατρο. Το δεύτερο σημείο αφορά στους σκοπούς του έργου: Σκοπός του έργου, λέει ο Ζιώγας, είναι να διατηρησει την πρώτη του «αποτελεσματικότητα», μια αποτελεσματικότητα που μοιάζει να ξεκινά από τον αυτοματισμό της δημιουργίας τους, την άμεση και σχεδόν ακούσια, «παρθενογενεσιακή» εμφάνισή τους στο νου του δημιουργού τους.

3. Μια βόμβα που εξερράγη πάνω στη σκηνή οφείλει να έχει και το θύμα της. Ποιο είναι αυτό; Μου έρχεται στο μυαλό μια παλιά φράση του Κάφκα, χρησιμοποιημένη σαν motto (και όχι από σύμπτωση) και από έναν άλλο σύγχρονο έλληνα δραματουργό, με στόχους παρόμοιους με αυτούς του Ζιώγα. Ο Παύλος Μάτεσις επιλέγει αυτό το απόσπασμα από τα γράμματα του Φραντς Κάφκα για να κλείσει την έκδοση του μυθιστορηματός του:

«Έχομε χρεια βιβλίων που να επενεργούν απάνω μας ως δυστυχίες... που να μας οδηγούν να νιώσουμε ως χαμένοι σε μακρινό δάσος, πέρα από κάθε ανθρώπινη κατοικία. Το βιβλίο οφείλει να δρα σαν τσεκούρι για την εντός μας παγωμένη θάλασσα».³

Ό,τι λέει ο Κάφκα θα μπορούσε σίγουρα να διατυπωθεί με τους ψυχρούς όρους της φροϋδικής ανάλυσης. Η «θάλασσα» εντός μας είναι ολόκληρο το ψυχικό μας τοπίο, με το συνειδητό μέρος του στην επιφάνεια και το υποσυνειδητό να καταλαμβάνει χωρικά το βυθό. Αυτό που «παγώνει» την επιφάνειά της δεν μπορεί να είναι τίποτα άλλο από την μακαριότητα της συνήθειας και την ψυχική ακινησία στην ασφάλεια του ορθολογισμού. Λέει η Σταυρούλα Τσινορέμα σε ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον άρθρο της για τον μοντερνισμό:

«Από το άλλο μέρος διαμορφώνεται ένας τύπος "υψηλής" κουλτούρας, από τον Flaubert μέχρι τον Kafka, τον Eliot ή τον Joyce, ο οποίος μπορεί να χαρακτηριστεί στη βάση μιας ριζοσπαστικής διεκδίκησης της δυνατότητας απαλλαγής από τους ετερόνομους και αλλοτριωτικούς καταναγκασμούς μιας εργαλειοποιημένης ανθρώπινης ζωής».⁴

Η «παγωμένη αυτή θάλασσα» θα αποτελέσει και το στόχο-θύμα του έργου του Ζιώγα, που απέναντι της ο συγγραφέας θα ακονίσει το «τσεκούρι» του. Στην πραγματικότητα ο Ζιώγας στα

κυκλοφορεί το τεύχος

**Σεπτεμβρίου/
Οκτωβρίου**

**Στον αστερισμό
της ανασφάλειας**

• **Η TV με τα παραμύθια**

• **Τα ΜΜΕ, ο τρόμος,
ο κόσμος και η Ελλάδα**

**Οι συνδικαλιστικές
ενώσεις και η πρόκληση
του διαδικτύου**

[Αθ. Χ. Παπανδρόπουλος]

• **Τα ΜΜΕ στον κόσμο**
[Γ. Μοίρας]

• **Τηλεόραση:
Η αντεπίθεση των «μικρών»**
[Μ. Παπαχριστούδη]

• **Ραδιόφωνο:
Κάθε σταθμός και ιστορία**

• **Διαφήμιση** [Γ. Σιάφης]

• **Data: Εφημερίδες**
[ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΕΣ: Μάιος/Ιούνιος και
ΑΘΗΝΑ: Ιούλιος/Επτάμηνο '01],
Περιοδικά [Απρίλιος/Μάιος '01],
Διαφήμιση [Ιούλιος/Αύγουστος '01]

**Στα κεντρικά περίπτερα
και βιβλιοπωλεία**

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ
Νικηταρά 2 • Τ.Κ. 106 78
τηλ. 3808.173 • fax 3809.150
e-mail: papazisi@otenet.gr

Μονόπρακτά του θα θέσει σε εφαρμογή ένα όπλο γνωστό μας ήδη από την εποχή του Κάφκα: Τον «εφιάλτη».

Κι ωστόσο πρέπει να κατανοήσουμε για τι είδους Εφιάλτη μιλάμε. Για να λειτουργήσει αποτελεσματικά ο εφιάλτης, το γνωρίζουμε πλέον από τον Κάφκα, πρέπει να ενταχθεί, να παρουσιαστεί ενταγμένος μέσα σε μια ακραιφνώς κατανοητή κατάσταση. Το κυριότερο: δεν πρέπει να σημανθεί ως «εφιάλτης». Ας θυμόμαστε πως μια εφιαλτική κατάσταση δεν είναι κατ' ανάγκην η κατάσταση του εφιάλτη. Νά πώς επιλέγει να ξεκινήσει μια νουβέλα του ο εφευρέτης αυτής της μεθόδου και πλέον επιδέξιος χειριστής της:

«Μόλις ο Γκέγκορ Σάμσα ξύπνησε ένα πρωινό από εφιαλτικό όνειρο βρέθηκε στο κρεβάτι του μεταμορφωμένος σε μια τεράστια κατσαρίδα».⁵

Όχι να βλέπεις την εφιαλτική όψη μιας κατάστασης, αλλά να παρουσιάζεις εξ αρχής ένα εφιάλτη ως μια απολύτως αποδεκτή κατάσταση. Ο εφιάλτης δεν βρίσκεται πλέον στα περιθώρια του ονείρου, δεν αποτελεί μια «κακιά στιγμή» – έχει κατακλύσει τον πυρήνα του κόσμου, μπαίνουμε εξ αρχής σε μια κατάσταση που μόνο από τα έξω κρίνεται ως εφιαλτική. Μέσα στον κόσμο του δημιουργού της ο εφιάλτης μοιάζει αφάνταστα φυσικός και γι' αυτό αφάνταστα αξεπέραστος.

Έχω την εντύπωση ότι κάπου εδώ βρίσκεται ολόκληρη η ουσία της δραματουργικής αποτελεσματικότητας των μονόπρακτων του Βασίλη Ζιώγα. Αν ό,τι περιγράψαμε παραπάνω, αντέχει στον όρο «μέθοδος», τότε αυτή είναι η μέθοδος συγγραφής και λειτουργίας των πρώτων του έργων. Το υπονοεί εξάλλου και ο ίδιος στο σημείωμά του. Τα μονόπρακτά του αποτελούν λίγο-πολύ «έτοιμα» κομμάτια ονείρου, τοπία περισσότερο, που αναβλύζουν στο μυαλό ώρες μικρές, όταν κάτω από το άγχος της προηγούμενης μέρας και μέσα στην ακίνητη ανησυχία της νύχτας «ψηλώνει» ο νους και «βλέπει».

4. Κι όμως. Δεν είναι αυτό «αυτόματη γραφή» και δεν είναι αυτό, με το ζόρι, «υπερρεαλιστικό θέατρο». Δε λείπουν βέβαια τα υπερρεαλιστικά στοιχεία από αυτή την πρώτη γραφή του Ζιώγα, ούτε η εθελούσια θητεία του στην ελληνική εκδοχή του κινήματος ήταν δυνατό να αφήσει ανεπηρέαστο τον ίδιο και το

έργο του. Ας τονίσουμε όμως εδώ την απόσταση ανάμεσα σε μια χρήση των υπερρεαλιστικών κατακτήσεων στο χώρο της γραφής από ό,τι θα μπορούσε να αποτελέσει μια υπερρεαλιστική παράσταση. Στην πραγματικότητα η περίπτωση του υπερρεαλιστικού θεάματος θα ζητούσε πολλά περισσότερα για τη δεύτερη: μια τολμηρή, μοντερνιστική καταγραφή ανορθόδοξων εικόνων και καταστάσεων δεν αποτελεί την ουσία αυτού που θα ζητούσε ένας ακραιφνής υπερρεαλιστής από το θέατρο. Θα ζητούσε ακόμα την κατάλυση μερικών από τις αρχές του ίδιου του Θεάτρου και της σκηνικής πράξης. Υπήρξε θέμα συζήτησης ανάμεσα στον κύκλο των υπερρεαλιστών γύρω από τον Μπρετόν αν θα έπρεπε η ζωγραφική να ενταχθεί στις δυνάμεις του κινήματος.⁶ Για το θέατρο δεν γνωρίζω να έγινε επίσημα παρόμοια συζήτηση, παρά τις όποιες προσπάθειες του Βιτράκ ή του Αρτό. Η πρόσληψη μιας εικόνας, και ακόμα περισσότερο μιας εικόνας που αναπαριστά, απαιτεί σαφώς λιγότερη ελευθερία από εκείνη που επιτάσσει ο αυτοματισμός της γραφής.

Αυτό που πιθανόν να εννοεί ο Ζιώγας με την έννοια της «αυτόματης γραφής» είναι η γρήγορη (αναφέρει ο ίδιος το ζήτημα του χρόνου συγγραφής των μονόπρακτων) καταγραφή σκηνικών ευρημάτων όπως αυτά έρχονται στο νου του, χωρίς τη μεσολάβηση ενός ορθολογικού ευπρεπισμού τους. Κι όμως αυτές οι «αδιαμεσολάβητες» εικόνες, που στην περίπτωση των μονόπρακτων αποτελούν συχνά την ουσία του έργου –λες και η εικόνα αυτή αποτελεί την βασική αιτία γραφής του έργου– δεν αποτελούν σε καμιά περίπτωση, και παρά την τόλμη τους, άλογες φαντασιώσεις. Ο Ζιώγας-συγγραφέας δεν μπορεί να ξεφύγει από τον Ζιώγα-ποιητή, και ο Ζιώγας-ποιητής αποτελεί μια ξεχωριστή περίπτωση λυρισμού στα γράμματά μας:

«ΓΡΙΑ: Έννοια σου αγγελούδι μου, και θα ακούσεις μιαν αυγή ένα μεγάλο αυτοκίνητο που θα κάνει σαν καϊκι καθώς θα περνάει λικνιστικά ανάμεσα στα λουλούδια της κοιλάδας. Θα σταθεί έξω από το φτωχικό μας φράχτη με τα γυαλιστερά φτερά του και θα κορνάρει αμέτρητες φορές βραχνά και δυνατά, σαν τους καημούς που καίνε τον αφέντη του. Εσύ θα βγεις στο παραθύρι και θα κάνεις τάχα πως βλέπεις τα που-

λιά, κι όταν θα ρίξεις μια λοξή ματιά θα δεις στο πίσω κάθισμα έναν μισοξαπλωμένο κύριο, με μισόκλειστα μάτια. Θά 'ναι παχύς και φαλακρός, με μια στρογγυλή κοιλίτσα και τα πουλιά θα ορμάνε μέσα στ' αυτοκίνητο μαγεμένα και θα αρπάζουν στα ράμφη τους τις λίρες που θα ξεχύνονται από τις τσέπες του...» (*Ο κακός Βιστουρίχ*).

Είμαστε μάρτυρες του τρόπου με τον οποίο μια εικόνα υπερρεαλιστικής προέλευσης και δύναμης μετατρέπεται σε λυρική αποτύπωση μιας υψηλής σε ποιητική ποιότητα ευαισθησίας. Το έργο του Ζιώγα μπορεί να αντλεί τη δύναμή του από τον υπερρεαλισμό, γεγονός όμως είναι πως το έργο του «κοινωνεί» με έναν τρόπο που σπάνια συναντούμε στα καθαρόαιμα έργα των υπερρεαλιστών συγγραφέων. Τελικά το ά-λογο του υπερρεαλισμού μετατρέπεται στα έργα του Ζιώγα σε μια τολμηρή μοντερνιστική παρουσίαση ενός λυρικού φαντασιακού παροξυσμού.

Να πάρουμε ως παράδειγμα την περίπτωση του μονόπρακτου με τίτλο *Η σταφίδα ή το ψυχοπαίδι*. Όλα εδώ παραπέμπουν στον υπερρεαλισμό, ακόμα και ο τυπικός, ανορθολογικά διαζευκτικός τίτλος. Την αρχική ιδέα, ας την πούμε έτσι, μάλλον θα τη χειροκροτούσε ο Βιτράκ. Ένα μωρό μεγαλώνει αφύσικα, διογκώνεται και διαστέλλεται κάτω από τα έκπληκτα μάτια των κηδεμόνων του(;). Ξεπερνάω προς το παρόν το γεγονός ότι το υπερρεαλιστικό γκροτέσκο διογκώνεται εδώ ως το όρια του τρόμου. Τα προβλήματα μάλλον, για να μιλήσουμε για υπερρεαλιστικό θέατρο, ξεκινούν πολύ νωρίτερα. Το να μεταφέρεις αυτή την υπερρεαλιστική εικόνα στη σκηνή, μέσω προσώπων και ενός λιγότερο ή περισσότερο ελλειπτικού –αδιάφορο– διαλόγου, το να γράψεις εντέλει με αφετηρία αυτήν την εικόνα ένα μονόπρακτο με αρχή, μέση και τέλος, αυτό ξεφεύγει από τα όρια του υπερρεαλισμού. Και δεν είναι σωστό η διαπίστωση αυτή να μας οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι ο Ζιώγας είναι ένας αποτυχημένος υπερρεαλιστής συγγραφέας. Στην πραγματικότητα αυτό που κάνει ο Ζιώγας είναι πολύ επιτυχημένο. Μόνο που δεν είναι ακριβώς υπερρεαλισμός.

5. Ας προσπαθήσουμε λοιπόν να βρούμε και κάπου αλλού την αφετηρία της γραφής του Ζιώγα. Αν στοιχεία της μοντερνιστικής γραφής, τα οποία πολλές

φορές αντιμετωπίζονται με την ελευθερία του υπερρεαλισμού, αποτελούν την κύρια όψη των μονόπρακτων του Ζιώγα, στον πυρήνα του έργου του, εκεί που, όπως είπαμε παραπάνω, θα βρούμε τις αναφορές μας στον Κάφκα και στον εφιάλτη ως μέσον γέννησης του τρόμου, πιθανόν να κρύβεται κάτι συγγενές με την υπερρεαλιστική γραφή. Ίσως στον πυρήνα του έργου του ανακαλύψουμε μαζί με τον Κάφκα, περισσότερο το ανεστραμμένο Ονειρόδραμα του Σαϊξπηρ και του Στρίνμπεργκ παρά τις πρωτοποριακές προσπάθειες του Αρτό. Αυτό εν τέλει που συλλαμβάνει ασυνείδητα ο Ζιώγας και παρουσιάζει με όλη του την αποτελεσματικότητα, είναι η λειτουργία του Παραμυθιού (κάποιοι τίτλοι μονόπρακτων μοιάζουν πράγματι με τίτλους παραμυθιών: *Ο κακός Βιστουρίχ*, *Ο μέγας Μπεηζάχ*).

Αν ψάχνουμε κάπου εδώ την αφετηρία της γραφής του Ζιώγα, ας φέρουμε στο νου μας εκείνα τα παλιά καλά παραμύθια των λαϊκών θρύλων των βόρειων χωρών ή της Ελλάδας ή ακόμα των αδελφών Γκριμ. Δεν χρειάζεται να πάμε πολύ μακριά για να βρούμε πως και εκεί παρά την αυστηρότητα της δομής τους κάτι το εφιαλτικό βρίσκεται πάντα κρυμμένο μέσα τους: γεμάτα με γιαγιάδες που τρώνε μικρά παιδιά, με τέρατα και καλικάντζαρους, με σκοτεινά δάση (θυμόμαστε πάλι τον Κάφκα) και με στοιχειωμένα, ακίνητα στο χρόνο παλάτια. Αρκεί να φέρουμε στο νου μας, κοντά σ' αυτά τα παραμύθια, την αναστάτωση που δημιουργούσε στις ψυχές μας, τότε, η διήγηση αυτών των ιστοριών. Ήταν εκείνη η εποχή όπου η ψυχή μας πριν δέσει οριστικά στα ασφαλή, ακίνητα σαν παγωμένα, νερά του Λογισμού, ένιωθε τέτοιες ιστορίες να την αρμενίζουν πίσω πάλι στα αγριεμένα πελάγη. Πέρα από την ασφάλεια του σπιτιού μας υπήρχε πάντα, τα παραμύθια βεβαίωναν γι' αυτό, ο τρόμος του σκοτεινού δάσους. Και η χαρά μας των παιδικών χρόνων ήταν να ζούμε ξανά και ξανά αυτήν την αναστάτωση, να ακούμε, πάλι και πάλι, γι' αυτόν τον εφιάλτη. Είναι ο ίδιος αναστάτωση που ζητά από τα καλά βιβλία ο Κάφκα και επιχειρεί να μεταδώσει στους θεατές του ο Ζιώγας με τα μονόπρακτά του.

Μίλησα για κάτι που θα ονόμαζα «χαρά του Τρόμου» και έρχονται αυτόματα στο μυαλό οι ρομαντικές θεωρίες του

Σοπενχάουερ και του Ρίλκε γι' αυτή την παράξενη σύζευξη που δημιουργεί στην ψυχή του ανθρώπου το Δέος. Ας μην πάμε όμως τόσο μακριά. Μοναχά να προσθέσω εδώ πως αυτή η ίδια χαρά και το ίδιο Δέος που γεννά στον καλλιτέχνη η θέα μιας καταιγίδας ή μιας ανταριασμένης θάλασσας, δεν είναι μικρότερη, πιστεύω, από τη χαρά στη σκέψη και στην εσωτερική θέαση ενός αλλόκοτου γεννήματος του νου. Το πρόβλημα βέβαια παραμένει και παραμονεύει κάθε καλλιτέχνη: πόσο είναι δυνατόν τέτοιου είδους «γεννήματα του νου» να αλλάξουν τον κόσμο. Ο Ζιώγας, έχω την εντύπωση, εδώ και σαν πιστός υπερρεαλιστής, πιστεύει ότι μπορούν.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Τα τελευταία μόλις χρόνια μπόρεσε να τοποθετηθεί το έργο του Βασίλη Ζιώγα στις σωστές του συνιστώσες: αρχικά μέσα από την κριτική ανάγνωση συγγραφέων όπως ο Νάσος Νικόπουλος («Το Θέατρο του Βασίλη Ζιώγα - Μια νέα δραματουργική εκδοχή», *Διαβάζω*, τευχ. 89, 7/3/84, Νεοελληνικό Θέατρο, σελ. 34), και στη συνέχεια με την ιστορική-γενεαλογική προσέγγιση του Βάλτερ Πούχνερ («Ο Βασίλης Ζιώγας και ο υπερρεαλισμός στο νεοελληνικό θέατρο», *Φιλολογικά και Θεατρολογικά Ανάλεκτα*, εκδ. Καστανιώτης, Αθήνα 1995) και του Πλάτωνα Μαυρομούστακου («Τα χρώματα της απουσίας», στο πρόγραμμα της παράστασης *Χρωματιστές Γυναίκες* του Β. Ζιώγα από το Θέατρο «Φούρνος», 9 Φεβρ. - 10 Μαρτ. 1996). Ο Κώστας Γεωργουσόπουλος επιχειρεί το 1996 μια συλλογική αποτίμηση της παρουσίας Ζιώγα στα ελληνικά γράμματα και μια ώριμη τοποθέτησή του στο πλαίσιο του ελληνικού μοντερνισμού («Παραθλάσεις του Μοντερνισμού στο Ελληνικό Θέατρο», *Μοντερνισμός - Η ώρα της αποτίμησης*, Σειρά διαλέξεων, εκδ. Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας - Σχολή Μωραΐτη, Αθήνα 1996, σελ. 173). Ακολουθούν εργασίες που επιχειρούν μια εκ του σύνεγγυς ανάγνωση του έργου του Ζιώγα, όπως της Χαράς Μπακονικόλα-Γεωργοπούλου («Πολιτισμικά μορφώματα στο θέατρο του Βασίλη Ζιώγα», *Κανόνες και Εξαιρέσεις, Κείμενα για το νεοελληνικό θέατρο*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα

2000), της Κυριακής Πετράκου («Ο Βασίλης Ζιώγας και το Fin de siècle», *Το ελληνικό θεατρικό έργο κατά τη δεκαετία του 1990, Β' Συμπόσιο Νεοελληνικού Θεάτρου, ΠΑ.ΠΟ.Κ.*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000), ή εργασίες που μελετούν το έργο του διακειμενικά, όπως του Γιώργου Πεφάνη (*Θέματα του μεταπολεμικού και σύγχρονου ελληνικού θεάτρου - Διαδρομές σε μεγάλη χώρα*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα 2001).

2. Ζιώγας Βασίλης, *Εννέα Μονόπρακτα*, εκδ. Ερμής, σειρά: Θέατρο, Αθήνα 1996.
3. του Φραντς Κάφκα από την *Αφροδίτη* του Παύλου Μάτεσι (εκδ. Εστία, Αθήνα 1986).
4. Τσινορέμα Σταυρούλα: «Ορθολογισμός και Σχετικισμός: Μοντερνισμός ή Μεταμοντερνισμός;», *Μοντερνισμός*, ό.π., σελ. 45.
5. Φραντς Κάφκα, *Η Μεταμόρφωση*, μτφρ. Κώστας Προκοπίου, εκδ. Γράμματα, Αθήνα 1982, σελ. 9.
6. βλ. Πατρίκ Βάλντμπεργκ, «Σουρρεαλισμός και Ζωγραφική», στον τόμο *Σουρρεαλισμός*, μτφρ. Αλεξάνδρα Παπαθανασίου, εκδ. Υποδομή, σελ. 136.

• ΝΗΣΙΔΕΣ •

Τα έργα του Φρίντριχ Νίτσε σε καινούρια μετάφραση του Ζήση Σαρίκα

- Έτσι μίλησε ο Ζαρατούστρα
- Πέρα από το καλό και το κακό
- Το λυκόφως των ειδώλων - Αντίχριστος - Ίδε ο άνθρωπος
- Η θέληση για δύναμη
- Τζέρυ Μπράουν Η άλλη Αμερική
- Καρλ Πολάνι Ο μεγάλος μετασχηματισμός

- Λιούις Μάμφορντ Η ιστορία των ουτοπιών
- Μαρία Λουίζα Μπερνέρι Περιήγηση στην Ουτοπία
- Μάρτιν Μπούμπερ Μονοπάτια στην Ουτοπία
- Ζαν Μπωντριγιάρ Η καταναλωτική κοινωνία
- Πωλ Βιριλιό Η πληροφορική βόμβα
- Στέφανος Μπαλής Μαθηματικά και ποίηση
- Χριστίνα Φλόκα Η φαρμακογνωσία του Οδυσσέα Ελύτη
- Χάννα Άρεντ Για την επανάσταση
- Νικόλαος Μουτσόπουλος Διαδρομή αυτογνωσίας. Τα χρόνια της παιδείας
- Χρίστος Τσολάκης Τη γλώσσα μου έδωσαν ελληνική
- Γιώργος Χουρμουζιάδης Λόγια από χώμα

- Ετέλ Αντνάν Περι πολέων και γυναικών
- Εντουάρ Ντυζαρντέν Έδρεψε δάφνες
- Λώρενς Στερν Αισθηματικό ταξίδι
- Τόμας Μπέρνχαρντ Οι φτηνοφαγάδες
- Άνα Νόβακ Οι ατυχίες της ψυχής

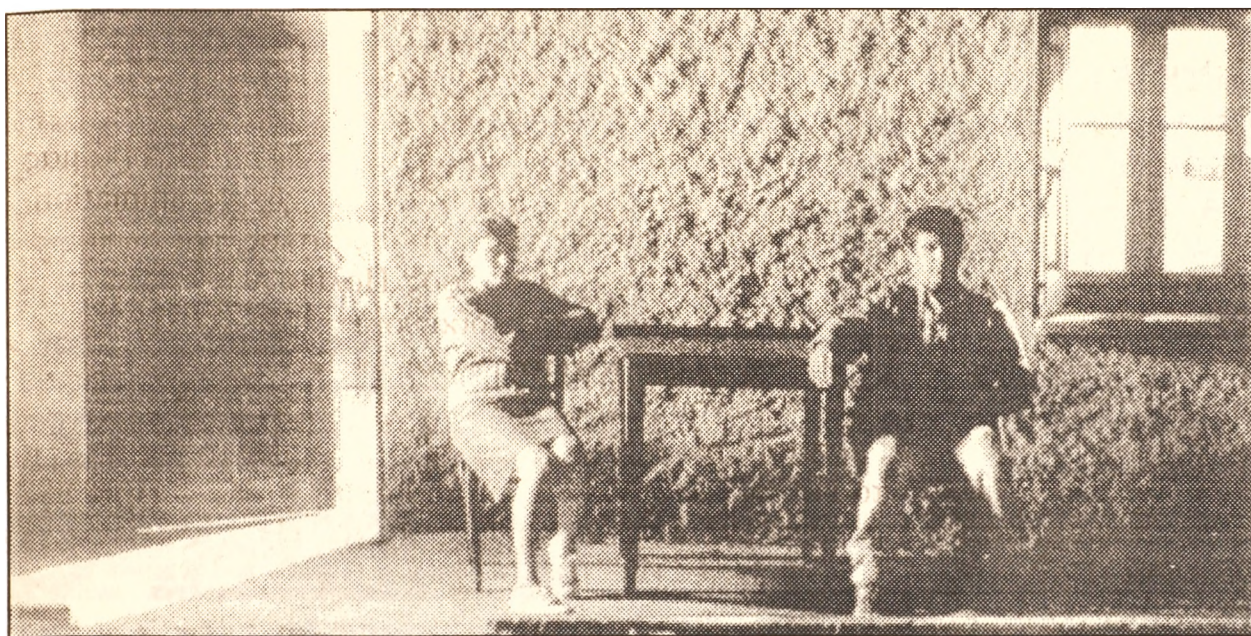
• ΝΗΣΙΔΕΣ •

37003 Σκόπελος

Τηλ. 0424-23277, 23283
031-263363

Υπάρχουν ευκρινή σημάδια που δείχνουν ότι το δραμινό φεστιβάλ μπήκε για τα καλά στη φάση της ενηλικίωσης, ξεπερνώντας ακόμα και αυτόν τον ρητορικό (μαζί και ρομαντικό) χαρακτηρισμό του ως δεσμού. Φυσικό αυτό, αφού σ' αυτή τη φάση, στο ώριμο σώμα της διοργάνωσης προσφύονται και οι «αμαρτίες» της. Αυτά έχουν οι «ωριμότητες»...

Έμαθαν πώς να το πουν, αλλά δεν ξέρουν τι να πουν

Η Μαρία Σκουλά και ο Γεράσιμος Γεννατάς στην ταινία του Παναγιώτη Φαφούτη *Γκόγκος* (Α' βραβείο Μυθοπλασίας).

Τούτη η διοργάνωση, που ξεκίνησε πριν 24 χρόνια με λογική την αδυναμία να προβλέψει σε βάθος χρόνου τη σημερινή «υπερτροφία της», είναι υποχρεωμένη να συνεχίσει το χωρίς αμφιβολία χρήσιμο έργο της υπηρετώντας ταυτόχρονα τη δυσπρόστατη φύση της: του «αγαπησιάρη» τροφού των νέων κινηματογραφιστών και του «μηχανισμού» εξυπηρέτησης αλλότριων προς την Έβδομη Τέχνη σκοπιμοτήτων. Ας πούμε, τίποτα το καινοφανές. «Όλη η Ελλάδα –κατά Διονύση– απέραντη παράγκα...». Αυτό πάντως που φτάνει στην αίσθηση και στα μάτια των πολλών, οι οποίοι, στο κάτω-κάτω της γραφής, δεν έχουν κανένα λόγο να τα περνάνε όλα από το ψιλό κόσκινο, είναι ότι πρόκειται για ένα καλοκουρδισμένο μηχανισμό παραγωγής έργου. Να το ξαναπούμε κι αλλιώς: από την πρωτοβουλία του Αλέξη Δερμεντζόγλου και του Θωμά Γεωργόπουλου πριν 24 χρόνια, μέχρι αυτό που συμβαίνει σήμερα, η απόστα-

ση είναι όντως εντυπωσιακή. Κάτι η συγκυρία, κάτι οι προσεκτικές και μετριοπαθείς κινήσεις (του καλλιτεχνικού επιτελείου του φεστιβάλ) και κάτι η αρμονική (όπως αυτό τουλάχιστον βγαίνει προς τα έξω) συνεργασία των κορυφαίων συντελεστών της διοργάνωσης μοιάζει να είναι η απάντηση.

Του χρόνου που θα γιορταστεί το πρώτο τέταρτο του αιώνα της ζωής αυτής της οπωσδήποτε ολοζώντανης διοργάνωσης, η «φαρέτρα» της κριτικής θα έχει πολλή δουλειά αναδράμοντας. Επί του παρόντος αυτό που ενδιαφέρει πιο πολύ είναι οι ταινίες, οι φετινές ταινίες. Να ξαναθυμηθούμε το πλήθος των «κινουμένων» εικόνων που είδαμε, έτσι μήπως και ξεχάσουμε την «ακίνητη» π.χ. εικόνα της άθλιας αίθουσας των «Αστεριών», ίδιας και απαράλλακτης όπως τη θυμόμαστε από τα εγκαίνιά της το χειμώνα του 1957.

* * *

Είναι φυσικό το ελληνικό διαγωνιστικό τμήμα ταινιών μυθοπλασίας να συ-

γκεντρώνει το ενδιαφέρον του κοινού, ντόπιου και καλεσμένων. Έχει πια εμπεδωθεί η αίσθηση ότι η μικρού μήκους ταινία δεν είναι πια το «νήπιο» που προσδοκά τη μελλοντική εξέλιξή της σε μεγάλου μήκους. Έχει τη δική της αυταξία και αυτοπροτείνεται ως ολοκληρωμένο έργο (ενίοτε) τέχνης. Σημαντικός αριθμός από αυτές αμιλλάται κατασκευαστικά τις μεγάλου μήκους δημιουργίες των πιο γνωστών ελληνικών ονομάτων. Έτσι δικαιολογημένη ήταν, καθώς κυλούσαν οι μέρες των προβολών, η συρροή θεατών στην αίθουσα προβολής. Ασφυκτικές πιέσεις που ούτε το «Ολύμπιον 1» στη μεγάλη αδελφή διοργάνωση της Θεσσαλονίκης δεν έχει αξιωθεί. Η δραμινή μικραδελφή διαθέτει πλέον *micro star* πραγματικότητα με την ανάλογη αίγλη κι ως την σνομπάρουν οι γκλαμουράτοι επώνυμοι των αθηναϊκών ΜΜΕ. Βέβαια οι συγκρίσεις και οι διαπιστώσεις περιορίζονται αυστηρά μέχρι εδώ.

Να δούμε λοιπόν πόσο το αποτέλεσμα δικαιώσε τις προσδοκίες. Εικοσιέξι ταινίες στο ελληνικό διαγωνιστικό τμήμα είχαν ως παραγωγό τους: Δέκα την ΕΡΤ, πέντε το ΕΚΚ, τέσσερις από κοινού το ΕΚΚ και την ΕΡΤ, ενώ επτά (αυτό είναι το σημαντικό) ήταν ανεξάρτητες παραγωγές. Ένα πρώτο, αβίαστο συμπέρασμα λέει ότι η από πέρσι παρέμβαση της ΕΡΤ στην παραγωγή ταινιών μικρού μήκους έδωσε μια άλλη δυναμική στο είδος, ενώ το ΕΚΚ εξακολουθεί τα διστακτικά του βήματα σε μια περιοχή που όφειλε να έχει το προβάδισμα. Οι πιο πάνω αριθμοί συμπληρώνονται με δυο ακόμα ταινίες του ΕΚΚ και άλλες δυο της ΕΡΤ στο πληροφοριακό, ενώ μια σπουδαστική δήλωσε συμπαραγωγή ΕΚΚ και ΕΡΤ. Περίεργο!

Τα δυσάρεστα ακολουθούν. Γιατί όχι μόνο από τα βραβεία που απένειμε μια από τις καλύτερες κριτικές επιτροπές των τελευταίων χρόνων αλλά και από τη γνώμη της μεγάλης πλειοψηφίας των ανθρώπων του κινηματογραφικού χώρου που συμφώνησαν, φάνηκε ότι ελάχιστες ήταν οι ταινίες που μας χάρισαν ευεξία με το αφηγηματικό και το αισθητικό τους ήθος. Κανείς δεν διαφώνησε στο ότι όλες σχεδόν οι ταινίες, λίγο-πολύ, ήταν κατασκευαστικά άρτιες: το περιεχόμενό τους ήταν που μας βύθισε σε βαθύ σκεπτικισμό. Αν όλοι αυτοί οι νέοι δημιουργοί είχαν κάτι αξιόλογο να αφη-

γηθούν, θα μιλούσαμε για τη «μεγάλη κυοφορία» του ελληνικού κινηματογράφου. Αντίθετα, μας «έπνιξαν» σε ιστορίες ασήμαντες, ανόητες, με σπατάλη κόπου, χρημάτων και δεξιοτεχνίας για σεναριακά φληναφήματα, ενώ έξω από τον περίκλειστο, ομφαλοσκοπικό τους κόσμο σφύζει η ζωή, αυτή που την συνιστούν οι πρωτογενείς αξίες, η αμφισβήτηση, ο ριζοσπαστισμός, η κριτική παρέμβαση και κυρίως το συλλογικό ήθος. Μας καταβύθισαν σε ένα σινεμά χυδαίο, παραδομένο σε κάθε είδους εθισμό και πάνω απ' όλα απορφανισμένο από έρωτα. Μέσα στις εικοσιέξι ταινίες του διαγωνιστικού δεν υπήρχε ούτε μια ερωτική! Χάθηκε ο έρωτας από τις ταινίες των νέων. Και απομένει τι; Να τις δούμε λοιπόν από κοντά. Μόνο επτά από αυτές δικαιούνται, για διαφορετικούς λόγους η κάθε μία τους, τον έπαινο.

Την πρώτη θέση στην εκτίμηση (αλλά και στην καρδιά) μας τη δικαιούται ο *Γκόγκος*, σε σενάριο και σκηνοθεσία του Παναγιώτη Φαφούτη. Η ζωή αποκαλύπτει την ομορφιά της στις πιο απλουστευτικές εκδοχές της, μέσα από το λιτό εύρημα. Τα τραπεζομάντηλα που ο γυρολόγος δοσατζής Γκόγκος πουλάει στη Βασιλική, τη νεαρή σύζυγο του Αργύρη, για τα τραπέζια του οινομαγειρείου που έχουν στην επαρχία για να ταΐζουν τους διερχόμενους οδηγούς φορτηγών, γίνεται το «κλειδί» για να ανθίσει η φαντασία και να γεμίσει η οθόνη τρυφερότητα, ιδέες αφηγηματικές, χειρονομίες μιας πλούσιας καθημερινότητας που προσφέρονται για δημιουργική κινηματογράφηση. Χάρη χρωστάμε στη Μαρία Σκουλά για την ιδανική ενσάρκωση που έκανε της Βασιλικής. Ο *Γκόγκος* είναι η συνέχεια της περσινής επιτυχίας της Κατερίνας Φιλιώτου *Έλα να σου πω...* Να θυμίσουμε μόνο ότι αυτή η ταινία δώρο ήταν ανεξάρτητη παραγωγή!

Το *Φουστάνι* της Μόνικας Βαξεβάνη συμπλέει, έστω και με κάποιες διαφορές, με την προηγούμενη ταινία. Δεκαετία του '50 στη Δραπετσώνα. Η Καίτη τελειώνει το Γυμνάσιο· παρότι προικισμένη μαθήτρια, το ξέρει ότι η δεσποτική μάνα της δεν πρόκειται να την αφήσει να προχωρήσει σε πιο πάνω σπουδές. Κάτι σαν πρώιμη... Αφγανή. Τα γενέθλια μιας συμμαθήτριας και η μεταποίηση του φουστανιού από τον αρραβώνα της μάνας στα μέτρα της κόρης θα συμβολοποιήσει μια αυθεντική ανταρ-

σία. Μια λίγο-πολύ καλή μίμηση ηθογραφικού κινηματογράφου της αντίστοιχης δεκαετίας που μας την κάνανε αποδεκτή η σπουδαία ερμηνεία της Μαρίας Κεχαγιόγλου και το «ηφαιστειακό» πρόσωπο της άγνωστής μας Ζωής Μαυρουδή. Η ταινία εκρήγνυται από τη στιγμή που η Καίτη ανακαλύπτει ότι η μάνα της, της εξαφάνισε τον προσωπικό της «θησαυρό» από τη φτωχή βαλίτσα της. Ένα τέταρτο ταινίας που μπορούσε να δεχτεί την υπογραφή ακόμα και του Δαμιανού. Χρόνια είχε ο κινηματογράφος μας (ο μεγάλου μήκους) να μας δώσει τέτοιο δυνατό δείγμα γραφής.

Το *See no Evil* του Άρη Μπαφαλούκα αγαπήθηκε πολύ από το κοινό του Φεστιβάλ. Δικαίως. Ένας παππούς και η εγγονή του βγαίνουν στο πάρκο για την καθημερινή τους βόλτα. Το παιχνίδι καταλήγει πρόωρα μοιραίο. Η μικρή εγγονή υποχρεώνεται να «θητεύσει» στη μεγάλη μύηση του Μεγίστου Μαθήματος. Η κινηματογραφική απόδοση μέσα από στιγμιότυπα προσεκτικής προόδου ενός προαποφασισμένου αδιεξόδου. Ένας νεκρός παππούς και ένα νεκρό πουλί, ένα συνταρακτικό εκκρεμές που το διατρέχει μια αυθεντική Ελληνίδα «Πονέτ» (ποιος τη θυμάται;). Η ταινία κερδίζει επιπρόσθετα από την υψηλή αισθητική της, τους χώρους που τους κατέκτησε μοναδικά ο φακός του Οδυσσέα Παυλοπούλου.

Έξι μόνο λεπτά της ώρας χρειάστηκε η Σταυρούλα Θεοδωράτου (περσινή θριαμβεύτρια με το *Θολό ποτάμι*) για να μας μπάσει στο υπαρκτικό αδιέξοδο των σελίδων του Κάφκα. Έτσι τουλάχιστον το εισπράξαμε οι θεατές. Ανεπαισθήτως. Άσχετα από τις προθέσεις, άσχετα από κίνητρα ή πρόνοια, η κατάληξη είναι μια παγερή καταδίκη· το αντίτιμο της *Ελεύθερης εισόδου* είναι κοινό. Από τη σπαρταριστή κωμωδία *Κοντό, στενό και μαύρο* του 1996 μέχρις εδώ είναι εντυπωσιακά μεγάλη η διαδρομή.

Ανεξάρτητη είναι και η παραγωγή της ταινίας του Σωκράτη Κόλλα *Μια προσπάθεια ακόμη*. Νά τι ονομάζουμε χρησιμο κινηματογράφο. Μια ώθηση προς τη ζωή, μέσα από την παραδοχή ότι ο εξαρτημένος, νέος άντρας δεν είναι μια φιγούρα-παγίδα από τον κολασμένο κόσμο των ναρκωτικών. Ούτε επαινεί, ούτε καταριέται. Προσπαθεί... Αποκάλυψη ο Γιώργος Στριφάρης στο βασικό ρόλο. Πολύ μεγάλη ηθοποιία. Η φιγούρα

και οι τρόποι του θύμιζαν το μεγάλο πορτογάλο ηθοποιό και σκηνοθέτη Ζοάο Μοντίρο. Σήκωσε την ταινία επάνω του, δίνοντάς της βάθος και ήθος.

Είναι απίστευτο. Μόλις 21 χρονών η Κωνσταντίνα Βούλγαρη σε μόλις ενός χρόνου διάστημα, διέτρεξε την απόσταση από την ανάλαφρη κωμωδιούλα *Youri* μέχρι ετούτο το ώριμο τοπιογράφημα ανθρώπινων συμπεριφορών και αισθημάτων. Τι μεγάλη υπόσχεση μας έδωσε αυτό το νέο κορίτσι. Βαγγελιώ Ανδρεαδάκη και Ιεροκλής Μιχαηλίδης... τρισδιάστατα πιστευτοί χαρακτήρες. Να πούμε και τουτο: καλά η σκηνοθεσία, εκείνο που σε «κουφαίνει» είναι ότι και το σενάριο είναι δικό της.

Μια από τις χαρές που συχνά μας επιφυλάσσει το Φεστιβάλ της Δράμας είναι το απρόσμενο. Τούτη τη φορά μας ήρθε από την περιοχή της animation. *Ότι είναι ταξίδι* ο τίτλος, και δημιουργός ο Σπύρος Πολυμέρης. Μαθηματικός με ειδίκευση στα πολυμέσα. Ο Δον Κιχώτης και πίνακες του Βαν Γκογκ και 13 λεπτά κινούμενα ψηφιακά σχέδια. Ένα αποτέλεσμα εντυπωσιακό, με τόλμη στη σεναριακή σύλληψη, ευγένεια καλλιτεχνική στο χειρισμό και γνώση άψογη του μέσου.

Ακολούθησε μια σειρά από ταινίες που δεν τους έλειπαν ούτε οι καλές προθέσεις, ούτε επιμέρους στοιχεία, όπως π.χ. το *Μόνος*² του Μάνου Κουάνη. Με αφορμή τα κινητικά προβλήματα ενός νέου που ζει στην Αθήνα, διακωμωδείται η εχθρική εικόνα της πόλης προς τα άτομα με ειδικές ανάγκες. Ευρηματικό το σενάριο και η κινηματογράφηση του *Trip to Venice* της Χριστίνας Χατζηχαράλαμπους. Έχουμε όμως την εντύπωση πως όταν φθάνει το ζευγάρι των Τσέχων στην Ιταλία η ταινία αλλάζει ποιοτικά κλίμα στην αφήγηση. Κάτι ψευτίζει. Δεν πιστεύουμε ούτε στη σκοπιμότητα, ούτε στο αποτέλεσμα της μεταφοράς έργων της λογοτεχνίας στην οθόνη. Το είδαμε για μια ακόμη φορά και στον *Τελευταίο Ταμπάκο* σε σενάριο και σκηνοθεσία του καλού ντοκιμαντερίστα Λευτέρη Δανίκα. Η ταινία ήταν μεταφορά στην οθόνη του ομώνυμου διηγήματος του Δ. Χατζή. Θεατρική, ηθογραφική σχηματικότητα, με καλές στιγμές. Ζημιά η παρεμβολή του παραλοϊσμένου, ενώ ο νεκρός που... ανάσαινε οδηγούσε σε λάθος εντύπωση για την τελική έκβαση. Δυστυχώς, τα *Μικρά Πρελούδια* δεν επαναλήφθηκαν. Το *Νανούρισμα* περιέγραψε

Ο Κώστας Σφήκας και η Δήμητρα Δουμένη στην ταινία *See no evil* του Άρη Μπαφαλούκα.

τον κίνδυνο η θαυμάσια κινηματογραφική γραφή του Βαγγέλη Καλαμπάκα να γίνει μανιέρα. Η γνωστή, ευαίσθητη ματιέρα από χρώματα, ήχους, φωτισμούς αλλά και σεναριακή αφαίρεση που έφτανε στην ασάφεια. Ο κινηματογράφος που επεδίωξε να υπηρετήσει ο Βασίλης Γιάτσης είναι επιθυμητός, αρκεί να μπορεί ο ρεαλισμός να συγκρατείται και να μη διολισθαίνει σε γραφικές υπερβολές που τόσο εύκολα ταιριάζουν στην τηλεοπτική λογική και αισθητική.

Η *Σκληρή μηχανή* είχε εντιμότητα στις προθέσεις της (και είναι σημαντικό αυτό στην τέχνη) αλλά συναισθηματοποίησε υπερβολικά το αποτέλεσμα. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι *Άντρες* (ρημείκ ανάλογου θέματος από τη σπουδαία ταινία του Πασκάλιεβιτς *Πυριτιδαποθήκη* που είδαμε πρόπερσι) του Αντώνη Κιούκα δεν είναι το μέτρο ούτε του ταλέντου, ούτε των δυνατοτήτων του. Η καλή, πραγματικά καλή, κατασκευή της ταινίας του δεν αρκεί.

Είναι κάποιες ταινίες που όταν τελειώνουν δεν σου αφήνουν ούτε θετική, ούτε αρνητική γεύση. Σέβεσαι την προσπάθεια των ανθρώπων που τις έφτιαξαν, αλλά έχουν την (ανθρώπινη) αδυναμία να τις ξεχνάς γρήγορα. Σαν παράδειγμα μπορούμε να αναφέρουμε την *Algorithim* του Θεόφιλου Παπαστυλιανού, την *Εκτροπή* του Βασίλη Γρηγορόπουλου, τα *Σκοτεινά διαστήματα* του Κωστή Μεγαπάνου (τόσος όγκος δουλειάς για το τίποτα) ή το *Αντίο* του δραμινού Σίμου Κοροξενίδη (έστω κι αν ένα δυο από τα στιγμιότυπά του τρυφερά και καλοφτιαγμένα).

Τέλος υπήρχε ένας σημαντικός αριθ-

μός ταινιών στις οποίες η στήλη αυτή δεν θά 'θελε να αναφερθεί ξεχωριστά. Στον πρόλογο ετούτης της γραφής περιγράφηκε η γενική εντύπωση από ένα πλέγμα παρεξήγησης μέσων και σκοπών, νοσηρότητας ή επίδειξης άχρηστης κατασκευαστικής βιρτουοζιτέ. Οι ταινίες στις οποίες αρνούμεθα να αναφερθούμε σχολαστικά (άλλοτε για παρεμφερείς και άλλοτε για τους ίδιους λόγους) είναι οι: *Συνεχίζεται* του Γ. Κύρτση, *Οι άντρες δεν κλαίνε* του Κυριάκου Χατζημηχαηλίδη, *Το κόστος του παιχνιδιού* του Μίλτου Πηλαλητού, *Απότομο Φρενάρισμα* του Πέτρου Συλβέστρου, *Κάνε όρεξη* της Μαρίας Λάφη, *Είναι χρουσουζιά να δεις τη νύφη πριν το γάμο* του Γιάννη Γαϊτανίδη, *Ο άντρας της διπλανής πόρτας* του Αλέξανδρου Λούκου, *Hot Dogs* του Δημήτρη Παντελιά και *Τα γκαρσόνια στα αναψυκτήρια* του Αντώνη Σαμουράκη. Η στάση αυτή δεν αποτελεί κρίση της (όποιας) ικανότητας των πιο πάνω δημιουργών αλλά στάση απέναντι στο συγκεκριμένο φετινό αποτέλεσμα.

* * *

Το ντοκιμαντέρ δεν είχε μόνο αριθμητικά αλλά και ποιοτικά μικρή παρουσία. Με πέντε (!) φεστιβάλ ντοκιμαντέρ στην Ελλάδα και οι μικρομηκάδες μας χάνονται σε βλακώδεις μυθοδυσπλασίες. Από τις πέντε ταινίες τεκμηρίωσης που διαγωνίσθηκαν στη φετινή διοργάνωση μόνο η *Νόνα* της Αγγέλας Μυλωνάκη και η *Γη των ανθρώπων* του Ιωάννη Χριστοφόρου ξεχώρισαν. Η πρώτη χειρίστηκε ένα θέμα προσωπικό μεν, αλλά κουρασμένο (λόγω συχνής επανάληψης στην οθόνη). Οι μνήμες

και η θυμοσοφία της γιαγιάς της παρουσιαστικά με πλεονάζοντα τρόπο και κάποια δόση φιλοσοφικής κοινοτοπίας. Πιο στιβαρός ο Χριστοφόρου στη «γραφή» του, αλλά σε δέκα λεπτά δεν προσεγγίζεται ο Saint-Exupéry. Ατυχώς η *Τρέλα του Αιώνα* του Πιέρρου Ανδρακάκου δεν μας θύμισε τη γεμάτη σπιρτάδα και υποσχέσεις ταινία του του 1999 (*Θα ταΐσεις το ψάρι μου;*). Τον περιμένουμε.

* * *

Το τμήμα των σπουδαστικών ταινιών παραμένει ένα «φορτίο» για το Φεστιβάλ της Δράμας. Φετινή απόδειξη: από τις 34 ταινίες που υποβλήθηκαν στη διαδικασία της πρόκρισης μόνο 6 (!) προτάθηκαν για να διαγωνισθούν. Η σύνθεση και το κύρος της Προκριματικής Επιτροπής μάς πείθουν για το αποτέλεσμα. Όσο αξιόλογος κι αν ήταν ο μέσος όρος του κυρίως διαγωνιστικού τμήματος (τουλάχιστον κατασκευαστικά), δεν μπορεί να καλύψει το γεγονός ότι μόνο το 15% του φετινού σπουδαστικού προϊόντος διεσώθη. Πολλές οι αιτίες και όχι μόνο οι σχολές. Πίσω από τέτοιες πραγματικότητες ζωγραφίζεται το κοινωνικό πλέγμα που τις παράγει. Έχουμε τη γνώμη ότι μόνο η ταινία της Μελομένης Τσαρουχά *Τι κοιτάς;* διέθετε ελπιδοφόρα στοιχεία. Γνήσια αίσθηση του κωμικού στιγμιότυπου. Με οικονομία και ευθύβολο, αλλά και με σωστή σεναριακή έξοδο. Οφείλουμε να ομολογήσουμε ότι δεν αντιληφθήκαμε τι χρειαζόντουσαν 6 (!) σεναριογράφοι για μια μόλις 6 λεπτών ταινία. Αναφερόμαστε στον *Καθρέφτη* του Θοδωρή Μάτσκα.

Αυτό βέβαια δεν πάει να πει ότι η ταινία δεν ήταν μια ενδιαφέρουσα πρόταση χειρισμού με εικόνες υπαρξιακών προβλημάτων όπως είναι ο χρόνος, η βιολογική φθορά και το καταφύγιο της μνήμης. Μας έμεινε ακόμα (με το άλλοθι του σπουδαστικού) το ασπρόμαυρο νεοϋορκέζικο *Το γάντι* του Θανάση Σαράντου. Τίποτε άλλο.

Μας απόμειναν το ιδιόμορφο τμήμα «Οι Έλληνες του κόσμου», και το καθαυτό διεθνές τμήμα του δραμινού φεστιβάλ. Ένας σύντομος επίλογος ασφαλώς και έχει νόημα. Ελπίζουμε ότι η εγνωσμένη αγάπη του *Αντί* για τον κινηματογράφο και τους ανθρώπους του θα παραχωρήσει λίγο ακόμα από τον πολύτιμο χώρο του στο επόμενο τεύχος.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΑΡΙΤΟΣ

—Τι είναι αληθινά «χυδαίο» και σε τι συνίσταται η «χυδαιότητά» του;

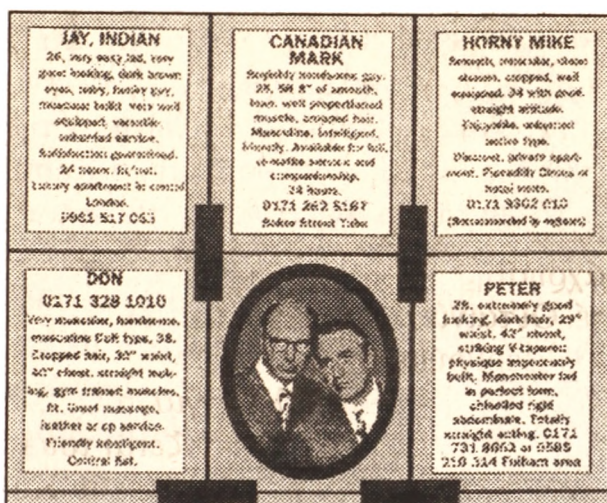
—Είναι η εικόνα μήπως χυδαία ή ολόκληρος ο μηχανισμός του μυαλού που κοιτάει; Μ' άλλα λόγια είναι ένα εξωτερικό γεγονός ή μια εσωτερική προκατάληψη; Και, τελικά, ποιο είναι εκείνο το κινούν αίτιο, όπως δά' λεγε κι ο Ακινάτης που μας μαθαίνει το καλό και το κακό; Που από παιδιά μάς ορίζει το «φτου κακά»;

Φτου κακά

Στη σύγχρονη τέχνη πριν κατασκευάσεις το έργο σου, οφείλεις να κατασκευάσεις τον εαυτό σου.

Η αναδρομική έκθεση δύο μυθικών ονομάτων των Gilbert και George είναι πλέον γεγονός. Από τις 5 Οκτωβρίου ως τις 25 Νοεμβρίου το κοινό θα έχει την ευκαιρία να δει τις υπερμεγέθεις προβοκατόρικες εικόνες τους που μιλάνε μέσα απ' τη λογική των διαφημιστικών πανό ή των πόστερς για το sex, τον θάνατο, τα ναρκωτικά, την κοινωνική υποκρισία, τ' αδιέξοδα των νέων κ.λπ. Θά' λεγα –δες στο προηγούμενο Αντί το άρθρο μου «Υ.Β.Α.»– ότι το βρετανικό αυτό δίδυμο με την αμεσότητα και τον αντισυμβατικό του χαρακτήρα προαναγγέλλει από τις αρχές του '70 το κίνημα των Young British Artists, που όμως δεν θα κάνουν τόσο θεωρία όσο αισθητική πάνω στο σοκ και που θα προτείνουν την υστερία της καθημερινότητάς τους ως τέχνη (π.χ. το φιλμ *Trainspotting* ή το σταριλίκι του Hirst ή της Lucas).

Στη σύγχρονη τέχνη λοιπόν πριν κατασκευάσεις το έργο σου, οφείλεις να κατασκευάσεις τον εαυτό σου. Έτσι, οι G. και G. ταυτίζοντας επί δεκαετίες τη συμπεριφορά τους και συντονίζοντας το έργο τους έφτασαν σε λύσεις εντυπωσιακές και λόγω του αυτονόητου των θεμάτων τους. Φωτογραφίζουν λοιπόν τους εαυτούς τους ντυμένους ή γυμνούς κι αυτή η αντίθεση λειτουργεί καταλυτικά ως διεισδυτικό σχόλιο στον αγγλικό πουριτανικό καθωσπρεπισμό και ως επανάληψη του πανάρχαιου «ο καλλι-

τέχνης εκθέτει πρωτίστως τον εαυτό του». Οι εικόνες τους συνδυάζουν το πορνογραφικό και το ιερό με τη φυσικότητα που ο Αριστοφάνης χρησιμοποιούσε την σκατολογία και την υψηλή ποίηση. Being very pragmatic εκκινούν από τα εκκρίματα για να φτάσουν στις μεταφυσικές έννοιες έχοντας ως μέτρο τον εαυτό τους και μάλιστα στην πιο φυσική του εκδοχή: γυμνό. Αν, επί παραδείγματι, κάποιος μακρινός τους πρόγονος, ο R. Bacon, έγραψε το *ponum organum* για να θέσει επί τάπητος τα μεθολογικά εργαλεία της Αναγέννησης, αυτοί αν και επηρεασμένοι από τον Αγνωστικισμό, επιμένουν ομοιότροπα στην προφάνεια του προφανούς. Αυτοσαρκαζόμενοι και σαρκαστές προτείνουν το *banal* ως την πιο ειλικρινή καλλιτεχνική έκφραση του σήμερα –συγκρίνετε τα δάκρυα που χύνονται ακόμη για τον Καζαντζίδη– και διατείνονται ότι όποιος ποντάρει στη ζωή, η ζωή δεν θα τον απογοητεύσει. Το στοιχείο αυτό καθιστά το λαϊκό, κατ' βάση και από πρόθεση, έργο τους ιερό και σφραγισμένο με το κύρος της με-

γάλης τέχνης. Οι εικόνες τους, ένα μείγμα χειροποίητης διαδικασίας και υψηλής μηχανικής πιστότητας, είναι σαν να λένε: είμαστε κι εμείς εδώ κοιτώντας τον κόσμο που μας κοιτάει.

Οι ίδιοι ονομάζουν τα έργα τους *love letters* (ερωτικές επιστολές) προς τον θεατή ποντάροντας σ' έναν θεατή που διαβάει –ακόμη–, που ενοχλείται, που αντιδρά, που συγκινείται. Οι G. και G. έχουν αναφορές τόσο στην *pop art* όσο και στην εννοιολογική τέχνη, μόνο που οι φωτομοντάζ κατασκευές τους λειτουργούν περισσότερο σαν ψυχαναλυτικές μηχανές και σαν μεγάλα λαϊκά δρώμενα παρά σαν εγκεφαλικά προτάγματα. Από την μια η μικροαστική ηθική κι από την άλλη η αισθητική προβοκάτσια, από την μια ο θηριώδης καπιταλισμός κι από την άλλη τ' ανθρώπινα ναυάγια των ναρκωτικών, του *aids* και της ανεργίας. Σε αντίθεση προς το *nude* (γυμνό) της ακαδημαϊκής τέχνης οι ίδιοι προτείνουν, όπως και η σύγχρονη τέχνη γενικότερα, το αφτιασίδωτο σώμα (*body*) και το αποκαλούν «γλυπτική». Έτσι όμως διδάσκουν στον καθένα να δει απελευθερωτικά την όποια καταθλιπτική καθημερινότητα. Και, κυρίως, μας μαθαίνουν «ανεπαισθήτως» να δούμε τη ζωή μας αλλιώς.

Η έκθεση στο «Εργοστάσιο» είναι ένα πραγματικό επίτευγμα, τόσο οργανωτικά όσο και καλλιτεχνικά. Είναι μάλιστα αξιέπαινο ότι ολόκληρο το εγχείρημα διεκπεραιώθηκε από ιδιώτες, τον Jean Bernier και την Μαρίνα Ηλιάδη, σε συνεργασία με το British Council. Οι ίδιοι οι δημιουργοί αισθάνονται ότι με την παρούσα έκθεση εγκαινιάζουν ένα μουσείο σύγχρονης τέχνης στον τόπο μας, θεωρώντας αυτήν την εκδήλωση μια από τις σημαντικότερες της σταδιοδρομίας τους. Προσωπικά ξεχώρισα τις *Fundamental Pictures* του 1996 όπου πρωταγωνιστούν αίμα, ούρα, πτύελα και κόπρανα, το *Piss on Us* που συνιστά αιρετική παραλλαγή του «Peace on Us», του «Ειρήνη ημίν» δηλαδή, και τέλος τα *Named* του 2001. Εδώ κυριαρχούν ερωτικές διαφημίσεις όπου «μελαχρινός αρσενικός, 25 ετών ονόματι Bruno» ζητάει ερωτικό σύντροφο κ.ο.κ. Μόνο που οι επιγραφές αυτές παραπέμπουν αποκλυπτικά προς τα κείμενα που διαβάζουμε πάνω στις επιτύμβιες πλάκες...

ΜΑΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ

Χρειάστηκαν πολλά χρόνια για να γίνει αποδεκτή η μουσική του Mahler, αν ληφθεί υπόψιν ότι τέσσερις από τις συμφωνίες του παρουσιάσθηκαν στην Μ. Βρετανία μετά το 1945, ωστόσο τώρα πλέον θεωρείται ότι επηρέασε αποφασιστικά τα μουσικά πράγματα του 20ού αιώνα.

Ο Mahler και ο μεταγενέστερος ρομαντισμός

Ο Mahler γεννήθηκε από εβραίους γονείς το 1860 στο Kaliste, στα σύνορα Βοημίας και Μοραβίας. Έδειξε ασυνήθιστο ταλέντο πιανίστα στην παιδική του ηλικία. Το 1875 γίνεται δεκτός από το Ωδείο της Βιέννης. Ο δάσκαλος του Julius Epstein ανακαλύπτει τα ασυνήθιστα χαρίσματά του και τον συμβουλεύει να μελετήσει σύνθεση και διεύθυνση ορχήστρας.

Μετά την αποφοίτησή του το 1878 από το Ωδείο γράφει την καντάτα *Das Klagende Lied*. Η καριέρα του ως διευθυντή ορχήστρας αρχίζει το 1880 στο Hall της Ανω Αυστρίας και συνεχίζεται στη Λουμπλιάνα (1881), το Olmutz (1882) και το Kassell (1883-5), όπου και αρχίζει να συνθέτει την *Πρώτη Συμφωνία* του.

Το 1885 διορίζεται διευθυντής της Όπερας της Πράγας και διευθύνει έργα του Mozart και του Wagner που αποτελούν την βάση του ρεπερτορίου του. Ήδη διακρίνεται για την ακρίβεια των εγχόρδων, το τονισμένο rubato και την μοναδικότητα στην επιλογή των χρόνων. Από το 1891 έως το 1897 είναι ο κύριος διευθυντής της Όπερας του Αμβούργου, όπου αποκτά φήμη για τα υψηλά επίπεδα θεατρικής και μουσικής απόδοσης. Το 1892 μεταβαίνει στο Λονδίνο για την πρώτη παράσταση του *Ring* στο Covent Garden. Τον Δεκέμβριο του 1895 διευθύνει στο Βερολίνο την *Τρίτη Συμφωνία* του και σημειώνει μεγάλη επιτυχία, ενώ τον ίδιο χρόνο δέχεται το πρώτο χτύπημα με την αυτοκτονία του αδελφού του. Το 1897 βα-

φτίζεται καθολικός για τον διορισμό του ως Διευθυντή της Όπερας της Βιέννης, όπου αποτελεί την κύρια ανανεωτική δύναμη σε μία κοινωνία στην οποία ο Freud, ο Schoenberg, ο Klimt, ο Mach και ο Wittgstein αποτελούν τους ανανεωτές της δυτικής σκέψης. Στην επόμενη δεκαετία ιδρύει μια ομάδα καλλιτεχνών της όπερας και με την βοήθεια του Alfred Roller ανεβάζει σημαντικές όπερες με στόχο την εναρμόνιση όλων των πτυχών της σκηνογραφίας και της μουσικής. Το 1898 δίδεται τον Richter στη θέση του διευθυντή της Φιλαρμονικής της Βιέννης, αλλά εξαιτίας της αυταρχικής του συμπεριφοράς αναγκάζεται να την εγκαταλείψει το 1901. Διάφορες παρασκηνιακές ενέργειες τον αναγκάζουν επίσης να παραιτηθεί από την θέση του διευθυντή της Όπερας το 1907.

Το 1902 παντρεύεται την κατά πολύ νεότερή του Alma Schindler και μέσω του δασκάλου της Alexander Zemlinsky γνωρίζει τον Schoenberg. Η φιλία τους αντανakλάται στην πολύπλοκη πολυφωνία και την υπέρτατη χρωματικότητα στα τελευταία έργα του. Το *Kindertotenlieder* (Ελεγείες για παιδιά) του 1904 αποτελεί το πρώτο από διάφορα έργα που συνδυάζουν φωνητική μουσική δραματικής έντασης με συνοδεία πνευστών. Αυτό το στυλ βρίσκει την αποθέωσή του στο έργο «*Das Lied von der Erde*», που άρχισε να το συνθέτει τον ίδιο χρόνο που χάνει την κόρη του Μαρία σε ηλικία 4 ετών από διφθερίτιδα. Το «*Lied von der Erde*» (Τραγούδι της Γης), μία εξ ολοκλήρου πρωτότυπη υβριδική σύνθεση, επιζητά την

ειρήνη για την μοναχική του καρδιά σε κινέζικα ποιήματα του 18ου αιώνα.

Την 1η Ιανουαρίου του 1908 κάνει το ντεμπούτο του ως κύριος διευθυντής της Metropolitan Opera της Νέας Υόρκης, όπου παραμένει για λίγο χρονικό διάστημα εξαιτίας καλλιτεχνικών και προσωπικών διαφορών. Το 1910 παρουσιάζει την *Ογδόη Συμφωνία* του στο Μόναχο και γνωρίζει μεγάλη επιτυχία.

ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

Θα μπορούσε να ισχυρισθεί κανείς ότι «προγράμματα» με ψυχολογική χροιά χαρακτηρίζουν τις συμφωνίες του Mahler ακόμη και στην περίπτωση που δεν καθίστανται σαφή με κείμενα ή τίτλους. Αυτό αποδεικνύεται σε μεγάλο βαθμό από την αλληλογραφία του. Αν τα συμφωνικά ποιήματα του Richard Strauss αποτελούν συγκινησιακές ιστορίες με θέματα από τον έξω κόσμο, οι συμφωνίες του Mahler είναι εξομολογήσεις αισθημάτων που χαρακτηρίζονται από εσωτερικές ασφαλίστικές δικλείδες. Τα θέματά του έχουν ένα τρομερό εκφραστικό φορτίο και οι φόρμες του εμπνέονται περισσότερο από την έκφραση και λιγότερο από την λειτουργία της αρμονίας. Στη βάση της η μουσική του είναι ακόμη διατονική και η συμφωνία αποτελεί για τον Mahler, όπως και για τον Haydn, τον Mozart, τον Beethoven, ένα δράμα σχέσης και αντίθεσης. Όμως οι μορφές του δράματος του Mahler δεν είναι τόσο κλειδιά και θέματα όσο συναισθήματα και ψυχολογικοί χαρακτήρες.

Ο Mahler κατ' αυτό τον τρόπο ενσωματώνει το λυρικό στοιχείο εντός της

δραματικής δομής της συμφωνίας. Μερικά από τα συμφωνικά του μέρη είναι τραγούδια με ορχήστρα, άλλα χρησιμοποιούν υλικό που είχε πρωτοεμφανιστεί σε τραγούδια. Για παράδειγμα η *Δεύτερη* και η *Τρίτη Συμφωνία* εισάγουν σόλο και χορωδιακές φωνές στα τελευταία τους μέρη για να καταστήσουν σαφή την εκφραστική πρόθεση μετά από μερικά μέρη που είναι γραμμένα μόνο για ορχήστρα, ενώ στην *Ογδόη Συμφωνία*, που αποκαλείται και «η συμφωνία των χιλίων», ο Mahler χρησιμοποιεί ένα τεράστιο αριθμό από σολίστ, χορωδιακές φωνές και ορχηστρικά όργανα.

Υπάρχει όμως και μία άλλη πτυχή στο έργο του Mahler: η θρησκευτική και η μεταφυσική. Ο Mahler διακατεχόταν από την αίσθηση του θανάτου, ειδικά κατά τα τελευταία του χρόνια και σε πολλά από τα έργα του ο θάνατος είναι η πηγή βαθιάς λύπης, μεταφυσικής αγωνίας ή πικρού σαρκασμού.

Ο Strauss, ο Mahler, ο Schoenberg, ο Reger, ο Busoni, έζησαν στην καρδιά της γερμανόφωνης μουσικής παράδοσης και ήταν φυσικό η αντίδρασή τους στην κρίση της τονικής σύνθεσης να στοχεύει τόσο στην αποκατάσταση όσο και στη διερεύνηση. Ο Schoenberg μπορεί να ήταν ο πλέον συνειδητοποιημένος για την ανάγκη να καθιερωθεί μια λειτουργική βάση για εκτεταμένη τονική αρμονία κατά τρόπο ώστε να δοθεί συνέχεια σε μια πλήρη μουσική ανάπτυξη. Ο Busoni μπορεί να υπήρξε ο πλέον ανοιχτόμυαλος, ειδικότερα στο μανιφέστο του. Ο Mahler όμως υπήρξε ίσως ο πλέον τολμηρός στις εσωτερικές του αναζητήσεις, ανοίγοντας την μουσική στην πλήρη και έντονη έκφραση της προσωπικότητας. Αλλά και οι πέντε, παρά το γεγονός ότι οι στόχοι τους και οι μέθοδοί τους ήταν διαφορετικές, έπρεπε να αντιμετωπίσουν το ίδιο πρόβλημα της δημιουργίας μουσικής με την απουσία των παλιών αρμονικών βεβαιότητων.

Η φολκλορική *Πρώτη Συμφωνία* (1889, fp) του Mahler άφησε άφωνα τα ακροατήρια εξαιτίας της σαρδόνιας αντιμετώπισης οικείων θεμάτων. Στο τρίτο μέρος μετατρέπει ένα ρυθμό παιδικού σταθμού, το *Frère Jacques* ή *Bruder Martin*, στην αρχή σε νεκρώσιμη πομπή και στη συνέχεια σε όργιο μεθυσμένων. Το σχόλιο είναι καυστικό και

Ο Γκούσταβ Μάλερ το 1896, έτος που συνέθεσε την *Τρίτη Συμφωνία* του.

αναφέρεται στην αδιαφορία του κοινού για την παιδική θνησιμότητα. Σύμφωνα με την οξυδερκή παρατήρηση του Luigi Dallapiccola, αυτό το μέρος αποτελεί την πηγή της τεχνικής κολλάζ του Alban Berg και της αθυροστομίας του Kurt Weill. Σε τέσσερα λεπτά μουσικής ο Mahler είχε προδιαγράψει τα κύρια ασκητικά και λαϊκά ρεύματα της μουσικής του εικοστού αιώνα.

Η *Δεύτερη Συμφωνία* του (1894, fp) που φέρει τον τίτλο *Resurrection* (Ανάσταση) υπερβαίνει τα καθιερωμένα όρια της σύνθεσης για να αντιμετωπίσει το θρησκευτικό αδιέξοδο της ζωής μετά τον θάνατο. Ο ίδιος ο Mahler σε επιστολή του της 26ης Μαρτίου του 1896 προς τον Max Marschall σχολιάζει το πρώτο μέρος με τις λέξεις «ο ήρωας της Συμφωνίας σε D Major γεννήθηκε για τον τάφο». Πρέπει να σημειωθεί ότι ο Mahler πιστεύει ότι το ανθρώπινο γένος, ανεξάρτητα από την αξία ή την θρησκεία, καταλήγει στην τελική λύτρωση. Για να προιδεάσει για την επερχόμενη νέμεση, ο Mahler διατάσσει σύνολα εγχόρδων σε μη ορατή απόσταση, εκτείνοντας κατ' αυτό τον τρόπο την διάσταση του χώρου. Το τρίτο μέρος βασίζεται σε ένα από τα τραγούδια του που φέρουν τον τίτλο

Wunderhorn (το «Des Antonius von Padua Fischpredigt»), ένα άλλο ποίημα από τα *Wunderhorn* («Urlicht») τραγουδιέται από μια υψίφωνο όπως το τέταρτο μέρος, ενώ το χορωδιακό finale είναι μία μουσική επένδυση της ωδής του Klopstock «Auferstehen, ja auferstehen», το οποίο ο ίδιος ο Mahler μόλις είχε ακούσει να τραγουδιέται στην κηδεία του Hans von Bulow.

Η *Τρίτη Συμφωνία* (1896, fp) αντλεί το θέμα της από την φύση και καταλήγει σε ένα adagio επιβεβαιωτικό της ζωής που μόνο ο Mahler θα μπορούσε να συνθέσει. Η συμφωνία έχει συλληφθεί ως ένα μουσικό ποίημα που περιλαμβάνει όλα τα στάδια της εξέλιξης βήμα προς βήμα. Έχει γραφτεί σε δύο «τμήματα», το πρώτο από τα οποία αποτελείται από ένα γιγαντιαίο καθαρά ορχηστρικό μέρος σε φόρμα σονάτας, ενώ το δεύτερο περιλαμβάνει πέντε μικρότερα μέρη: ένα tempo di minuetto («Τα λουλούδια του αγρού»), ένα scherzando («Τα ζώα του δάσους»), ορχηστρικό αλλά βασισμένο στο πρώιμο τραγούδι από τα *Wunderhorn* «Ablösung im Sommer», ένα πολύ αργό μέρος όπου μια υψίφωνος τραγουδά το τραγούδι για τα μεσάνυχτα από τον Ζαρατούστρα του Νίτσε («Η φωνή του Ανθρώπου»), ένα ζωηρό μέρος στο οποίο η υψίφωνος και η χορωδία των αγοριών και των γυναικών τραγουδά το «παιδικό τραγούδι του φτωχού ζητιάνου» από το «Des knaben Wunderhorn» («οι φωνές των αγγέλων») και ένα ορχηστρικό αργό μέρος στο οποίο τα όργανα δείχνουν να αγωνίζονται για ακριβή έκφραση, όπως σε ένα υποκειμενικό συμφωνικό ποίημα. Ο ίδιος ο Mahler αναφέρει στην επιστολή του προς τον Max Marschall της 26ης Μαρτίου 1896 ότι το Motiv αυτού του μέρους είναι: «Πατέρα κοίταξε τα τραύματά μου! Μην επιτρέψεις σε κανένα ζωντανό πλάσμα να χαθεί». Αυτή είναι «η φωνή του Θεού ως Αγάπης».

Όμως ένα άλλο μέρος βασισμένο σε ένα ποίημα από τα *Wunderhorn* με τίτλο «Wir geniessen die himmlischen Freuden» έγινε τελικά το finale της *Τετάρτης Συμφωνίας* (1900). Ορισμένα τμήματα σ' αυτά τα κακοφτιαγμένα αλλά γοητευτικά κατασκευάσματα είναι τόσο ειδικά προγραμματικά όπως όλα τα έργα του Strauss. Ένα χειρόγραφο της *Τρίτης Συμφωνίας* φέρει τίτλους

όπως «Das Gesindel» (Το πλήθος) και «Die Schlahct beginnt» (Η μάχη αρχίζει). Πολλά απ' αυτά είναι εντελώς υποκειμενικά. Ο Mahler συνέχιζε να εφευρίσκει και να αλλάζει προγραμματικούς τίτλους αλλά πάντοτε κατέληγε να τους απωθεί. Αλλά πριν ο Strauss επεκτείνει το συμφωνικό ποίημα σε ένα νέο είδος μουσικού δράματος, ο Mahler είχε ήδη αφαιρέσει όλους τους σχετικούς περιορισμούς από την «συμφωνία», αν και επρόκειτο να καταλήξει σε καθαρά ορχηστρικές συλλήψεις στην *Πέμπτη*, την *Έκτη*, την *Ενάτη* και την ημιτελή *Δεκάτη* και διαχώρισε το φωνητικό μέρος τοποθετώντας το στο ξεχωριστό τμήμα του *Orchesterlieder*: το *Fünf Lieder nach Rückert* και το *Kindertotenlieder* (Ελεγείες για παιδιά) επίσης του Rückert. Και οι δύο ομάδες τραγουδιών που συνέθεσε από το 1901 έως το 1904 είναι εσωτερικά τραγούδια, η ορχήστρα μικρή, σχεδόν σε διαστάσεις συνόλου μουσικής δωματίου, και περιλαμβάνουν εξαιρετικές μινιατούρες όπως το «Ich atmete einen linden Duft».

Η *Τέταρτη Συμφωνία* (1901, fp) που χαιρέτισε τον εικοστό αιώνα είναι ένα μεταβατικό έργο σε κλασική φόρμα. Αποτελείται από τέσσερα μέρη, διαρκεί λιγότερο από μία ώρα και έχει τον συνηθισμένο αριθμό εγχόρδων. Ωστόσο σοκάρισε το κοινό με τα εισαγωγικά κουδουνάκια ελκήθρου και το σαρκαστικό τσιγγάνικο βιολί, κουρδισμένο μια κλίμακα παραπάνω, που μετατρέπει το scherzo σε ένα τρομακτικό χορό θανάτου. Το scherzo διαδέχεται ένα ήρεμο adagio διάρκειας είκοσι λεπτών που προαναγγέλλει τις εσώτερες σκέψεις της τελευταίας τριλογίας του Mahler (*Τέταρτη*, *Πέμπτη* και *Έκτη Συμφωνία*), αν και δίνει την εντύπωση της αθωότητας ενός παιδιού που οραματίζεται τον ουρανό και εκφράζεται από την καθαρή φωνή της σοπράνο.

Η *Πέμπτη Συμφωνία* (1904, fp) σφραγίζει μια μεταβατική περίοδο στην οποία ένα επίχρισμα αυτοπεποίθησης και αισιοδοξίας χαρακτηρίζεται από προαισθήματα τραγωδίας. Η εισαγωγική επικήδεια πομπή επαναφέρει το θέμα του πεπρωμένου της *Πέμπτης Συμφωνίας* του Μπετόβεν και στη συνέχεια χάνεται στα βαριά βήματα στρατευμάτων κατά μήκος μιας ερημωμένης ηπείρου, πράγμα που αποτελεί μια νύξη για

τον επερχόμενο παγκόσμιο πόλεμο. Το τέταρτο μέρος είναι το πιο φημισμένο κομμάτι μουσικής του Mahler, ένα adagietto για άρπα και έγχορδα, υποθετικά μια ερωτική επιστολή στην μέλλουσα σύζυγό του, ωστόσο εσωστρεφές και μοιρολατρικό. Το μέρος αυτό βασίζεται στο ορχηστρικό τραγούδι του που έγραψε την ίδια περίοδο και ειδικότερα στη φράση «Ich bin der Welt abhanden gekommen» (Είμαι χαμένος για τον κόσμο).

Η *Έκτη Συμφωνία* (1906, fp), επίσης γνωστή και ως *Τραγική*, προαναγγέλλει εκ νέου τον επερχόμενο πόλεμο και καταλήγει με το πιο πεσιμιστικό φινάλε της συμφωνικής φιλολογίας, μια μελαγχολική πρόβλεψη που έγινε το καλοκαίρι της μεγαλύτερης ευτυχίας του.

Η *Εβδομή Συμφωνία* (1908, fp) περιλαμβάνει τρία μεγάλα μέρη που χωρίζονται από επεισόδια «νυκτερινής μουσικής» και φωτίζονται από μαντολίνο και κιθάρα, όργανα άγνωστα σε ορχήστρες κοντσέρτου. Αυτή η καινοτομία κληρονομείται από μοντέρνους συνθέτες, όπως οι Schoenberg, Britten και Boulez.

Η *Ογδόη Συμφωνία* (1910, fp) συχνά θεωρείται σαν μια ηρωική αποτυχία. Στην πραγματικότητα είναι μια προσπάθεια να συμπεριληφθεί σε ένα τεράστιο κομμάτι ο ύμνος της Πεντηκοστής *Veni Creator Spiritus* και η τελευταία σκηνή από τον *Φάουστ* του Γκαίτε. Το έργο που είναι γραμμένο για οκτώ φωνητικούς σολίστ, τρεις πλήρεις χορωδίες και μία τεράστια ορχήστρα, είναι μία συμφωνία για χίλιους εκτελεστές και ξεφεύγει από τον έλεγχο του μέσου διευθυντή ορχήστρας. Ωστόσο η παρτιτούρα περιέχει τολμηρές ιδέες και αφήνει το στίγμα της σε σημαντικές όπερες όπως η *Palestina* του Pfitzner και ο *Peter Grimes* του Britten. Το φωνητικό κύριο μέρος διακρίνεται για την εξαιρετικής ποιότητας ορχηστρική του σύνθεση.

Όμως το καλοκαίρι του 1907 ο Mahler αντιμετωπίζει μια τριπλή καταστροφή, που την έχει ήδη προβλέψει με τρία φοβερά χτυπήματα του πιάνου στο finale της *Έκτης Συμφωνίας* του: Μία αντιδραστική και αντισημιτική εκστρατεία του τύπου τον αναγκάζει να εγκαταλείψει την Βιέννη, χάνει την μεγαλύτερη κόρη του σε βρεφική ηλικία και η υγεία του κλονίζεται από ένα καρδιολογικό

πρόβλημα που θα μπορούσε να του κοστίσει την ίδια του την ζωή. Έτσι η καταληκτική του τριλογία χαρακτηρίζεται από τον φόβο απώλειας της συζύγου του και την καθημερινή του μάχη με την μοίρα, τον θάνατο και τον Θεό. Περνά τους τελευταίους τέσσερις χειμώνας στη Ν. Υόρκη και διευθύνει την Metropolitan Opera και την Φιλαρμονική Ορχήστρα, επιστρέφοντας στην ερημιά ενός βουνού για την ολοκλήρωση της τριλογίας του.

Το εισαγωγικό μέρος της *Ενάτης Συμφωνίας* (1912, fp) δείχνει να αποδέχεται το πεπρωμένο του. Τα κεντρικά μέρη προβληματίζονται με το ανθρώπινο δίλημμα με χιούμορ αλλά ταυτόχρονα με τρόμο, στοργή και ειρωνεία. Το σπάσιμο της τονικότητας και της υφής, προμηνύματα ανείπωτων φόβων, απαλύνονται από ένα υπερβατικό adagio, «μια μουσική που δεν ανήκει σ' αυτό τον κόσμο» όπως χαρακτηριστικά είπε ο Alban Berg.

Η ημιτελής *Δεκάτη Συμφωνία* την οποία ολοκλήρωσε και παρουσίασε το 1964 ο Deryck Cooke περιλαμβάνει ένα εισαγωγικό σκυθρωπό adagio που κινείται στα όρια της τονικότητας. Το scherzo είναι λιγότερο δυσοίωνο και περιλαμβάνει το purgatorio που θυμίζει λαϊκό χορό. Το δεύτερο scherzo είναι ένας διαβολικός χορός όπου «ο διάβολος χορεύει μαζί μου» σύμφωνα με τον ίδιο τον συνθέτη. Η *Δεκάτη Συμφωνία* είναι ένα μοναδικό καλλιτεχνικό ντοκουμέντο επιθανάτιας αγωνίας και ταυτόχρονα ένα μουσικό αριστούργημα. Πιθανόν χωρίς να το γνωρίζει, ο Mahler είχε προχωρήσει την συμφωνία πέρα από τα όρια του Brahms και τα επεξέτεινε για τους μεταγενέστερους, και όπως είπε στον Sibelius «η συμφωνία είναι σαν τον κόσμο: πρέπει να αγκαλιάζει τα πάντα».

Ο Mahler πεθαίνει το 1911 από μόλυνση του αίματος έχοντας ήδη διευκρινίσει ότι δεν γράφει μουσική για την εποχή του. «Η εποχή μου θα έρθει» αναφώνησε όταν οι Ναζί την απαγόρευσαν στην ηπειρωτική Ευρώπη. Είναι γεγονός ότι οι μουσικές του καινοτομίες σφράγισαν την εξέλιξη της μουσικής και οι μόνοι που έμειναν ανεπηρέαστοι ήταν ο Stravinsky και ο Debussy.

Το Θέατρο Δρόμου - Σχολείο Γελωτοποιών είναι η πρώτη επαγγελματική ομάδα Θεάτρου Δρόμου που ιδρύθηκε στην Ελλάδα και μέχρι σήμερα εξακολουθεί να παραμένει μία από τις ελάχιστες που υπάρχουν. Το θέατρο του δρόμου, στενά συνυφασμένο με το πανηγύρι, απ' όπου και οι καταβολές του, διατηρεί τον εορταστικό χαρακτήρα του, το στοιχείο του εντυπωσιασμού και την αμεσότητά του. Ο δρόμος και η πλατεία που αδιάφορα διασχίζουμε καθημερινά μετατρέπεται σε χώρο θεατρικής δράσης. Άνθρωποι περαστικοί, περίεργοι, βιαστικοί, βρίσκονται στο συγκεκριμένο τόπο, την συγκεκριμένη ώρα κατά τύχη και γίνονται θεατές ενός δρώμενου που θέλει να τους αιχμαλωτίσει και να παρέμβει στη ροή της καθημερινότητάς τους.

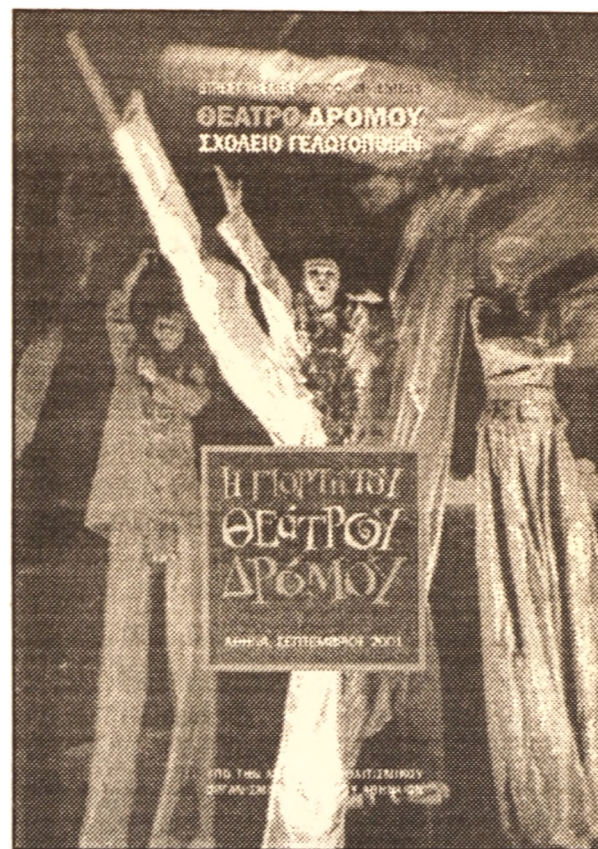
Τέχνη στο δρόμο

Ο Προμηθέας είναι μια παράσταση που παρουσίασε το Σχολείο Γελωτοποιών το καλοκαίρι στο Φεστιβάλ Τρίπολης και που πριν λίγο καιρό παίχτηκε και στην Αθήνα, στην πλατεία Συντάγματος. Ο σκηνοθέτης Νίκος Χατζηπαπάς χρησιμοποίησε για την σύνθεση της παράστασής του αποσπάσματα από τον Προμηθέα Δεσμώτη του Αισχύλου, τον Προμηθέα Πυρφόρο και Προμηθέα Λυόμενο του Νίκου Καζαντζάκη, τα Έργα και Ημέρες του Ησίοδου και τις Βάκχες του Ευριπίδη.

Ο μύθος του Προμηθέα και της Πανδώρας είναι η αφετηρία της «σκηνικής» δράσης. Ο Τιτάνης Προμηθέας, γιος της Γης, έκλειψε την φωτιά από τους θεούς για να την δώσει στους ανθρώπους και να καλυτερέψει τη ζωή τους. Ο Δίας για να τον τιμωρήσει τον έδεσε με αλυσίδες στον Καύκασο. Από εκεί κάθε πρωί περνούσε ένας αετός και του έτρωγε το συκώτι, το οποίο το βράδυ ξαναγινόταν, μέχρι που τριάντα χρόνια αργότερα ο Ηρακλής τον έλυσε από τα δεσμά του. Παράλληλα όμως ο Δίας θέλησε να τιμωρήσει και τους ανθρώπους που δέχθηκαν το κλεμμένο δώρο του. Έτσι ζήτησε από τον Ήφαιστο να πλάσει μια όμορφη γυναίκα, στην οποία όλοι οι θεοί χάρισαν από ένα προτέρημα. Την «προίκισαν» όμως και με την περιέργεια. Ο Δίας την πάντρεψε με τον Επιμηθέα (αδελφό του Προμηθέα), τον βασιλιά των ανθρώπων, και της έδωσε ένα κουτί που της είπε να μην το ανοίξει ποτέ. Η περίεργη Πανδώρα δεν

τον άκουσε, άνοιξε το κουτί και έβγαλε έξω όλες τις συμφορές. Τρομαγμένη το έκλεισε προλαβαίνοντας να κρατήσει μέσα την ελπίδα. Έτσι οι άνθρωποι όσο κι αν υποφέρουν έχουν πάντα την ελπίδα ότι θα έρθουν καλύτερες μέρες.

Ο Μάνος Τζιμπραγός, ο Μίλτος Δημουλής, η Βαλεντίνα Παπαδημητράκη, η Κατερίνα Βαρδακαστάνη, ο Γρηγόρης Πλαστάρας, ο Σπύρος Ανδρεόπουλος και η Σοφία Λιάκου, ηθοποιοί μνημένοι στην τέχνη και τις τεχνικές του θεάτρου δρόμου, εκτεθειμένοι στα επιφυλακτικά βλέμματα των περαστικών κλήθηκαν να τους παρασύρουν, να τους εντυπωσιάσουν και να τους κρατήσουν. Η αποστολή τους ήταν πολύ πιο δύσκολη από αντίστοιχες άλλες στο παρελθόν γιατί το διάβημα της ομάδας με την παράσταση αυτή ήταν τολμηρό και ασυνήθιστο για μια χώρα που έτσι κι αλλιώς δεν έχει παράδοση στο θέατρο δρόμου. Τα στοιχεία εντυπωσιασμού που συνήθως χρησιμοποιούνται στις παραστάσεις δρόμου, τα ξυλοπόδαρα, τα ακροβατικά, τα ζογκλερικά, η μιμική, μαγνητίζουν την προσοχή του κοινού. Η παράσταση του Προμηθέα απέφυγε τη χρήση τους. Η παράσταση αυτή χρησιμοποιεί τα ξυλοπόδαρα ως στοιχείο εικαστικότητας, δεν έχει σαλτιμπάγκους ούτε ζογκλέρ και ακροβατικά. Στηρίζεται στον λόγο, την κίνηση και την εικαστικότητα. Περσπαθεί να κάνει ένα σημαντικό βήμα εξέλιξης. Ακόμα και η ύπαρξη μιας μορφής σκηνοικού, μια εντυπωσιακή μεταλλική κατασκευή που στο τέλος της παράστασης

φλέγεται, αποδεικνύει την διαφορετικότητα της παράστασης αυτής. Τα στοιχεία εντυπωσιασμού είναι ικανά να κρατήσουν τον κόσμο, να τον «απαγάγουν» από τον προορισμό του και να προσελκύσουν το ενδιαφέρον του. Μια παράσταση δρόμου που θυμίζει συμβατικό θέατρο δύσκολα γίνεται αποδεκτή. Η δομή της δεν επιτρέπει την εύκολη παρακολούθησή της, δεν είναι ένα εύπεπτο θέαμα και οι θεατές στέκονται ιδιαίτερα επιφυλακτικοί μπροστά σ' αυτό που δεν καταλαβαίνουν. Ωστόσο ήταν ένα βήμα που έπρεπε να γίνει, μία κατάκτηση που ήδη στο εξωτερικό έχει επιτελεστεί.

Η γλώσσα που χρησιμοποιήθηκε είναι τόσο τα νέα όσο και τα αρχαία ελληνικά, αλλά και διάφορες άλλες ευρωπαϊκές ή όχι γλώσσες με στόχο την αφήγηση ενός παγκόσμιου και διαχρονικού μύθου μέσα στο σύγχρονο και κακόγουστο περιβάλλον της σύγχρονης πόλης. Οι μάσκες της Δήμητρας Καίσσαρη, ο Πάνας, ο Ήφαιστος, η Ιώ, η Πανδώρα, το Κράτος, είναι από τα πιο εντυπωσιακά στοιχεία της παράστασης.

Το θέατρο δρόμου είναι μια μορφή αυθεντικής τέχνης που αντιπαρατίθεται στην πλήξη και την μονοτονία της καθημερινότητάς μας. Έχει το στοιχείο του τυχαίου, του απροσδόκητου και της άμεσης επικοινωνίας ηθοποιού-θεατή, στοιχεία που συντελούν στην μαγεία της γοητείας του.

ΕΙΡΗΝΗ ΜΟΥΝΤΡΑΚΗ

«Απάγγειλε στο όνομα του Θεού του δημιουργού σου
Που δημιούργησε τον άνθρωπο από μια σταγόνα αίμα.»
Κοράνι, κεφ. 96

God Bless... Cinema

Οσο ακούει κανείς εκλεγμένους ηγέτες των «δυτικών δημοκρατιών» ή καλύτερα των «φιλελεύθερων ολιγαρχιών», όπως τις αποκαλούσε ο Κ. Καστοριάδης, να επιμένουν ότι η σύγκρουση «τρομοκρατίας» και κυβερνήσεων δεν είναι πολιτιστική, αναρωτιέται αν πίσω από αυτήν τη διαπίστωση κρύβεται μια υποκρισία, μια επιπολαιότητα ή μια «φροντίδα» προς τους... φουκαράδες Άραβες που ζουν στο δυτικό κόσμο και είναι ήδη θύματα εθνοθησκευτικών διώξεων. Η βάση όλων των συγκρούσεων που άλλαξαν την ανθρώπινη ιστορία έχει πάντοτε χαρακτήρα πολιτιστικό. Μέσα εκεί βρίσκει κανείς οικονομικές, ταξικές, φυλετικές, θρησκευτικές παραμέτρους. Αλλά η ουσία είναι πάντοτε η απόπειρα ενός πολιτισμού να κυριαρχήσει σε έναν άλλο. Και σε αυτήν την απόπειρα η τέχνη παίζει το ρόλο των όπλων.

Είναι γεγονός ότι όσο η κρίση του δυτικού πολιτισμού γίνεται μεγαλύτερη τόσο εκείνος εμφανίζεται ισχυρότερος και θεμελιώνει την εξουσία του στη ψευδαίσθηση ότι η δική του οδός είναι μονόδρομος. Η Δύση μέσα από την τεχνολογική –συνέπεια της κεφαλαιοκρατικής– της ανάπτυξη «πειθεί» ότι πρέπει να οδηγήσει το... σκάφος. Και το οδηγεί.

Η βάση και των τριών μεγάλων μονοθεϊστικών θρησκειών (ιουδαϊσμός, χριστιανισμός, ισλαμισμός) είναι κοινή, όχι μόνο γιατί γεννήθηκαν περίπου στον ίδιο γεωγραφικό χώρο, αλλά γιατί τα στοιχεία τους πέρασαν από τη μια στην άλλη με ένα τρόπο που τις καθιστά αλ-

ληλένδετες. «Είμαι ο Αιώνιος και δεν υπάρχει άλλος. Φτιάχνω το φως και δημιουργώ τα σκότη. Δίνω την ευτυχία και δημιουργώ την κακοδαιμονία.» (Ησαΐας II 45,7). Ο Ιεχωβάς ήταν τύραννος. Απεύθυνε μεν στους ανθρώπους ηθικές εντολές, όμως εξασκούσε την κυριαρχία του με έναν αυθαίρετο δεσποτισμό. (Πόσο κοντά στη λογική του Ισλάμ!!!)

Ο επιθετικός χαρακτήρας του Ισλάμ φαίνεται προπάντων στην εντολή του ιερού πολέμου, που πρέπει να επεκτείνει τη διάδοση της θρησκείας του Προφήτη. Το Ισλάμ δεν μπορεί να κριθεί μόνο σαν θρησκευτικό φαινόμενο αλλά σαν μια πολιτική πραγματικότητα. Ο Μωάμεθ ίδρυσε ένα κράτος. Πέτυχε να κάνει τη θρησκεία του μια εθνική αρχή, για φυλές που ενώ είχαν τα ίδια ήθη και μιλούσαν την ίδια γλώσσα, δεν είχαν ποτέ συνείδηση των δεσμών που τις ένωναν. Ο Μωάμεθ υπήρξε ο αχηγός και οργανωτής ενός θεοκρατικού κράτους. Η βασική αρχή του Ισλάμ είναι κοινή και στις άλλες δυο θρησκείες. Ο χρόνος που περιέχεται ανάμεσα στη δημιουργία και στο τέλος του κόσμου περικλείει την ιστορία του κόσμου. Αυτή εκτυλίσσεται μια φορά μόνο για όλους και δεν επαναλαμβάνεται. Η ιδέα ενός κοσμικού δράματος (που ανήκει στους Πέρσες) αρχίζει με τη Δημιουργία και τελειώνει με την εκμηδένιση κάθε κακού στοιχείου. Αυτή η κοσμική εσχατολογία συνθέτει τη βάση πάνω στην οποία χτίστηκε το ιστορικό οικοδόμημα και των τριών μονοθεϊστικών θρησκειών. Χριστιανισμός και Ισλάμ, σαν δυο θρησκείες της ιστο-

ρικής αποκαλύψεως του Θεού, συγγενεύουν με την ελληνική αρχαιότητα και δέχονται την επίδραση των θεωριών του Πλάτωνα, των Νεοπλατωνικών, αλλά και του Αριστοτέλη. Βέβαια ο βαθμός συγγένειας με την αρχαιότητα είναι διαφορετικός. Η χριστιανική λατρεία πήρε πρώτα απ' όλα το στοιχείο των εικόνων αλλά και του ασκητισμού (τάσεις ξένες στο Ισλάμ). Το Ισλάμ επηρεάστηκε από την αρχαιότητα κατακτώντας εξελληνισμένες χώρες, υιοθετώντας μαζί με τον πολιτισμό, την επιστήμη και τη φιλοσοφία τους. Τα άφησε απλώς να επιζήσουν προσπαθώντας να τα συνδυάσει με το Κοράνι και τα ιδανικά του. Ό,τι αφομοίωσε είχε λίγο-πολύ χριστιανοποιηθεί. Εντούτοις στις σχέσεις ανάμεσα στο Ισλάμ και στην αρχαιότητα από τη μια και στον Χριστιανισμό και στην αρχαιότητα από την άλλη υπάρχει μια διαφορά: στο Ισλάμ δεν υπάρχει ούτε Αναγέννηση ούτε Ουμανισμός. Λόγω της στενής συνύπαρξης Χριστιανών και Μωαμεθανών στα εδάφη που ήταν μέχρι τότε χριστιανικά και κατακτήθηκαν από τους Μουσουλμάνους, είχαν ως φυσικό αποτέλεσμα να υιοθετήσουν οι πιστοί του Προφήτη πολλές καθαρά χριστιανικές αντιλήψεις. Πρώτα απ' όλα η πεσιμιστική στάση σε σχέση με τον κόσμο, η ιδέα της ματαιότητας των πραγμάτων, η έννοια της μεταμέλειας, ενώ ο ασκητισμός μεταμορφώνεται στο Ισλάμ σε ιερό πόλεμο.

Καταλαβαίνει λοιπόν κανείς ότι ο «εχθρός» έχει πολλά κοινά στοιχεία με εμάς. Όσο κι αν ο αμερικάνικος κινηματογράφος εμφάνισε την «από εκεί πλευρά» σαν τον «εξωτικό δαίμονα» που μάχεται το δικό μας θεό, η πραγματικότητα δείχνει ότι αυτό που δαιμονοποιείται είναι μέρος της ύπαρξής μας. Οι «κακοί Άραβες», που οι αμερικάνικες ειδικές δυνάμεις εξοντώνουν στην έρημο, είναι η θρησκευτική απόφυση του χριστιανικού μας κόσμου. Ο Ράμπο εξοντώνει τα αρχέτυπά μας. Ο θεός μας ευλογεί την τιμωρία και οι κάμερές μας την κινηματογραφούν. «Είκοσι αιώνες πετρωμένου ύπνου» φαίνεται ότι ολοκληρώνονται και το ξεκαθάρισμα –παρά το τεχνολογικό του προσωπείο– θα έχει αρχέγονη αγριότητα. Θα χρειαστούν καινούριες σεναριακές συλλήψεις για να δώσουν στο δράμα τη σκηνική του λάμψη. Το κινηματογραφικό συνεργείο ετοιμάζεται, αλλά οι πρωταγωνιστές δεν είναι ηθοποιοί.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΜΑΖΩΜΕΝΟΣ

‘Ο Σολωμός και ὁ «ὑπόκοσμος»

Του Νίκου Γουλανδρή

Pour le jeune Solomos, l' Hymne est la première, après de nombreuses compositions en italien, œuvre en grec, laquelle lui assurera son statut de poète grec, et bien sûr de poète national, «le Dante grec». Il gagne sa place au sein du milieu grec et sa notoriété grandit en Europe.

Ἡ φράση ἀναγράφεται στήν ιστοσελίδα τοῦ Γραφείου Τύπου τῆς Πρεσβείας τῆς Ἑλλάδας στή Γαλλία (στήν ἠλεκτρονική διεύθυνση: http://www.amb-grece.fr/presse/grece/hymne_national.htm) καί νομίζω πώς μεταφράζεται: *Γιά τόν νεαρό Σολωμό, ὁ Ὕμνος εἶναι τό πρῶτο, μετά ἀπό πολλές συνθέσεις στά ἰταλικά, ἔργο στά ἑλληνικά, τό ὁποῖο τοῦ ἐξασφάλισε τήν ὑπόστασή του ὡς Ἑλληνα ποιητή, καί ἀσφαλῶς ὡς ἐθνικοῦ ποιητή, «τοῦ Ἑλληνα Δάντη». Κερδίζει τή θέση του μέσα στόν ἑλληνικό ὑπόκοσμο καί ἡ φήμη του μεγαλώνει στήν Εὐρώπη.*

Ἐνα ἀπό τά ζητήματα, δηλαδή, πού προκύπτουν ἀπό τή γαλλική μετάφραση εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ χωρίου: *au sein du milieu grec*. Ὑποθέτω πώς ἑλληνικά ὁ συντάκτης ἤθελε νά πεῖ κάτι ὅπως «[Ὁ Σολωμός κερδίζει τή θέση του] στόν ἑλληνικό χῶρο». Ὁ γαλλόφωνος ἀναγνώστης θά καταλήξει νά καταλάβει, πάνω κάτω, πώς ὁ Σολωμός κατάκτησε μιά θέση στήν ἑλληνική ποίηση, στόν χῶρο τῆς ἑλληνικῆς ποίησης ἀλλά ἀφοῦ πρῶτα ἀποκαταστήσει ἕνα νόημα ἀπό τά συμφραζόμενα καί ὄχι διαβάζοντας αὐτό πού γράφει τό κείμενο, τό ὁποῖο καθαυτό γράφει πώς «κέρδισε τή θέση του μέσα στόν ἑλληνικό ὑπόκοσμο».

* * *

Πρὶν ἀπό μερικές ἡμέρες δημοσιεύτηκε στήν «Ε» μία σύντομη ἐπιστολή («Λίγη προσοχή στίς μεταφράσεις», 2 Σεπτεμβρίου 2001) σχετικά μέ κάποια προβλήματα διατύπωσης καί μετάφρασης κειμένων πού δημοσιεύονται στήν ιστοσελίδα τοῦ Γραφείου Τύπου, τό ὁποῖο προανάφερα. Μολονότι ἀπό τότε ἤδη δέν ἤμουν βέβαιος πώς ἡ δημοσίευση ἐπιστολῶν μέ τέτοιο περιεχόμενο «ἀξίζει τόν κόπο», ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ νά ἐπανέλθω κάπως ἐκτενέστερα στό ἴδιο θέμα.

Ὁ λόγος εἶναι πώς ξανακοιτάζοντας τό περιεχόμενο τῆς ιστοσελίδας δέν κατάφερα νά ἀλλάξω τήν ἐντύπωσή μου πώς τά «λάθη» εἶναι περισσότερα ἀπό ὅσα θά μπορούσε νά ἐλπίζει κανεὶς πώς θά ἀπόμειναν ὕστερα ἀπό μία προσεκτική ἐπιμέλεια. Ὁ λόγος αὐτός γίνεται ἐντονότερος γιά μένα καί ἀπό μία πρόσθετη περίσταση.

Μερικές μέρες μετά τήν δημοσίευση τῆς ἐπιστολῆς ἔλαβα, σταλμένο μέ τά εὐγενικά χαιρετίσματα τοῦ Γραφείου Τύπου, ἕνα ἀντίτυπο τῆς ἐκδόσης: *About Greece* [Περί τῆς Ἑλλάδας], Ministry of Press and Mass Media, Secretariat General of Information, 2001 [Υπουργεῖο Τύπου καί Μέσων μαζικῆς ἐνημέρωσης, Γενική Γραμματεία Ενημέρωσης]. Ξεφυλλίζοντας τόν τόμο, κάπως ἀφηρημένα, ἄρχισα νά βλέπω πώς κάποια ἀπό τά κείμενα εἶναι τά ἴδια μέ αὐτά πού δημοσιεύονται στήν ιστοσελίδα.

Ἐλεγξα νά δῶ ἂν τά «λάθη» πού εἶχα δεῖ στήν ἠλεκτρονική μορφή καί σέ γαλλική μετάφραση τοῦ κειμένου παρουσιάζο-

νταν στό τυπωμένο χαρτί σέ ἀγγλική μετάφραση. Τά ἤδη γνωστά μου «λάθη» ἦταν στή θέση τους:

Ἡ Ὑψικάμινος τοῦ Ἐμπειρικοῦ δημοσιεύεται πάντα τό 1935 καί «(τήν ἴδια χρονιά ὁ Σεφέρης δημοσίευσε τούς πρῶτους στίχους του)» [*the same year Seferis published his first verses*, σελίδα 381], ἔστω καί ἂν δημοσιεύτηκε ἡ *Στροφή* ἤδη τό 1931. Ἡ «Γερμανική κατοχή 1941-1945» [*The German Occupation 1941-1945*, σελίδα 383], στήν Ἑλλάδα, διάρκεσε πάντα ἕνα χρόνο παραπάνω ἢ, ἂν ὄχι, θά ἔπρεπε νά διευκρινιστεῖ ἡ χρονολογία τῶν γεγονότων ἀπό τήν ἀπελευθέρωση τῆς Ἀθήνας τόν Ὀκτώβριο 1944 ὡς τήν ἀποχώρηση τοῦ στρατοῦ κατοχῆς ἀπό τήν Κρήτη καί ἀπό τήν Μήλο, τό 1945. Ἡ μάνα τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ εἶναι σωστότερα «ὑπηρέτρια» [*housemaid*, σελ. 373] ἀλλά παραμένει, πλεοναστικά νομίζω, «φτωχή». Καί τόν 19ο αἰῶνα ἐμφανίστηκαν τά «ἐθνοτικά κράτη», ὅταν τό κείμενο θέλει νά πεῖ «ἐθνικά κράτη» καί πρέπει νά μεταφράσει πχ. «national states» ἀλλά ὄχι [*ethnic states*, σελίδα 489].

Καί δίπλα σέ αὐτά νομίζω πώς εἶδα καί κάμποσα ἄλλα καί ἀκόμα ἄλλα, ἀρκετά ὥστε νά μέ σπρώξουν στό παραπάτημα, ἴσως, νά ξαναπῶ τή γνώμη μου γιά τό θέμα αὐτό.

Δέν βρῆκα στόν τόμο κάποιο κείμενο, τό ὁποῖο νά ἐξηγεῖ τό γιατί τῆς ἐκδόσης καί σέ ποιο κοινό ἀπευθύνεται αὐτό τό βιβλίο. Νομίζω πώς μπορῶ νά ὑποθέσω πώς τά κείμενα αὐτά, τά ὁποῖα δημοσιεύει τό ἑλληνικό ὑπουργεῖο Τύπου καί Πληροφοριῶν καί τά ὁποῖα διακινοῦνται, ἔντυπα καί ἠλεκτρονικά, τόσο κεντρικά (ἀπό τήν ιστοσελίδα τοῦ ὑπουργείου: <http://www.minpress.gr>) ὅσο καί διεθνῶς μέσω τῶν διπλωματικῶν (τουριστικῶν, ἐμπορικῶν κ.λπ.) ἐκπροσωπήσεων τῆς χώρας, ἀπευθύνονται στούς Ἑλλήνες πολίτες (ἐξ ὀρισμοῦ, ἀφοῦ δημοσιεύονται γιά νά πληροφορήσουν γιά αὐτῶν τῶν πολιτῶν τήν ζωή καί τήν κοινωνία), ἀπευθύνονται στούς συμπολίτες στίς χώρες τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνωσης καί παραπέρα ἀπευθύνονται στήν κοινή γνώμη τοῦ κόσμου ὅλου, σέ κάθε χώρα στήν ὁποία ἡ δική μας ἐκπροσωπεῖται.

Τό ἐνημερωτικό ὕλικό πού παρέχει αὐτό τό δημοσίευμα στούς παραλήπτες, στούς ἀναγνώστες του εἶναι ἐπαρκές; Τόσο στό περιεχόμενο ὅσο καί στήν ἐμφάνιση;

Γιά τήν ἐμφάνιση –καί βέβαια πέρα ἀπό τήν ὑποκειμενική πάντα ἐκτίμηση «ἐμένα μοῦ ἀρέσει», «ἐμένα δέν μοῦ ἀρέσει» καί ἀφοῦ ἀσφαλῶς κάποιο ἀρμόδιο κρατικό ὄργανο πρέπει νά ἀποφασίσαι– ἔχει καταβληθεῖ, εἶναι φανερό, κόπος καί χρήμα. Ἐγώ θά πῶ πώς μέσα στή λογική τῆς σχετικῆς πολυτελοῦς ἐκδόσης πού φαίνεται νά προκρίθηκε, τό ἀποτέλεσμα εἶναι ἱκανοποιητικό.

Γιά τό περιεχόμενο. Διατρέχοντας τόν κατάλογο τῶν συνεργατῶν τοῦ τόμου δέν μπορῶ νά πῶ παρά μόνο πώς βλέπω ὀνόματα κατά τεκμήριο ἐγκυρα δίπλα σέ συμβολές σέ θέματα τῆς ἀρμοδιότητάς τους. Καί ἂν μοῦ ἐπιτραπῇ νά σχηματίσω μία γνώμη γιά τούς σέ μένα ἄγνωστους συνεργάτες ἀπό τούς κάποιους γνωστούς καί σέ μένα, ὅλοι οἱ συνεργάτες πρέπει νά εἶναι λαμπροί.

‘Η σελίδα «ταυτότητας», ὁ κολοφώνας, ἀναφέρει πὼς τὸ κείμενο τοῦ βιβλίου τὸ ἐτοίμασε τὸ Ἐργαστήριον Πολιτικῆς Ἐπικοινωνίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (ἐλπίζοντας πὼς σωστά καταλαβαίνω τὴν ἐπωνυμία: The Laboratory of Political Communication at the University of Athens) καὶ ἀναφέρει καὶ τὴν συμβολὴ ἐπιμελητῶν τῆς ἐκδόσεως.

Φαίνεται, λοιπόν, πὼς ὅλοι οἱ ἀναγκαῖοι οἱ συνεργάτες μιᾶς σωστῆς συλλογικῆς ἐπιχείρησης συγκέντρωσαν τίς γνώσεις τους, τίς δεξιότητές τους καὶ παρ’ ὅλ’ αὐτά, τὸ κοινὸ ἀποτέλεσμα, τὸ προϊόν τῆς συνεργασίας, χωλαίνει.

Θὰ πρέπει νὰ προσκομίσω μερικά «ἀποδεικτικά» στοιχεῖα γιατί κατὰ τὴ γνώμη μου τὸ ἀποτέλεσμα χωλαίνει. Ἐπιχειρώντας νὰ δάλω στὸ χαρτί αὐτὸ τὸ «γιατί» ἔνιωσα ἀμηχανία σάν νὰ ἔπρεπε νὰ ἀποδείξω τὴν στρογγυλότητα τοῦ κύκλου – καὶ κάθε ἔστω ἐλάχιστα ἐπαρκῆς ἀναγνώστης κειμένων σὲ ἀγγλική (ἢ γαλλικὴ γλῶσσα) θὰ βρεθεῖ, νομίζω, σὲ παρόμοια ἀμηχανία σὲ σχέση μέ τὰ κείμενα στὰ ὁποῖα ἀναφέρομαι ἐδῶ.

‘Η ὀρθογραφικὴ διόρθωση φαίνεται σχεδόν σάν νὰ μὴν ἔχει γίνει. Σημειῶνω (μέ μαῦρα στοιχεῖα) μερικά παραδείγματα τυπογραφικῆς μὴ διόρθωσης καὶ νομίζω πὼς κάθε ἀναγνώστης, κάθε διορθωτὴς καὶ κάθε πρόγραμμα «αὐτόματης» ὀρθογραφικῆς διόρθωσης θὰ μπορέσει εὐκόλα, πέρα ἀπὸ αὐτά, νὰ κάνει τὴ δική του συλλογή:

σελ. 23: The public were **fruskruted** by pressing social problems. — σελ. 28: The World Economic Crisis that **felt** in Greece in 1931 (...) — σελ. 35: The USA, had taken upon itself the leadership of the Anti-Communist crusade, and the King was seen as a **goodally**. — σελ. 36: (1) The population shifted **thw** cities. (2) Karamanlis steered a course (...). **H** faced growing (...) — σελ. 37: George Papandreou, (...) and had been wrongly perceived by the young King Constantine II as the main **thread** to his Dynasty. — σελ. 98: The fall of the military junta in 1974 marked the beginning of an overall effort to // and reform the authoritarian, state.— σελ. 376: Emmanuel Roodis (1836-1904) — σελ. 378: [λεζάντα] Od. Elytis (nobel prise 1979) — σελ. 388: (1) There are 81 town bands// the Ionian Islands. (2) Greece’s 158 choirs are most highly concentrated in the Vorthern Aegean (data from 1987) — σελ. 402: Alexis Damianos (Best Direction Award at the Hyθres Festival for (...)) — σελ. 445: (...) were replaced by **ssa** new generation (...) — σελ. 498: (...) the latter coached the Greek national team in its best **performanced** of recent times (1980, 1994) — σελ. 505: The road race of the Cycling will take place near the Acropolis; **clese** to the Pnyx hill (...) — σελ. 514: As far as Greek inbound tourism // concerned (...)

‘Η ἀκρίβεια τῶν πραγματολογικῶν στοιχείων δέν εἶναι πάντοτε ἀρκετὰ ἐλεγμένη. Πχ. τόσο στὸν τόμο *About Greece* [σελίδα 374: written in 1824], ὅσο καὶ στὴν ἱστοσελίδα [κεφάλαιο Littérature: «*Rédigé en 1824, alors que la Guerre de libération embrasait toute la péninsule grecque ainsi que les îles de la mer Égée (...)*»], τὸ ἔτος 1824 δίνεται ὡς χρόνος γραφῆς τοῦ Ὑμνου εἰς τὴν Ἐλευθερίαν. Ἀλλὰ τὸ κεφάλαιο Hymne National τῆς ἱστοσελίδας δίνει τὸν σωστό, νομίζω, χρόνο γραφῆς, «τὸν Μάϊον μῆνα τοῦ 1823» [en mai 1823].

Κάποτε ἡ παρουσίαση τῶν στοιχείων εἶναι ἀθέλητα κωμική. Πχ. στὴ σελίδα 377, σχετικά μέ τὸν Ἀλέξανδρο Παπαδιαμάντη γράφεται πὼς «In all his fictions and novels, Papadiamantis puts forward Freudian problems (before Freud) either concealed or exposed in full view, a psychoanalytic approach that makes acts and words seem natural, the light of the Greek

climate not allowing things to settle in gloominess and rust in darkness» [καὶ στὴν ἱστοσελίδα, στὸ κεφάλαιο Littérature: «*Dans toutes ses fictions et ses romans, Papadiamantis met de l'avant certains problèmes freudiens (avant Freud lui-même), dissimulés ou apparents. Dans cette approche psychanalytique, les actes et les paroles semblent naturels: la luminosité du climat grec ne permet ni à l'immobilité, ni à la rouille, ni à l'obscurité de s'installer durablement.*»] [ἤγουν «Σέ ὅλα τὰ διηγήματα καὶ τὰ μυθιστορήματά του, ὁ Παπαδιαμάντης φέρνει στὸ προσκήνιο κάποια φροϋδικὰ προβλήματα (πρὶν ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Φρόυντ) εἴτε συγκαλυμμένα εἴτε προφανῆ. Μέσα σὲ αὐτὴ τὴν ψυχαναλυτικὴ προσέγγιση, οἱ πράξεις καὶ τὰ λόγια φαίνονται φυσιολογικά: ἡ διαύγεια τοῦ ἐλληνικοῦ κλίματος δέν ἀφήνει οὔτε τὴν ἀκίνησία οὔτε τὴ σκωρία οὔτε τὴ σκοτεινιά νὰ ριζώσουν»].

Ὑποθέτω πὼς εἶναι νόμιμη καὶ ἡ ψυχαναλυτικὴ προσέγγιση τῶν ἔργων τοῦ Παπαδιαμάντη. Ἀλλὰ ὅχι καὶ νὰ φτάνει νὰ δάξει σὲ ἀνταγωνισμό τὸν Παπαδιαμάντη καὶ τὸν Φρόυντ γιὰ τὴν πρωτιά τῆς ψυχαναλυτικῆς θεωρίας. Ὅσο γιὰ τίς κοινοτοπίες περὶ ἐλληνικοῦ φωτός...

Ἀναρωτιέμαι τί μπορεῖ νὰ προσφέρει στὸν ἀναγνώστη τὸ χωρίο γιὰ τὸν Γιάννη Ρίτσο, στὸ ὁποῖο ἡ μοναδικὴ ἀναγκαία λέξη, ποιητής, εἶναι τόσο «παρατοποθετημένη» ὥστε σχεδόν χάνεται ἡ οὐσία:

σελ. 382: Yannis Ritsos (1909-1990), a gifted *verisficator*, the second Greek Lenin Prize (1977) and a committed communist that lived long years in political exile, is the most prolific poet of modern Greek literature. Able to compose a whole collection of poems in a few weeks, he played with all forms, let *himself* improvise on a single theme, and reverted to a rhetoric that sounds like a series of slogans. This lack of robustness in comparison to Seferis, for example, does not mask the fact that Ritsos reserves for himself the role of the bard, fighting for the dignity of the individual. [τὸ ἴδιο χωρίο ἀπὸ τὴν ἱστοσελίδα τοῦ Γραφείου Τύπου]: Yannis Ritsos (1909-1990), *versificateur talentueux, deuxième lauréat grec du Prix Lénine (1977) et fervent communiste, passa de nombreuses années en exil politique. Il est le poète le plus loquace de la littérature grecque moderne. Capable de composer un recueil entier en quelques semaines à peine, il jongla avec toutes les formes, se permettant d'improviser sur un thème unique, revenant à une rhétorique qui n'est pas sans rappeler un assemblage de slogans. Ce manque de robustesse, si on le compare à Seféris par exemple, ne doit pas faire oublier que Ritsos revendiqua pour lui-même le rôle d'un barde, luttant pour la dignité de l'individu.*

Μεταφράζω: Ὁ Γιάννης Ρίτσος (1909-1990), ταλαντοῦχος στιχουργός [μολονότι θὰ πρέπει νὰ σημειωθεῖ πὼς ἡ λέξη *verisficator* δέν εἶναι ἀπαραίτητα ὑπαρκτὴ στὸ ἀγγλικὸ λεξικό καὶ πὼς στὰ γαλλικά ἡ σημασία της δέν εἶναι συνώνυμο ἢ παραλλαγὴ τῆς λέξης ποιητής], τὸ δεύτερο ἐλληνικὸ βραβεῖο Λένιν (1977) καὶ ταγμένος κομμουνιστὴς πού ἔζησε χρόνια σὲ πολιτικὴ ἐξορία [ἀπὸ αὐτὴ τὴ διατύπωση, ὁ ἀναγνώστης πολὺ δύσκολα θὰ ἀντιληφθεῖ τὴν τοτινὴ πραγματικότητα τῆς ἐσωτερικῆς ἐκτόπισης], εἶναι ὁ παραγωγικότερος ποιητὴς τῆς σύγχρονης Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας. Ἰκανὸς νὰ συνθέσει μία ὁλόκληρη συλλογὴ ποιημάτων μέσα σὲ λίγες ἐβδομάδες, κατέγινε μέ ὅλες τίς φόρμες, ἀκόμα καὶ αὐτοσχεδιάζοντας [ἔχω πολὺ μεγάλη δυσκολία νὰ ὑποθέσω τί ἄλλο μπορεῖ νὰ θέλει νὰ πεῖ ἡ διατύπωση *let himself improvise on*] πάνω σὲ ἓνα μοναδικὸ θέμα καὶ ξαναγύριζε σὲ μία ρητορικὴ

πού ακούγεται σαν μία διαδοχή συνθημάτων. Αυτή ή έλλειψη [ποιητικής δύναμης;] σέ σύγκριση πχ. μέ τόν Σεφέρη δέν αποκρύβει τό γεγονός πώς ό Ρίτσος έπιφυλάσσει στόν έαυτό του τόν ρόλο του δάρδου, [άγωνιζόμενος;] [πού άγωνίζεται;] γιά τήν άξιοπρέπεια του άτόμου.

[“Άς μου έπιτραπεί νά σημειώσω πώς στήν παράγραφο γιά τόν Σεφέρη (σελ. 380/381) δέν βρήκα κάποια άναφορά στήν [ποιητική του δύναμη] [άν καταλαβαίνω καλά τό robustness]. “Η σχετική μέ τήν ποίηση του Σεφέρη φράση είναι: (...) *Carefully and putting forward the Greek historical and literary heritage, he is aware of the contribution of high calibre authors. An admirer and translator of T.S. Eliot and Pound, Valéry and Michaux, he adapted and incorporated new literary trends in his poetry collections published in 1961 in a final edition under the simple title Poems.* (...) Καί σέ γαλλική άπόδοση στήν ιστοσελίδα του Γραφείου Τύπου: (...) *Mettant en avant le patrimoine historique et littéraire grec, il est conscient de l’héritage laissé par les grands auteurs de son époque. Admirateur et traducteur de T. S. Eliot, de Pound, de Valéry et de Michaux, il adapta de nouvelles tendances littéraires qu’il introduisit dans ses collections de poésie publiées dans une édition finale en 1961, sous le simple titre de Poèmes.* (...). [Δέν ξέρω άν πρέπει νά σημειώσω πώς ή γαλλική άπόδοση άποφεύγει αυτό τό κάπως δυσνόητο άρχικό «Carefully» («προσεκτικά»)]. Μεταφράζω: (...) Προσεκτικά καί προβάλλοντας τήν Έλληνική ιστορική καί λογοτεχνική κληρονομιά, έχει έπίγνωση τής συμβολής δημιουργών μεγάλου διαμετρήματος. Θαυμαστής καί μεταφραστής του Τ.Σ. Έλιοτ καί του Πάουντ, του Βαλερύ καί του Μισώ, προσάρμοσε καί ένσωμάτωσε νέες λογοτεχνικές τάσεις στίς ποιητικές συλλογές του δημοσιευμένες τό 1961 σέ μία τελική έκδοση μέ τόν άπλό τίτλο Ποιήματα. (...)].

Τά προβλήματα του γλωσσικού έπιπέδου αυτού του κειμένου –τής μετάφρασης, ύποθέτω, άφου οί συνεργάτες του τόμου γράφουν, φαντάζομαι, στά έλληνικά– καλύπτουν όλη τήν γκάμα, νομίζω, άπό τήν μαθητική προσπάθεια στήν σχετικά άνεκτή άπόδοση ως τήν άκατανόητη διατύπωση. Τά παραδείγματα πού παραθέτω είναι μόνο ένα περιορισμένο δείγμα. Τά μεταφραστικά προβλήματα δέν έμφανίζονται σποραδικά μέσα στό κείμενο – τό κείμενο τής έκδοσης είναι στό σύνολό του, νομίζω, μία συνεχής ροή μεταφραστικών προβλημάτων.

σελ. 35: *Sympathisers (suspected to be two out of every three Greeks) out of three Greeks, were discriminated, ousted from their work in public administration or in education, personally humiliated, etc. Some of them choose to emigrate, others had to accept the complete depredation of their life.*

Οί όπαδοί [τής άριστερᾶς] (στους όποιους ύπήρχε ύποψία πώς ανήκαν δύο στους τρεις Έλληνες) στους τρεις Έλληνες, ύφίσταντο διακρίσεις, διώχονταν άπό τή δουλειά τους στό δημόσιο ή στήν εκπαίδευση, ύφίσταντο προσωπικές ταπεινώσεις, κλπ. Κάποιοι άνάμεσά τους επέλεξαν νά ξενιτευτούν, άλλοι ήταν άναγκασμένοι νά άποδεχτούν τήν τέλεια λειψασία τής ζωής τους.

Καί παρεμβαίνουν καί τυπογραφικά λάθη [ή επανάληψη: δύο στους τρεις Έλληνες) δύο στους τρεις Έλληνες]. Τό ρήμα *choose* άγνοώ άν είναι γραμματικό λάθος ή τυπογραφική άβλεψία.

σελ. 37: *The Colonels were unknown to all except the royal conspirators. The overthrown King tried to regain control of the situation, staged an unsuccessful amateurish coup in December*

1967, but was defeated. He left the country.

Οί Συνταγματάρχες ήταν παντελώς άγνωστοι, τούς γνώριζαν μόνο οί βασιλικοί συνομῶτες. “Ο άνατραπείς βασιλέας προσπάθησε νά επανακτήσει τόν έλεγχο, άποπειράθηκε ένα άποτυχημένο έρασιτεχνικό πραξικόπημα τόν Δεκέμβριο 1967, αλλά ήττήθηκε καί έφυγε άπό τή χώρα.

σελ. 72: *Recent trends of the parties “by play”.* “Αγωνίστηκα νά διαβάσω όλόκληρο αυτό τό κεφάλαιο προσπαθώντας νά βρω τί μπορεί νά σημαίνει αυτό τό “by play” αλλά ή διατύπωση ύπάρχει μόνο στόν τίτλο.

σελ. 73: *critical contestation* σελ. 78: *critical disputes*

“Αν καταλαβαίνω καλά πρόκειται γιά τίς διατυπώσεις «κριτική άμφισβήτηση» καί «κριτική διαμάχη» –άλλά γιατί τίς διαβάζω σαν πλεονασμούς; –«άμφισβήτηση» καί «διαμάχη» καί χωρίς τόν επιθετικό προσδιορισμό «κριτική» έμπεριέχουν κάποια δόση «κριτικής».

σελ. 74: [solutions] *insuperably and necessary ones*

Some high-ranking members of the (...), -the officially “left progressive” party, to use a relatively conventional term-, believe that important social, financial and cultural imbalances continue to exist and that other fairer solutions must be sought, that are different from the seemingly “insuperably and necessary” ones. The country’s essential convergence with the other member states of the European Union and the admittance to the Economic and Monetary Union cannot be an impersonal, bureaucratic goal. In other words, there are politicians who “view” that certain misfortunes, individual or generic, place the country at stake. At the same time, the devotion to development -and mainly the anonymous one-, to modernisation and to global co-operation (which is everything but tantamount) should not subjugate, justify or cover up every single issue.

Μερικά άνώτερα μέλη του (...) –έπίσημα «άριστερου προοδευτικού» κόμματος, γιά νά χρησιμοποιήσουμε ένα σχετικά συμβατικό όρο– πιστεύουν πώς σημαντικές κοινωνικές, οικονομικές καί πολιτιστικές άνισότητες έξακολουθούν νά ύφίστανται καί πώς άλλες δικαιότερες λύσεις πρέπει νά άναζητηθούν πέρα άπό τίς «άνυπέρβλητα καί άναγκαίες». “Η ούσιαστική σύγκλιση τής χώρας μέ τά άλλα κράτη μέλη τής Εύρωπαϊκής Ένωσης καί ή είσοδος στήν Οικονομική καί Νομισματική Ένωση δέν μπορεί νά είναι ένας άπρόσωπος, γραφειοκρατικός στόχος. Μέ άλλα λόγια ύπάρχουν πολιτικοί οί όποιοι «βλέπουν» πώς κάποιες κακοτυχίες, άτομικές ή γενικές, θέτουν τήν χώρα σέ κίνδυνο. Καί ταυτόχρονα, ή άφοσίωση στήν άνάπτυξη –καί κυρίως τήν άνώδυμη–, στόν εκσυγχρονισμό καί τήν παγκόσμια συνεργασία (πού είναι ότιδήποτε παρά ισότητα) δέν θά πρέπει νά ύποτάξει, νά δικαιολογήσει ή νά καλύψει κάθε ιδιαίτερο ζήτημα.

σελ. 82: *The President of the Hellenic Republic (...). His indirect mode of election and his limited powers (...).* Πέρα άπό τήν σωστή ή όχι άπόδοση, ύπάρχει νομίζω καί ένα πρόβλημα διατύπωσης. Γιά ποιό λόγο σέ χωρίο άναφερόμενο στόν «έμμεσο τρόπο εκλογής προέδρου τής Έλληνικής Δημοκρατίας» ή σύνταξη είναι στό άρσενικό, σχεδόν άκυρώνοντας τό κεφάλαιο γιά τή θέση των γυναικών στήν Ελλάδα. (Είναι γεγονός πώς καί στό σύνταγμα τής Γαλλίας καί στό σύνταγμα των Ένωμένων Πολιτειών Άμερικής, τά όποια μόρεσα νά δώ, τά άντίστοιχα χωρία είναι καί αυτά διατυπωμένα μέ γλώσσα πού σημαίνει πώς τό προεδρικό αξίωμα μπορεί νά άσκειται μόνο άπό άνδρες. “Υποθέτω πώς εκεί, οί τέτοιες διατυπώσεις θά έχουν μία ιστορική εξήγηση. “Ομολογώ πώς μου έκανε έντύπωση πώς κοινωνίες όπως ή γαλλική, ή όποία

Ἡ σελίδα «ταυτότητας», ὁ κολοφώνας, ἀναφέρει πὼς τὸ κείμενο τοῦ βιβλίου τὸ ἐτοίμασε τὸ Ἐργαστήριον Πολιτικῆς Ἑπικοινωνίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (ἐλπίζοντας πὼς σωστά καταλαβαίνω τὴν ἐπωνυμία: The Laboratory of Political Communication at the University of Athens) καὶ ἀναφέρει καὶ τὴν συμβολὴ ἐπιμελητῶν τῆς ἐκδόσεως.

Φαίνεται, λοιπόν, πὼς ὅλοι οἱ ἀναγκαῖοι οἱ συνεργάτες μιᾶς σωστῆς συλλογικῆς ἐπιχείρησης συγκέντρωσαν τίς γνώσεις τους, τίς δεξιότητές τους καὶ παρ' ὅλ' αὐτά, τὸ κοινὸ ἀποτέλεσμα, τὸ προϊόν τῆς συνεργασίας, χωλαίνει.

Θὰ πρέπει νὰ προσκομίσω μερικά «ἀποδεικτικά» στοιχεῖα γιατί κατὰ τὴ γνώμη μου τὸ ἀποτέλεσμα χωλαίνει. Ἐπιχειρώντας νὰ δάλω στο χαρτί αὐτὸ τὸ «γιατί» ἔνωσα ἀμηχανία σάν νὰ ἔπρεπε νὰ ἀποδείξω τὴν στρογγυλότητα τοῦ κύκλου – καὶ κάθε ἔστω ἐλάχιστα ἐπαρκῆς ἀναγνώστης κειμένων σὲ ἀγγλική (ἢ γαλλικὴ γλῶσσα) θὰ βρεθεῖ, νομίζω, σὲ παρόμοια ἀμηχανία σὲ σχέση μέ τὰ κείμενα στὰ ὁποῖα ἀναφέρομαι ἐδῶ.

Ἡ ὀρθογραφικὴ διόρθωση φαίνεται σχεδόν σάν νὰ μὴν ἔχει γίνει. Σημειῶνω (μέ μαῦρα στοιχεῖα) μερικά παραδείγματα τυπογραφικῆς μὴ διόρθωσης καὶ νομίζω πὼς κάθε ἀναγνώστης, κάθε διορθωτὴς καὶ κάθε πρόγραμμα «αὐτόματης» ὀρθογραφικῆς διόρθωσης θὰ μπορέσει εὐκολα, πέρα ἀπὸ αὐτά, νὰ κάνει τὴ δική του συλλογή:

σελ. 23: The public were **fruskruted** by pressing social problems. — σελ. 28: The World Economic Crisis that **felt** in Greece in 1931 (...) — σελ. 35: The USA, had taken upon itself the leadership of the Anti-Communist crusade, and the King was seen as a **goodally**. — σελ. 36: (1) The population shifted **thw** cities. (2) Karamanlis steered a course (...). **H** faced growing (...) — σελ. 37: George Papandreou, (...) and had been wrongly perceived by the young King Constantine II as the main **thread** to his Dynasty. — σελ. 98: The fall of the military junta in 1974 marked the beginning of an overall effort to // and reform the authoritarian, state. — σελ. 376: Emmanuel Roodis (1836-1904) — σελ. 378: [λεζάντα] Od. Elytis (nobel prise 1979) — σελ. 388: (1) There are 81 town bands // the Ionian Islands. (2) Greece's 158 choirs are most highly concentrated in the Vorthern Aegean (data from 1987) — σελ. 402: Alexis Damianos (Best Direction Award at the Hyθres Festival for (...)) — σελ. 445: (...) were replaced by ssa new generation (...) — σελ. 498: (...) the latter coached the Greek national team in its best **performanced** of recent times (1980, 1994) — σελ. 505: The road race of the Cycling will take place near the Acropolis; **clese** to the Pnyx hill (...) — σελ. 514: As far as Greek inbound tourism // concerned (...)

Ἡ ἀκρίβεια τῶν πραγματολογικῶν στοιχείων δέν εἶναι πάντοτε ἀρκετὰ ἐλεγμένη. Πχ. τόσο στὸν τόμο *About Greece* [σελίδα 374: written in 1824], ὅσο καὶ στὴν ἱστοσελίδα [κεφάλαιο Littérature: «*Rédigé en 1824, alors que la Guerre de libération embrasait toute la péninsule grecque ainsi que les îles de la mer Égée* (...)»], τὸ ἔτος 1824 δίνεται ὡς χρόνος γραφῆς τοῦ «Ὑμνου εἰς τὴν Ἐλευθερίαν». Ἀλλὰ τὸ κεφάλαιο Hymne National τῆς ἱστοσελίδας δίνει τὸν σωστό, νομίζω, χρόνο γραφῆς, «τὸν Μάϊον μῆνα τοῦ 1823» [en mai 1823].

Κάποτε ἡ παρουσίαση τῶν στοιχείων εἶναι ἀθέλητα κωμική. Πχ. στὴ σελίδα 377, σχετικά μέ τὸν Ἀλέξανδρο Παπαδιαμάντη γράφεται πὼς «In all his fictions and novels, Papadiamantis puts forward Freudian problems (before Freud) either concealed or exposed in full view, a psychoanalytic approach that makes acts and words seem natural, the light of the Greek

climate not allowing things to settle in gloominess and rust in darkness» [καὶ στὴν ἱστοσελίδα, στὸ κεφάλαιο Littérature: «*Dans toutes ses fictions et ses romans, Papadiamantis met de l'avant certains problèmes freudiens (avant Freud lui-même), dissimulés ou apparents. Dans cette approche psychanalytique, les actes et les paroles semblent naturels: la luminosité du climat grec ne permet ni à l'immobilité, ni à la rouille, ni à l'obscurité de s'installer durablement.*»] [ἤγουν «Σέ ὅλα τὰ διηγήματα καὶ τὰ μυθιστορήματά του, ὁ Παπαδιαμάντης φέρνει στὸ προσκήνιο κάποια φροϋδικὰ προβλήματα (πρὶν ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Φρόυντ) εἴτε συγκαλυμμένα εἴτε προφανῆ. Μέσα σὲ αὐτὴ τὴν ψυχαναλυτικὴ προσέγγιση, οἱ πράξεις καὶ τὰ λόγια φαίνονται φυσιολογικά: ἡ διαύγεια τοῦ ἑλληνικοῦ κλίματος δέν ἀφήνει οὔτε τὴν ἀκίνησία οὔτε τὴ σκωρία οὔτε τὴ σκοτεινιά νὰ ριζώσουν»].

Ὑποθέτω πὼς εἶναι νόμιμη καὶ ἡ ψυχαναλυτικὴ προσέγγιση τῶν ἔργων τοῦ Παπαδιαμάντη. Ἀλλὰ ὄχι καὶ νὰ φτάνει νὰ δάζει σὲ ἀνταγωνισμό τὸν Παπαδιαμάντη καὶ τὸν Φρόυντ γιὰ τὴν πρωτιά τῆς ψυχαναλυτικῆς θεωρίας. Ὅσο γιὰ τίς κοινοτοπίες περὶ ἑλληνικοῦ φωτός...

Ἀναρωτιέμαι τί μπορεῖ νὰ προσφέρει στὸν ἀναγνώστη τὸ χωρίο γιὰ τὸν Γιάννη Ρίτσο, στὸ ὁποῖο ἡ μοναδικὴ ἀναγκαῖα λέξη, ποιητής, εἶναι τόσο «παρατοποθετημένη» ὥστε σχεδόν χάνεται ἡ οὐσία:

σελ. 382: Yannis Ritsos (1909-1990), a gifted *verisficator*, the second Greek Lenin Prize (1977) and a committed communist that lived long years in political exile, is the most prolific poet of modern Greek literature. Able to compose a whole collection of poems in a few weeks, he played with all forms, let *himself* improvise on a single theme, and reverted to a rhetoric that sounds like a series of slogans. This lack of robustness in comparison to Seferis, for example, does not mask the fact that Ritsos reserves for himself the role of the bard, fighting for the dignity of the individual. [τὸ ἴδιο χωρίο ἀπὸ τὴν ἱστοσελίδα τοῦ Γραφείου Τύπου]: Yannis Ritsos (1909-1990), *versificateur talentueux, deuxième lauréat grec du Prix Lénine* (1977) et fervent communiste, passa de nombreuses années en exil politique. Il est le poète le plus loquace de la littérature grecque moderne. Capable de composer un recueil entier en quelques semaines à peine, il jongla avec toutes les formes, se permettant d'improviser sur un thème unique, revenant à une rhétorique qui n'est pas sans rappeler un assemblage de slogans. Ce manque de robustesse, si on le compare à Seféris par exemple, ne doit pas faire oublier que Ritsos revendiqua pour lui-même le rôle d'un barde, luttant pour la dignité de l'individu.

Μεταφράζω: Ὁ Γιάννης Ρίτσος (1909-1990), ταλαντοῦχος στιχουργός [μολονότι θὰ πρέπει νὰ σημειωθεῖ πὼς ἡ λέξη *verisficator* δέν εἶναι ἀπαραίτητα ὑπαρκτὴ στὸ ἀγγλικὸ λεξιλόγιο καὶ πὼς στὰ γαλλικά ἡ σημασία της δέν εἶναι συνώνυμο ἢ παραλλαγή τῆς λέξης ποιητής], τὸ δεύτερο ἑλληνικὸ βραβεῖο Λένιν (1977) καὶ ταγμένος κομμουνιστὴς πού ἔζησε χρόνια σὲ πολιτικὴ ἐξορία [ἀπὸ αὐτὴ τὴ διατύπωση, ὁ ἀναγνώστης πολὺ δύσκολα θὰ ἀντιληφθεῖ τὴν τοτινὴ πραγματικότητα τῆς ἐσωτερικῆς ἐκτόπισης], εἶναι ὁ παραγωγικότερος ποιητὴς τῆς σύγχρονης Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας. Ἰκανὸς νὰ συνθέσει μίαν ὁλόκληρη συλλογὴ ποιημάτων μέσα σὲ λίγες ἐβδομάδες, κατέγινε μέ ὅλες τίς φόρμες, ἀκόμα καὶ αὐτοσχεδιάζοντας [ἔχω πολὺ μεγάλη δυσκολία νὰ ὑποθέσω τί ἄλλο μπορεῖ νὰ θέλει νὰ πεῖ ἡ διατύπωση *let himself improvise on*] πάνω σὲ ἓνα μοναδικὸ θέμα καὶ ξαναγύριζε σὲ μίαν ρητορικὴ

πού ακούγεται σαν μία διαδοχή συνθημάτων. Αυτή ή έλλειψη [ποιητικής δύναμης:] σε σύγκριση πχ. με τον Σεφέρη δεν αποκρύβει το γεγονός πως ο Ρίτσος επιφυλάσσει στον εαυτό του τον ρόλο του δάρδου, [άγωνιζόμενος:] [πού αγωνίζεται:] για την αξιοπρέπεια του ατόμου.

[“Ας μου επιτραπεί να σημειώσω πως στην παράγραφο για τον Σεφέρη (σελ. 380/381) δεν βρήκα κάποια αναφορά στην [ποιητική του δύναμη] [αν καταλαβαίνω καλά το robustness]. Η σχετική με την ποίηση του Σεφέρη φράση είναι: (...) *Carefully and putting forward the Greek historical and literary heritage, he is aware of the contribution of high calibre authors. An admirer and translator of T.S. Eliot and Pound, Valéry and Michaux, he adapted and incorporated new literary trends in his poetry collections published in 1961 in a final edition under the simple title Poems.* (...). Και σε γαλλική απόδοση στην ιστοσελίδα του Γραφείου Τύπου: (...) *Mettant en avant le patrimoine historique et littéraire grec, il est conscient de l'héritage laissé par les grands auteurs de son époque. Admirateur et traducteur de T. S. Eliot, de Pound, de Valéry et de Michaux, il adapta de nouvelles tendances littéraires qu'il introduisit dans ses collections de poésie publiées dans une édition finale en 1961, sous le simple titre de Poèmes.* (...). [Δεν ξέρω αν πρέπει να σημειώσω πως η γαλλική απόδοση αποφεύγει αυτό το κάπως δυσνόητο αρχικό «Carefully» («προσεκτικά»)]. Μεταφράζω: (...) Προσεκτικά και προβάλλοντας την Έλληνική ιστορική και λογοτεχνική κληρονομιά, έχει επίγνωση της συμβολής δημιουργών μεγάλου διαμετρήματος. Θανμαστής και μεταφραστής του Τ.Σ. Έλιοτ και του Πάουντ, του Βαλερύ και του Μισώ, προσάρμοσε και ενσωμάτωσε νέες λογοτεχνικές τάσεις στις ποιητικές συλλογές του δημοσιευμένες το 1961 σε μία τελική έκδοση με τον απλό τίτλο Ποιήματα. (...).]

Τά προβλήματα του γλωσσικού επιπέδου αυτού του κειμένου –της μετάφρασης, υποθέτω, αφού οι συνεργάτες του τότε μου γράφουν, φαντάζομαι, στα έλληνικά– καλύπτουν όλη την γκάμα, νομίζω, από την μαθητική προσπάθεια στην σχετικά ανεκτή απόδοση ως την ακατανόητη διατύπωση. Τά παραδείγματα που παραθέτω είναι μόνο ένα περιορισμένο δείγμα. Τά μεταφραστικά προβλήματα δεν εμφανίζονται σποραδικά μέσα στο κείμενο – το κείμενο της έκδοσης είναι στο σύνολό του, νομίζω, μία συνεχής ροή μεταφραστικών προβλημάτων.

σελ. 35: *Sympathisers (suspected to be two out of every three Greeks) out of three Greeks, were discriminated, ousted from their work in public administration or in education, personally humiliated, etc. Some of them choose to emigrate, others had to accept the complete depredation of their life.*

Οί όπαδοί [της άριστερᾶς] (στους όποιους ύπηρχε ύποψία πως ανήκαν δύο στους τρεις Έλληνες) στους τρεις Έλληνες, ύφίσταντο διακρίσεις, διώχονταν από τη δουλειά τους στο δημόσιο ή στην εκπαίδευση, ύφίσταντο προσωπικές ταπεινώσεις, κλπ. Κάποιοι ανάμεσά τους επέλεξαν να ξενιτευτούν, άλλοι ήταν αναγκασμένοι να αποδεχτούν την τέλεια ληλασία της ζωής τους.

Και παρεμβαίνουν και τυπογραφικά λάθη [ή επανάληψη: δύο στους τρεις Έλληνες) δύο στους τρεις Έλληνες]. Τό ρήμα **choose** άγνοώ αν είναι γραμματικό λάθος ή τυπογραφική άβλεψία.

σελ. 37: *The Colonels were unknown to all except the royal conspirators. The overthrown King tried to regain control of the situation, staged an unsuccessful amateurish coup in December*

1967, but was defeated. He left the country.

Οί Συνταγματάρχες ήταν παντελώς άγνωστοι, τούς γνώριζαν μόνο οί βασιλικοί συνομῶτες. Ο άνατραπείς βασιλέας προσπάθησε να επανακτήσει τον έλεγχο, άποπειράθηκε ένα άποτυχημένο έρασιτεχνικό πραξικόπημα τον Δεκέμβριο 1967, αλλά ήττήθηκε και έφυγε από τη χώρα.

σελ. 72: *Recent trends of the parties “by play”.* Άγωνίστηκα να διαβάσω όλόκληρο αυτό τό κεφάλαιο προσπαθώντας να βρω τί μπορεί να σημαίνει αυτό τό “by play” αλλά ή διατύπωση ύπάρχει μόνο στον τίτλο.

σελ. 73: critical contestation σελ. 78: critical disputes

“Αν καταλαβαίνω καλά πρόκειται για τίς διατυπώσεις «κριτική άμφισβήτηση» και «κριτική διαμάχη» –άλλά γιατί τίς διαβάζω σαν πλεονασμούς; –«άμφισβήτηση» και «διαμάχη» και χωρίς τον επιθετικό προσδιορισμό «κριτική» έμπεριέχουν κάποια δόση «κριτικής».

σελ. 74: [solutions] insuperably and necessary ones

Some high-ranking members of the (...), -the officially “left progressive” party, to use a relatively conventional term-, believe that important social, financial and cultural imbalances continue to exist and that other fairer solutions must be sought, that are different from the seemingly “insuperably and necessary” ones. The country’s essential convergence with the other member states of the European Union and the admittance to the Economic and Monetary Union cannot be an impersonal, bureaucratic goal. In other words, there are politicians who “view” that certain misfortunes, individual or generic, place the country at stake. At the same time, the devotion to development -and mainly the anonymous one-, to modernisation and to global co-operation (which is everything but tantamount) should not subjugate, justify or cover up every single issue.

Μερικά ανώτερα μέλη του (...) –έπίσημα «άριστερου προοδευτικού» κόμματος, για να χρησιμοποιήσουμε ένα σχετικά συμβατικό όρο– πιστεύουν πως σημαντικές κοινωνικές, οικονομικές και πολιτιστικές ανισότητες έξακολουθούν να ύφίστανται και πως άλλες δικαιότερες λύσεις πρέπει να αναζητηθούν πέρα από τίς «ανυπέβλητα και άναγκαίες». Η ούσιαστική σύγκλιση της χώρας με τά άλλα κράτη μέλη της Εύρωπαϊκής Ένωσης και ή είσοδος στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση δεν μπορεί να είναι ένας άπρόσωπος, γραφειοκρατικός στόχος. Μέ άλλα λόγια ύπάρχουν πολιτικοί οί όποιοι «βλέπουν» πως κάποιες κακοτυχίες, άτομικές ή γενικές, θέτουν την χώρα σε κίνδυνο. Και ταυτόχρονα, ή άφοσίωση στην ανάπτυξη –και κυρίως την ανώνυμη–, στον έκσυχρονισμό και την παγκόσμια συνεργασία (πού είναι ότιδήποτε παρά ισότιμα) δεν θά πρέπει να ύποτάξει, να δικαιολογήσει ή να καλύψει κάθε ιδιαίτερο ζήτημα.

σελ. 82: *The President of the Hellenic Republic (...). His indirect mode of election and his limited powers (...).* Πέρα από την σωστή ή όχι απόδοση, ύπάρχει νομίζω και ένα πρόβλημα διατύπωσης. Για ποιό λόγο σε χωρίο άναφερόμενο στον «έμμεσο τρόπο εκλογής προέδρου της Έλληνικής Δημοκρατίας» ή σύνταξη είναι στο άρσενικό, σχεδόν άκυρώνοντας τό κεφάλαιο για τη θέση των γυναικών στην Ελλάδα. (Είναι γεγονός πως και στο σύνταγμα της Γαλλίας και στο σύνταγμα των Ήνωμένων Πολιτειών Άμερικής, τά όποια μόρρεσα να δώ, τά αντίστοιχα χωρία είναι και αυτά διατυπωμένα με γλώσσα πού σημαίνει πως τό προεδρικό άξίωμα μπορεί να άσκειται μόνο από άνδρες. Υποθέτω πως εκεί, οί τέτοιες διατυπώσεις θά έχουν μία ιστορική εξήγηση. Όμολογώ πως μου έκανε έντύπωση πως κοινωνίες όπως ή γαλλική, ή όποία

έκανε ολόκληρη ναρκισσιστική συζήτηση για την ονομασία στο θηλυκό τώπων και τώπων επαγγελματιών και αξιωμάτων, αλλά και η αμερικανική, που και αυτή θέλει να λέει πώς είναι ο φάρος του κόσμου, δεν έχουν τροποποιήσει αυτές τις αποκλειστικές διατυπώσεις. Άλλά σε κείμενα όπως αυτό που μας απασχολεί εδώ θα ήταν τόσο πολύ ευκολότερο οι διατυπώσεις να είναι σωστότερες).

σελ. 154: *Total infant mortality has declined significantly over time, from 40.1% in 1960 to 9.1% in 1966.*

Κάθε αναγνώστης θα διορθώσει μόνος του, ελπίζω, τα μεγάλα βρεφική θνησιμότητα ανά χίλιες γεννήσεις.

σελ. 301: *The Centre's publications include the 'Bibliophile' magazine and 'Recommended Reading', a leaflet in which specialists in various sectors present thematic selections of books.*

Η απόδοση 'Recommended Reading' [Συνιστώμενα αναγνώσματα;] μεταφράζει, ίσως το 'Βιβλιογραφικές προτάσεις', αποδοσμένες στην ιστοσελίδα του Εθνικού Κέντρου Βιβλίου ως 'Bibliographical Proposals';

σελ. 388: *Over the last ten years, the growth of teaching of traditional music in the last ten years.*

Τα δέκα τελευταία χρόνια, η ανάπτυξη της διδασκαλίας της παραδοσιακής μουσικής τα δέκα τελευταία χρόνια.

σελ. 397: *There are notable composers three special cases inspired by the music of the Greek Orthodox Church. The first is (...)*

Υπάρχουν αξιολόγοι συνθέτες τρεις ιδιαίτερες περιπτώσεις εμπνευσμένων από την μουσική της Ελληνικής ορθόδοξης εκκλησίας;

σελ. 400: *Cinema was a very popular cultural activity in the 1950s and 1960s. Although its popularity later declined it is now in a phase of recovery, mainly due to the building of new venues and restoration of older ones. Most of them are in Athens and in Thessaloniki, although they attempt to redress the balance.*

Ο κινηματογράφος ήταν μία πολύ δημοφιλής πολιτιστική δραστηριότητα στις δεκαετίες 1950 και 1960. Μολονότι έκτοτε μειώθηκε η δημοτικότητά του, σήμερα βρίσκεται σε φάση ανάκαμψης, κυρίως οφειλόμενης στο χτίσιμο καινούργιων [αίθουσών;] και την ανακαίνιση παλαιότερων. Οι περισσότερες βρίσκονται στην Αθήνα και την Θεσσαλονίκη, μολονότι επιχειρούν να αποκαταστήσουν την ισορροπία.

Ας μου επιτραπεί να παραμείνω με τις αμφιβολίες μου αν η κατασκευή, ή οικοδόμηση, το χτίσιμο αίθουσών κινηματογράφου (ή μουσικής ή θεάτρου) αρκεί από μόνη της ώστε να υπάρχει κινηματογραφική (ή μουσική ή θεατρική) ζωή, σε όποιον τόπο.

σελ. 443: *Greek theatre's flourishing read up to the end of the 19th century (around 1880, to be more precise) was when the first professional theatre groups make their presence prominent on the Greek stage. They presented presenting plays of French origin (vaudevilles or comic farces).*

Η άνθηση του ελληνικού θεάτρου <read up> ως [πρός] το τέλος του 19ου αιώνα (γύρω στο 1880, για να είμαστε ακριβέστεροι) ήταν όταν οι πρώτες επαγγελματικές θεατρικές ομάδες έκαναν εξέχουσα την παρουσία τους στην ελληνική σκηνή. Παρουσίαζαν [ανέβαζαν] έργα γαλλικής προέλευσης (βοντβίλ ή κωμικές φάρσες).

Και ίσως πάλι παρεμβαίνει ο δαίμων του τυπογραφείου [They presented presenting plays]

σελ. 443: *Athenian Cabaret (Athinaiki Epitheorissis) [...] The texts satirized the political, social, religious or moral situations of those times and were played by Leadin actors who specialized in*

these kind of roles.

[Αθηναϊκή επιθεώρησης] Τα κείμενα σατιρίζαν τις πολιτικές, κοινωνικές, θρησκευτικές ή ηθικές καταστάσεις των καιρών και παριστάνονταν από [αυτό το «Leadin» είναι άκατανόητος σε μένα τεχνικός όρος του θεάτρου ή πρόκειται μόνο για τυπογραφικό λάθος, ίσως στη λέξη «leading» και πρέπει να καταλάβω: «κορυφαίους»] ήθοποιούς που ειδικεύονταν σε τέτοιους ρόλους. (Άλλά πάλι εδώ γίνεται λόγος για κείμενα όχι για ρόλους).

σελ. 445: *They manage to dominate modern theatre with their accurate portrayals of real life.*

Καταφέρνουν να [;;;] το σύγχρονο θέατρο με τα ακριβή πορτραίτα τους της αληθινής ζωής.

σελ. 446: *These directors have directed or the unique actors who left their indelible traces on the Athenian stage.*

Αυτοί οι σκηνοθέτες σκηνοθέτησαν ή οι μοναδικοί [με την έννοια ανυπερβλητοί] ήθοποιοί που άφησαν τα αναλλοίωτα χνάρια τους στην αθηναϊκή σκηνή.

σελ. 446: *The role of theatre in Greece has not changed since antiquity. Then, it used to be entertaining, instructional and include the audience. The tragic poets' success was directly always connected to the positive or negative reaction of spectators. Nowadays, nothing has changed, especially during the summer Festivals of Athens or Epidaurus, where the ancient Greek drama always manages to provoke the audience.*

Ο ρόλος του θεάτρου στην Ελλάδα δεν έχει αλλάξει από την αρχαιότητα. Τότε το θέατρο ήταν ψυχαγωγικό, διδακτικό και περιλάμβανε το ακροατήριο. Η επιτυχία των τραγικών ποιητών ήταν άμεσα πάντοτε συνδεδεμένη με την θετική ή αρνητική αντίδραση των θεατών. Σήμερα τίποτα δεν έχει αλλάξει, ιδιαίτερα στη διάρκεια των καλοκαιρινών φεστιβάλ της Αθήνας ή της Επιδάουρου, στα οποία το αρχαίο ελληνικό θέατρο πάντοτε πετυχαίνει να <...>.

Η κατάληξη to provoke the audience παραμένει για μένα άκατανόητη – δεν ξέρω τι πρέπει να υποθέσω.

σελ. 447: *The Greek writers transform their characters and the events of the play by relating them to Greek realities, making it compulsive viewing [making it compulsive viewing?].*

Οι Έλληνες συγγραφείς αναπλάθουν τα πρόσωπα και τα γεγονότα του έργου, συνδέοντας τα με την ελληνική πραγματικότητα <...>

Η κατάληξη to making it compulsive viewing [making it compulsive viewing?] παραμένει σκοτεινή.

σελ. 451: *The conclusion of all the above shows clearly that the Greek theatre is no longer a negligible element of Greece's civilisation, but seems more and more to occupy a very high position in the Greek's estimation and belief of a true, good, interesting, creative and respected spectacle. A spectacle that can –and should– belong not only to the Greeks but to the rest of the world.*

Τό συμπέρασμα από όλα τα παραπάνω δείχνει καθαρά πώς το ελληνικό θέατρο δεν είναι πιά ασήμαντο στοιχείο του πολιτισμού της Ελλάδας, αλλά φαίνεται πώς όλο και περισσότερο κατέχει πολύ υψηλή θέση στην εκτίμηση του Έλληνα και την πεποίθησή του για ένα γνήσιο, καλό, δημιουργικό και σεβαστό θέαμα. Ένα θέαμα που μπορεί και πρέπει να ανήκει όχι μόνο στους Έλληνες αλλά και στον υπόλοιπο κόσμο.

σελ. 462: (...) he presented a series of works called Antigravity at the Paris gallery run by its Greek owner Iris Clair.

(...) παρουσίασε μία σειρά έργων τιτλοφορούμενων 'Αντι-

βαρύτητα στην παρισινή γκαλερί που διευθύνει η Έλληνίδα ιδιοκτήτρια της (...)

σελ. 514: *One method of discovering the degree of participation of the population is through research.*

Μία μέθοδος ανεύρεσης του βαθμού συμμετοχής του πληθυσμού είναι μέσω έρευνας.

* * *

Συμπληρωματικά θα αναφέρω τό ζήτημα της μεταγραφής των ονομάτων προσώπων, τό οποίο δέν έχει αντιμετωπιστεί: Γιατί, πχ. σελ. 37: ό Κωνσταντίνος Καραμανλής αποδίνεται Constantine Karamanlis αλλά στή σελ. 47, ό Κωστής Στεφανόπουλος μεταγράφεται Kostis Stefanopoulos; Παρόμοια στή σελ. 38: ό Γεώργιος Παπανδρέου αποδίνεται George Papandreou αλλά στή σελ. 40, ό Άνδρέας Παπανδρέου μεταγράφεται Andreas Papandreou. Θά έπρεπε, νομίζω, νά έχει αποφασιστεί, από τήν άρχή, άν τά όνόματα θά διατηρηθούν στόν έλληνικό τύπο τους ή άν θά αποδοθούν στήν άγγλική μορφή τους. Καί κυρίως, ή παρουσίαση θά έπρεπε νά είναι ένιαία. Καί ακόμη θά έπρεπε νά αποφευχθούν οί συντομογραφικοί τύποι, πχ. σελ. 35: Ε. Πίου [γιά 'Ηλίας 'Ηλιού] ή σελ. 444: D. Horn (446) [γιά Δημήτρη Χόρν] 447, V. Logothetidis [γιά Βασίλης Λογοθετίδης].

* * *

Τό ίδιο, θά έπρεπε από τήν άρχή νά έχει αποφασιστεί καί ό τρόπος απόδοσης τών ονομάτων τόπων. Γιατί μεταγράφεται, σελ. 512: Thessaloniki (γιά τήν Θεσσαλονίκη), αλλά «μεταφράζεται», σελ. 513, [A small gulf in] Epirus (γιά τήν 'Ηπειρο) καί σελ. 514: in Athens (γιά τήν 'Αθήνα);

* * *

Νομίζω, τέλος, πώς κάποτε θά πρέπει νά δίνουμε τή διεύθυνσή μας μέ τόν έλληνικό τύπο της. Γιατί, πχ. σελ. 515: National Tourist Organisation of Greece: 6 Amerikis St., Athens 105 64. Δέν ξέρω τί προβλέπει ή νομοθεσία ή ό κανονισμός γιά τά ταχυδρομεία, αλλά γιατί ό ταχυδρόμος πρέπει νά διανείμει αλληλογραφία σέ μιά άνύπαρκτη στόν τόπο του διεύθυνση; Άλλωστε ή μεταγραμμένη μέ λατινικούς χαρακτήρες διεύθυνση: Ellinikos Organismos Tourismou, Amerikis 6, 105 64 Athina θά έπρεπε, νομίζω, νά είναι άρκετή.

* * *

Ένας τόμος πού τιτλοφορείται *About Greece* [Περί της Ελλάδας], πού εκδίδεται από τό 'Υπουργείο Τύπου καί Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, τήν συντακτική επίμελεια του οποίου αναλαμβάνει τό 'Εργαστήριο Πολιτικής Επικοινωνίας του Πανεπιστημίου Αθηνών αποτελεί μία έκφραση του κοινωνικού συμβολαίου πού διέπει, στό επίπεδο αυτής της έκδοσης, τίς σχέσεις τών πολιτών μέ τήν πολιτική καί πνευματική ήγεσία του τόπου. Η γνώμη πού σχημάτισα γιά τόν τόμο αυτό σάν αναγνώστης καί σάν πολίτης είναι πώς τό κοινωνικό συμβόλαιο δέν έγινε σεβαστό εκ μέρους αυτών πού είχαν τήν ευθύνη νά τό πραγματοποιήσουν. Τούς λόγους αυτής της άποτυχίας θά τούς βρουν οί ίδιοι.

Δέν νομίζω πώς τό δημοσίευμα αυτό θά φτάσει έπωφελώς στά χέρια τών αναγνωστών του. Ό δημοσιογράφος του διεθνούς τύπου δέν θά βρεϊ σέ αυτό μία έγκυρη καί σωστά διατυπωμένη πηγή πληροφοριών στά θέματα πού επιδιώκει νά καλύψει ό τόμος. Ό φίλος της Ελλάδας πού θά πάρει στά χέρια του αυτό τό δημοσίευμα θά πρέπει νά κινητοποιήσει όλη του τήν επιείκεια καί θά καταρύγει σέ ευγενικές γενικολογίες γιά νά τό χαρακτηρίσει. Ό μαθητής ή ό σπουδαστής, πού θά τό έδρισκε σέ κάποιο γραφείο διπλωματικής ή τουρι-

στικής εκπροσώπησης της χώρας, θά ήταν καλύτερα νά μήν τό χρησιμοποιήσει άν δέν θά ήθελε ή σχολική ή ή πανεπιστημιακή εργασία του -γιά τήν όποία είχε έλπίσει, ίσως, νά βρεϊ σέ αυτό ένα βοήθημα- νά βρϊθει από άνακρίβειες -μέ πλήρη άδυναμία του άναγνώστη νά τίς διακρίνει- διατυπωμένες σέ γλώσσα συχνότατα κατά προσέγγιση.

Νομίζω πώς τό πόνημα αυτό θά έπρεπε νά αποσυρθεϊ στήν τρέχουσα μορφή του καί έφ' όσον κρίνεται άναγκαία μιά τέτοια έκδοση, ής ξαναγίνει από τήν άρχή. Άς ξαναγίνει από τήν άρχή μέ σεβασμό γιά τό αντικείμενο πού παρουσιάζει καί μέ φριδώ γιά τό δημόσιο χρήμα.

Σεπτέμβριος 2001

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

1. Η έκδοση φαίνεται νά έχει γίνει μόνο σέ άγγλική γλώσσα. Τό ίδιο ύλικό, μέ τόν ίδιο τίτλο, δημοσιεύτηκε καί σέ σιντί. Η έτικέτα αναφέρει σάν εκδότη τό 'Υπουργείο Μέσων μαζικής ενημέρωσης, Γενική Γραμματεία Ενημέρωσης [Ministry of Mass Media, Secretariat General of Information]. Γράφω «τό ίδιο ύλικό» μολονότι δέν μπόρεσα νά τό διαπιστώσω, έπειδή ό ύπολογιστής πού χρησιμοποιώ είναι άλλου τύπου από τά «συνιστώμενα άναγκαία» [Suggested requirements], τά όποια άφορούν άποκλειστικά ένα μόνο τύπο ύπολογιστών. Τό ύπουργείο θά μπορούσε νά είχε προνοήσει ώστε οί ήλεκτρονικές εκδόσεις του -καί τά σχετικά πλεονεκτήματα πού προσφέρουν, πχ. τό όπτικοακουστικό ύλικό, πού από τήν φύση της δέν μπορεί νά περιέχει ή έκδοση σέ χαρτί- νά είναι δυνατό νά χρησιμοποιηθούν από ευρύτερο φάσμα άναγνωστών, οί όποιοι δέν προμηθεύονται ή δέν διαθέτουν όλοι άποκλειστικά ένα μόνο τύπο μηχανημάτων.

ΑΝΟΙΚΤΟ ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΟΜΑΔΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΑΘΗΝΩΝ

Εν συνεργασία μέ
τίν **ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΟΜΑΔΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ**,
τό **ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΔΙΑΓΝΩΣΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ**,
τό **ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΨΥΧΟΔΡΑΜΑΤΟΣ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΘΕΡΑΠΕΙΑΣ** καί
τό **ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ**

Μέλη: τής Εύρωπαϊκής Ένωσης Ινστιτούτων Ομαδικής Ανάλυσης (E.G.A.T.I.N.),
τής Εύρωπαϊκής Ομοσπονδίας Ψυχαναλυτικής Ψυχοθεραπείας (E.F.P.P.) καί
τής Εθνικής Έταιρείας Ψυχοθεραπείας Ελλάδος (Ε.Ε.Ψ.Ε.) (Μέλος τής Ε.Α.Ρ.)

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

ΕΤΗΣΙΑ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ

- Ομαδική Ψυχοθεραπεία - Ψυχόδραμα
- Ψυχολογική Άξιολόγηση
- Κοινωνική Ψυχιατρική - Κοινωνικοθεραπεία
- Δυναμική τής Οικογένειας

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΕΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΙΣ

- ΟΜΑΔΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ
- ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
- ΨΥΧΟΔΡΑΜΑ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΘΕΡΑΠΕΙΑ
- ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

ΑΘΗΝΑ, ΙΩΑΝΝΙΝΑ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Πληροφορίες-Εγγραφές

Αθήνα: Γραμματεία του Α.Ψ.Κ. 9.00 π.μ. - 9.00 μ.μ.
Ταβάνννα: κ. Γεωργία Μοιροπούλου 0651 75487, κ. Τζάνη Τόλη 0651 21782,
Θεσσαλονίκη: κ. Φραντζέσκα Μπασιλά 0551/450.850, Τρίτη - Τετάρτη 8.00 - 8.00 μ.μ.
κ. Άσπασία Παναδοπούλου 051 / 435.919, Δευτέρα & Τετάρτη 8.00-8.00 μ.μ.
κ. Αλίκη Σιδωρόπουλο 0551/38483, Τρίτη 10.00 - 1.00 π.μ. & Τετάρτη 5.00-8.00 μ.μ.
κ. Έλενα Γ. Λαμπροπούλου 041 / 253.108, κ. Μαρία Άποστολίδου 0421/50349

Σ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΗ 1 & ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ, 114 72 ΑΘΗΝΑ * ΤΗΛ. 6447.533-6435.980-
FAX 6445.140 e-mail: igaa-opc@otenet.gr

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΩΝ

Fernand Braudel

Μετάφραση: Άρης

Αλεξάκης

Εκδόσεις ΜΙΕΤ

Αθήνα 2001, σελ. 784

Ας υποδεχτούμε το βιβλίο του Μπρωντέλ όπως του αρμόζει. Μια εργασία, ουσιαστικά ένα σχολικό βιβλίο, που αν και γράφτηκε σχεδόν 35 χρόνια πριν, παραμένει ακόμη ένα καλό παράδειγμα για το πώς θα έπρεπε να είναι τα εγχειρίδια γνώσης. Φυσικά δεν μπορούν να γίνουν συγκρίσεις με τα αντίστοιχα ελληνικά μέσω των οποίων καλούνται οι μαθητές των ντόπιων σχολείων να κατανοήσουν την υπόθεση της ιστορίας.

Ο Μπρωντέλ έχει μια ξεκάθαρη άποψη για τον ρόλο της ιστορίας και γι' αυτό ίσως, είτε συμφωνείς μαζί του είτε διαφωνείς, δύσκολα μπορείς να μην του αναγνωρίσεις την ιδιότητα της αυθεντίας. Η ιστορία λοιπόν δεν έχει λόγο ύπαρξης αν δεν είναι σε θέση, ανατρέχοντας στο παρελθόν και γνωρίζοντάς το, να δώσει απαντήσεις στα ερωτήματα, στις αβεβαιότητες και στα προβλήματα του παρό-

ντος. Και είναι ακριβώς αυτή η αντιακαδημαϊκή κατά μια έννοια θεώρηση που κάνει τα γραπτά του τόσο ζωντανά και θελκτικά σε όποιον τα γνωρίσει.

Φυσικά είναι ένας Ευρωπαίος, ένας Γάλλος, και διαθέτει μια οπτική για τα ιστορικά γεγονότα έντονα χρωματισμένη από το γεγονός αυτό, αλλά η πίστη του στην αλήθεια, η συνεχής προσπάθειά του να την ανακαλύψει και να την καταγράψει, είναι τόσο έντονη και διαρκής ώστε θα ήταν εξαιρετικά άδικο να θελήσουμε να τον εντάξουμε σε κάποιο ρεύμα αγνοώντας τις διαστάσεις των επιτευγμάτων του. Απόδειξη πως ο Μπρωντέλ ενδιαφέρεται πριν απ' όλα να καταστεί δυνατή από πολλούς η κατανόηση εκείνων των εννοιών όπως το κράτος, η κοινωνία, η οικονομία, ο πολιτισμός – κατάρτιση που διευκολύνει την διαμόρφωση επαρκών προσωπικοτήτων.

Δεν είναι άλλωστε τυχαίο πως ο γάλλος ιστορικός απευθυνόταν στους μαθητές των τελευταίων τάξεων του λυκείου ως σε ενήλικες. Τους έδινε κάτι το οποίο τους θεωρούσε ικανούς να προσλάβουν.

Ο Μπρωντέλ επωμίζεται μια βαριά ευθύνη. Επικοινωνεί άμεσα με την κοινωνία, τον πυρήνα της, και αναλαμβάνει την διαμόρφωση των ατόμων που, εκπαιδευόμενα κατάλληλα, θα αποτελέσουν δυνάμεις φιλικές στην ιδέα της διατήρησής της. Αν πριν τριανταπέντε χρόνια έμοιαζε ντεμοντέ να ασχολείσαι με τις γνωστικές αδυναμίες των εφήβων και την απροθυμία τους να αποδεχτούν τον

οποιοδήποτε ρόλο τους ως ενήλικες, σήμερα θα ήταν εγκληματικό να επιμείνουμε στις ίδιες πρακτικές. Τελειώνοντας, να τονιστεί πως η ιστορία του Μπρωντέλ αποτελεί πριν απ' όλα ένα συναρπαστικό ανάγνωσμα με ύφος και ρυθμό που δεν απαντούν συχνά σε σχολικά εγχειρίδια. Ιδίως στα δικά μας.

ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΟ ΕΡΞΕΡΟΥΜ

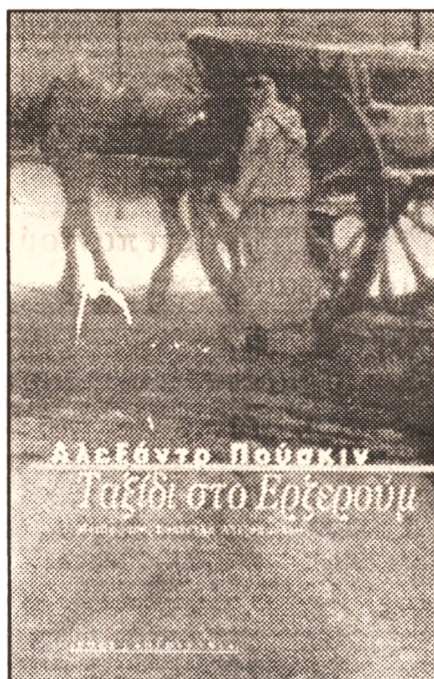
Αλεξάντρ Πούσκιν

Μετάφραση: Ευηνέλλα

Αλεξοπούλου

Εκδόσεις Ροές

Αθήνα 2001, σελ. 144

Ο εθνικός ποιητής της Ρωσίας καταγράφει το ταξίδι του μέχρι την Αρμενία, τις μάχες με τον τουρκικό στρατό και την κατάληψη του Ερζερούμ από τους Ρώσους. Πρόκειται για ένα από τα λίγα δείγματα προσωπικής γραφής του Πούσκιν, ένα χρονικό με αυτοβιογραφικά στοιχεία στο οποίο πρωταγωνιστούν το εντυπωσιακό τοπίο του Καυκάσου, η εξωτική Γεωργία και οι εύφορες πεδιάδες της Αρμενίας, οι λαοί της περιοχής με τα παράξενα έθιμά τους, οι συνθήκες στο ρωσικό στρατό και

οι μάχες με τους Τούρκους. Οι προσωπικές παρατηρήσεις του ποιητή για τα πρόσωπα, τους τόπους, τα έθιμα της Ανατολής, τον πόλεμο, την ανθρώπινη φύση αλλά και η κριτική που ασκεί στον ίδιο του τον εαυτό φωτίζουν μ' έναν αναπάντεχο τρόπο έναν ολόκληρο κόσμο αλλά και μια από τις σημαντικότερες προσωπικότητες της Ρωσίας. Έργο ίσως όχι τόσο γνωστό, ενός ιδιοφυούς συγγραφέα, το *Ταξίδι στο Ερζερούμ* αποτελεί εκτός των άλλων και ένα κείμενο επίκαιρο που περιγράφει τη σύγκρουση διαφορετικών πολιτισμών και αντιλήψεων.

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Giuseppe Ungaretti

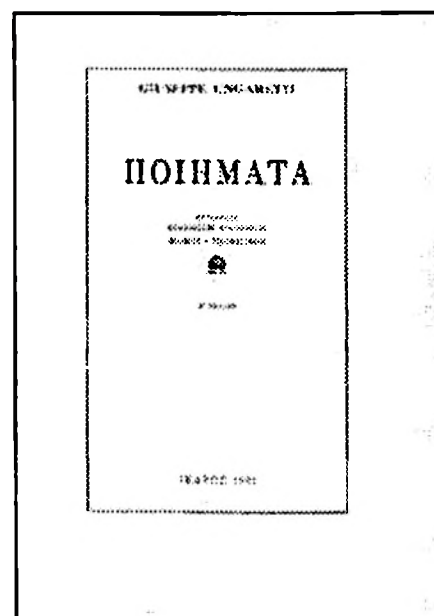
Μετάφραση, σημειώσεις,

χρονολόγιο: Φοίβος Ι.

Πιομπίνος

Εκδόσεις: Ίκαρος

Αθήνα 2001, σελ. 402

Ανανεωτής του ιταλικού και ευρωπαϊκού λόγου και θεμελιωτής της νέας ιταλικής ποίησης, ο Ουνγκαρέτι, ο ποιητής με το λακωνικό και γυμνό από καλογολικά στοιχεία στίχο, αποτελεί ασφαλώς ιδιαίτερη περίπτωση στο πάνθεον της τέχνης που υπηρέτησε. Αυτο-

βιογραφικός, στοχαστικός, σαρωτικός καμιά φορά με τα συναισθήματά του, έχεις την αίσθηση πως μοιάζει ικανός να δημιουργήσει επαρκείς αναγνώστες χωρίς να εγκλωβίσει, ακόμη και τους πλέον ευπαθείς, στην λεξιθηρία. Χαρακτηριστικό που θα έφτανε από μόνο του για να τον κάνει ξεχωριστό μεταξύ των ποιητών του 20ού αιώνα. Η ανορθόδοξη χρήση των ρημάτων, η απροθυμία του ποιητή να μιλήσει συγκεκριμένα και απτά, η έλλειψη εμφανών συμπερασμάτων, δημιουργούν ένα κλίμα παράδοξο, σχεδόν μυστικιστικό που εντούτοις γοητεύει.

Ας πάρουμε και μια μικρή γεύση της τέχνης του με το ποίημά του «Αποχαιρετισμός»: Ευγενικέ / Έττορε Σέρρα / ποίηση / είν' ο κόσμος η ανθρωπότητα / η ίδια μας η ζωή / ανθισμένα απ' το λόγο / το καθαύριο θαύμα / ενός πυρετικού αναβρασμού. Όταν βρίσκω / στη σιωπή μου ετούτη / μια λέξη / είναι σκαμμένη στη ζωή μου / σαν άβυσσος.

ΡΟΜΑΝΤΙΚΟ ΨΕΥΔΟΣ & ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

Ρενέ Ζιράρ

Μετάφραση: Κατερίνα

Κολλέτ

Εκδόσεις Ίνδικτος

Αθήνα 2001, σελ. 372

Νά ένα ακόμη σημαντικό βιβλίο σκέψης. Με εργαλεία την ψυχανάλυση, την φιλοσοφία, την θεολογία και την ανθρωπολογία ο Ζιράρ περιηγείται στο πεδίο της ανθρώπινης επιθυμίας, χρησιμοποιώντας τους ήρωες σημαντικών μυθιστορημάτων του ρομαντικού κινήματος, τους οποίους

αντιπαραβάλλει με ήρωες του Θερβάντες και του Ντοστογιέφσκι. Ο συγγραφέας λέει: «Νομίζουμε ότι είμαστε ελεύθεροι, αυτόνομοι ως προς τις επιλογές μας, είτε πρόκειται για μια γραβάτα είτε για μια γυναίκα. Στην πραγματικότητα επιλέγουμε τα αντικείμενα που επιθυμεί κάποιος άλλος...».

Ο Ζιράρ εντοπίζει παντού αυτό το φαινόμενο της τριγωνικής επιθυμίας: στη διαφήμιση, στη φιλαρέσκεια, στην υποκρισία, στον ανταγωνισμό των πολιτικών κομμάτων, στον μαζοχισμό κ.λπ. Στην ουσία ο Ρενέ Ζιράρ έρχεται να αμφισβητήσει την εικόνα που έχουν οι περισσότεροι απ' εμάς για τον δυτικό πολιτισμό, αφού ανατρέπει με αρκετή επιτυχία τις βεβαιότητες για τον σύγχρονο τρόπο ζωής που στηρίζεται στην ελευθερία της ατομικής επιθυμίας.

Ιδιαίτερα ευφυής, ο Ζεράρ δεν αμφισβητεί για να αμφισβητήσει, αλλά προχωρά σε μια σειρά πρωτότυπων συμπερασμάτων που παρουσιάζουν το πλεονέκτημα να εξάγονται από κείμενα ιδιαίτερα γοητευτικά, γεγονός που καθιστά την κάθε σελίδα του βιβλίου του άκρως συναρπαστική. Θα περίμενε κανείς πως

έχουμε να κάνουμε με κάποιον μεταμοντέρνο στοχαστή που προσπαθεί να αποτινάξει από πάνω του την βαριά σκιά της ευρωπαϊκής κουλτούρας, αλλά δεν είναι έτσι. Ο λόγος του δεν αποδυναμώνει στο ελάχιστο τα επιτεύγματα του ευρωπαϊκού πολιτισμού. Αντίθετα, φωτίζοντας τους πολύπλοκους μηχανισμούς που κρύβονται πίσω τους, σηματοδοτεί την απαρχή της άρσης των «διεξόδων» του σύγχρονου ανθρώπου. Μεγαλεπήβολο ακούγεται αυτό το τελευταίο, αλλά όποιος διαβάσει το βιβλίο θα αντιληφθεί πως έτσι είναι.

ΙΑΜΒΛΙΧΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ

ΠΥΘΑΓΟΡΙΚΟΥ ΒΙΟΥ

Πρόλογος: Τερέζα

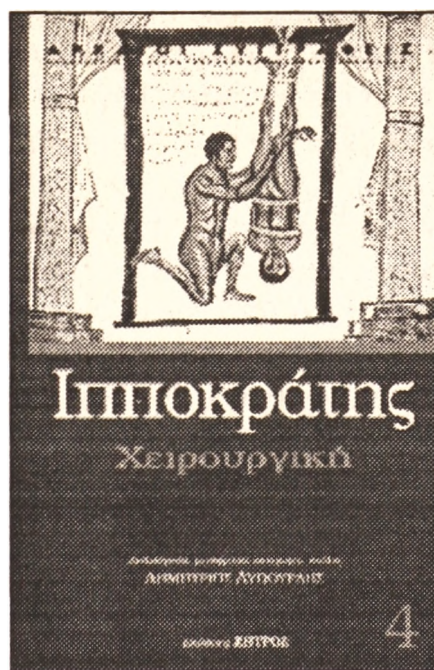
Πεντζοπούλου-Βαλαλά

Εισαγωγή, μετάφραση,

σχόλια: Αλέξιος Α. Πέτρου

Εκδόσεις Ζήτρος

Θεσσαλονίκη 2001, σελ. 550

Έχουμε αναφερθεί και άλλοτε στα κατορθώματα αυτής της «ήρεμης εκδοτικής δύναμης» από την Θεσσαλονίκη. Συστηματικά και με απολύτως επιστημονικά κριτήρια παράγει σημαντικό έργο στο πεδίο της αρχαίας

ελληνικής γραμματείας, και αυτό οφείλουμε να της το αναγνωρίσουμε. Ξέρω πως τα ελληνικά έντυπα βρίθουν από «καλές κουβέντες», ακόμη και στις περιπτώσεις που θα όφειλαν να μην το πράξουν, αλλά στην συγκεκριμένη περίπτωση θα ήταν άδικο να αποφύγουμε τα κολακευτικά σχόλια.

Στο βιβλίο τώρα. Ένα κείμενο για τον Πυθαγόρα τον Σάμιο, τον μαθηματικό, τον γεωμέτρη, τον αστρονόμο, τον γιατρό και τον μουσικό, που γεννήθηκε μεταξύ του 580 και 570 π.Χ. και πέθανε γύρω στο 490. Κυρίως όμως ένα κείμενο για τον πυθαγορικό τρόπο ζωής, όπως τον αντιλαμβάνεται ο Ιάμβλιχος, ένας φιλόσοφος που έζησε οκτακόσια χρόνια αργότερα. Ένα φλογερό κείμενο, ικανό να δώσει αρκετές απαντήσεις σχετικά με τους προβληματισμούς, τις αγωνίες και την ψυχοσύνθεση του ανθρώπου της ύστερης αρχαιότητας. Αντιλήψεις, δοξασίες, συνήθειες και φιλοσοφικός λόγος συνδέθηκαν παίρνοντας τη μορφή ενός μαζικού κινήματος, που όχι άδικα θεωρήθηκε από αρκετούς ότι εξέφραζε την αρχαία ελληνική ψυχή στην προσπάθειά της να ανταποκριθεί στα νέα δεδομένα και τον κόσμο που άλλαζε καθώς παγιωνόταν η νέα θρησκεία.

Από την άλλη, ένα κείμενο αφιερωμένο στην επίδραση που ασκούν στις μάζες τα ξεχωριστά μυαλά όπως αυτό του Πυθαγόρα. Τόσο η μετάφραση, η εισαγωγή και τα σχόλια όσο και ο πρόλογος αλλά και η βιβλιογραφία καθιστούν το βιβλίο ιδιαίτερα σημαντικό και χρήσιμο.

Παραμύθι και ιστορία σε μια αγαστή συνεργασία, κυρίως όμως μια δραστική αφήγηση είναι το βιβλίο του Άγγελου Ελεφάντη, *Minima Memorialia. Η ιστορία του παππού μου* (εκδ. Πόλις, 2001). Μνήμες τρίτων, μνήμες προσωπικές, βιώματα με δυσδιάκριτα όρια ανάμεσα στην ατομική και τη συλλογική μνήμη διαμορφώνουν αυτό ακριβώς που είναι ο μύθος που φτάνει ως το παρόν και ξανακερδίζει έτσι τη ζωτική του σημασία.

«Ριζικός ανανεωτή της επιστολογραφικής έρευνας» ο Ιωάννης Συκουτρής επανέρχεται στο βιβλιακό προσκήνιο με την έκδοση *Μελέτες και Άρθρα. Τα γερμανόγλωσσα δημοσιεύματα* (μετάφραση, επιμέλεια: Δανιήλ Ι. Ιακώβ, Αντώνης Ρεγκάκος, εκδ. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2001). Συγκεκριμένα με τον πρώτο τόμο που περιλαμβάνει τις ενότητες: 1. «Οι επιστολές του Σωκράτη και των Σωκρατικών» και 2. «Αρχαία επιστολογραφία». Ένα σημαντικό εγχείρημα και εκπλήρωση μιας οφειλής που νιώθουν όλοι όσοι έχουν πλησιάσει, έστω και λίγο, το έργο του Συκουτρή. Το έργο θα ολοκληρωθεί με την έκδοση και δεύτερου τόμου. Με την αφορμή αυτή θυμίζουμε και το ειδικό αφιέρωμα στον Συκουτρή του *Αντί τχ.* 560 (23/9/94).

Στους σκουπιδομαχαλάδες της Πόλης μεγάλωσε η Λατιφέ Τεκίν, όπου εννιάχρονη έφτασε με

Β ΚΡΙΤΙΚΗ ιβλίου

Μνήμη και πεζογραφία

**Γεώργιος Δροσίνης,
Σκόρπια φύλλα της ζωής μου,
Φιλολογική επιμέλεια:
Γιάννης Παπακώστας,
«Σύλλογος προς Διάδοσιν Ωφελίμων
Βιβλίων»,
Άπαντα, τ. Ζ' και Η', σελ. 722 + 494.**

Αποτιμώντας την προσφορά του Γεωργίου Δροσίνη στα νεοελληνικά γράμματα ο Ανδρέας Καραντώνης έγραφε το 1951 ανάμεσα στα άλλα:

«Αν θέλουμε ν' απομονώσουμε στη νέα μας λογοτεχνία τα έργα που έχουν βλαστήσει παρθένα μέσα από το δικό μας χώμα [...], ανεπιφύλακτα θα θεωρήσουμε το έργο του Δροσίνη σαν υπόδειγμα γνήσιας ελληνικότητας. Ό,τι έγραψε, ποιήματα, μυθιστορήματα, διηγήματα, απομνημονεύματα, γράμματα, φέρνει τη σφραγίδα ενός γνήσιου νεοελληνισμού που κάτω από το ντύμα της απλής δημοτικής γλώσσας έχει πολλά γνωρίσματα ζωντάνιας και προοδευτικότητας», (*Νέα Εστία*, τεύχος 583, 15/10/1951).

Η συνολική εικόνα του ανθρώπου και λογοτέχνη που στα 92 χρόνια της ζωής του (1859-1951) ανέπτυξε έντονη εθνική και κοινωνική δράση για την οποία σύμφωνα με τον Σπ. Παναγιωτόπουλο «άκουσε εγκώμια από τρανούς και ταπεινούς, από κοπέλες τρυφερές κι από σοφούς γερόντους» παρουσιάζεται μέσα από τη συγκεντρωτική έκδοση του έργου που κυκλοφορεί από το «Σύλλογο προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων».

Μέσα στο 2001 κυκλοφόρησε ο έβδομος και ο όγδοος τόμος των Απάντων με τη φιλολογική επιμέλεια του καθηγητή της Νέας Ελληνικής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, Γιάννη Παπακώστα. Στις 1236 σελίδες των δύο τόμων δημοσιεύονται τα αυτοβιογραφικά *Σκόρπια φύλλα της ζωής μου*.

Είχαν προηγηθεί τρεις τόμοι με ποιήματα και τρεις τόμοι με πεζά ενώ αναμένονται άλλοι έξι τόμοι με τα ημερολόγια, την αλληλογραφία, άρθρα, φιλολογικά κείμενα και άλλα δημοσιεύματα του Δροσίνη.

Ο έβδομος τόμος χωρίζεται σε δύο μέρη και αποτελείται από τριανταέξι κείμενα και

ο όγδοος από τριαντατρία και ένα Παράρτημα, που αναφέρονται σε διάφορους τομείς όπως τα παιδικά χρόνια και το οικογενειακό περιβάλλον, στην κοινωνικοπολιτική και πνευματική ζωή, τη λογοτεχνική κίνηση και την εκπαίδευση ενώ υπάρχουν και ταξιδιωτικά κείμενα από την Ελλάδα και το εξωτερικό. Στον όγδοο τόμο δημοσιεύεται για πρώτη φορά το κεφάλαιο «Πώς είδα το Παρίσι», που αναφέρεται σ' ένα ταξίδι του στη γαλλική πρωτεύουσα το καλοκαίρι του 1921.

Οι αναμνήσεις του Γ. Δροσίνη που γράφθηκαν σταδιακά τη δεκαετία 1938-1948 και δημοσιεύτηκαν στις εφημερίδες *Ελεῖ ἴθερον Βήμα*, *Εστία* και *Αθηναϊκά Νέα*, καλύπτουν μια χρονική περίοδο 80 περίπου χρόνων (από τη δεκαετία του 1860 έως τη δεκαετία του 1940). Οι τόποι με τους οποίους συνδέονται περισσότερο είναι η Αθήνα, οι Γούβες της Εύβοιας, η Σκύρος, η Λειψία της Γερμανίας, το Παρίσι, ενώ τα πρόσωπα για τα οποία γίνεται εκτενέστερος λόγος είναι ο Νικόλαος Πολίτης, ο Δημ. Βικέλας, ο Γ. Βιζυηνός, ο Άγγελος Βλάχος, ο Γ. Σουρής, ο Κ. Παλαμάς.

Μέσα από τα *Σκόρπια φύλλα* προβάλλει καθαρά η πνευματική φυσιογνωμία του Δροσίνη από τα παιδικά ως τα τελευταία χρόνια της ζωής του αλλά και η πολιτική, πνευματική, λογοτεχνική κίνηση του τόπου. Ιδιαίτερα πολύτιμες είναι οι μαρτυρίες για τα περιοδικά φύλλα *Ραμπαγάς*, *Μη Χάνεσαι* και *Εστία* μέσα απ' τα οποία ξεκίνησε η λεγόμενη «γενιά του '80» η οποία σημάδεψε την εξέλιξη της λογοτεχνίας στη χώρα μας.

Αντιγράφω ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα απ' το κεφάλαιο «Η *Εστία* και οι φίλοι της» (Τόμος έβδομος σσ. 157-158):

«Από την αρχή της εκδόσεώς της, 1η Ιανουαρίου 1876, την παρακολουθούσα την *Εστία*. Το ιστορικό της έμαθα πολύ αργότερα: Την είχε ιδρύσει ο Παύλος Διομήδης, Γενικός Γραμματεύς της Εθνικής Τραπέζης και γαμβρός του Δ. Μαυροκορδάτου, με κληροδότημα του πεθερού του δέκα χιλιάδων δραχμών, προωρισμένο γι' αυτόν τον σκοπό. Το όνομα και το σχήμα του περιοδικού το πήραν από το γαλλικό *Le Foyer*, και το πρόγραμμά του στην αρχή ήτον όμοιο μ' εκείνου.

Όταν με τη συνεργασία μου στο *Ραμπαγάς*

βρέθηκα πλησιέστερα στον κόσμο των γραμμάτων, τη διάβαζα προσεχτικώτερα, με πολύ σεβασμό και με μεγάλο θαυμασμό. Έβλεπα στις σελίδες της κάθε βδομάδα υπογραφές, που με θάμπωνε το φως τους: Κ. Παπαρρηγόπουλος, Δ. Βερναρδάκης, Αν. Βυζάντιος, Α. Βλάχος, Δ. Βικέλας, Α. Ρ. Ραγκαβής. Τι ήμασταν εμείς τα λυχναράκια μπροστά σ' αυτά τα λαμπερά άστρα του αττικού ουρανού!

Στους μακρινούς περιπάτους, που κάναμε προς την Ακρόπολη τα σαββατόβραδα με το Νίκο Καμπά, όταν πρωτογνωριστήκαμε, μου λέγε την ώρα του χωρισμού μας:

— Απόψε θα περάσω μια ωραία βραδιά στην καμαρούλα μου. Θα διαβάσω τη σημερινή *Εστία* και θα καπνίσω ένα καλό πούρο.

Πως θα ιδούμε μια μέρα στίχους μας στην *Εστία* ούτε να το φανταστούμε τολμούσαμε. Ήτον για μας ό,τι για τους νέους Γάλλους πρωτόβγαλτους η *Revue des Deux Mondes*, μια άφταστη κορυφή βουνού.

Κι όμως το μονοπάτι προς την κορυφή αυτή δεν αργήσαμε να το πατήσουμε. Και το δρόμο τον άνοιξα θαρρετά πρώτος [...].

Αυτό που θα πρέπει να προσέξουμε ιδιαίτερα είναι ότι σε πολλά σημεία των αναμνήσεών του ο απομνημονευματογράφος συμβαδίζει με τον πεζογράφο, «έτσι που και ο ίδιος κείμενα καθαρά λογοτεχνικά να τα θεωρεί απομνημονευματικά ή και το αντίθετο. Και τούτο δε γίνεται τυχαία: απηχεί τις απόψεις του Δροσίνη για το είδος αυτό του γραπτού λόγου, γιατί πίστευε πως οι παρόμοιες εργασίες δεν πρέπει να περιορίζονται σε τυπική καταγραφή και έκθεση των περιστατικών, αλλά να προχωρούν και σε αναλυτικότερη περιγραφή», διαβάζουμε στην εισαγωγή του όγδοου τόμου.

Όλο το δημοσιευμένο υλικό (εκτός απ' τα κεφάλαια του πρώτου μέρους του έβδομου τόμου) έχει μεταγραφεί από το χειρόγραφο. Στην εισαγωγή ο Γιάννης Παπακώστας, ο οποίος είχε επιμεληθεί και την πρώτη έκδοση των *Σκόρπιων φύλλων*, τόμοι Α'-Δ', «Σ.Δ.Ω.Φ.», 1982-1986, επισημαίνει τις δυσκολίες και τους κινδύνους του εγχειρήματος.

Οι κατατοπιστικότερες εισαγωγές (περίπου 40 σελίδες) του επιμελητή και ο πλούσιος σχολιασμός των χειρογράφων του Δροσίνη φωτίζουν πρόσωπα και καταστάσεις, προσθέτουν σημαντικά στοιχεία για το μελετητή και διευκολύνουν την κατανόησή τους.

Ο Γιάννης Παπακώστας στέκεται ιδιαίτερα στην αξία που έχουν οι μαρτυρίες προσώπων που διαδραμάτισαν κάποιο ρόλο στην πνευματική ζωή του τόπου τόσο στην έρευνα όσο και στην ιστορική μας μνήμη: «είναι περισσότερο αξιόλογες οι μαρτυρίες αυτές, όταν προέρχονται από μορφές των γραμμάτων μας με τόσο έντονη παρουσία, όπως του Δροσίνη, και μάλιστα όταν κάποτε συμβαίνει να είναι μοναδικές. Έχει αποδειχθεί ότι η σπουδαιότητα των εργασιών αυτών όσο κι αν έχουν προσωπικό χαρακτήρα και δεν καταφεύγουν στην επιστημονική τεκμηρίωση (γνώρισμα βασικό άλλωστε του είδους), είναι οπωσδήποτε αξιόλογη με τρόπο άμεσο οδηγούν τον αναγνώστη στην καλύτερη κατανόηση του πνευματικού κλίματος της εποχής, όπου αναφέρονται, και “συμπληρώνουν, και ιδίως πλουτίζουν τα όσα γνωρίζουμε από τα συνηθισμένα κανάλια των πληροφορήσεων: συμπλήρωση από την άποψη της ποσότητας, τα πιο υπεύθυνα, τα πιο ατομικά, τα συνήθως παραλειπόμενα”. Εξάλλου η λεπτομερειακή έκθεση των μικροπεριστατικών και μικροανέκδοτων αγκαλά και κάποτε καταντά υπόθεση κουραστική, στο τέλος αποδεικνύεται πολύ χρήσιμη, γιατί φωτίζει πτυχές εκεί, όπου καμιά επιστημονική μελέτη δεν θα μπορούσε να εισχωρήσει».

Ο αναγνώστης των αναμνήσεων του Δροσίνη θα γνωρίσει την προσωπικότητα ενός συγγραφέα με πολλαπλές επιδόσεις, που μπολιάστηκε με τις τάσεις, τα ρεύματα και τα κινήματα των τελευταίων δεκαετιών του 19ου αιώνα και πρωταγωνίστησε στην πνευματική και κοινωνική ζωή, και θα γευτεί πολλές από τις χάρες της ποιητικής και της αφηγηματικής του τέχνης.

Παναγιώτης Στυλ. Σκορδάς

Η επιστροφή της ηθογραφίας

Βασίλης Αναγνωστόπουλος,
Το Φάντασμα της Πορτίτσας,
Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1994.

Δεν θα χρειαστεί να προχωρήσει πολύ ο αναγνώστης για να αισθανθεί τη γοητεία που αποπνέει το *Φάντασμα της Πορτίτσας* – ένα ιδιαίτερα χαριτωμένο κείμενο, γραμμένο με ευαισθησία και χιούμορ, που αν και

καταρχάς απευθύνεται στο εφηβικό κοινό έχει τη δύναμη να αγγίξει ανθρώπους κάθε ηλικίας. Με τη νουβέλα του αυτή ο Βασίλης Αναγνωστόπουλος μας προσφέρει έναν πίνακα ζωής από το ελληνικό χωριό και την ελληνική επαρχία της περιοχής των Θεσσαλικών Αγράφων στη δεκαετία του 1920, συνδυάζοντας ηθογραφικά και λαογραφικά στοιχεία, λεπτομέρειες από τη ζωή στο χωριό Πορτίτσα, με μία διακριτική αλλά απο-

την οικογένειά της από ένα χωριό της Καππαδοκίας. Το επόμενο βήμα ήταν το φτωχικό θυρωρείο μιας πολυκατοικίας στην Κωνσταντινούπολη, στο οποίο ο πατέρας κατόρθωσε να μετακινήσει την οικογένειά του. Τα παραμύθια των σκουπιδιών (μετάφραση: Άνθη Καρρά, εκδ. Εξάντας, 2001), ένα ιδιότυπο αφήγημα γραμμένο με τον τρόπο των ανατολίτικων παραμυθιών αλλά και με τη διεισδυτική ματιά ενός παιδιού που βλέπει τα πάντα αλλά αγνοεί τη λογική τους, είναι ένα έξοχο αφήγημα, πικρό αλλά και γεμάτο χιούμορ και ανθρωπιά.

Το *Παλίμψηστον*, ένα περιοδικό-σταθμός, κυκλοφόρησε το τχ.17 (εκδ. Δήμου Ηρακλείου Κρήτης, Δεκ. 2000). Ο αείμνηστος Νίκος Χ. Γιανναδάκης, που η παρουσία του και η δράση του ως εφόρου της «Βικελαίας Δημοτικής Βιβλιοθήκης» σημάδεψε όχι μόνο τη βιβλιοθήκη αλλά και την πόλη του Ηρακλείου, ξεκίνησε και δημιούργησε αυτό το σημαντικό περιοδικό που εξακολουθεί να κυκλοφορεί «κάτω από τη βαριά σκιά του».

Υποδειγματική εργασία που κατέληξε σε ένα μνημειώδες έργο: *Ιστορία της ελληνικής γλώσσας. Από τις αρχές έως την ύστερη αρχαιότητα* (επιστημονική επιμέλεια: Α.-Φ. Χριστίδης, εκδ. Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας,

Θεσσαλονίκη 2001). Ένα έργο συλλογικό στο οποίο συμβάλλουν 75 ειδικοί επιστήμονες δια φωτίζοντας τον ειδικό αλλά και τον γενικό αναγνώστη για όλα τα κρίσιμα ζητήματα τα σχετικά με την ελληνική γλώσσα, αποφεύγοντας τις πάγιες μυθοποιήσεις για την αρχαιότητα και δίνοντας έμφαση στο ανθρωπολογικό υπόβαθρο της γλωσσικής διαδικασίας.

Φωτεινή η παρουσία του **Εμμανουήλ Κριαρά** στα ελληνικά γράμματα με ένα πλούσιο –έως απέραντο– έργο, μια παρακαταθήκη επιστημονικού ήθους και μια ζωντανή μαρτυρία εβδομήντα και πλέον χρόνων επιστημονικής σταδιοδρομίας. Στον τόμο που κυκλοφόρησε πρόσφατα συγκεντρώνονται δικά του κείμενα που σχετίζονται με τις αναμνήσεις και τα βιώματά του από αυτή τη μακρόχρονη πορεία: Καλές και κακές στιγμές, εμπόδια και αναγνώριση, απόψεις, προβληματισμοί και ερωτήματα που τον απασχόλησαν, γεγονότα που τον σημάδεψαν. *Πραγματώσεις και όνειρα. Σταθμοί μιας πορείας* (εκδ. Ιανός, Θεσσαλονίκη 2001).

«**Χορεύει / ο τρελός στο πανηγύρι του / παιδιά ολόγυρα μικρά / παιδιά του τραγουδάνε/... / Το όνειρο / το κυάλι που ο Θεός / μας έδωσε να βλέπουμε / το χάος»:** **Ζαχαρίας Στούφης**, *Ονειροπληξία* (σχέδια: **Γεωργία Φραγκιά**, Ζάκυνθος 2001).

ο χαρτοκόπτης

λύτως ευθύβολη κοινωνική κριτική καθώς και μία γεμάτη ανθρωπιά και περίσσεια ψυχής ψυχογραφική διάθεση. Με αφορμή το *Φάντασμα της Πορτίτσας* θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για αναβίωση της ηθογραφίας, αφού, σε τελευταία ανάλυση, πίσω από όλα κρύβεται η προσπάθεια του συγγραφέα να αναβιώσει τους ανθρώπους και το περιβάλλον, ολόκληρη τη μικρή κοινωνία του χωριού με την ιδιαίτερη ατμόσφαιρα και τις καταστάσεις που, ξεφεύγοντας από τα καθιερωμένα, διασκεδάζουν τη στατικά μονότονη καθημερινότητα αλλά και τον ανθρώπινο μαρασμό ενός τυπικού επαρχιακού χώρου.

Κεντρικό πρόσωπο είναι ο δάσκαλος του χωριού, ο Κωνσταντίνος Περγαμίλης, και γύρω από αυτόν οι μικροί μαθητές του σχολείου που μία μέρα αποφάσισαν να «παιξουν» ένα παιχνίδι στους μεγάλους· ένα παιχνίδι, από τις γνωστές παιδικές φάρσες, που θα αλλάξει, περιστασιακά έστω, τη ζωή ενός ολόκληρου χωριού, προσφέροντας το έναυσμα για όνειρα αλλά και απωθημένες επιθυμίες, αφήνοντας τη φαντασία ελεύθερη να υποκύψει στη μυστική γοητεία αλλά και στο δέος που προκαλεί η επαφή με τα ασύλληπτα μηνύματα δυνάμεων που βρίσκονται πέρα από τις αισθήσεις, παρασύροντας εντέλει τους απλούς, ασήμαντους ανθρώπους να πιστέψουν σε ένα «θαύμα» – έστω και αν αυτό δεν είναι στην ουσία τίποτε περισσότερο από την προοπτική μιας καλύτερης ζωής. Θα προδίδαμε το εύρημα του συγγραφέα, αν συνεχί-

ζαμε. Αυτό που αξίζει πάντως να σημειώσουμε είναι πως με άξονα αυτή την παιδική φάρσα στήνεται μία πλοκή που, υπακούοντας στο νόμο της έκπληξης και της αγωνίας, κρατά μέχρι τέλους αμείωτο το ενδιαφέρον.

Το *Φάντασμα της Πορτίτσας* δεν είναι πεζογραφία χαρακτήρων ή ψυχογραφία· είναι μάλλον πεζογραφία γενικών καταστάσεων και ιδεών. Ο συγγραφέας μάς δίνει περιγράμματα, κάποιες ουσιαστικές ανθρώπινες στιγμές, ενδεικτικές μίας καλοσυνάτης επαφής με τον άνθρωπο, που αποτελούν κατά βάθος έκφραση της ατομικής του ευαισθησίας. Αν όμως αυτός ο συναισθηματισμός σε συνδυασμό με τη λυρική περιγραφική διάθεση αποτελούν ένα από τα κυρίαρχα χαρακτηριστικά του κειμένου, δεν μπορούμε να μην επισημάνουμε και τη διάθεση αντικειμενικής θέασης των καταστάσεων· μία διάθεση, διανθισμένη από θυμοσοφία και πικρό διαλογισμό, να καταδειχθούν τα γεγονότα στις πραγματικές τους διαστάσεις, χωρίς καμία προσπάθεια ωραιοποίησης ή εξιδανίκευσης. Και είναι ακριβώς αυτός ο συνδυασμός ρεαλισμού και λυρικής ευαισθησίας αλλά και η ικανότητα του Βασίλη Αναγνωστόπουλου να δημιουργεί ατμόσφαιρα, η άνεση με την οποία διηγείται, η λιτότητα και η διαύγεια του ύφους του που συνθέτουν ένα άρτιο σύνολο, απόλυτα θελκτικό για τον αναγνώστη.

Μαρίτα Παπαρούση

Η Κ Ο Σ Μ Ο Π Ο Λ Ι Τ Ι Κ Η Σ Μ Υ Ρ Ν Η

Σμύρνη, η Μητρόπολη του Μικρασιατικού Ελληνισμού, Εκδόσεις Έφεσος, Αθήνα 2001, σελ. 312.

Ογδόντα χρόνια από τη Μικρασιατική Καταστροφή, που καθόρισε με τρόπο τραγικό την ιστορία του νεότερου ελληνισμού, το Πολιτιστικό Ίδρυμα της Τραπεζης Κύπρου και ο εκδοτικός οίκος Έφεσος αποφάσισαν την έκδοση ενός αφιερωματικού λευκώματος ως ελάχιστο φόρο τιμής στον μικρασιατικό κόσμο, σε όσους χάθηκαν αλλά και όσους ξεριζώθηκαν από τη γενέθλια γη.

Η Σμύρνη, μια πόλη κοσμοπολίτικη, αλλά με μια πολυπληθή και ακμάζουσα ελληνική κοινότητα, παρουσιάζεται συμβολικά ως εκπρόσωπος ολόκληρου του ελληνισμού της Μικράς Ασίας, του οποίου άλλωστε αποτέλεσε τρόπον τινά τη μητρόπολη.

Το πρωτότυπο εικαστικό υλικό του βιβλίου αποτελείται κυρίως από επιστολικά δελτάρια αλλά και από ανέκδοτες φωτογραφίες σημαντικών ιστορικών αρχείων. Οι κάρτες που δημοσιεύονται, επιλέχθηκαν από το αρχείο του γνωστού έλληνα συλλέκτη Σπύρου Μανουσάκη και για πρώτη ίσως φορά βλέπουν το φως της δημοσιότητας συγκεντρωμένες σε μια ενότητα. Έτσι ο αναγνώστης μπορεί να βρει συμπληρωμένη σχεδόν την εικόνα της ιωνικής πρωτεύουσας, καθώς οι περισσότερες από τις

διαθέσιμες ψηφίδες παρουσιάζονται στις σελίδες του έργου. Επιπλέον όμως παρουσιάζεται και η σύγχρονη Σμύρνη με φωτογραφίες του σήμερα, που έγιναν ειδικά για την έκδοση αυτή.

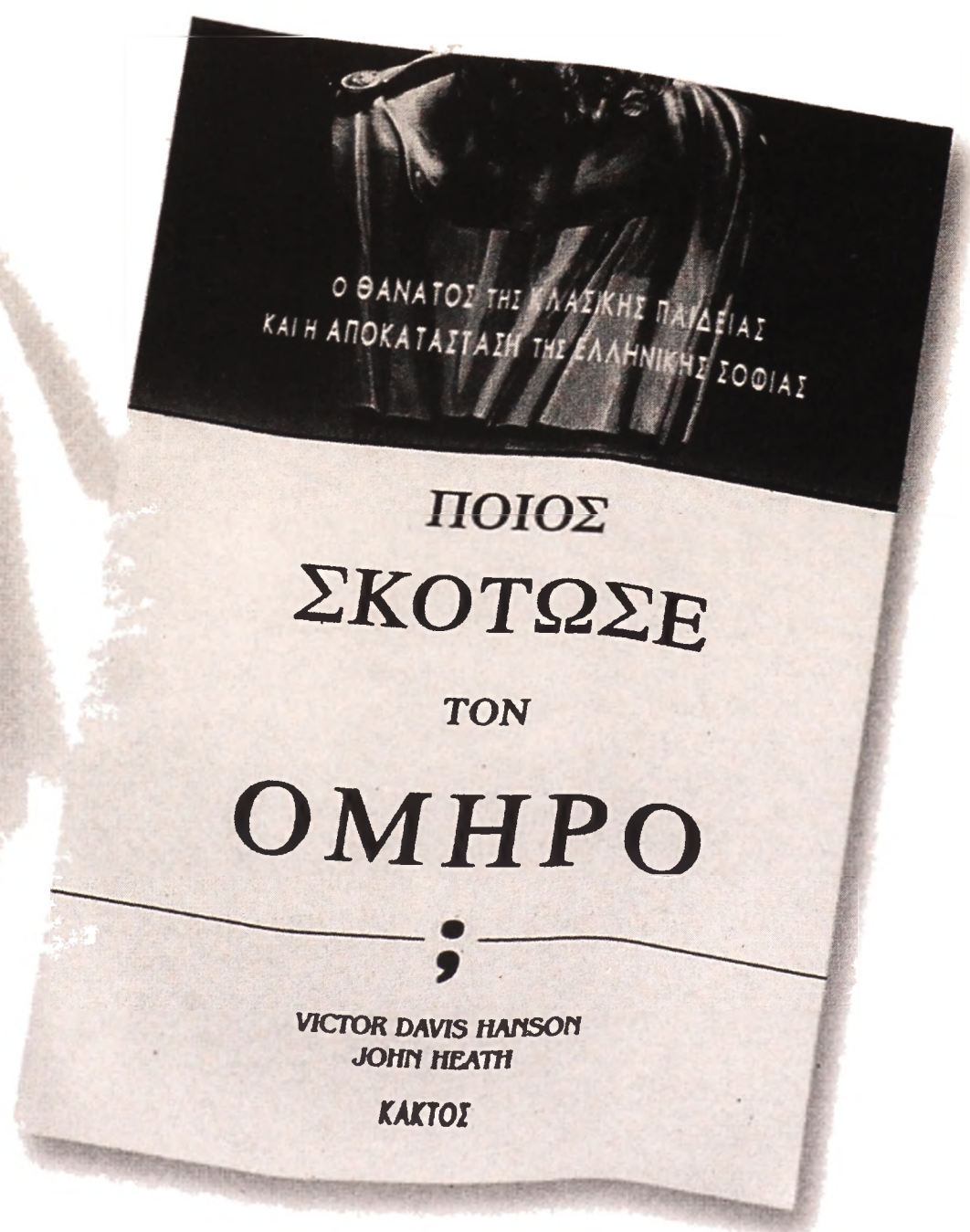
Η έκδοση πραγματοποιήθηκε σε συνεργασία με το Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών. Επιστήμονες όπως ο Πασχάλης Μ. Κιτρομηλίδης, Καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών, η Ρωξάνη Δ. Αργυροπούλου, Διευθύντρια Ερευνών των Ι.Μ.Ε./Ε.Ι.Ε., ο Βασίλης Καρδάσης, Αναπληρωτής Καθηγητής Οικονομικής Ιστορίας του Πανεπιστημίου Κρήτης, ο Γιώργος Α. Γιαννακόπουλος, Υποδιευθυντής του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών, η Αμαλία Θεμοπούλου, Ιστορικός του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, ο Σταύρος Θ. Ανεστίδης, Ιστορικός του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών, η Basma Zeroyali, Ερευνήτρια στο Institut National des Langues et Civilisations Orientales του Παρισιού, ο Elçin Macar, Επίκουρος Καθηγητής στο Yildiz Teknik Universitesi της Κωνσταντινούπολης, η Βαρβάρα Κοντογιάννη, Βιβλιοθηκονόμος, συνθέτουν ένα μοναδικό απάνθισμα κειμένων, τα οποία σκιαγραφούν και ιστορούν τη Σμύρνη ως Μητρόπολη του Μικρασιατικού Ελληνισμού. Πρόκειται για μια πολύ χρήσιμη έκδοση που συνοδεύεται από ένα CD με μικρασιατικά ακούσματα.

Σωτήρης Ντάλης

ΤΟ 5% ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ...

δηλώνουν ότι το σημερινό πολιτικό παιχνίδι δεν τους λείει τίποτα •
δεν θα έκαναν τα πάντα για το κέρδος • δεν καταναλώνουν έτοιμες
ιδέες • υποστηρίζουν ότι δεν τους αφορά η στημένη πληροφόρηση
και κουλτούρα • δηλώνουν ότι το επόμενο βιβλίο που θα διαβάσουν
είναι το "Ποιος σκότωσε τον Όμηρο;"

...ΕΙΝΑΙ 500.000 ΑΝΑΓΝΩΣΤΕΣ!

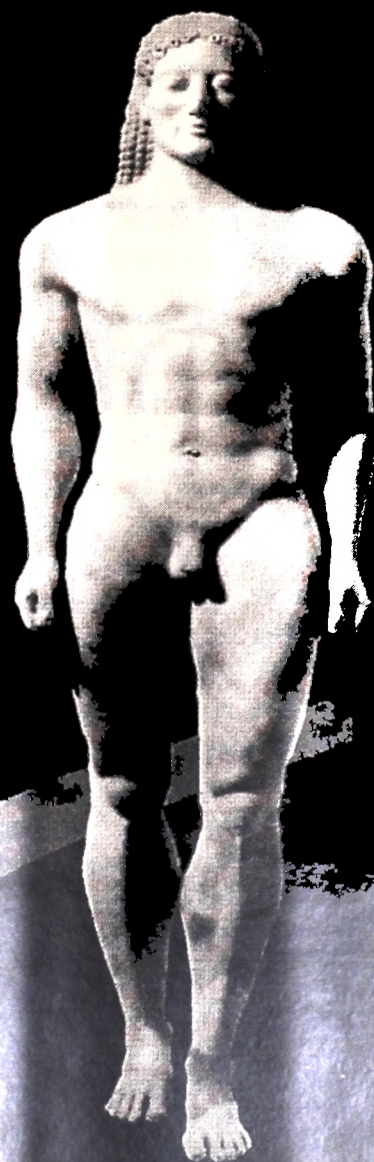

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΚΤΟΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 46, 106 78 - ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ. 38 44 458 - 38 40 524, FAX 33 03 098

10 ΧΡΟΝΙΑ (1991-2001)
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ

*Εάν δεν αγκαλιάσουμε
το παρελθόν
δεν θα έχουμε μέλλον.*

ΕΛΛΗΝΕΣ

ΣΕΙΣ ΚΑΚΤΟΣ

ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ. 210 44 458

33 03 0